GRID MODORCEA

GRIDOFRANIA

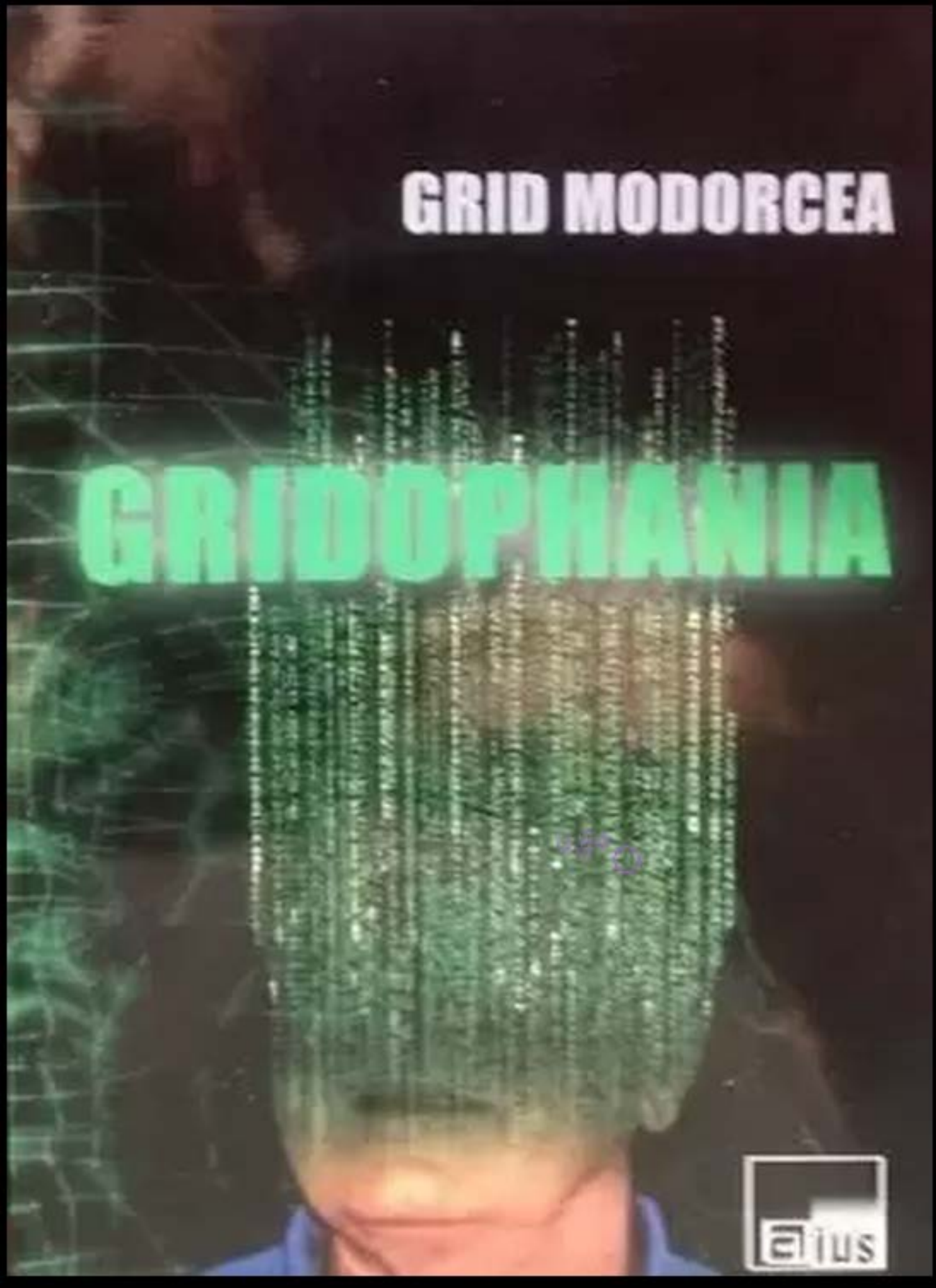

aius

Grid Modorcea

GRIDOPHANIA

sau

POETICA TRĂIRII

Obârşia

Toate au un început. Nu există popor să nu fi creat o mitologie a originilor de natură cosmogonică, dând nume zeităţilor la care se închina. De obicei, originea era identificată cu credinţa sau era căutată şi stabilită din această perspectivă sacră. Şi pe care oamenii au consemnat-o ca atare, ca fiind dictată de zei, în scrieri sfinte. Toate popoarele de obârşie au cărţi sfinte. Ele sunt Cuvântul Domnului, Literă de lege, Porunci tabu. Fundamentaliştii găsesc obârşia în aceste cărţi, cum ar fi **Vedele**, **Biblia**, **Coranul** şi alte asemenea scrieri.

Originea este identificată cu vechimea unui lucru, unui popor, care îi dă drepturi divine. Aşa este disputa originii în spaţiul locuit de palestinieni şi evrei. Se spune, Cartea Sfântă spune, că băştinaşii au fost palestinienii, iar evreii au venit peste ei şi le-au luat pământul. Evreii justifică agresiunea prin voia lui Dumnezeu, care a poruncit ca ei să cucerească Ţara Canaanului. Şi cum? Înfiinţând „serviciile secrete". Aceasta e cel puţin ideea cărţii **Mossad. O istorie a serviciilor secrete** (2006) de Teşu Solomovici, care are drept moto începutul cap. 13 din NUMERII, intitulat **Iscoadele trimise în Canaan**. Aşadar, autorul consideră că originea Mossadului se află în acest pasaj:

„După aceasta a pornit poporul de la Haşerot şi a poposit în pustiul Paran. Acolo a grăit Domnul cu Moise şi i-a zis: «Trimite din parte-ţi oameni, ca să iscodească pământul Canaanului, pe care am să-l dau eu fiilor lui Israel, spre moştenire; câte un om de fiecare seminţie să trimiţi; însă aceştia să fie toţi căpetenii între ei». Şi i-a trimis pe aceştia Moise din pustiul Paran, după porunca Domnului, şi erau toţi căpetenii".

Urmează numele lor, cu numele tatălui şi al seminţiei, precum *„Şammua, fiul lui Zahur, din seminţia lui Ruben"*. Sunt înşiruite astfel 12 căpetenii pe care Moise le-a făcut iscoade, cu specificarea că *„pe Osia, fiul lui Navi, Moise l-a numit Iosua"*. I-a trimis în Canaan să iscodească tot, cum sunt oamenii, cum trăiesc, cum sunt

Scanned with CamScanner

oraşele, cu ziduri sau fără ziduri, cum este pământul, bun sau rău, dacă sunt sau nu copaci pe el sau alte roade, îndemnându-i: „*Fiţi curajoşi şi luaţi din roadele pământului aceluia*". Altfel spus, îi îndemna să fure. Şi ei chiar asta şi fac. Ajung până la Iordan şi până la Hebron, cercetează totul de-a fir a păr, iar în Valea Eşcol, fiindcă era toamnă, „*au tăiat de acolo o viţă de vie cu un strugure de poamă*" şi „*au mai luat de asemenea rodii şi smochine*".

După 40 de zile, iscoadele s-au întors cu „mostrele" acasă, povestind că, într-adevăr, acesta e Pământul Făgăduinţei „*în care curge miere şi lapte*". Iscoadele îi prezintă lui Moise un raport complet şi aşa se iveşte ideea lui Caleb, care propune să atace şi să cucerească acel pământ, dar celelalte căpetenii consideră că nu e momentul, căci canaanienii sunt mult mai puternici decât ei. Atunci hotărăsc să împrăştie zvonuri rele, cum că acel pământ „*mănâncă pe cei care locuiesc în el*" şi că „*acolo am văzut noi şi uriaşi, pe fiii lui Enac, din neamul uriaşilor*", creând astfel o adevărată mitologie a originii uriaşilor, din care s-a ivit şi mitul Golemului, pe baza căruia s-a creat America, aşa cum arăt în volumul **Mort după America** (1999). De aici porneşte istoria cuceririi Canaanului şi aici este înfăţişată metoda prin care evreii au cucerit lumea. Tot scenariul este rezumat în acest capitol al înfiinţării primelor iscoade ale evreilor.

Aici se găsesc şi seminţele discordiei care a însângerat acel pământ, deşi Canaanul este darul lui Dumnezeu, pământul lui Dumnezeu, unde curge lapte şi miere, dat de El moştenire fiilor lui Israel. Dumnezeu i-a dus deci pe evrei în „*pământul acela*" şi „*ni l-a dat nouă*". Evident, aşa cum dezvolt acest scenariu în romanul **Mesalina** (2002), palestinienii, apoi arabii au varianta lor, că lor li se cuvine Canaanul de la întemeierea pământului. Istoria aceasta seamănă cu aceea a Daciei, romanii care au cucerit o părticică din ea (14 la sută) descoperind pe teritoriul ocupat un popor vechi, căruia Pârvan nu se sfieşte să-i atribuie calificativul modern de „*naţiune*".

*

Dar Biblia este prin definiţie *origo*, adică o carte a originilor. În ea găseşti originea tuturor fenomenelor, de la Facerea lumii la creaţia ei din nou, prin venirea Fiului lui Dumnezeu. Ba cei vechi

Scanned with CamScanner

au impus o cronologie numită chiar așa, *de la Facerea Lumii*, pe care au adoptat-o și teocrații intracarpatici la anul 5 508 î. Cr. Numai cap. **Facerea** constituie punctul de pornire a tot ceea ce înseamnă știință cosmogonică, știință a numelor, a astrologiei și astronomiei, a biologiei și antropologiei, a limbii și a heraldicii, a artei și a tot ce înseamnă început.

S-au scris biblioteci întregi pe această temă, iar unul dintre ultimii cercetători, pastorul englez Philip Eveson, a scris chiar **The book of origins: Genesis simply explained**, un op voluminos tradus și publicat și la noi cu titlul **Cartea originilor. Geneza explicată pe înțelesul tuturor** (Ed. CLC România, 2006), în care se pune punctul pe i, adică se arată că de felul cum înțelegem **Facerea**, depinde înțelesul întregii Scripturi, că în Geneză se află *in nuce* tot ce înseamnă Dumnezeu, creația, mântuirea și tot ce va veni. Și e suficient să parcurgem cuprinsul acestei importante tălmăciri a Genezei, din care aflăm despre originea universului și a vieții, originea ființelor umane, originea zilei sfinte, despre grădina primară și cuplul primar, despre originea păcatului, originea suferinței și a morții, originea închinării și a culturii umane, despre primul registru al nașterilor și al morților, despre originea Potopului, despre judecată și har, despre originea unui nou început, despre originea popoarelor și originea limbilor, despre originile semitice, despre originea poporului sfânt, despre Țara promisă și originea războiului și a păcii, despre credință și legământ, despre „copilul promis", despre nunți și înmormântări, despre sodomism și mântuire, despre originile arabe și originile fiilor lui Israel, despre originea exilului și a întoarcerii, despre edomiți, copiii lui Iacov și alte origini evreiești, despre căile ascunse ale lui Dumnezeu, despre împlinirea viselor lui Iosif, despre binecuvântări și profeții și chiar despre originea speranței, despre faptul că omul moare cu speranța într-o lume mai bună, cea de apoi.

Desigur, Philip Eveson, în spiritul celorlalte studii ale sale de teologie, de interpretare a Bibliei, face o cercetare la obiect, pas cu pas, urmărind cronologic evenimentele dezvăluite în capitolele și versetele Genezei, dar această carte a originilor depășește literaritatea ei, fiind terenul multor idei de pornire dezvoltate mai

Scanned with CamScanner

mult sau mai puțin fantezist, de scriitori în special, cum încerc să fac şi eu în romanul mai sus pomenit, **Mesalina**, unde arăt că originea terorismului se află în punctul cheie al **Facerii**, când Cain îşi ucide fratele, pe Abel. Nu se ucid şi azi fraţii între ei, arabii şi evreii, deşi se trag din aceeaşi rădăcină, din Avraam, un trunchi cu două ramuri, Isaac şi Ismail, din primul a ieşit ramura evreiască, din al doilea ramura islamică?! Şi tot în acest punct am localizat şi originea blestemului (**Facerea** 4, 11-15), a cărui istorie o fac în volumul **Un blestem numit Electra** (2005). Se poate spune că istoria culturii sau a civilizaţiei europene este o neîntreruptă interpretare a Bibliei, a originilor pe care ea le revelează prin realităţile desemnate şi denumite.

Dar cantonarea numai în acest punct, în a vedea adică izvorul absolut al civilizaţiei europene şi mondiale numai în Biblie, în expansionismul evreiesc, conform poruncii divine „*înmulţiţi-vă şi cuceriţi pământul*", nu acoperă tot orizontul, dar mai ales toată verticala dezvoltării, sărăcind cunoaşterea de alte dimensiuni ale ei, cum ar fi aceea budistă, coranică sau dacologică, o ştiinţă care interpretează lumea prin sacru şi cuvinte de origine, unul dintre cercetătorii cei mai împătimiţi, Liviu Teleoacă, demonstrând că numele biblic primordial Yahve, transcris şi Yhwh sau Elohim, adică Dumnezeu, provine la origini din sintagma teonimică arhetipală Vilah-Vilah sau Valah-Valah, de origine dacică.

*

Origo este identificat cu Numele. Numele proprii. Ele au fost întâi. Puzderia de zei ai Olimpului, de exemplu, desemnează tot atâtea origini ale realităţilor pe care numele lor le reprezintă, adică le-au fost date ca să desemneze o anumită realitate, iar numele corespunde naturii ei firești. Vom aprofunda originea numelor atunci când vom studia dialogul lui Platon, **Cratylos**. Până atunci, să găsim echivalenţe autohtone.

Scanned with CamScanner

Centrul şi Marginea

Ideea de *origo* (origine) l-a obsedat pe Eminescu şi am arătat ce înseamnă pentru poet acest *originis* în studiul **Eminovicii făgărăşeni** din volumul **Ţara originilor**, în care am cercetat însăşi obârşia poetului.

Dar originea se mai identifică adesea cu centrul. Toţi, toată lumea caută centrul. *Die Mitte*, cum spun germanii. Şi grecii îl căutau, credeau că e la Eleusis, apoi la Delphoi. L-au căutat şi romanii, şi palestinienii, l-au căutat şi popoarele migratoare, l-au căutat şi clasicii, şi neoclasicii, şi romanticii, şi modernii, l-au numit când Florenţa, când Paris, acum îl numim Manhatan sau London, ba şi Micul Paris, fiindcă şi noi, românii, suntem convinşi că nu ne aflăm la marginea lumii, nici a Europei, ci în centrul ei. Cu sau fără „integrare"? Unii cred că numai integrarea în UE ne poate duce în centrul Europei. Dar Mircea Eliade vedea de mult acest „Die Mitte" când a spus: „*Eu cred în viitorul culturii româneşti mai mult decât în viitorul culturii europene*". El se referea la centrul spiritual. Aşa cum se referea şi Blaga când spunea că „*veşnicia s-a născut la sat*". Satul este pentru românul tradiţional buricul lumii. Indiscutabil, centrul spiritual al Europei, al Lumii este Dumnezeu. Şi Dumnezeu se află în noi. Fiecare suntem în centrul universului. Atâta timp cât poporul român nu-şi pierde credinţa, el se află în centrul Europei, în centrul zariştei. A spus-o şi Petre Ţuţea în aceşti termeni pilduitori: „*Sunt român şi, ca român, mă socot buricul pământului. Că dacă n-aş fi român, n-aş fi nimic. Nu mă pot imagina francez, englez, german. Adică nu pot extrapola substanţa spiritului meu la alt neam. Sunt român prin vocaţie. Tot ce gândesc devine românesc*".

Dacă luăm ca reper afirmaţia optimistă a lui Mircea Eliade, ar trebui să ne mândrim, să spunem că ocupăm un loc privilegiat. Dar cred că poziţia marginii, cum vom arăta, este mult mai preţioasă în contextul unei Europe paralizate de apocalips, care agonizează. Nu suntem pe timp de pace, omenirea, planeta, se află la o răspântie

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

Scanned with CamScanner

milenară, cum nu s-a aflat niciodată. Fiindcă niciodată Dumnezeu nu ne-a încercat ca acum cu apocalipsa, numită mai nou „încălzirea globală". Cine ne scapă de apocalipsă, iată marele premiu acordat de Dumnezeu la festivalul naturii!

Prin urmare, cred că trebuie să avem mai multă încredere în forţele proprii, în criteriile care ne-au călăuzit de sute de ani, decât în „contextul european", în tot felul de conjuncturi aflate într-o plasă de interese labile, fără nici o siguranţă, pe care am putea-o numi Cortina sferelor de influenţă. Am cunoscut pe pielea mea „privirea superioară" a acestei cortine. Iată motivele pentru care, la rându-mi, privesc cu suspiciune integrarea într-o Europă confuză, militarizată, într-o lume care şi-a pierdut centrul, fiindcă a neglijat marginea.

Într-un cerc, pentru un cerc, toate punctele sunt importante, centrul lui e tot atât de important ca orice punct de pe circumferinţa sa, căci oricând, printr-un joc al axelor sale sau al razelor, punctul poate deveni centru, iar centrul un punct oarecare de pe circumferinţă.

*

Dacă o judecată filosofică de origine spune că toate au un început şi un sfârşit, noi vom adăuga judecata gridophanică, adică judecata care revelează marginea, conform căreia toate au o margine, dar nu o margine oarecare, ci o margine centripetă. În acest sens, a mărgini este tot atât de important ca şi a centra. Şi câte locuri de margine nu au valori tot atât de mari precum cele de centru, ba acestea provin adesea din cele de margine, şi să ne gândim numai la Mărginimea Sibiului sau la alte sate de margine, care, cel puţin în tradiţia românească, au alimentat mereu centrul cu energii creatoare, aşa cum Athosul, Muntele Sfânt de la marginea ortodoxiei, alimentează creştinismul constant, de două mii de ani, cu noi şi mereu proaspete surse de energie!

Nu există „ţară" în România să nu aibă sate de margine, numite chiar Marginea, Margini, Mărginimea sau Mărgineni, cum se numeşte şi un sat făgărăşan aflat sub geana munţilor, şi care să nu se mândrească cu valorile sale de... centru. Aşa se mândreşte Vadul, leagănul Eminovicilor, cu Eminescu, Crângu, cu Creangă, Şinca, cu Şincai sau Vulcan, Cuciulata, cu Aron Pumnul, Vlădeni,

Scanned with CamScanner

cu Stăniloaie, Lisa, cu Paler, Şcheii, cu Grizii şi aşa mai departe. O privire cinematografică asupra Ţării Făgăraşului va descoperi un fenomen ieştit din comun, că această ţară nu are un centru, ci este o înşiruire de sate mărginaşe, fie că sunt înşirate la poalele Munţilor Făgăraş sau Perşani, ceea ce le conferă o nemărginire verticală, fie că sunt înşirate pe Olt, pe câmpie, de-a lungul şoselei naţionale! De aceea, cele mai multe au în coadă un „de Jos" sau un „de Sus", precum Veneţia, Comăna, Sâmbăta, Viştea, Porumbacul sau Ucea. La fel, Şinca veche se mai numea de Jos, iar cea Nouă, de Sus. Ca şi Berevoii mici şi mari sau de Jos şi de Sus.

După cum satului Vad i se mai zicea Gridul de Jos, căci se află în prelungirea câmpenească a satului Grid de azi, zis şi de Sus. Această „ţară" e ca un sat mai mare ale cărei „case" (sate) se desfăşoară, ca într-o horă, ritmic, una din alta, într-o imensă vale sau poiană a narciselor, aşa cum arăta la origini. Poate de aceea şi oraşele acestei „ţări", cu Făgăraşul în frunte, au un aspect rural, după cum s-ar putea spune şi invers, că satele au aspectul unor mici oraşe. Ruralitatea este caracteristica acestei ţări de margine, aflate în centrul României, de unde şi atributul de Ţară a originilor.

Pe de altă parte, să nu uităm că pentru noi, românii, Dumnezeu/ Veşnicia s-a născut la sat, satul fiind focusul istoriei poporului român, genunea fiinţei naţionale. La sat, oricum, la margine, s-au născut toţi marii cărturari ai neamului. Iar raţiunea pentru care scriu această carte este însuşi prenumele meu literar, *grid*, un nume de origine, care înseamnă chiar margine. Un loc de margine are privilegiul de a fi în centrul lumii întrucât el poate privi lumea din perspectiva dată de valorile tradiţionale pe care şi le conservă, care sunt mult mai ferite de alterările „civilizaţiei" decât locurile de centru. Dacă civilizaţia poate fi comparată cu un abis, atunci despre un astfel de loc mărginaş se poate spune că se află „pe marginea prăpastiei" sau, cum zic englezii: *at edge of abyss*. Şi *edge* este tot atât de important ca şi *middle*, precum spuneam că fiecare punct al unei circumferinţe este centrul unui mănunchi de raze sau precum porii de pe trupul unui sfânt care sunt tot atâţia centri de energie, de aură energetică.

Scanned with CamScanner

Mai trebuie să adăugăm aici că margine înseamnă şi muchie. Adevăr valabil în toate limbile europene. *Edge* sau *marge/margin*, cum mai spun englezii la margine, ca şi francezii, de altfel, ca şi alte popoare, cum vom vedea, înseamnă deci şi muchie, care în limba gridană desemnează şi creastă, vârf sau coamă. Cum se spune la locul numit chiar „Pe muchie" sau „Pe coastă", care oferă posibilitatea unei perspective de ansamblu, ca o panoramare, de unde se poate vedea tot satul şi împrejurimile lui. Şi un alt cuvânt care desemnează acelaşi lucru la Grid, de fapt, în toate satele de margine sau de munte, este *fundătură*, cum se numea locul muntos unde iniţial s-a întemeiat satul. Lucru valabil şi pentru Breaza Făgăraşului.

Dar *edge* sau *marge* e şi verb şi înseamnă *a mărgini* şi *a se strecura*, cu sensul de *a-şi face loc, drum*. Un călugăr athonit îmi spunea că aşa trebuie să fie credinţa, ca un pârâiaş, care se strecoară, care îşi face loc prin desimea pietrelor, stâncilor şi a pantelor împădurite. Credinţa nu trebuie să fie ca un torent, să pustiască, ci ca un râu, care se strecoară, care îşi orientează curgerea spre marele fluviu al credinţei. Vom vedea că *râu* este un cuvânt de origine, de o importanţă copleşitoare în existenţa omului, care vine de la *avlake*, înrudit cu teonimicul *valah*. Credinţa e mărginaşă, adevărata tărie a ei se păstrează cel mai bine departe de lume, cât mai departe, unde se retrag pustnicii, iar azi, când turismul a năpădit şi acele locuri, se păstrează în chilie, care poate fi la fel de mărginaşă în mijlocul Bucureştilor precum o chilie în mijlocul Mării Egee, la Athos.

*

Marginea este deci esenţială în viaţa omului. Dar şi în cultura şi spiritul lui. Nu întâmplător, cred, pe cel mai mare filosof al lumii, Immanuel Kant, îl cheamă tocmai *margine*, *muchie* sau *cant*. De la germanul *kante*. Care şi în franceză sună *chant*. Kant-ul filosofiei este un *cant* nemărginit, un *grenzenlos*, cum zic nemţii, adică o graniţă fără de margini (*grenze* = graniţă). Dar şi Caragiale al nostru şi-a făcut cunoscut geniul, intrând în centrul atenţiei, prin creaţia sa inspirată dintr-o lume de margine, de mahala, uitată, insignifiantă, şocând iniţial gusturile primilor comentatori ai săi, ca

Scanned with CamScanner

apoi ca să devină o estetică a marginii, a expresivității de margine, o bază care să suscite interesul pentru marginal, pentru provincial. Toată această estetică, cu virtuțile ei inefabile, mistice chiar, am prezentat-o în volumul **Măștile lui Caragiale** (2002), care nu întâmplător i-a interesat și pe kantieni, adică pe bibliotecarii germani, care mi-au solicitat-o.

Și dacă mai spunem că la *margine* germanii mai zic și *rand*, vom găsi imediat legătura cu *grid*, fiindcă *grid* vine de la *grad* și *gard*, aflat în „Biblia lui Ulfila", ca și numele *Gărdilă*, cu legături în *drac* și *dric*, iar de aici, conform legii lui Cassirer, cum vom vedea, îl avem pe *rand*. Care e sinonim deci cu *gard*, respectiv cu *grid*, căci ce este un gard dacă nu un țarc, dacă nu marginea unei curți, unei gospodării, care mărginește un loc de alt loc, care dă astfel identitate și chiar personalitate, aș zice, locului pe care îl delimitează. Ba în unele cazuri îi conferă și sacralitate, precum la Grădiștea, la Sarmisegetusa Regia, sau așa cum este Gardul care înconjoară muntele Kogaion, templul lui Zamolxe, munte identificat cu Ceahlăul și considerat unul din stâlpii spiritualității străvechi românești, despre care Cantemir scria în **Descriptio Moldaviae**: „*Dacă ar fi intrat în basmele celor vechi, ar fi fost tot atât de vestit ca și Olimpul, Pindul sau Pelias*".

Poate de aceea acest cuvânt, *margine*, are același sens în toate limbile europene, ba în unele variante sună ca în românește (*margin* – eng., *marge* – fr., *margen* – span., *margine*, ital., iar când are un alt nume, ca *bord* – fr., găsim imediat legătura cu *gard*, *rand* sau *grid*. Dar și cu dacicul *branc*, cum își tălmăcea însuși Brâncuși numele, care face parte din aceeași toponimie cu Brâncoveanu, de aceea acest nume trebuie scris cu â din a. Însă sensul cel mai obișnuit pe care îl are cuvântul *margine* este redat de țăran care nu zice „la/ în marginea satului", ci „la/ în capul satului". Satul nu are margini, el are capete, mai multe capete, ca o făptură de basm, cu care privește spre capul zarișteI.

A fost și o pățanie de pomină, întâmplată unui gridan, care s-a dus la Brașov, pe vremea când se numea orașul Stalin. Și l-au prins nevoile. N-a găsit nici o toaletă și atunci și-a zis să se ducă afară din oraș, pe câmp. Și pe drum l-a mirosit un milițian, care l-a

Scanned with CamScanner

întrebat: „Unde te duci, mă, ţărane?" „Să-mi fac nevoile, vă rog să mă iertaţi de vorbă!", a răspuns el. „Unde să-ţi faci nevoile, mă?" „Păi numa' colo, în capul lui Stalin". Şi cum miliţianul n-a înţeles spusa, crezând că-i vreun „duşman de clasă", l-a arestat pe bietul om, l-a dus la secţie să dea o declaraţie, ba i-a tras şi câteva palme, să spună ce are cu „tătucul nostru, cu tovarăşul Stalin"! Degeaba a declarat gridanul că nu s-a referit la statuia din centrul oraşului, ci la marginea lui, vorba sa românească i-a adus numai necaz. Aşa cum i-a adus şi ţării, căci marea putere de la răsărit a trăit într-o mare confuzie, cum au trăit, de altfel, mai toate marile puteri ale lumii, care au separat radical, uneori abuziv, prin forţă, marginea de centru. Ele s-au considerat buricul lumii, iar restul, marginea. Şi de multe ori, ironia soartei, pieirea lor s-a datorat marginii, unui punct insignifiant de pe hartă, care a devenit deodată, cu voia lui Dumnezeu, focusul istoriei. E cât se poate de semnificativ faptul că însuşi Petru cel Mare avea fobie faţă de margine, pe care o numea „cordonul ombilical" al Maicii Rusia! Este o lecţie pe care se pare că nici azi nu a învăţat-o omenirea.

*

Dimpotrivă, un elogiu al marginii, având conotaţii politice foarte actuale, semnificative pentru România în contextul integrării europene, ne oferă Mihail Sebastian. Într-o însemnare din 7 mai 1931, apărută în „Cuvântul", Sebastian vorbeşte *„despre o incapacitate de înţelegere, specifică francezului"*. Afirmaţie şocantă, dacă ne gândim la tradiţie şi mit: *„N-am trăit noi cu toţii în legenda unui Paris, centru al lumii? Nu ni s-a spus la şcoală, n-am citit în cărţi, nu ni s-a repetat în gazete, că destinele Europei se fac şi se desfac în Franţa? A fi francez nu este pentru noi, în mare măsură, a fi european?"* Dar experienţa personală l-a făcut pe Mihail Sebastian să vadă altfel lucrurile. Operând cu o fantezie geografică, el ajunge să afirme: *„Adevărul este că, privită din inima Parisului, Europa este poate o noţiune, dar nu e deloc o realitate. Continentul nu se vede de aici. E o formulă uneori, nu este niciodată un spirit"*. Şi mai departe: *„Pentru că e vorba de un tip cartezian, nu mă tem să spun că francezul e un mărginit (ceea ce în limbaj cartezian, ca şi în intenţia noastră de altminteri, poate fi un elogiu). E un om care*

Scanned with CamScanner

îşi cunoaşte limitele, care şi le impune. E, în sensul cel mai general al vorbei, un provincial. Un om cu tabieturi, cu lenevii, cu deprinderi. Spiritul lui local nici nu cuprinde Franţa toată, ci abia merge până la regiune. (Vezi dispreţul francezului din nord pentru normand, repulsia bretonului pentru meridional). Chiar Parisul, în ciuda aspectului lui de Babilon superficial, e împărţit în regiuni distincte, veritabile provincii particulare".

Acest lucru este valabil şi pentru germani, nu?, cu mentalitatea lor de *burg*, aşa cum este valabil şi pentru orice metropolă modernă! Ce să mai vorbim de Babilonul numit New York, care a împrumutat de la europeni acest provincialism, care îi separă şi mai radical pe americani, pe cei din Manhattan de cei din Bronx, de pildă, după cum le marchează şi cultura – vezi fenomenul Broadway, Of Broadway şi Of Of Broadway. Iar observaţia legată de „*dispreţul francezului din nord pentru normand*" nu se poate aplica şi italianului din nord faţă de cel din sud? Dar Sebastian vorbeşte şi despre „*prostul gust al vienezului*", care are totuşi poezia lui, „*absentă din prostul gust agresiv al neamţului adevărat*" (nota din 18 iulie 1931). Şi exemplele pot continua cu spaniolul, englezul sau rusul, care sunt şi ei prizonieri ai temperamentului lor, adică au funciarmente o natură provincială.

De ce vrem noi, românii, deodată, să sărim peste această trăsătură organică a popoarelor, să fim europeni înainte de a fi români? Normal este să învăţăm mai întâi să fim români, să iubim România profundă, să învăţăm să ne schimbăm mentalitatea din interior. Să învăţăm, bunăoară, să ne iubim locul natal, aşa cum a iubit Mihail Sebastian Brăila şi Dunărea, cărora le-a închinat pagini memorabile, precum pasajele în care arată cum s-au molipsit brăilenii de la Dunăre, de la caracterul ei, când calm, când scandalos, când potolit, când tulburător şi miraculos, ca peisagiul Dunării îngheţate (nota din 7 ianuarie 1933). Mai mult, istoria Brăilei este indestructibil legată de Dunăre. „*Dunărea este elementul constant al Brăilei, resortul ei spiritual, actul ei de identitate*". Ea îi conferă Brăilei acel „*farmec tulburător*" despre care le vorbea Panait Istrati francezilor când evoca oraşul său natal. Brăila era de mult în UE, cum ne convinge Sebastian: „*Amestecul*

Scanned with CamScanner

de rase ce însufleţea portul, împărţit între greci, turci, români, nemţi, italieni şi englezi, a crescut încă de la începutul veacului trecut, la Brăila, o atmosferă curioasă de Orient leneş şi de Occident vioi. În timp ce la Iaşi bonjuriştii vorbeau teoretic şi abstract despre modernizarea noastră, Brăila devenea efectiv şi firesc un început de colţ european. Încă de la 1843 brăilenii aveau micul lor orgoliu internaţional şi, într-un raport către ministerul Treburilor Dinăuntru, ziceau: «Prin acest oraş toată Europa priveşte în patria noastră». La acel an, Brăila avea bănci, agenţii de export, consulate străine, un ziar comercial tipărit în româneşte şi italieneşte. O mică Genevă cu anticipaţie".

Şi portretul oraşului capătă noi dimensiuni când este citat faimosul lăutar Petrea Creţul, cu o variantă a **Kirei Kiralina**, sau când Sebastian descrie un pescuit miraculos în bălţile Brăilei! Ba el ajunge să spună că *„nici peisagiul de munte şi nici cel de mare nu depăşeşte, în nuanţe de desen şi în subtilităţi de culoare, peisagiul dunărean. Mai precis: peisagiul Dunării brăilene"*. Ar subscrie la această opinie, nu ne îndoim, şi Fănuş Neagu, alt colorist brăilean. Dar „peisagiul Dunării gălăţene", pe care l-am pictat şi eu în câteva romane, începând cu **Derută în paradis**, în care descriu cum ajunge paradisul dunărean în derută, atunci când intră în el buldozerul comunist?! Aşa se poate vorbi şi despre „peisagiul tulcean" sau despre cel severinean, despre tot ce înseamnă peisaj dunărean, de la Cazane până în Deltă. Şi aşa, în aceşti termeni, am putea vorbi despre toate locurile sfinte din ţara noastră.

Ce s-a întâmplat între timp de am ajuns să nu mai ştim nici cum ne cheamă, să ne vindem unde vedem cu ochii identitatea?! Război, bolşevism şi iar bolşevism, imixtiuni în Treburile Dinăuntru, culminând cu raportul Tismăneanu! Cum s-a ajuns aici? Cum de nu mai vedem adâncurile fiinţei noastre naţionale, resorturile ei de energie şi frumuseţe nebănuite? Cum este cu putinţă această orbire? O spune tot Sebastian: *„Da, este cu putinţă. Şi nici nu este de mirare. Probabil că asta face forţa adevărată a ţării noastre: imensa noastră capacitate de a ignora"*. Acestei explicaţii de cauză internă, îi adaugă mai apoi şi o explicaţie de natură externă, axată în special pe politica expansionistă a Europei.

Scanned with CamScanner

Când descrie Expoziţia colonială, îi repugnă să vorbească despre „*opera civilizatoare a Europei*", arătând că expozanţii arată ca nişte „*fiare închise în grădini zoologice*". I se pare o glumă sinistră. Exemplul nu-i departe de mesajele europene de azi, când suntem priviţi şi noi, românii, ca nişte fiare de la un Zoo hamburghez. „*Să nu vorbim deci despre civilizaţie. E imoral. Puţin cinism nu strică demnităţii noastre europene*". Integrare? Ce fel de integrare? Să fim deci sceptici ca Sebastian. Ne va fi de mai mare folos. Şansa noastră este tot marginea, să ne conservăm virtuţile ei gridophanice.

*

Am să dau acum şi un alt exemplu, venit de peste ocean, edificator pentru ceea ce constituie acest raport actual, politic şi social, dintre centru şi margine: piesa **SubUrbia** a dramaturgului american Eric Bogosian, piesă montată şi la noi, pe scena Teatrului de Comedie. Deşi teatrul lui Bogosian este nonconformist, neconvenţional, în **SubUrbia** interesul este dincolo de limbajul frust, piesa încadrându-se, ca personaje şi atmosferă, în curentul furioşilor, echivalentul în film numindu-se „Free Cinema", un curent dominat de atitudinea contestatară. Şi în **SubUrbia** există o furie alimentată de un complex al centrului. Este lupta marginii faţă de centru. Protagonişţii sunt un grup de prieteni care trăiesc în garajul unei suburbii numite Burnfield şi au diferite complexe, dat fiind că fiecare este un ratat în felul său. Jeff este student, însă nu-i în stare să urmeze facultatea, are un discurs cinic şi se agaţă cu disperare de Sooze, prietena lui, care însă aspiră să evadeze de aici, să devină vedetă la New York. Tim este mai dur, fost militar în Air Force, căzut în patima alcoolului, iar Buff e mâncău şi mic bişniţar. Mai e în grupul lor şi Bee-Bee, care are patima drogului. Conflictul lor e cu Nazeer, un arab, patronul unui butic şi al garajului, care suportă cu greu viaţa dezmăţată a grupului.

Conflictul este la zi, între băştinaşi şi intruşi, cum sunt considerate minorităţile care au invadat ţările dezvoltate. E tema multor filme occidentale. E un conflict dur, în care cei care s-au născut aici îşi cer drepturile, chiar dacă grupul taie frunză la câini, iar Nazeer munceşte. Acest conflict între centru şi margine este

Scanned with CamScanner

când mai domolit, când mai aprins, dar permanent, mocneşte ca un jar nestins. Însă suburbia, care este centru pentru Nazeer, este margine pentru Sooze. Şi acest fapt se amplifică atunci când vine, ca de pe altă planetă, Pony, un star pop, care cucerise New York-ul, şi o seduce pe Sooze cu totul, aşa cum secretara lui Pony, Erica, se lasă cucerită de Buff. Fiindcă viaţa de centru este rigidă, însuşi Pony îşi arată dezgustul faţă de stereotipia muncii lui, pe când aici viaţa colcăie, e total diferită faţă de vârf. Pony s-a ridicat de aici, de jos, din această suburbie, a fost prieten cu Jeff, care compusese câteva melodii bune şi promitea mai mult decât el, dar s-a plafonat. Şi Pony nu l-a uitat, nu şi-a uitat foştii prieteni, n-a uitat locul de margine de unde a plecat şi acum s-a întors, uimindu-i cu automobilul de lux, cu publicista sa şi cu toată atmosfera pe care o degajă. Îi invită chiar la o călătorie scurtă cu limuzina lui şi la un restaurant, dar Tim refuză, intră în conflict cu Pony, punând lucrurile la punct, spunând că e fals, că nu-i mai breaz ca oricare dintre ei, arătând că marginea este tot atât de importantă ca şi centrul. Pe el nu-l tentează New York-ul, ba se simte mai bine aici, în groapa asta, în garaj, în suburbie, mult mai bine decât oriunde pe pământ. Ba el îi dă o lecţie şi lui Jeff, atunci când îi povesteşte că a ucis-o pe Erica, atunci când ea a avut o tentativă de felaţie, dar îl minte, Jeff intră în panică, suficient pentru a-şi etala laşitatea.

În final, în plin conflict armat între Tim şi Nazeer, ei descoperă trupul lui Bee-Bee, care murise în urma unei supradoze. Tim se spală pe mâini şi dă vina pe Nazeer, căci pe proprietatea lui a fost descoperit cadavrul. În cazuri-limită, iată, raportul dintre centru şi margine se schimbă. Lecţia despre laşitate pe care Tim i-a aplicat-o lui Jeff, nu mai funcţionează în cazul lui. Este formidabilă nuanţarea acestui raport dintre margine şi centru, încă din titlu, SubUrbia, în care pentru unii marginea este centru, iar pentru alţii e tocmai invers, un întreg păienjeniş de conexiuni, relevând într-un mod foarte original, profund gridophanic, realitatea în care trăim.

*

În această carte oferim, aşadar, teoria marginii, a Universalului Limitrof (UL), care va salva din nou centrul, un centru acum ca un cerc vicios, într-o Europă fără orientare, care se scufundă, care

Scanned with CamScanner

oferă soluții războinice, asemenea adversarilor săi asiatici, cărora, tuturor acestora, le opuneam marginea noastră sigură, pașnică, verticală, bazată pe criteriile milenare ale poporului român, pe acele principii ale naturalității, cum le numea, evocându-le, marele Brâncuși! Desigur, ni se poate replica schimbarea de fus istoric. Ca și cum n-am fost destul avertizați de înaintașii noștri că, dacă nu ne cuminți, vine Apocalipsa!

Scanned with CamScanner

Gridophania Universalului Limitrof

Existența lui Dumnezeu
a născut
această teorie a trăirii
altfel decât până acum
în sinea timpului meu.

Introducere

Fie Φ – Universalul Compact sau Conceptual (UC) format dintr-o infinitate de elemente identice care diferă doar prin calitatea/ nuanța lor, pe care le voi nota cu Oα, Oβ, Oγ..., numindu-le conceptele UC. Mulțimea Φ este o mulțime ideală, un Vid populat de Câmpuri Ortodoxe, de irizări magnetice pure, originare. În UC se adună întreaga esență cauzală a lumii. Sensul cognitiv va rezulta din *cauza inversă* a ideației, care este Efectul esenței cauzale. Privind oglinda matematicii prin partea ei mată, vom vedea pe fața lucioasă, prin fenomenul de cauză inversă, UC. Această mulțime imaginară, abstractă, este asemănătoare imponderabilității. În/ prin ea, materia devine transparentă și distinsă. Obiectul ia forma sa ideală, redevenind antimaterie (materia fiind aglomerarea, asamblajul cantitativ de provenire a UC).

Ca atare, Antimateria sau Unimateria acumulează Nuanța materiei, este calitatea organizării ei superioare, este Saltul. Altfel spus, UC, realizat deja primar, este marea energie a întunericului, contrastând cu lumina care ne arată doar materia, adică partea din realitate obținută prin dereglarea energiei, partea cea mai neînsemnată a realului. Energia care naște întunericul este însăși sursa vieții, implicit sursa luminii. Întunericul este născut de o energie mai mare decât cea a luminii. El, admis în UC, umple imediat spațiul R^n, cuprinzând în sine ceea ce este realitatea, fapt care dovedește că doar prin cauza inversă îi putem înțelege legile.

*

Scanned with CamScanner

UC există printr-un număr de trei axiome.

Axiomele

G1 Dacă cunosc un concept al UC, cunosc infinitatea conceptelor sale. Reciproca este evidentă.

G2 Oricare ar fi conceptul (Oα, Oβ, Oγ...), nu există conceptul (când ştiu *ce* este acest concept).

G3 Orice concept din UC nu-şi aparţine sieşi.

Consecinţe

Fiind vorba de o pluritate, orice concept din UC este asemeni UC.

Un concept este adevărat când şi el şi negaţia lui sunt adevărate.

Orice concept îşi conţine negaţia şi, prin urmare, nici un concept nu poate fi fals.

Dacă orice concept nu-şi aparţine sieşi, el aparţine lui UC.

Oricare ar fi cauza lui Oα, nu există cauza sa în UC. Fiecare concept este *causa sui*. Fiecare concept provine dintr-o manifestare eternă a materiei.

Supraleme

1) $O\alpha = O\beta = O\gamma = \ldots\ldots = \Phi$ (adică fiecare concept este asemeni UC)

2) Mulţimea Φ este mulţimea mulţimilor

$\Phi = \{O\alpha \mid O\alpha \notin O\alpha\}$ (deci nu există concept individualist)

3) $C\ \Phi = \Phi \leftarrow C\ O\alpha = O\alpha$ (adică complementara unui concept este însuşi conceptul)

4) $O\alpha \cap O\beta = \Phi \leftrightarrow O\alpha \cup O\beta = \Phi$

5) $O\alpha - O\beta = C\Phi = \Phi$

Scanned with CamScanner

Întrucât orice mulţime de elemente care aparţine conceptului Oα, nu aparţine conceptului Oα, ar însemna că aparţine conceptului Oβ. Dar orice mulţime de elemente care aparţine conceptului Oβ, nu aparţine conceptului Oβ, deci aceste mulţimi de elemente aparţin conceptului următor, căci ele formează un nou concept Oγ, adică aparţin lui CΦ = Φ.

6) $C(O\alpha \cup O\beta) = CO\alpha \cap CO\beta = O\alpha \cap O\beta = \Phi$
$C(O\alpha \cap O\beta) = CO\alpha \cup CO\beta = O\alpha \cup O\beta = \Phi$

7) $\bigcap_{i=1}^{n} Oi = \Phi \leftrightarrow \bigcup_{i=1}^{n} Oi = \Phi$

8) Toate conceptele mulţimii Φ sunt ordonate.

9) Fie $\Phi \xrightarrow{Oo} \Phi$, unde Oo este Aplicaţia sau Filtraţia Universală (FU) a lui UC pe el însuşi

10) $Oo(O\alpha) = O\beta$

Filtraţia Universală Oo aplicată pe un concept îi schimbă Nuanţa (N). Prin N înţeleg cantitatea dintr-o calitate a unui concept.

Conceptele diferă unul de altul prin N, deci prin cantitatea de schimbare pe care o are fiecare concept în calitatea sa.

11) Fiecare concept este în acelaşi timp atât majorant, cât şi minorant pentru UC.

12) Conceptul Oo este maxima amplitudine a cunoaşterii, este idealul transfigurat al materiei.

13) Universalul este compact (prin definiţie).

Scanned with CamScanner

14) Universalul este conex. Conexiunea sa o formează conexiunile din sine. Conexiunile sunt însăşi sub acoperirea finită şi, totodată, acoperirea deschisă de concepte care nu aparţin Universalului, deci pot fi şi lacunare, fără să fie însă şi discontinui.

15) În UC orice şir îşi conţine limita.

Şirurile sunt convergente prin FU ce acţionează continuu între două concepte limitrofe.

16) Fiecare concept are un egal: pe opusul său.

*

Din definiţia UC reiese că Universalul trece peste sine, adică îşi conţine şi contrariul său (la modul intuitiv, complementara sa). Căci dacă $O\alpha = \Phi$ (semnul „=" are înţeles de „asemeni"), înseamnă că fiecare parte a lui UC conţine în germene Universalul şi acesta se recunoaşte pe sine prin ea. Aici este vorba despre un concept de calitate, nu despre o simplă intuire în timp şi spaţiu. Prin scrierea $O\alpha = \Phi$ se înţelege că O îl are ca suport pe α la puterea n, adică

$$O = \Phi \text{ (tot intuitiv)}$$
$$\alpha^n$$

Faptul este posibil întrucât între două concepte oarecare acţionează FU, care este o aplicaţie identic superioară cu rol motor, de Mişcare, stabilind compactitatea Universalului şi conservând-o. FU *hrăneşte* UC, face ca fiecare concept din el să aparţină continuu *întregului*, adică să se nască pe sine *ca viaţă*. O dată ce fiecare concept se naşte pe sine, este stăpân pe propria sa viaţă prin FU, atunci, cu absolutitate, el nu-şi mai aparţine sieşi, trece prin sine conţinându-şi propriul *contrar* (cuvânt care nu trebuie luat în înţelesul său curent, convenţial, ci în sensul că orice concept *plin în sine* poate exista şi *gol în sine*, cu alte cuvinte, orice concept îşi conţine *idealul* (intuitiv, contrariul se identifică cu idealul). Idealul nu se referă la inele, ci la spiritul universal, el fiind dimensiunea sa cea mai potenţată.

Scanned with CamScanner

Esenţial este faptul că existenţa UC se datorează filtraţiei universale, care îl hrăneşte şi care, datorită calităţii ei de Mişcare, mai poate fi numită Viaţa Materiei.

Prin urmare, în contextul expus, la întrebarea dacă $O\alpha = \Phi$?, se poate răspunde afirmativ. Ca atare:

$$O\alpha \neq \cup O\alpha \leftrightarrow (\forall)O\alpha \rightarrow O\alpha \notin O\alpha$$
$$O\alpha \in \Phi$$

Ecuaţia se verifică prin dubla incluziune negată. Ceea ce înseamnă că Φ îşi conţine şi contrariul său, astfel prin FU el îşi desăvârşeşte continuu Calitatea, în sine, antitetic.

*

În spaţiul R^3, Universalul poate fi înţeles topologic. Spaţiul infinit poate fi modelat *spre sine*, devenind un punct, iar punctul poate fi modelat *din sine*, devenind întregul spaţiu. E aşa-zisul fenomen de balans cosmic, de revărsare-interiorizare. Fiecare concept fiind propria sa cauză (*causa sui*), înseamnă că asistăm în conştiinţa gândirii la un raport cauză-efect înţeles ca efect-efect.

*

Universalul este Compact, adică Perfect, deci există. Ştiind acum *ce* este UC, reiese că Haos nu poate fi, căci nu există concept desprins de Universal, oricât ar părea el de abnom, de accidental. Orice concept este controlat de Universal prin FU, aşa că, analizând prin sinteză acel concept abnom, vom recunoaşte, în el, însuşi Universalul. Ceea ce înseamnă că ştiinţa cunoaşterii este infinită, că nu se reduce la cele trei mari A-uri ale prezentului: Abstract, Absurd, Absolut. Cunoaşterea fiind infinită, conştiinţa gânditoare a spiritului *înţelege*, or această înţelegere înseamnă Fericire.

*

UC este Automorf, adică în el, pentru fiecare concept, există şi imaginea lui, dar conceptul şi imaginea sa se află într-o continuă mişcare bijectivă. Mai mult, fiecare concept îşi conţine şi imaginea printr-o mişcare bijectivă de N în sine. Adică două concepte diferite prin N se realizează ca imagini diferite, fiecare în ea însăşi

Scanned with CamScanner

identică cu conceptul, iar imaginea, prin simpla deplasare a lui N, realizată prin FU, îşi va găsi conceptul răsturnat în sine.

Mai exact: Concept ↔ Imagine.

Fapt care include ideea că între două concepte există o relaţie de echipotenţă. Între cele două oarecari concepte, prin endomorfismul UC, există izomorfismul structurii lor Vide.

*

UC este punctul maximal către care tind toate spaţiile matematice. Prin el se pot analiza toate operele umane, îndeosebi capodoperele. UC este Sinteza, Baza Canonică a Spiritului Universal. Prin UC, toate spaţiile matematice îşi află punctul de plecare primar, ca răsadniţă a lor, căci ele se egalează, ca Esenţă, în Existenţa Optimistă.

Existenţa Optimistă

Aşa cum am demonstrat, UC este Conex. Deci UC nu este Unic şi Absolut. El este unic şi absolut din punctul de vedere al unei existenţe în sine sau al unui număr de existenţe asemănătoare. În rest, UC este limitrof. El se află la Margine, la Marginea altui UC. Niciodată şi nici acum el nu poate fi cunoscut cu adevărat. Din perspectivă umană, pretenţia este prea mare şi irealizabilă. Speculaţia omului nu a putut trece peste existenţa de sine şi el cunoaşte în măsura în care alte existenţe de sine îi permit. Formele de existenţă sunt riguros delimitate. Omul e izolat în UC. De aici reiese EO, adică Existenţa Optimistă a vieţuirii sale, căci omul poate cunoaşte insuficienţa sa, contrariul său. Oricând un element străin (K) poate pătrunde în UC şi acest K nu mai poate fi asimilat de UC, nu mai poate fi supus legilor lui. Pentru K, UC este imperfect, nesatisfăcător. Limitat. Limitativ şi Limitrof. Substanţa lui K este un catharsis superior care dezvoltă UC, impunându-i acestuia legile proprii. Aşadar, din punctul de vedere al altei existenţe, ceea ce supune mintea omului este Necunoscutul. Paradoxal, tocmai această Cunoaştere limitată, numită şi existenţa tragică (ET), este pentru om Cunoaştere infinită, implicit EO.

*

Scanned with CamScanner

Omul este un revoltat, o ființă incandescentă. Și tocmai această ardere, acest Gol – legea de insuficiență –, acest ET, de natură SF, îi dă măreție, îi dă plinătate, îi dă EO. Tocmai pentru că, în ultimă analiză, FU e Sex, e Ritmul existenței sale. Pentru omenire, UC este globalul, dar pentru individul ca atare, el este un „proiect" prin care se încearcă supunerea, umilirea și aneantizarea sa. Fără acest „proiect", un individ nu este nimic. Așadar, din cauza insuficienței sale, omul are o natură optimistă. Sancta simplicitas.

*

Nu există și niciodată nu va exista un ultim filosof. Importantă este Ideea devenirii, calea roditoare, adică Spiritul de Finețe al omului. Incandescența, nesupunerea în fața evidenței, dorința de a fi altceva, curajul de a fi diferit, cunoașterea contradictorie vor fi mereu acea FU, din sine, a omului, care îi va genera EO. EO își are cauza în incandescență, în acel Gol numit ET.

ET este perfecțiunea relativă a omului. ET este ceea ce, pentru UC, constituie Vidul.

ET este incandescența, adică infinita negativitate (vezi accentul axiologic al individului). Cu cât incandescența este mai potențată, adică negativitatea atinge limita potenței umane, cu atât omul devine, se purifică, trăiește în EO. Cauza ET este Singurătatea Materiei.

*

UC este o metodă de cunoaștere, adică însăși Cunoașterea. Cunoașterea nu este altceva decât un mijloc. Scopul cunoașterii este o Valoare, care este organizarea ultimă a metaierarhiei.

Omului nu-i este dat decât UC, adică mijlocul cunoașterii. Nu și capătul. El va folosi cunoașterea ca punte. Scopul magnanim al cunoașterii, emin-ul ei, nu-l va ști niciodată. Omul se mulțumește doar cu Fericirea, pe care o consideră treapta ultimă a existenței. Mai mult de atât, el nu are nevoie. Mai bine zis, nu-i capabil de o altă devenire. Orice evadare, într-o realitate paralelă, sfârșește în UC. Prin urmare, pentru existența lui, omul are la îndemână mijlocul cunoașterii, care îi dă maxima sa devenire: Fericirea. Care nu este altceva decât EO.

Scanned with CamScanner

*

Pentru ce vrem să fim? Ce înseamnă *a priori* în UC? Dar *a posteriori*? Cât de mult simţim acel Gol Plin din noi? În UC Golul şi Plinul, ca şi *a priori* şi *a posteriori*, sunt nule sau egale cu mişcarea antitezelor, care seamănă cu o alunecare, cu senzaţia de a nu fi. Încrederea ∈(citeşte „aparţine") lui *a posteriori*. Te analizezi şi simţi că nu eşti. Atunci cum „simţi"? Cu simţurile *a priori*. Aluneci din tine. E vorba de un gol care te împinge în afară şi te înlocuieşte. E atâta neputinţă în faţa Marelui UC! Mut, nul şi nevăzut. Nu-i mai bine să nu ştim nimic? Suntem continuu covârşiţi de ET, de alunecarea din noi, prin FU. Şi totuşi Spiritul ne relevă că nu există neant în noi şi nicăieri.

Aceste întrebări, neclarităţi, nedumeriri... constituie Viciul Spiritului, o poartă pe care nu trebuie să intrăm niciodată. Aceasta e partea negativă a ET. Echilibrul îl dă EO prin sensul I, numit Iubire, care pentru Om este Lumina de a fi.

*

Nucleul FU este mulţimea tuturor conceptelor care, prin filtraţie, sunt duse în UC.

$$\text{Ker } Oo = \{O\alpha \mid Oo\ (O\alpha)\}$$

Nucleul FU, Oo, este cardinalul UC.

*

Fiecare concept se sprijină pe UC, deci conceptul este infinit. Deja în concept există UC. UC este format din trepte de şiruri de concepte. Prin UC fiecare concept mort învie şi există veşnic. Ce înseamnă însă

$$\Phi = \{O\alpha \mid O\alpha \notin O\alpha\}\ ?$$

Înseamnă că nu există conceptul, ci UC trăieşte în el.

*

Să luăm conceptul *viaţă*. Viaţa e veşnică, existând ca o înlănţuire de vieţi, de trepte de şiruri de vieţi. Viaţa mea se sprijină pe viaţa veşnică. Eu exist deja în viaţa veşnică întrucât ea, prin

Scanned with CamScanner

viaţa mea, trăieşte în mine. Conceptul viaţă din mine, prin FU, există deja într-o nouă treaptă, mai bine zis, este pregătit de către FU, prin N, spre altă treaptă. Moartea este doar negaţia mea dintr-o treaptă, nu din toate. Vezi metempsihoza. Negaţia există chiar în viaţă, aparţine vieţii. Aşadar, conceptul viaţă există ca Lumină, căci el este negativitate infinită.

$$\Phi \xrightarrow{Oo} \Phi$$

(Oo este omorfism, dar mai mult endomorfism şi mai puţin automorfism)

FU nu are Supp (suport) alogen

Supp Oo = Oo, adică FU îşi conţine suportul

$O\alpha \in$ Supp Oo $\leftrightarrow (\forall)$ V (vecinătatea) lui $O\alpha$ $(\exists)$ $O\beta \in V$, Oo $(O\beta) = O\alpha$

$Oo: \Phi \rightarrow \Phi$

Supp Oo = $\{O\alpha \in \Phi \mid Oo\ (O\alpha) = Oo\}$ = Oo (în acest caz, Oo are rol de aplicaţie identică)

*

Aplicată la artă, teoria UC este plină de foloase. În procesul creaţiei, fenomenul sau nucleul FU acţionează antitetic, adică perfect. Anticii spuneau că artiştii sunt inspiraţi de zei sau că zeii lucrează în ei. Creatorul, prin FU, mimează creaţia, imită inspiraţia. În faza gestaţiei, îl frământă un anumit raport de legătură, pe care îl vom numi G, de la *gridophanie*, esenţial în procesul continuării operei la care a început să lucreze. El trăieşte din raport în raport. Aşa se creează reţeaua (*grid*), structura magică a operei, greu de controlat, ca o magmă vulcanică. Aceste frământări parcă îl înăbuşă. Cu cât continuă să înainteze, cu atât se simte mai epuizat, mai nevizionar. În context, nu găseşte ieşire. Deodată însă, prin FU, devenit inspiraţie universală, tot acest plan de căutări, de incertitudini, dispare. Şi cu o uşurinţă uimitoare, prin G (tot anticii

Scanned with CamScanner

o numeau „inspiraţie divină"), găseşte legătura, urma căutată. Viziunea aflată îl face pe loc să-şi simtă mintea efulgurată, slobodă şi proaspătă. Acesta e însuşi procesul antitetic al creaţiei. În procesul gestaţiei, al frământărilor, creatorul se află în faza acumulărilor cantitative, care sunt obositoare şi adesea sufocante, dar indispensabile. Când acestea devin suficiente sieşi, prin nucleul FU, se produce iluminarea, saltul G, calitativ, salt de viziune creatoare.

*

Ce este Creaţia? Un impuls al egoismului creator. Care poate fi găsit în mecanismul UC.

Axiomele UC se pot reduce la două:

G1) Oricare ar fi conceptul Oα, nu există conceptul Oα

G2) Orice concept este egal cu complementara sa (deci orice concept nu-şi aparţine sieşi)

*

UC este un domeniu *frontieră*, un domeniu *limitrof*, independent de spaţiu şi timp. Este Marginea. Revelată prin G.

*

În UC se concentrează *paracorespondenţa* dintre un Universal oarecare şi altul.

UC este *ultimul sens* spre care tinde orice Universal.

În UC se realizează echilibrat *viziunile de saturaţie*, stările ultime amplificate, trăirile extreme.

UC este deasupra de viaţă şi moarte. În el există şi conceptul de viaţă anorganică. Deci conceptul substantivului *viaţă* are în UC calitatea de verb.

A avea viaţă înseamnă a avea mişcare.

Există o deosebire substanţială de N între viaţa sensibilă şi viaţa abstractă. Dar conceptul de viaţă în UC nu aparţine nici măcar gândirii abstracte, ci doar gândirii sensibile (*manas inferior*).

În UC, *stihialul devine el însuşi simbol* pentru proiecţiile cvasiteocentrice.

Orice Universal care are în sine o sensibilitate biocentrică, ideocentrică sau teocentrică tinde către spaţiul limitrof, unde

Scanned with CamScanner

mişcarea (gândirea abstractă) este afină, creşterea, supraintuiţională, iar canalul unde acestea două se contopesc, absolutul spiritual. În acest punct, gândirea umană este depăşită. Nu-i rămâne omului decât calea G, calea intuiţională a *gridophaniei*.

*

UC nu face decât să teoretizeze cu mijloace matematice un mecanism intuiţional.

El este o Formă în jurul căreia se învârte o infinitate de fiinţe şi nefiinţe (generatoare de infinite viziuni SF).

În fiecare Universal există cele trei tendinţe centrice; ele conlucrează spre a fi simboluri UC.

*

Ce devine UC aplicat la realitate, la mişcarea vie a societăţii? Universal Limitrof (UL).

Dar oare UL, altfel spus, Vidul, nu este el însuşi depăşire de opoziţie, salt dincolo de contradicţie?

Evident că este. El este la sfârşitul unui nou început, dar nu este nici sfârşit, nici început, este Marginea însăşi, adică G, fără de care nici un Universal nu are capăt, adică Alfa şi Omega, consistenţă, compactivitate, viaţă. Nu este nici filosofie a Omului, nici filosofie a lui Dumnezeu.

Finitul devine infinit şi invers. Şi unul şi celălalt sunt Forme. Finitul conţine o infinitate de finituri. Aşa cum infinitul conţine o finitate de infinituri.

Dacă omul ar fi definit numai ca posesor de raţiune, atunci el ar fi Dumnezeu! Căci atunci el ar fi şi un *ce* de dincolo de raţiune, un *ce* interior, iraţional. În această direcţie acţionează G, revelaţia gridophanică.

*

UL, Marginea, este o Stare a materiei, o Statornicie existenţială. El nu este nici cauză şi nici efect. UL este funcţie, este legătură între un concept şi altul, este Funcţia Repaos.

El se află *între* – nu întru – toate stările materiei.

*

Şi acest adevăr se poate lesne verifica în cazul ştiinţei practice. Deja există o astfel de ştiinţă, numită *tribologie*, care se ocupă de

Scanned with CamScanner

tehnologia interacțiunii dintre suprafețe aflate în mișcare relativă. Este știința frecării, fapt care se petrece la marginea tuturor obiectelor. Unde există contact între lucruri, este necesară o gridophanie tribologică, adică o aplicare a științei frecării, a ungerii, care să ajute mișcarea suprafețelor, a obiectelor, altfel contactul poate deveni periculos, poate duce la distrugerea lor. Universul este un conglomerat de elemente care intră într-o permanentă interacțiune, ori gridophania tribologică se ocupă de spațiile limitrofe dintre elemente, pentru a face mișcarea posibilă. Fără această înlesnire a mișcării, universul nu ar funcționa, s-ar îneca, s-ar asfixia, s-ar deregla și autodistruge, ca o mașină neunsă, ruginită, înțepenită. Gridophania Universalului Limitrof (GUL) face posibilă tocmai articularea întregului complex cosmic. Cât de importantă este marginea corpurilor, a elementelor, o demonstrează și tribologia, care trăiește din studiul interacțiunilor limitrofe.

*

Aplicațiile GUL sunt infinite. În toate domeniile. În cel economic, de pildă, există teoria lui Milton Friedman, a *marginalismului* economic, pe care s-a întemeiat capitalismul american. Ce dinamică imprimă economiei așa-zisele surse marginale, nu se poate imagina!

*

O altă aplicație este teoria transversală a lui Bryan Reynolds. Citită din perspectivă gridophanică, această teorie își revelează adevăratele înțelesuri. Însuși Reynolds și-ar putea-o articula mai bine dacă ar ști că mișcările transversale ale fenomenelor au loc în spații limitrofe, pe care el le numește spații articulatorii. Criticul american definește spațiul sau teritoriul transversal drept un spațiu misterios, haotic, necunoscut, incert, care, aplicat la opera lui Shakespeare, a devenit Shakespace. Iată un pur exemplu de gridophanie. Ce este UL, nu un spațiu misterios? Nu este orice spațiu limitrof infuzat de mișcări transversale? Shakespace este un spațiu limitrof, pe care Reynolds îl numește fantomatic și articulatoriu. În acest spațiu spectral, misterios, în această zonă incertă au loc mișcările transversale, adică interacțiunea fenomenelor, implicit a sentimentelor și ideilor umane.

Scanned with CamScanner

Cu atât mai mult gridophania, care este o poetică a trăirii, va fi în stare să reveleze misterul, găsibil de regulă în fenomenele de margine. *Gridos* înseamnă margine, iar *phaneia*, arătare (de la a arăta, a revela). Încă din antichitate circulau cele trei faimoase monoteisme: *kratophania*, *hierophania* şi *theophania,* dar fiecare este diferit de *gridophania*, care este ştiinţa revelării misterului, a trăirii originilor, arătarea a ceea ce este necunoscut, dat fiind că este considerat în margine. Dar a fi în margine nu înseamnă a fi marginal sau inferior. Marginea oferă o perspectivă colosală asupra întregului. Să nu uităm că *„veşnicia s-a născut la sat"*, iar cel căruia îi aparţine acest vers, Lucian Blaga, nu introducea nici o nuanţă ierarhizatoare între cultura minoră şi cultura majoră. Şi marii artişti, de obicei, mai ales la noi, la români, s-au născut departe de centru, uneori în marginea lumii, acolo unde se conservă mai bine puritatea. Dovadă că şi această cercetare matematică, inspirată fiind de teoria mulţimilor, scoate în evidenţă importanţa spaţiilor limitrofe. Universul este un conglomerat de mulţimi, de universaluri compacte, care funcţionează datorită spaţiilor limitrofe dintre ele. Ca atare, într-un univers, centrul este tot atât de important ca orice punct de pe circumferinţă. În matematică, între centru şi margine există o infinită interacţiune, orice punct putând fi considerat a fi central.

*

Nu există nimic fără UL, nici un întreg, nici o operă, nici o capodoperă, el este ca rama unui tablou. Fără margine, nici un peisaj nu ar avea infinitudine (întindere şi adâncime).

UL este vecin (limitrof) cu tot. El este înzestrat cu toate proprietăţile unei mulţimi superioare. Dar aceste proprietăţi sunt nedeterminabile, căci ele sunt necondiţionate, au o certitudine apodictică, sunt suficiente sieşi. Vidul, Universalul limitrof, pretutindeni fiind, este în acelaşi timp şi succesiv şi simultan, şi interior şi exterior. Materia are proprietatea unei stări de mişcare. UL are aceeaşi proprietate, dar în acelaşi timp are şi Funcţia de Repaos.

Scanned with CamScanner

Aşadar, UL nu se află în lucruri, în nimic. Dar numai prin absenţa UL dintr-un lucru, este posibilă dezvoltarea acelui lucru. Fiindcă UL, prin FU, este prezenţă continuă în el.

*

Desăvârşirea nu este altceva decât conţinut înţeles ca Formă. Ceea ce pentru un lucru înseamnă capăt sau devenire, pentru UL înseamnă desăvârşire.

UL este Stare, Prezenţă prin absenţă, nu funcţie activă, este stare dintre limite, stare dintre stări, căci el se află în chiar simultaneitatea a două sau mai multe stări. El este un Câmp gratuit al materiei; ajută fără să facă nimic. Prin UL materia respiră, pulsează. Pulsează ca un nevinovat cu candoare.

Fără prezenţa UL pe axa numerelor reale, n-ar fi posibilă înserierea lui Cantor: între 0 şi 1 se află o infinitate de puncte, toată axa numerelor reale. Fără UL, nici o proprietate a lumii moleculare n-ar fi posibilă. Nici Dumnezeu. Asta înseamnă că

$\Phi = \{ \Phi \}$

*

Dar UL este şi arhetipul obârşiei. Obârşia oricărui lucru este UL, adică marginea lui. Marginea, un cuvânt de origine dacică, fiindcă latinii, cu forma *marginis,* l-au derivat din dacicul margine, este cheia creaţiei. Când Dumnezeu a creat lumea, întâi a făcut o operaţie G, *gridophanică*, adică, asemenea unui pictor, a creat marginile ei fără de margini şi oricărui lucru, şi oricărei fiinţe i-a făcut un tipar, adică un contur, o margine, pe care apoi a înzestrat-o cu schelet şi a umplut-o cu carne, iar abia la urmă i-a insuflat viaţă.

LU este astfel izvorul vieţii. *Marginis* este centrul universului, al fiinţei şi nefiinţei, al credinţei şi limbii, căci Marginea este obârşia a tot şi a toate. Fără ea, UC nu poate exista, nu poate prinde contur şi consistenţă. Ar fi ca o mare de boabe care s-ar revărsa în neştire, spre nefolos. Numai o baniţă, un sac sau chiar căuşul mâinilor le dă boabelor măsură şi număr. Fără formă, UC e doar materie haotică, e doar un asteroid ce rătăceşte în spaţiu şi nu poate face decât rău atunci când se izbeşte de un alt UC.

Ce-ar fi Dumnezeu fără nume? Un haos. Dar când şi-a spus Yahve, a şi decretat: „*Acesta este Numele Meu pentru vecinicie,*

Scanned with CamScanner

acesta este Numele Meu din neam în neam" (**Exodul** 3, 15). Numele este UL, este Marginea.

Marginea dă identitate, adâncime şi densitate lucrurilor. Aplicată la artă, ea este, aşa cum am spus, ca rama unui tablou. Dacă suntem la periferia lucrurilor, la hotarul sau marginea lor, înseamnă că suntem în *axis mundi*, în obârşia realităţilor.

*

Toată poezia de până acum este euclidiană. Poezia euclidiană se naşte din aceeaşi substanţă, dintr-un concept unitar. Însă poezia care filtrează în funcţii conceptuale şi converge spre o geometrie superioară a unui spaţiu topologic se numeşte poezie neeuclidiană. Altfel spus, poezia neeuclidiană este sau va fi poezia în care obiectele, realitatea, sensibilul nu sunt luate numai sub forma materiei sau a contemplării (poezia euclidiană), ci şi ca activitate omenească suprasensibilă, ca gridophanie, ca practică extra-subiectivă, ca UL.

Conexiune
Sunt asemeni spaţiului cuprins
într-o menghină de sfere,
sfere finite, la rându-le nefinite,
subacoperiri ale altor sfere deschise,
conexii vide, între sfere nevide,
conjugate, boltite.
Sunt prin firea mea conexat
altor spaţii împodobite
de limitrofe circumscrieri.
Ce ax prea-drept
fixează-n mine curgerea de puncte
ca, la rându-mi,
sex în *world grid*,
să zămislesc
compactele fiinţe?!

Scanned with CamScanner

Încheiere

Cum se pot lega oare cele văzute cu cele nevăzute, cele clare cu cele neclare, cele rostuite cu cele nerostuite? O să fac un corolar al teoriei, căci lipseşte **Încheierea**. Dar încheierea este că nu poate exista nici o încheiere. Ba ar fi una, fericirea. Fericirea că nu am uitat, că mi-am adus aminte o teorie pe care o credeam pierdută. Dar oare este ea o teorie bună? Va ajuta omul? Poate că nici nu este o teorie. Poate că nici nu am început-o. Dar atunci de ce sunt fericit? Fericirea există. Dar şi întrebarea persistă: Ce teorie poate fi aceea care nu slujeşte viaţa? Nimic nu contează decât faptul că exişti, că viaţa ta de acum şi aici îl justifică pe a fi. Şi stadiul a nu fi face parte tot din stadiul a fi. Pentru că se raportează la el. Cine îl neagă pe Dumnezeu, îl afirmă. Pentru că nu poţi nega ceea ce nu există. Nimic nu e mai important decât faptul că exişti. Ce a fost sau ce va fi nu contează. Acum, în clipa asta, în punctul acesta de timp, în capătul acesta de istorie şi planetă, îţi este ţie scris să exişti. Atât. Asta e fericirea. Şi bucură-te de ea. Trăieşte-ţi viaţa. A trăi e mai important decât dilema a fi şi a nu fi. Fericirea de a exista întrece orice altă manifestare a materiei. Fii fericit că păşeşti, că poţi să vezi, că poţi să baţi din palme, că poţi să transpiri. Fii mândru că respiri, de parcă tu ai creat viaţa. Să te bucuri că exişti. Să te bucuri că scrii ce scrii acum, să te bucuri că şi creierul tău îţi dictează ce să scrii. Simţi creierul cum îţi dictează? Cineva lucrează în el, lucrează ca tu să exişti, ca inima să-ţi bată, ca ochii să se mire… În rest, e morţiu şi nefericire…

Toate acestea le-am scris stând întins în iarba înaltă a grădinii de acasă şi simţind cum mă înalţ cu trup cu tot la cer. Am plutit aşa multă vreme, nici nu ştiu cât, nu ştiam dacă trecuse ziua, dacă se înnoptase, dacă veniseră zorile, cu greu m-am dezmorţit, cu greu mi-am revenit la condiţia de pământean şi atunci am simţit cum zeul gridophanic al locului, zeul meu, Emin, îmi dictează un corolar al teoriei, gridophania idiomului originar.

Scanned with CamScanner

Gridophania idiomului originar

Diferența dintre limba păsărilor și limba umană este ca aceea dintre ciripit, fie el și bine organizat, și cântec. Numai când se articulează în melodie, o limbă este o rostuire adevărată. Nu e vorba însă de o cântare fără cuvinte, așa cum fac păsările, atunci când își organizează superior ciripitul și-l transformă în cântec. Dar oricât de frumoase ar fi cântecele păsărilor, ele rămân tot niște imitații ale unor instrumentele muzicale arhetipale. Trilurile păsărilor sunt emanate după o partitură fixă, dată odată pentru totdeauna. Ce iese din gâtlejul canarului nu iese și din cel al sticletelui sau al mierlei. Fiecare cu tiparul său. Privighetoarea nu are egal printre păsări. Și totuși tiparul ei nu este mai inventiv decât al ciocârliei. Așa cum la origine era Pasărea paradisului, care se spune că vorbea limba lui Dumnezeu. Dar dacă un sticlete nu poate să facă precum o privighetoare, omul poate să le imite pe amândouă. Sunt imitatori care imită toate păsările și animalele, fac ca locomotiva și ca toți dracii, fără ca prin aceasta un astfel de imitator să poată fi numit artist, ci doar scamator sau un fel de prestidigitator sonor.

În teatru, de pildă, calea mimetică este o tendință care a apărut o dată cu nașterea acestei arte. Ba, după Aristotel, toate artele sunt imitații, fiindcă făuritorul lor, omul, are o natură imitatoare. Mimesis-ul aristotelic însă nu este tot una cu improvizația, pe care filosoful din Stagira o punea la originea teatrului. A imita e total diferit de a improviza. Improvizația este creatoare, pe când imitația înseamnă o copiere, o reproducere a realității. Arta are totuși, cum spunea Platon, o natură infidelă, mai exact, suferă de o fidelitate infidelă, care înfrumusețează viciile, de aceea el o excludea din **Respublica** sa. Cu atât mai mult teatrul, care este o imitație superioară a vieții, trădează. Și e suficient să ne amintim că el s-a născut din sacru, ca apoi să se desprindă de ritual, trădând religia, forma cea mai înaltă de comunicare spirituală cu Dumnezeu.

Scanned with CamScanner

O categorie aparte de actori sunt mimii. Arta pantomimei se află la graniţa sau la interferenţa dintre imitaţie şi improvizaţie. Am văzut, de pildă, la Festivalul internaţional de teatru de la Sibiu un spectacol elveţian după **Hamlet**, în care doi actori imitau toate personajele şi întâmplările piesei, un gen de joc ca un fel de rebus pentru spectator, care trebuie să decripteze semnele surdo-muţilor din faţa lor! Sau să mai ofer şi exemplul unui alt spectacol singular, prezentat de francezul Jacques Bourgaux, un *one-man-show* după celebrul roman **Don Quijote** al lui Miguel de Cervantes. Singur pe o scenă goală, Jacques Bourgaux îl interpretează pe Cavalerul Tristei Figuri, războindu-se cu vrăjitori malefici, cavaleri trădători şi uriaşi răuvoitori. Cu un singur gest sau sunet, actorul-mim aduce pe scenă agitaţia unei pieţe de zarzavaturi, larma unui han, tunetul unei furtuni, huruitul unei mori de vânt, picăturile înnebunitoare dintr-un acoperiş spart, cotcodăcitul găinilor, grohăitul porcilor, cântecul cocoşilor, behăitul măgarului, sugerând toate personajele romanului în frunte cu Sancho Panza şi Dulcineea! Explicaţia a dat-o Socrate în **Cratylos** atunci când arată că omul îşi reprezintă lucrurile prin imitaţie. El spunea că „*numele este o imitaţie prin voce a realităţii imitate şi cel care imită, denumeşte prin voce, atunci când imită*".

Spectacolele de acest gen sunt distractive, dar rămân la mijlocul drumului între teatru şi imitaţia chioară. Se poate imita orice, dar eu cred că atunci când Dumnezeu a creat omul, i-a dat o misiune mai grea, deosebindu-l radical de păsări, animale şi restul naturii, înzestrându-l cu puterea de a gândi prin cuvinte, de a da nume lucrurilor şi de a râde de cele prost rânduite. Iar atunci când a creat şi instrumente muzicale, a vrut să arate că poate să imite cu ajutorul lor nu numai orice tril de pasăre, dar să facă şi mai mult de atât. A dovedit-o primul strămoşul nostru Orfeu, care îmblânzea şi leii cu fluierul său. Dar limba omului nu este doar un tril de pasăre, ea poate fi comparată cu o lucrare simfonică. Diferenţa dintre limba păsărilor şi limba omului a făcut-o Beethoven în **Simfonia nr. 4**, numită şi **Pastorala**, unde în simfonia naturii el introduce şi sunete prin care instrumentele imită cântecul păsărilor, aşa cum imită şi apropierea furtunii, şi tunetele cerului, şi liniştea de după

Scanned with CamScanner

furtună. Dar geniul beethovenian a încorporat aceste imitaţii într-un montaj simfonic, într-o construcţie muzicală proprie omului, pe care nici o pasăre n-o poate egala.

Şi acest lucru se întâmplă întrucât omul are de partea sa puterea cuvântului, el şi când pictează, când face muzică sau tace se foloseşte de cuvânt, reprezintă idei sau metafore, gândeşte prin cuvinte, iar faptul că îşi numeşte o lucrare **Masa tăcerii**, e deja un act al Logosului, care are natura vorbirii articulate. Oricât de fascinaţi am fi de cântecul unei privighetori, oricât ar imita un naist zborul ciocârliei, niciodată limba păsărilor nu va fi o simfonie articulată, apanaj al omului care cuvântă şi exprimă cuvinte sub formă muzicală, picturală, coregrafică etc.

Cuvântul este, deci, la originea tuturor realităţilor, fiindcă Dumnezeu când a creat lumea, a fost totuna cu Cuvântul. De aceea şi limba omului este altceva decât trilul păsărilor. Cuvântul ne separă de restul vieţuitoarelor. Aşa este şi cuvântul cântat. Vocea umană nu poate fi egalată de nici o pasăre. Poate că ea să fie ecoul a ceea ce o fi fost strămoaşa ei, Pasărea paradisului. Franciscanismul, cea mai apropiată mişcare religioasă de condiţia naturii, de lumea păsărilor şi vieţuitoarelor, s-a impus prin versurile pe care le cântă adepţii lui. Francisc d'Assisi, întemeietorul ordinului, a fost un mare poet şi el îşi transmitea predicile prin cântece, ale căror versuri simple exprimau exact mesajul său teologic. El l-a urmat astfel pe Zamolxe, care spunea aşa: „*Cu cântece de vrajă să ne curăţim sufletul!*"

*

Dumnezeu a inventat limba ca să întemeieze lumea, adică s-o numească, să pună nume potrivite realităţilor. Prin cuvinte potrivite, El a dat o rostuire lucrurilor. De aceea, limba originară este o *kratophanie*, cum este şi dialogul **Cratylos** al lui Platon, unde Socrate îl iniţiază pe discipolul său, Hermogenes, dar intră într-o dispută cu Cratylos, discipol al lui Heraclit, la limita recuperabilului, a anamnesis-ului, un tărâm geamăn cu universalul limitrof, pe care îl anticipase şi Platon şi pe care mulţi cercetători îl stabilesc în zona Carpaţilor pontici, considerată *Axis mundi* al universului, numit de mine şi *world grid*, adică reţeaua lumii. Grid

Scanned with CamScanner

(*reţea*, în engleză) are o natură kratophanică, cuvânt care vine de la grecescul *kratos*, care înseamnă *forţă* (*strength*, în engleză), în mitologia greacă Cratos fiind fiul lui Styx şi Pallas, fratele lui Nike, Bia şi Zelus. El era personificarea *tăriei* şi *puterii* şi îl întovărăşea peste tot pe Zeus.

Din punct de vedere platonian, kratophania ar însemna arătarea sau revelarea puterii cuvintelor, nu întâmplător dialogul se numeşte **Cratylos**, căci se înrudeşte cu Cratos. Dar şi cu Grid, fiindcă există o întreagă reţea kratophanică, un grid al deconspirării, nu întâmplător acţiunea de prindere a răufăcătorilor din atacurilor teroriste de la metroul londonez s-a numit „Operation Kratos"! Există chiar şi o tehnologie Kratos, centre de cercetare, de informaţii, spitale, o întreagă reţea cratonică. Vechiul înţeles al cuvântului nu s-a pierdut şi e neîndoielnic că şi *gridos* îl conţine. Nu căutase oare şi Zamolxe acest *grid*, adică *reţeaua* sau *kratophania* Logosului când s-a retras în peştera sa din muntele Kogaion, pe care acum toţi o caută pretutindeni, dar ea se află, după unii, în Ceahlău, după alţii, în inima munţilor Făgăraş, în orice caz, în acest spaţiu carpatic, acolo unde s-a fost zămislit limba originară!? Şi oare teoria mea gridophanică, a universalului limitrof, nu este dezlegarea enigmei pe care omenirea o aşteaptă de 2 500 de ani, de când Cratylos a pus punctul pe i?!

Cratylos

După unii, Legea limbii ar fi:

α nu desemnează nimic fără β, nici β nu desemnează nimic fără α.

Cuvântul este *daimon*, spuneau anticii. Pe care îl cauţi dincolo de simţire. De aceea, Paul Valéry a putut rosti misterioasa frază gridophanică: *„Se numeşte scriitor cel ce nu-şi găseşte cuvântul"*. Pe această idee şi-a conceput şi Albert Camus parabola **Le Malentendu** (1943). Fiul rătăcitor (Jan), care revine acasă după un exil de 20 de ani, nu este recunoscut de mama şi sora lui şi este omorât pentru că *„n-a ştiut să-şi găsească cuvintele"*, cum spune

Scanned with CamScanner

Maria, soţia lui, acele cuvinte simple prin care să le spună celor două femei ucigaşe că el este fiul, respectiv fratele lor! Nici măcar numele adevărat nu şi l-a dat, ca să fie trecut în registru. El s-a pierdut în tot felul de vorbe, de explicaţii, de metafore, de învăluiri, care nu au putut să înlăture verdictul, căci mama îşi ajuta fiica să ucidă clienţii care trăgeau la micul lor hotel pentru a-i jefui şi a strânge bani să plece din acel loc nefericit şi să-şi găsească fericirea, o fericire tragică însă, ridicată pe crimă. Şi cum crima atrage moartea, însăşi mama se va sinucide, căci *„o mamă care nu-şi mai recunoaşte fiul, nu merită să mai trăiască pe acest pământ"*. Chiar şi fiica ei, odată rămasă singură, e blocată de spectrul evadării şi se autodeconspiră.

Un subiect asemănător – fatalitatea care înghite orice speranţă – dezvoltă şi marele cineast japonez Kaneto Shindo în filmul **Bufniţa** (2003), în care două femei, mamă şi fiică, stoarse de vlagă, muncind sisific un pământ arid, ca în **Insula** aceluiaşi Shindo, hotărăsc să-şi schimbe soarta: devin atrăgătoare şi încep o originală vânătoare sexuală, ucigându-şi pe rând clienţii şi jefuindu-i, în vederea evadării din locul fatidic. Ideea izolării şi a evadării aminteşte şi de eroina din filmul **Dogville**, al danezului Lars von Trier. Sunt câteva similitudini între aceste opere, ceea ce dovedeşte că spiritul universal al punţilor nipono-europene funcţionează. În **Bufniţa** însă te uimeşte urzeala foarte fină prin care cele două femei îşi ademenesc şi căpătuiesc victimele. Modul ingenios de a povesti poate fi comparat cu pânza pe care păianjenul şi-o ţese cu migală pentru a-şi amăgi şi imobiliza prada.

Dar nu intriga contează aici, nu ingeniozitatea narativă sau dramatică, nu neînţelegerea, ca la Camus, dintre mamă şi fiică în privinţa momentului crimei, ce declanşează încurcătura cu ceaşca de ceai cu otravă, moment numit de Jan *„ospăţul fiului rătăcitor"*, ci faptul că această nenorocire s-a datorat lui, fiului rătăcitor, care nu şi-a găsit cuvintele potrivite, care s-a ascuns după vorbe în loc să rostească simplu adevărul, să-şi dezvăluie identitatea reală. O plasă de vorbe care ascund adevărul ţes şi cele două femei din **Bufniţa**. Dar Jan n-a ştiut nici să spună că a revenit să-şi ajute mama şi sora, că revenise acasă întrucât *„nu poţi să fii fericit în exil, printre*

Scanned with CamScanner

străini". A revenit să-şi regăsească puterea şi echilibrul în sursa de energie pe care i-o poate da omului numai locul natal.

Această parabolă, acest joc între adevăr şi fals, parcă ar face, peste milenii, o punte cu dialogul lui Platon, **Cratylos**, pentru că şi în miezul lui există un *malentendu*, o neînţelegere între Hermogenes şi Cratylos şi între acesta şi Socrate, privind dreapta potrivire a numelui, neînţelegere legată de „*oracolul lui Cratylos*" cu care începe dialogul, oracol care ar consta în faptul că, deşi pentru fiecare dintre oameni sau realităţi există o dreaptă potrivire a numelui, totuşi pe Hermogenes nu-l cheamă Hermogenes, „*chiar dacă toată lumea te-ar chema aşa*". Numele lui adevărat ar fi deci altul. Ca şi în cazul lui Jan. Este sau nu este aşa, cum se va rezolva acest *malentendu*, o vom afla după ce parcurgem întreg dialogul platonician, care, din acest punct de vedere, poate fi considerat drept un proces cognitiv sau o goană după identificarea numelui adevărat al lui Hermogenes.

Altfel spus, Platon, prin Socrate, îl face pe Hermogenes să treacă prin pădure, cum spunea Heidegger, adică prin numele său. Acest proces cognitiv îl defineşte şi pe Jan, dar în cazul lui călătoria se termină repede şi tragic. Oricum, Camus experimentează aici ideea existenţialistă că la originea existenţei există un *malentendu*. Nu un *malentendu* l-a făcut pe Adam să încalce porunca divină? Însuşi limbajul va eşua în păsărească Turnului Babel, fiindcă omul a uitat lecţia originară a lui Demiurgos când a dat nume adevărate lucrurilor şi realităţilor. Ca atare, nu-i de mirare că au apărut personaje ca Martha, fiica criminală, precum o Walkirie sau o Iernie fără milă, cu raţiunea ei duplicitară („*totul e un joc*"), în antiteză cu Maria, care chiar că nu înţelege nimic din ce s-a întâmplat şi singura ei salvare este în Dumnezeu, pe care în genunchi îl imploră să o ajute, dar el apare sub imaginea omului din casă, cioclul sau groparul care le ajuta pe cele două femei să ducă cadavrele şi să le arunce în râul din apropiere, rol mut, cu un facies de mască împietrită ca de Frankenstein, care rupe tăcerea apăsătoare şi-i răspunde Mariei: „Nu!". E vocea acelui „Nu" existenţial, care va fi pus la baza curentului existenţialist. Acest „Nu" este răspunsul la sensul

Scanned with CamScanner

existenței, la rațiunea vieții, la orânduirea strâmbă a lucrurilor, la nonsensul istoriei, este însăşi negația absolută a omului. Dar cât de departe suntem de obârşia lucrurilor, de întemeierea cuvântului, când limba era virgină şi speranța cunoaşterii totală?

*

Cuvântul este *nomena numina*. Un nume adevărat e o realitate numenală. Care o dezvăluie sau o învăluie. Cuvântul numenal poartă o sarcină mistică. Rostirea lui poate ucide o taină, cum credea Blaga.

Cuvintele adevărate sunt o taină, sunt nerostibile. Ele nu sunt accesibile omului. Nimeni nu ştie care a fost adevăratul nume al Romei. Sau al calului. Sau al izvorului. Un astfel de rol are gridophania, cum vom arăta, de a revela numele originare.

Cultura însă este străduania omului de a da al doilea nume lucrurilor. În acest sens lucrează şi ştiința, şi filosofia, şi religia, şi arta. Şi mai ales poezia.

Dreapta potrivire a numelor este acest al doilea nume.

Cine este *nomothetul*, adică dătătorul de nume? Dumnezeu, spun evreii. Născocitorii de porecle, spun scriitorii. Bunii caligrafi, spun copiştii. Nu visa eroul lui Borges, Pierre Ménard, apoi însuşi Ortega y Gasset să rescrie **Don Quijote** literă cu literă, convinşi fiind că o să rezulte altceva, altă carte?!

Ce să mai spunem de caligrafii şi poeții mistici japonezi, care scriau pe trupul uman **Cartea de căpătâi**, cum demonstrează Peter Greenaway în filmul cu acest titlu.

Dar poezia se naşte din căutarea numelor originare. De aceea accesul la această limbă tainică o au poeții şi mai ales în anii tineri, când cuvântul este mai liber şi mai adânc înregistrat, cum spunea Noica, decât în anii conformismului matur. De aceea, limba pe care o reinventează poetul ne pare nouă, proaspătă, ingenuă, originară. Aşa s-a revelat limba lui Eminescu, aşa a fost receptată apoi şi limba lui Nichita Stănescu, ca o reformă. Tot Platon spunea că poetul scrie ceea ce îi dictează zeul. Poezia este încercarea gridophanică de a recrea idiomul originar al limbii, metafora care să exprime inexprimabilul, ceea ce e dincolo de al doilea nume, ceea ce nu poate face dreapta potrivire a numelor.

Scanned with CamScanner

Cuvântul are o dublă sarcină, năruieşte ca să zidească. E teoria contrastelor. Beethoven o formulase sintetic în maxima *Durche Leiden Freude*, prin suferinţă spre bucurie, o traducere, ad litteram, a dictonului latin *per aspera ad astra*. Un poet contemporan, pe care îl voi dezvălui mai jos, reformulează maxima beethoveniană astfel: Prin furie spre iubire. Furia şi iubirea sunt termeni antitetici, care exprimă stări contrastante. Iubirea presupune armonie, linişte, seninătate, pe când furia haos, dezarmonie, zgomot. Vezi Shakespeare, **Mult zgomot pentru nimic**. Iubirea prin furie este cea mai frumoasă definiţie dată efebului sau zeilor. Care, prin definiţie, sunt tineri. La ei iubirea este furioasă, pasională, aşa cum şi furia se topeşte în creuzetul iubirii, aşa cum toată revolta, răzbunarea sau nebunia, zeii, şi muritorii după ei, şi le pun în slujba dragostei. Toate patimile se potolesc în albia iubirii.

*

Socrate spunea că „*numele este un instrument dătător de învăţătură*".

Cine este dătătorul de nume? Legiuitorul, dar şi sofiştii, adică filosofii, dar mai ales poeţii. Nu caută Socrate să-l înveţe pe Hermogenes dreapta potrivire a numelor de la Homer? Însă, spune Socrate, „*el deosebeşte numele date de oameni şi cele date de zei*". Astfel fluviul din Troia zeii îl numesc Xanthos, iar oamenii Scamandru. Unei păsări zeii îi spun *chalkis*, iar oamenii *kymindis*. Aşa şi cu ouăle armânilor, cum vom vedea în alt loc. Oare nu se spunea că latina e limba zeilor, iar la Meteora am auzit prima oară ceea ce aveam să aud şi la Athos şi anume că greaca este limba care se vorbeşte în rai?! Socrate însă, atunci când interpretează în **Cratylos** cuvântul foc, spune că o face nu „*potrivit limbii greceşti*", ci „*aceleia de la care vine numele*", considerând că *pyr* e un nume barbar şi că elinii „*au împrumutat multe nume de la barbari*". La fel şi *hydor* = apă, şi *kynas* = căţea, şi multe altele. Concluzia lui este că „*nu trebuie să ne înverşunăm pe numele acestea*", aşa cum o fac puriştii, care neagă influenţele limbii, care uită că limba e un organism viu.

Însă aici, în **Cratylos**, este vorba despre geneza numelor, nu despre circulaţia cuvintelor, din stadiul lor evolutiv, despre

Scanned with CamScanner

comparaţii sau altceva, dovadă că Socrate renunţă să se mai ocupe de foc şi apă, şi se afundă în explicaţia cuvântului aer, anotimp sau astru, dar mai ales înaintează *„de-a binelea pe calea cunoaşterii”*, cum spune chiar el, atunci când examinează dreapta potrivire a acelor nume alese care se referă la virtute, precum inteligenţa = *phrónesis*, înţelegerea = *synesis*, cunoaşterea = *gnóme*, ştiinţa = *epistéme* şi altele asemenea lor. Pentru Socrate era *„limpede faptul că zeii dau după o dreaptă potrivire numele care să fie fireşti”*.

Deci este vorba de potriviri fireşti şi nefireşti. Şi Arghezi a născocit cuvinte potrivite, pe care le deosebea de cele nepotrivite, precum şi Nichita a deosebit cuvintele de necuvinte, care vizau idiomul originar, limba zeilor, cuvintele care exprimă inexprimabilul, cuvintele nenumite şi nenăscute, nerostite şi negăsite încă.

*

Cercetarea numelor se face după geneza lor sau după evoluţia lor în alte limbi. Geneza numelor este un spectacol neasemuit în **Cratylos**. Rădăcina unui nume te duce la aflarea unui răspuns la întrebarea: numele a fost potrivit de un om chibzuit sau de unul nechibzuit? Instituirea de nume e o treabă divină. Zeii sunt cei care dau o denumire firească a lucrurilor. Dar ce sunt zeii? De unde vine acest cuvânt? Cei mai vechi locuitori ai Eladei credeau în soare, în lună, în astre, în cer, şi cum le vedeau mişcându-se, ca într-o veşnică alegare, pornind de la această însuşire firească de a alerga = *thein*, le-au dat numele de *theoi* = zei. Deci zeii înşişi au o obârşie firească a numelui.

La fel de spectaculoasă este şi obârşia firească a numelui *daimon*, din *daimones* = învăţat, a eroului, din *eros*, a omului, din *ánthropos*. Numai omul, dintre toate vieţuitoarele, ar fi fiinţa care examinează ceea ce a văzut – *anathron hà ópope*. Minunată e şi obârşia sufletului, din *psyché*, a trupului, din *soma*, care ar fi *sema* (mormântul) sufletului. Dar spectacolul oferit de numele zeilor, de Hestia, Rheea, Cronos, Tethys, Poseidon sau Pluton, care se mai numeşte şi Hades, ce exprimă invizibilul, de care oamenii se tem şi de aceea îi spun mai mult Pluton, care semnifică bogăţia pământului?!

Ascultându-l pe Socrate, le dai dreptate celor care spun că grecii au inventat cuvintele, în orice caz, îi poţi considera, fără

Scanned with CamScanner

teama de a greşi, făuritorii ideilor. Legiuitorul celor cereşti, cel care a dat dreapta potrivire a numelor, a pus tot cu multă înţelepciune şi numele lui Apollon, Hera, Demeter, Hefaistos, Ares şi al celorlalţi zei. Apollon, de pildă, e o potrivire a mai multor virtuţi, ca muzica, divinaţia, medicina şi arta arcaşului. Dar despre Dionysos şi Afrodita? Dionysos ar fi cel care dă vinul, *ho didoùs tòn oinon*, iar Afrodita vine de la *aphrou* = spumă, nu degeaba se şi spune că s-a născut din spuma mării!

Însă în toată această dezghiocare a numelor zeieşti, Socrate atinge culmea cu zeul Pan, identificat cu însăşi vorbirea, care semnifică tot = *pan*. Vorbirea, spune Socrate, este de două feluri: adevărată şi falsă. Şi mai departe: „*Ceea ce e adevărat din ea e bine netezit şi divin, locuind acolo sus, cu zeii; falsul însă, aspru şi ţinând de firea ţapului (*tragikós*), se află jos în gloata oamenilor. Căci poveştile, cele mai multe, cât şi minciunile, aici se găsesc, în viaţa tragică (*tragikón*)*".

Ce rol a primit fiul cu îndoită fire al lui Hermes! Adevărat şi fals! Neted şi aspru! Ca picioarele ţapului este imensul imperiu al minciunilor, în coasta căruia se află şi cel al poveştilor! Dar ce sublime sunt poveştile lui Helios, Selene, Astra şi mai ales cele ale numelor frumoase, cum le numeşte Hermogenes, prin care înaintăm pe cale cunoaşterii. Or fi ele din partea aspră a ţapului, dar, faţă de minciuni, le desparte un spaţiu limitrof, suficient ca Epos să stea bine alături de Logos.

Chiar şi geneza limbii se face pe calea poveştilor. Povestea este cel mai potrivit vehicul al Ideii. Ea este de altfel cuvânt de origine, căci *mithos*, care trimite la arhaismul primar, înseamnă poveste. Grecii mitologizau, au avut de la natură o imaginaţie mitologică, originariană.

*

Cratylos este povestea numelor.

Funcţia limitrofă este anotimpul ideal al universalului. Anotimpurile vin de la grecescul *hórai*. Ele sunt *hórai*, povesteşte Socrate, pentru că hotărnicesc (*horizein*) iernile şi verile, vânturile şi roadele pământului.

Scanned with CamScanner

Universalul limitrof are deci funcţia anotimpurilor, fiindcă delimitează (*horizousai*), ca şi ele, realităţile, cele ce se nasc de cele ce mor, toate văzutele de toate nevăzutele.

Povestea numelor este o poveste heraclitiană, care ţine adică de mişcare, de curgere, de tot ce trece. Limba e un organism viu şi nu te poţi scălda de două ori în aceeaşi apă a ei. O singură dată ţi se dă un nume adevărat.

Mecanismul e descris de Socrate ca o ameţeală. Căci spune el: „*Oamenii aceia din timpurile foarte vechi care au statornicit numele – cum se întâmplă de altfel şi astăzi cu cei mai mulţi dintre învăţaţi –, tot răsucindu-se mereu ca să găsească firea lucrurilor, îi cuprindea până la urmă ameţeala*" şi ajungeau să creadă că ceea ce era în lăuntrul lor, era şi în afară. Şi aşa au ajuns să-şi închipuie că în firea lucrurilor este ca nici unul să nu fie statornic şi trainic!

Dar Hermogenes spune că „*lucrurilor li s-au dat asemenea denumiri tocmai în sensul că ele se mişcă, curg şi devin*". Aşa sunt inteligenţa, adică gândul (*noesis*) trecerii (*phoras*), înţelepciunea (*sophia*), care semnifică atingerea unei treceri bruşte atunci când lucrurile se mişcă, ba şi binele (*agathon*), care reprezintă – aşa cum am avut prilejul să arătat în filmul dedicat Mănăstirii Agafton, faimoasă prin faptul că aici a fost prima şcoală spirituală a lui Eminescu – ceea ce e demn de admirat (*agaston*) în întreaga natură, după cum dreptatea înseamnă înţelegerea a ceea ce este drept (*to dikaion*). Drept este soarele, de pildă, căci el singur cârmuieşte realităţile. Frumoasă este povestea curajului (*andreia*), ce-şi dobândeşte numele în luptă, care nu este altceva, dacă în realitate lucrurile curg, decât curent contrar. Se şi spune despre un altfel de om curajos că este contra curentului.

E clar că primele nume statornicite au fost învăluite prin efecte eufonice, precum arta, care iniţial avea sens de meşteşug (*téchne*). Aşa s-a întâmplat şi cu virtutea (*areté*), cu frumosul (*kalón*), dar chiar şi cu viciul (*kakia*), care înseamnă, de vreme ce lucrurile sunt în mişcare, proastă mişcare (*kakos ión*). Deci viciul ar fi o proastă mişcare a lucrurilor, din care decurge şi laşitatea (*deilia*).

Trebuie reţinut că lui Socrate *kalón* i se pare a fi o denumire a gândirii. El pune Gândirea, fie a zeilor, fie a oamenilor, la temelia

Scanned with CamScanner

artei de a da nume realităţilor. Şi numai lucrările gândirii sunt de lăudat, iar celelalte, de osândit. Semnificativ este în acest sens faptul că numele foarte vechi *hémera* sau *himéra*, care înseamnă ziua, „*redă gândirea dătătorului de nume*". Adică acest cuvânt desemnează o activitate la lumina zilei, o himeră! Azi sensul lui este exact contrariul. Şi ce frumoase sunt poveştile cuvintelor părere (*dóxa*), necesitate (*anánke*), care ar fi un drum plin de râpe (*ánke*), sau dor (*póthos)*. De subliniat că numele, obârşia tuturor acestor nume, este explicată prin metafore. Însuşi *ónoma* este făurit dintr-o rostire, care este realitatea (*ón*) către care ţinteşte cercetarea. Cât despre *alétheia*(adevăr), el exprimă mişcarea divină a fiinţei, înseamnă chiar *ále theia*, adică alergare divină.

Se şi spune, unde alergi, omule, ce cauţi? De dimineaţă până seara, omul e într-o continuă alergare. Dar numai când alergarea e divină, el caută adevărul. Dimpotrivă, contrariul alergării, căutării, mişcării este *pseudos*, adică minciuna. Cuvântul a fost compus după modelul celor adormiţi (*katheúdousi*).

*

Am reţinut că atunci când Socrate nu înţelegea un nume, îi atribuia o origine barbară. Şi el adăuga că „*n-ar fi nimic de mirare dacă limba veche, faţă de cea de azi, nu s-ar deosebi întru nimic de una barbară*". Aici putem căuta idiomul dacic. Adică putem întrevedea că unele cuvinte arhaice, grecii le-au preluat de la daci, de la strămoşii lor traco-geţi. O hartă veche arată că Elada era cuprinsă în spaţiul pontic.

Socrate numeşte *element* al limbii, deci idiom originar, „*ceea ce nu mai e compus din diferite nume*" şi, prin urmare, nu mai e nevoie, pentru a-l înţelege, „*să ne mai raportăm la alte nume*".

Prin dreapta potrivire a numelor se arată natura fiecăreia dintre realităţile desemnate. Şi nu există decât „*o singură dreaptă potrivire a oricărui nume*".

Socrate explică şi mecanismul creării numelor, fie al numelor primare, fie al celor derivate. El se numeşte *mimesis*. Omul îşi reprezintă lucrurile prin imitaţie. Le imită. Aşa cum am mai spus, însuşi „*numele este o imitaţie prin voce a realităţii imitate şi cel care imită, denumeşte prin voce, atunci când imită*".

Scanned with CamScanner

Evident, ne aflăm în faza genezei. Când cuvintele nu au ajuns la o mare abstractizare. Dar şi cele mai abstracte cuvinte pot fi imitate, dacă înţelegem că natura intimă a numelor este metaforică. Înşişi zeii pot fi imitaţi. Dovadă că, în teatrul grec, artiştii apelau la mecanisme, la ceea ce se numeşte *deus ex machina*.

Socrate răsuflă uşurat când ajunge cu demonstraţia în punctul în care statorniceşte că numele primitive sau primare au fost potrivite de zei. Însă la el nimic nu este definitiv. Demonstraţia sa este o maeutică, un joc de-a întrebările, o moşire interogativă, care nu are nici un capăt. Dovadă că imediat se întreabă: „*Oare să fie aceasta cea mai bună explicaţie pentru noi? Sau să fie aceea că le-am împrumutat de la unii barbari şi că barbarii sunt mai vechi decât noi?*" Aici e loc să aducem probe că există un idiom dacic, că unele cuvinte primare sunt de origine dacică.

*

Râu. Cuvânt primar. Dacic. Din care latinii l-au derivat pe *rivius*. Aşa cum l-au derivate pe *ovus* din ou şi pe *marginis* din margine.

Litera *r* este şi pentru Socrate „*un adevărat instrument în măsură să redea orice fel de mişcare*". Zeci de cuvinte care exprimă mişcare, acţiune, îl au la temelie pe *r*. El se află în primul rând în cuvântul *rhein* = a curge. *Panta rei*, spunea Heraclit. Toată filosofia sa este reprezentată prin imaginea râului, a apei curgătoare. *Παντα ρει και ουδεν μενει*. Adică „*totul curge, nimic nu rămâne neschimbat*". Faimoasă e pilda: „*Nici un om nu poate să intre în apa aceluiaşi râu de două ori, deoarece nici râul şi nici omul nu mai sunt la fel*".

Ţăranca din Grid a înţeles acest lucru, când şi-a brodat fusta numai în râuri-râuri. Şi sfeşnicele brâncoveneşti sunt sculptate în râuri. Şi Brâncuşi a sculptat **Sărutul** în râuri, o îmbrăţişare de râuri.

Fiecare literă reprezintă o idee de nume, *i*, de pildă, redă tot ce e uşor, care răzbate prin toate lucrurile, prin *d* şi *t* se imită faptul de a înlănţui (*desmós*) şi starea pe loc (*stásis*), *n* denumeşte lăuntricul (*éndon* şi *entós*), litera *g* are virtutea că imită tot ce e vâscos şi cleios, iar *l* tot ce e neted şi alunecos şi tot aşa şi pentru alte noţiuni, căci „*legiuitorul pare să le reducă la litere şi silabe,*

Scanned with CamScanner

creând pentru fiecare dintre realităţi un semn şi un nume, apoi pornind de la acestea spre a compune restul, pe calea imitaţiei şi prin chiar folosirea lor".

*

Din disputa aprinsă cu Cratylos, care susţine că „*este total cu neputinţă să vorbeşti fals*", Socrate se crede depăşit de raţionamentul acestui discipol. Cratylos instituie ceea ce s-ar putea numi idiomul originar al adevărului. Contrariul îi scapă, probabil că şi minciuna este adevăr în condiţiile când el nu înţelege cum s-ar putea minţi: „*Cum s-ar putea, Socrate, ca acela care spune ce spune să nu spună ce este? Oare nu aceasta înseamnă fals, anume să nu exprimi realitatea?*"

Este uluitor acest personaj care crede că „*nu se poate vorbi fals, rostind totuşi falsul*". Şi el subliniază că nici a-l rosti nu se poate! Nici a se exprima, nici a se adresa fals! Cratylos nu neagă faptul că cineva ar putea face aşa ceva, însă un mincinos nu face decât să „*rostească nişte sunete oarecari*", căci „*nu face decât zgomot omul acela, agitându-se fără rost, ca şi cum ar pune în vibraţie un bronz lovit*"!

Socrate face eforturi considerabile, îşi pune în mişcare toată ştiinţa ca să poată ajunge măcar la un acord cu Cratylos, trecând prin demonstraţia făcută şi lui Hermogenes, pornind de la ideea că „*numele este o anume imitaţie a lucrului*", dar că „*numele e una, iar lucrul pe care îl desemnează, alta*".

Evident, el ajunge la teoria platonică de bază, conform căreia Cratylos şi imaginea sa nu sunt acelaşi lucru, adică la ideea clonei, la ideea că realitatea este o copie a ideilor, iar acestea sunt o copie a numelor lor. Realitatea ar fi o copie a copiei.

Dar Cratylos aruncă în dispută un alt concept, *convenţia* sau *deprinderea*, Socrate concluzionând că dreapta potrivire a numelui ne este altceva decât o convenţie, că limba este o convenţie de vreme ce literele puse în joc prin depindere şi convenţie indică lucrurile desemnate, fie că sunt sau nu asemănătoare! Ei ajung totuşi la concluzia că, pentru a lămuri ce este dreapta potrivire a lucrurilor, au recurs la „*acel mijloc grosolan care este convenţia*".

*

Scanned with CamScanner

În concluzie, deşi ajung să considere că virtutea cuvintelor şi rolul lor este „*de a da învăţătură*", cum spune Cratylos, întrucât „*acela care cunoaşte numele, cunoaşte şi lucrurile*", totuşi Socrate îşi exprimă în final neîncrederea în cuvinte, când spune că „*nu-mi pare că este vrednic de un om chibzuit să se încredinţeze pe sine şi buna îngrijire a cugetului său simplelor cuvinte, dând crezare celor ce le-au instituit, făcând afirmaţii ca şi cum ar fi ştiutor, apreciind cu privire la sine şi la realităţi că nimic nu este teafăr, ci că toate se scurg ca şi cum ar fi vorba de vase de lut şi socotind că, aidoma oamenilor cărora le curge nasul de răceală, tot aşa sunt predispuse şi lucrurile, cuprinse fiind de o bolnăvicioasă fluxiune*".

Cratylos rămâne pe poziţie, iar punctul lui de vedere, legat de faptul că minciuna face parte din inexistent, se explică prin încredinţarea că „*o putere mai mare decât cea omenească a rânduit pentru lucruri numele primitive, astfel încât acestea sunt în chip necesar potrivite*".

„*Poate că lucrurile stau aşa*, spune Socrate, *poate că nu*". Ce concluzie, pur limitrofă! Aici se plasează toate marile doctrine filosofice, toate marile cugetări ale omului, în universalul limitrof. Însă speranţa există. Socrate se desparte de discipolii săi cu urarea ca fiecare să cerceteze cu curaj problema şi să se informeze reciproc. Dacă unul crede că lucrurile stau aşa cum le spune Heraclit, iar Socrate cum le spune el, atunci mie nu-mi rămâne decât să institui GUL.

*

Mai mult. Pe Socrate îl înţeleg, fiindcă el nu a cunoscut învăţătura lui Iisus şi nici binefacerile ei. Dar pe Cratylos de unde să-l apuc? A crezut el în Dumnezeu odată ce pune obârşia numelor pe seama unei puteri mai mari decât cea omenească?! Nu înseamnă oare că Dumnezeu exista şi înainte de a se arăta El lumii prin Fiul său?! Pe Socrate îl înţeleg că nu avea încredere în cuvânt, dar eu cred în Cuvânt aşa cum cred în Biblie, aşa cum cred că Dumnezeu este una cu Cuvântul. Şi oricine crede aceasta, va înţelege că obârşia limbii e la Dumnezeu, că acolo, la El, este împărăţia numelor adevărate, iar că numele pe care le-au dat oamenii lucrurilor sunt al doilea nume, de la care încep Potopul, Turnul

Scanned with CamScanner

Babel şi toată zădărnicia lumii. Cuvântul a instaurat adevărul, iar neîncrederea în cuvânt minciuna şi imperiul falsului.

De aceea, eu rămân credincios limbajului Galaxiei Gutenberg, care oferă posibilitatea unei maxime participări la dialog, a unei trăiri şi perceperi integrale a mesajului. Cred că, sub această formă, spiritualitatea românească apare în splendoarea adevăratului ei concept. Spiritul absolut şi-a găsit în Cuvânt, încă de la originea sa, modalitatea cea mai abstractă şi vie totodată de fiinţare. Când Dumnezeu i-a dat omului libertatea de expresie, respectiv libertatea de a da nume lucrurilor şi fiinţelor înconjurătoare, înseamnă că l-a înzestrat din capul locului cu puterea de abstractizare, cu delicata capacitate de a conceptualiza. Să dai nume unui lucru echivalează cu a-i da viaţă. A spune şarpe, şarpelui şi leu, leului, iar nu invers, presupune deja un înalt grad de cunoaştere, de selectare, de sinteză şi abstractizare. Când Dumnezeu i-a insuflat viaţă omului, i-a insuflat şi spirit, adică şi puterea de a cuvânta, de a numi, de a defini. Omul a fost creat dintru început ca o entitate numenală, ca o fiinţă gridophanică.

Istoria, determinările materiale n-au făcut decât să-l despiritualizeze, pentru că l-au îndepărtat de Dumnezeu. Arta, filosofia, religia, ca idealităţi umane ale spiritului absolut, sunt chemate să refacă acest itinerar al originii, transformat, din nefericire, într-unul al pierzaniei. Ele trebuie să nu uite izvorul a tot şi a toate, care este suflul divin, adică viaţa. A apăra viaţa, a sluji izvorul, iată calea de eliberare a lumii de angoasele ei istoriciste, de regăsire a eului primordial, în sensul pe care i l-a dat Eminescu: „*Eu este Dumnezeu*".

*

Anomalia diversităţii limbilor, cum o numea George Steiner, a început cu a doua cădere a omului, cu Turnul Babel, care a „omologat" cele zece mii de limbi vorbite azi de rasa umană. Tumoarea lumii, dezbinarea oamenilor, de aici provin. Noica, nu Pleşu, este cel care a ştiut să se mire ca nimeni altul în faţa mitului lui Platon, care vorbeşte despre un acord primordial al limbilor, despre un idiom unic, azi pierdut.

Scanned with CamScanner

Unii au vorbit de o obârşie comună indoeuropeană a limbilor sanscrită, greacă şi latină. Alţii au căutat-o în limba maya sau *ainu*, din care se trage limba niponă. Aici e cheia problemei: nu de căutarea unei limbi mai vechi sau mai noi este vorba, ci de *anamnesis*, de aducerea aminte a limbii originare, de acea *Ursprache*. Îşi poate aduce aminte Cratylos de ea? Au încercat s-o adulmece apoi un Cusanus, un Paracelsus şi toţi misticii pe care Eminescu îi pomeneşte în **Archaeus**. *Archaeus* este pentru Eminescu ceea ce pentru Platon era *kratophania*, adică limba originară. Limba de toate zilele, limbile popoarelor sunt amputări ale limbii originare, sunt amnezii al anamnesisului primordial. Cine a dat numele fiinţelor şi lucrurilor a fost un Onomaturgos, un Demiurgos onomaton, cum ar fi la noi Zamolxe, care a reuşit această operaţiune cosmică prin retragerea în sine (asta înseamnă retragerea într-o peşteră) şi prin contemplarea ideilor sau a „*lucrului în sine*", cum îl numea Immanuel Kant.

Şi Blaga vorbeşte despre încărcătura mitică a numelor, adică despre ceea ce Socrate numea harul de a imita natura fiecărui lucru prin semne, prin litere şi silabe de sorginte zeiască. Altfel spus, prin înfrumuseţare, nu prin calofilie, prin *kallopismos*. Limba, ca limbaj modern, s-a erodat, şi-a pierdut aureola sacră, de aceea omenirea, prin aleşii ei, caută noi surse de energie. Cine v-a reuşi însă să-şi aducă aminte de limba originară? N-au reuşit-o nici evreii, nici arabii, nici indienii, nici grecii, nici latinii, vom reuşi oare noi, dacii, urmaşii dacilor?

Dar oare nu arta este cea care ne revelează această perspectivă originară a limbajului, prin întoarcerea la izvorul lui energetic? Oare nu arta caută zeul ascuns din lucruri şi caută să ni-l reveleze? Aici e cheia problemei: metacomunicarea. Arta comunică dincolo de limbi, este o limbă peste limbile pământeşti, este cea mai organică formă de anamnesis a limbii originare. Ea are universalitatea pe care o căutăm. Ea este o gridophanie.

Însă nu toţi comunică prin artă. Majoritatea comunică prin joc. E oare întâmplător că omenirea a făcut din fotbal, cel mai trivial joc, „*sportul rege*", oare nu din nevoia de a putea fi conexate toate fiinţele umane la o astfel de comunicare globală? Teoretic, toată

Scanned with CamScanner

suflarea planetei este conectată la un Campionat mondial de fotbal, cum a fost cel din Germania, 2006. Însă acest tip de comunicare nu-i suficient, fiindcă se lasă adesea cu capete sparte. Arta, în schimb, este o formă de comunicare superioară. Desigur, nici ea nu exclude violența, așa cum n-o exclud nici religia, religiile în general, însuși Învățătorul non-violenței fiind răstignit de neamul său!

*

Istoria limbii este un spectacol între metaforă și suveranitate. Lupta etimologilor, a semanticienilor, a tuturor lingviștilor în general se dă între geneza limbajului și stadiul comparativ al limbilor, care se lasă adesea cu ierarhizări, dar e musai să se ajungă la un acord. Acordul acesta se va numi, zic unii, *esperando*. Nu degeaba Platon decreta că poezia este apanajul zeilor, că zeii le dictează poeților ce să scrie și așa apare limba, așa se nasc cuvintele, prin metaforă zeiască.

Numai criza în care se află omenirea și boala babilonică au putut pregăti terenul pentru Geneza dacică a limbii universale. Ce nebunie! Nici Platon n-a bănuit-o, dar au descoperit-o dacoflencii noștri! Așa cum această geneză va trebui să stea și la baza unității credinței, singura care va reinstaura viața interioară a omului. *Esperando* trebuie să aibă cuvinte de origine dacică, aflate la baza tuturor limbilor europene. E greu de crezut însă că vreun comitet internațional va accepta să se creeze o limbă comună în jurul cuvântului *valah*! Sau o religie comună, de sorginte valahă, în haosul actual al înmulțirii cultelor și sectelor, care au instaurat haosul satanic. Ruptura de sacru, de altar, a dus la acest haos, al cărui preț este secularizarea, barbaria.

Așadar, e nevoie, spre salvarea lumii, de o întoarcere la axis mundi! Dar care axis mundi? Fiindcă fiecare popor, fiecare religie și chiar fiecare om are al său *axis mundi*. Adică un pol spiritual al lumii. Și îl numesc în fel și chip: *Axis boreus*, *Axis carapaticus*, *Cardines mundi*, *Polus geticus* sau *Kion Ouránou*. Ca atare, se caută un *axis mundi* al tuturor axelor lumii. Care să fie acela? Fiecare vrea ca al lui să fie alesul. Criteriul ferm ar fi vechimea, *primum inter pares*, cine a fost mai întâi, vorba unui gridan de-al meu, Decebal sau maimuța? Cum îi putem convinge pe oameni, pe

Scanned with CamScanner

toți oamenii lumii, evident, prin reprezentanții lor, specialiștii, că noi, valahii, suntem primii, suntem născători de limbă și credință? Că, adică, am fi aleșii lui Dumnezeu pe pământ, că ne-am substitui chiar lui Dumnezeu?! Însă acest lucru îl spun și îl fac evreii încă de la Geneza lumii! Dar dacă evreii se trag din daci!? Cu alte cuvinte, vom putea fi noi aleșii, dacă vom putea demonstra că Adam și Eva au fost daci, că au vorbit limba dacilor, care era limba păsărilor!

O astfel de geneză a lucrurilor este o gridophanie, în sens de utopie. Însă omenirea a făcut un permanent efort civilizator în această direcție, de a găsi o origine comună, a limbii și a credinței. Nu spune Bill Gates că revoluția tehnologică, prin microsoft, va reda lumii acest grai originar, va fi împlinirea idealului uman?! Limba computerului este *axis mundi*, zice el. Da, dar ca să înțelegi această limbă trebuie să vorbești engleza. O limbă pură, absolută, limba zero a lumii, este numai limba matematicii, pe care toți oamenii ar trebui s-o învețe și să nu se folosească de nici un alt cuvânt, de nici o altă limbă, ci numai de cifrele „0" și „1". Mai aproape de *axis mundi* sunt însă eu cu GUL, care înglobează și această limbă zero.

*

Cratylos spune că nu se poate minți, că falsul nu există, există numai adevărul. Idiomul unic ar fi limba adevărului, care s-a pierdut. Vrem noi, oamenii, să vorbim limba zeilor, limba transparentă și clară a adevărului, limba lui Cratylos, sau, dimpotrivă, vrem limba păcatului, a falsului, vrem să vorbim fără să spunem nimic, vrem doar să ne aflăm în treabă? De când a fost izgonit din rai, omul și-a creat o limbă a haosului, a inexistentului, a iluziei. De aceea, Platon alungă arta din Cetatea ideală ca fiind o limbă a iluziei. Nu se poate minți, demonstra Cratylos, elev al lui Heraclit, pe care nici Socrate nu l-a putut combate, ba contraargumentele lui sunt un joc sofistic, ca toate dialogurile platoniene, atât de sofistic încât, vorbind despre dreapta potrivire a numelor, tema dialogului, demonstrează că însuși cuvântul reprezintă o înfrângere.

Scanned with CamScanner

Despre asta ne vorbeşte Platon în **Cratylos**, despre eşecul limbii, redusă la cuvânt, cerându-ne până la urmă să-l părăsim, să părăsim cuvântul!

De ce oare? Fiindcă el, cuvântul, este vehiculul principal al minciunii, al falsului, al iluziei. El este Legea, el este Statul, el este Justiţia, care se face cu Biblia pe masă, orice proces începe cu un jurământ pe Biblie, juri să nu minţi, juri să spui numai adevărul, Biblia fiind identificată cu adevărul, cu Cartea Sfântă care nu minte. Dar Platon ar spune că omul a inventat tot ce înseamnă contrariul, de la Biblie la Televiziune şi Internet, care nu sunt decât tot atâtea mijloace de falsificare a adevărului. Fundamentaliştii ar protesta, fiindcă Biblia este cea care pune înainte de toate Cuvântul, identificat cu Dumnezeu. Ea este Justiţia divină, ea sunt legile sacre după care s-au condus şi se conduc popoarele. Ea cuprinde poruncile sfinte pentru om.

Desigur, Biblia nu trebuie confundată cu Internetul, deşi acesta are ceva în plus, exprimă nevoia omului de a găsi o limbă universală, planetară, poate limba zeilor. Fiindcă problema cheie este, cum spuneam, comunicarea, metacomunicarea. Omul este fiinţa care comunică, vrea să comunice, însă cum? Minţind sau spunând adevărul. Există o nostalgie după adevăr, după limba zeilor, iată de ce unii ca mine încearcă să reînvie idiomul originar, să şi-l aducă aminte. Şi eu l-am urmat pe Cratylos, am părăsit cuvântul, am îmbrăţişat limbajul pur al matematicii. Am mers pe calea anamnesis-ului matematic.

*

Şi am găsit Gridophania Universalului Limitrof. Pe care am aplica-o la artă, la societate şi la univers, adică la filosofie. Aplicată la limbă, am dat peste gridophania idiomului originar. A căuta acest idiom înseamnă a găsi adevărul. Adevărul este funcţia vidă sau limitrofă. Restul e minciună, adică toate universalele, toate realităţile dintre spaţiile limitrofe sunt minciună. Minciuna ne-a invadat viaţa, existenţa, minciuna cu picioare lungi, foarte lungi, suprarealist de lungi, cum spune poeta mea preferată („*picioarele-mi rupte curg/ Lângă gât, sugrumându-l*"), care

Scanned with CamScanner

stăpâneşte comunicarea, presa, televiziunile, tribunalele, guvernele, artele.

Gridophania universalului limitrof aplicată la justiţie, aşa cum am demonstrat în romanul **Citaţia**, este o astfel de minciună cu picioare lungi.

Aici am căutat să desfăşor intriga a doi poli: cel al adevărului, al idiomului originar, şi cel al minciunii, al justiţiei române, al justiţiei în general. Cine să vorbească limba adevărului? Doar cei iniţiaţi în anamnesis-ul matematic, restul vorbesc limba iluziei, a minciunii, fiindcă e uşoară, e la îndemâna tuturor, nu e nevoie să ştii limba zeilor, fiecare poate născoci în voie o minciună, căci societăţile sunt organizate în aşa fel încât să încurajeze pe oricine să mintă, să vorbească această limbă, limba falsului sau a inexistentului, cum o numea Cratylos.

Restul nu e tăcere, cum credea Hamlet. Restul e minciună. De fapt, el voia să spună că dincolo de limbă e tăcere, că moartea e tăcere, sperând ca Horaţiu să povestească lumii faptele aşa cum au fost. Şi Shakespeare, Horaţiu adică, le-a povestit aievea cum s-au petrecut. A scris adică piesa **Hamlet**. Şi ce descoperim în ea? O lume bazată pe minciună, pe sperjur şi crimă. Aici am să-l citez pe profesorul meu, David Esrig. Interpretarea lui este că atât *a fi*, cât şi *a nu fi* sunt un mister, o mare necunoscută. Stadiul *a fi* este la fel cu stadiul *a nu fi*. În **Hamlet**, duhul nu rezolvă problema. Hamlet ştie de la sursă, de la duhul tatălui său, ce s-a întâmplat şi cu toate acestea se angajează într-o nebunie umană care se termină cu un şir de cadavre. Vrem să ştim adevărul? Da, dar de ce îl folosim atât de prost dacă îl ştim? La ce i-a folosit lui Hamlet cunoaşterea adevărului dacă totul s-a terminat atât de prost?

Se pare că oamenilor le prieşte mai bine minciuna. Şi Shakespeare o dovedeşte în **Furtuna**, unde oamenii sunt croiţi din stofa visurilor lor. Toţi complotează să-l ucidă pe Prospero, inclusiv fratele lui. Semnificativ e faptul că atunci când Ariel îi adoarme pe toţi, numai Antonio şi Sebastian rămân treji. Fratele pune la cale uciderea fratelui. Cred că episodul Cain şi Abel l-a urmărit pe Shakespeare, fiindcă în toate piesele lui fraţii se ucid între ei în varii situaţii. Chiar în **Hamlet**, în faimosul monolog al

Scanned with CamScanner

rugăciunii, Claudius vorbeşte de „*blestemul cel dintâi, uciderea lui Abel*". Că în **Furtuna** este dejucat planul ucigaş, se datorează calităţii vrăjitoreşti a lui Prospero, care este mereu uimit. Uimirea este caracteristica principală a operei lui Shakespeare, spunea profesorul meu. În pădurea din Arden mişună leii, iar Macbeth este uimit că se deplasează codrul de la Birnam, ca în previziunea vrăjitoarelor. În spatele operei lui Shakespeare se ascunde un Weltanschaunng, o concepţie despre lume, pe care Jan Kott nu o admitea. Degradarea umanului s-a desfăşurat pe un fond experimental. Mecanismul este alchimic şi a fost descoperit în evul mediu. Pânzele lui Bosh şi Bruegel nu sunt fantezii, ci se bazează pe realităţi.

Dar ce fel de realităţi, domnule profesor? Realităţi ale minciuni, exprimate fie prin cuvânt, fie prin culori sau note. De aceea, Platon numea arta o copie a copiei adevărului. În **Respublica**, repet, el o scotea din cetate, iar în **Cratylos** ne îndeamnă să renunţăm la cuvânt, pentru că folosirea lui s-a dovedit şi se va dovedi o înfrângere pentru om. Chiar dacă o sublimă înfrângere, cum crede Noica.

Şi ce sunt operele moderne, cum ar fi **Ulisse** a lui Joyce sau scrierile lui Samuel Beckett? Încercări disperate de a reinventa limbajul. Toţi marii artişti moderni sunt gridophanici, adică vor să redescopere limba originară, să o ia de la începutul lucrurilor, cum a făcut Brâncuşi. Opera mea, spunea el, este şi pentru orbi. Dar şi pentru surdo-muţi. Brâncuşi este singurul care a încercat să vorbească în limba idiomului originar, limba dacică, din care se trage şi numele lui (*branc*). Ea e apropiată de universalul limitrof, ba e chiar GUL.

*

Primul dătător de nume a fost Dumnezeu. El i-a spus lui Adam, Adam, Evei, Eva, şarpelui, şarpe şi aşa mai departe. Apoi au venit legiuitorii pământului, Noe, Solomon şi ceilalţi regi şi împăraţi ai lumii. Numele pe care le-au dat ei realităţilor, firește, i-au nemulţumit pe unii.

Şi aşa au apărut disputele dintre oameni, procesele, tribunalele. Tribunalul este însăşi instanţa supremă a numelor. Însă Legiuitorul

Scanned with CamScanner

nu dă propriu-zis nume, el citează nume. Tipicul unui proces este unul lingvistic. Adică se bazează pe citaţia numelor. Şi pe identificarea lor. Prin actul de identitate. Dacă numele sunt porecle sau pseudonime, adică al doilea nume, instanţa caută să identifice numele adevărat. Citaţia se face pe orice nume reclamat, dar procesul are loc numai când s-a identificat numele adevărat. Oricum, citaţia e o gridophanie, e calea primă de a afla numele adevărat.

A da nume lucrurilor, spunea Socrate, este un meşteşug, ca atâtea altele şi, prin urmare, *„făuritorul de cuvinte va fi când bun, când rău"*.

Aşa şi în justiţie, legiuitorul va fi când bun, când rău. Am simţit-o pe pielea mea. Am avut parte şi de legiuitori buni şi de legiuitori răi. Unii te duc la extaz, alţii la agonie.

Am ajuns să gândesc şi să vorbesc ca Mitică, numele meu de botez, după care însă nici mama nu mă striga. Nu sunt oare o imagine a lui? Din fericire, ne desparte radical numele. Numele dat de numele luat. Numele Mitică desemnează o entitate balcanică şi mereu actuală. Pe când numele meu, Grid, desemnează o realitate universală, adică arhaică, de margine, chiliastă. În orice caz, nu e un nume pângărit, cum sunt atâtea nume frumoase care au fost compromise de cei care le-au purtat. Chiar şi numele de sfinţi au fost pângărite. Câţi Dumitri sau Ştefani sau Paveli nu au fost ticăloşi?! De aceea, mulţi eretici nu şi-au mai luat nume, şi-au zis Cel Fără de Nume. Grid este un astfel de ne-nume.

Dar nu spunea oare Platon că dreapta potrivire a numelor – şi numele noastre sunt bine potrivite de legiuitor, după o firească potrivire – este o convenţie?!

Şi, la urma urmei, trebuie să părăsim această cale, după ce am epuizat cercetarea, ca să ajungem la idiomul zero!

*

Şi norii cei nestatornici au o margine, o margine mişcătoare, transparentă, schimbătoare, dar o margine, chiar fără de margini. Marginea determină realităţile. Coaja determină miezul, arborele sau ghinda. Ce lucru nu are coajă, piele, înveliş? Chiar şi amoeba, chiar şi meduza au o margine a lor transparentă, microscopică, invizibilă.

Scanned with CamScanner

Dar cine este UL pentru realităţi nedeterminate, precum meandrele firii, procesele gândirii, valurile trăirii sau neliniştile credinţei? Cuvântul. El dă margine unor realităţi nedeterminate. Cuvântul dă contur celor fără de contur.

*

Identificarea este esenţială într-un proces. Ea este, de fapt, cheia UC. Cheia sau *gridul* conexiunilor. Nu poţi comunica dacă nu ai identificat natura lucrurilor, dacă nu ai dat o dreaptă potrivire numelor.

Saussure compara limba cu un joc de şah sau un un ciripit bine organizat. Limba omului este însă superioară, este altceva decât limba păsărilor, e o identificare a fiinţei, o gridophanie, o dreaptă potrivire a Eului.

Ce este actul de a trăi? Actul de a fiinţa prin cuvânt. Omul caută să ia în stăpânire lumea. Fiecare nouă fiinţă umană redescoperă de la sânul mamei graiul, limba, învaţă să precuvânte şi cuvânte, redenumeşte de la început lucrurile şi fiinţele în timp ce le descoperă natura, adevărată sau aparentă. Limba renaşte cu fiecare om, de parcă el ar inventa-o, de parcă el ar născoci toate cele aproximativ 150 de mii de cuvinte ale ei. Şi orice limbă prinde viaţă fie prin anamnesis, prin aducerea aminte a cuvintelor care o compun, fie prin inventarea de noi cuvinte, a unui nou idiom. Omul e creator de cuvinte. Cum este *emin*, un cuvânt care mi s-a revelat gridophanic şi pe care l-am pus la temelia creaţiei naţionale.

Grid

Un alt cuvânt pe care l-am asimilat este *grid*. *Emin* şi *grid* sunt cuvinte de obârşie. Aşa cum este şi *râu*, cum sunt şi *soft*, *tech*, *net*, *hard*, *site* sau alte cuvinte inventate de Bill Gates. Dar în lumea cuvintelor lui l-am descoperit şi pe *grid*. Ce este grid? Reţeaua comunicării, care face toate conexiunile. *Grid connection*. De unde şi expresia curentă *relationship* = înrudire, relaţie, legătură. Cuvântul e obârşia unui imperiu: *Grid computing*, despre care oricine poate afla informaţii consultând Wikipedia, adică Enciclopedia liberă a Internetului.

Scanned with CamScanner

Lumea se află la răscrucea acestei noi etape a comunicării, care a fost preluată de mari organisme internaţionale, ce au instaurat o nouă ordine, numită New World Community Grid, bazată pe o New Global Research Grid. Există un Global Grid Forum, un Grid Project, un Grid Zone, un Grid System, un Grid-aware Computer System, un Grid Applications, un Grid Services, un Grid Technologies, un Grid Extensions etc., tot viitorul cibernetic al omenirii e în legătură cu acest Grid. Şi să ne gândim numai la cum se dezvoltă comunicarea planetară, pe mobil şi internet, cu *viteze Grid* sau *viteze Edge*, de unde şi expresia *internaut*, pentru cel care utilizează astfel de viteze cosmonautice!

Nici Hollywood-ul nu a ocolit ideea. Încă din epoca Mutului există un film cu titlul **Grid ironed** (1927), în regia lui Manny Gould şi Ben Harrison, care nu întâmplător este un film de animaţie, fiindcă această artă este prin definiţie o reţea de întâmplări gridophanice. Iar recent, acest concept, *grid*, a căpătat prin regizorul Phil Joanou o nouă rezonanţă în filmul **Gridiron Gang** (2006), adică „Echipa Gridiron", care este povestea unor adolescenţi de la un centru de detenţie, numit Gridiron, care, sub îndrumarea unui consilier (interpretat de actorul de culoare Dwayne Douglas Johnson zis The Rock), vor câştiga respectul faţă de sine, jucând împreună fotbal american. Filmul este difuzat cu reclama: *One goal. A second chance*. Adică: „*O ţintă. A doua schimbare*". Ceea ce include ideea de margine, de rezervă, de schimbare secundară, care în sport, ca şi în viaţă, înseamnă elementul-surpriză, deci o nouă şansă de a câştiga, de a marca, *goal* însemnând şi poartă. Semnificativ este şi faptul că această inedită toponimie a lui *grid*, în *gridiron*, implică însăşi ideea de reţea, dat fiind că un centru de detenţie juvenilă este, cel puţin în America, un *sistem* piramidal, extraordinar de bine pus la punct, care reflectă însuşi Sistemul în mic. Nemaivorbind că însuşi *gang* îl presupune pe *grid*, orice echipă fiind un mecanism, un grup de participanţi, care îşi propun, printr-o conlucrare perfectă, să atingă o ţintă comună.

Este de aşteptat ca seducătorul cuvânt, *grid*, să aibă un viitor de neimaginat acum, dat fiind că, asemenea oricărui cuvânt de obârşie, prin el trăim un paradox: deşi se află la margine, este şi în

Scanned with CamScanner

centru, deşi este organic, este şi artificial, deşi este un UL, un gard delimitativ, este în acelaşi timp şi o reţea, un GUL, o reţea de conexiuni multiple. Metaforic vorbind, în limbajul lui Bill Gates, *gard* este un *hard*, cuvinte ce fac parte din aceeaşi familie. Şi dacă o idee, o fiinţă, o acţiune sau orice margine nu se constituie într-un *grid*, într-o reţea, nu funcţionează. Numai reţeaua este cea care îi dă unui lucru sau unui fenomen, oricărei margini, în general, o mişcare, un sens. Aici se revelează importanţa vitală a GUL. Aşadar, putem spune, fără teama de a greşi, că am intrat într-o *etapă gridană* a lumii, în care reţeaua noii comunicări planetare este chiar marginea redefinirii omului, fiinţa care se defineşte pe sine comunicând.

*

Şi *grid* este un cuvânt esenţial, ca şi râu. E un cuvânt de mişcare, fiindcă îl are în el pe acel „r" socratic. E un cuvânt de autodefinire. Aşa cum am simţit din clipa când l-am adoptat şi am început să trec prin el, să mi-l apropii, să-l trăiesc, să rătăcesc în nume, să-i găsesc rudele, precum acel **Il grido** al lui Antonioni, care înseamnă **Strigătul** şi vine de la *grido-gridare*. E întâmplător oare că acest *grid* este un strigăt, un strigăt al fiinţei?! Sunt convins că, aşa cum spunea istoricul Augustin Bunea în **Stăpânii Ţării Oltului**, el este un nume de persoană, ba eu cred că a fost la origine un nume de zeu dac, apoi un nume de persoană, un nume natural deci şi, ca orice nume viu, grid este un nume conex, de aceea el a putut căpăta o nouă obârşie, a devenit un nume convenţional, *reţea*, care exprimă deci o structură, o împletitură, o alcătuire conexă. Totul este *grid*, reţea, de la alcătuirea ADN-ului, a citoplasmei, a nucleului celular, la ţesătura de pase a jocurilor sportive, în vederea marcării de puncte, necesare victoriei. Nu mai vorbesc de artă, unde originalitatea unei opere constă în harul cu care artistul combină notele, culorile sau gesturile, arta fiind, prin însăşi natura ei intimă, o gridophanie.

Pentru mine *grid* este un organism viu. Iar cercetătorul autodidact Liviu Teleoacă merge până acolo încât, conform principiului că numele scurt se trage din cel lung, îl derivă pe Grid din numele meu, Modorcea, care ar veni, nu aşa cum mi l-a

Scanned with CamScanner

tălmăcit Iorgu Iordan din Modus Orcus („un mod de-a fi din infern"), ci din teonimicul Valac, varianta Volco-Dlac sau Vo-Dlac, apoi, conform legii universale de care vorbeşte Cassirer, în care „V" devine „M", l-a dat pe Mo-Drac. Din acest Drac a derivat Grid (card – gard – grid), care, evident, nu însemna la origine drac, ci *rand*, adică margine, deşi are totuşi legătură cu Orc, aşa cum acesta are cu Dorc-Dlac-Dac, precum toate numele din această familie: Dorcea, Dolhasca, Borcea etc. Iată cum Grid are un fundament sacru, provenind din Marele Zeu dacic, adică din Volco-Dlac, acest Urmonotheismus de la care începe viaţa religioasă pe aceste pământuri.

Dar pentru Gates, de unde o veni *grid*? Probabil nu de la vecinătăţile lui monosilabice, *grad – gris – rid – gri*, ci mi-ar place să cred că de la God. Nu este God reţeaua supremă, *grid*-ul legăturilor universale? Nu este Dumnezeu reţeaua de conexiuni a tuturor văzutelor şi nevăzutelor? Nimic însă concret în acest sens nu ne parvine de la celebrul inventator. E mai sigur că el a luat acest termen din limbajul tehnic curent, oricine merge la Londra, de pildă, putând observa că la fiecare staţie de autobuz orarul este marcat prin acest grid, care are sensul de reţea de transport. Grid-ul londonez e valabil şi în America şi oriunde există un sistem organizat de călătorie.

Interesant însă este faptul că şi în acest sens modern al cuvântului legătura cu acel *avlake*, cu râul de obârşie. există, căci râu înseamnă şi călătorie, încă de la începuturi oamenii călătoreau după cursul râurilor, mergeau, curgeau împreună, se orientau după ele, cum a spus Eminescu despre români. Nu întâmplător alesăturile şi ţesăturile populare, cel puţin ale femeilor din Grid, erau împresurate cu modele numite „râuri", după exemplul portului străbun.

*

Acest sens al termenului ne impune să facem o distincţie. Grid-ul meu este un nume natural, pe când grid-ul lui Gates este unul artificial, convenţional. Tehnocratul american ar fi putut utiliza şi alt cuvânt ca să-şi definească imperiul. Noica spunea că *„într-un univers de lucruri fabricate sau convenite, nici unul nu are o natură proprie care să reclame statornic un nume. Totul*

Scanned with CamScanner

poate fi înlocuit, ca şi numele". Nimic nu ne poate împiedica, de pildă, să schimbăm numele unei instituţii sau al unui vapor. Cu numele naturale însă nu putem proceda tot astfel, ele au o origine vie şi ascunsă. Aşa a apărut teoria celui de-al doilea nume. Care ar fi numele adevărat al lucrurilor şi fiinţelor. Cultura este tocmai căutarea acestui nume adevărat. La originea unui astfel de procedeu stă Iisus Hristos, care i-a dat lui Simon pescarul un al doilea nume şi i-a spus Petru. Când i-a spus lui Simon „*Tu eşti Petru*", te vei numi de acum încolo Petru, pentru că pe tine îmi întemeiez împărăţia Mea, acest fapt s-a datorat unei necesităţi, căci Petru înseamnă *piatră* şi Iisus a căutat să-l rupă astfel din zona arbitrariului sau accidentalului şi să-i dea o natură bine determinată, conform împrejurărilor în care şi-a conceput învăţătura.

Oamenii aplică în mod curent teoria celui de-al doilea nume, este o practică obişnuită la scriitori, care îşi iau firesc pseudonime, căutând să-şi definească prin ele idealul, natura care cred ei că le este proprie, care să-i apropie de numele originar. Arghezi s-a numit astfel de la *argesis*, numele de obârşie al râului Argeş, ca să fie mai aproape de râu, de curgere, de obârşie decât era numele lui din acte, Teodorescu. Mulţi se ascund sub un al doilea nume. Aşa sunt de regulă poreclele, prin care se creează o nouă realitate numenală. Puzderia de porecle constituie şi cauza care îngreunează mult desfăşurarea proceselor. Aşa a apărut teoria identificării, fiindcă nimeni nu este judecat, dacă nu este identificat cine este. E oare întâmplător ce spune Sfântul Pavel, că vom fi judecaţi după numele noastre, că la Judecata de Apoi popoarele se vor înfăţişa cu numele lor adevărate? Nu poţi să trişezi, oricâte nume ţi-ai prefabrica sau oricâte identităţi ţi-ai schimba, la suprema socoteală vei fi judecat după numele adevărat.

Interesant este cum răspunde monahismul la o astfel de problemă, dat fiind că în practica călugăriei stă schimbarea numelui. Novicele Ionel, când i se dă potcapul, este rebotezat în Sofronie sau Pafnutie. E saltul de la profan la sacru. Dar poate că acest al doilea nume este numele lui adevărat, dacă cel ce l-a rebotezat astfel i-a ghicit mai bine firea decât a făcut-o „naşul" care i-a dat la botez primul nume. Botezul este o taină, dar rebotezarea?

Scanned with CamScanner

Nu ucide oare această taină sau instituie o nouă realitate numenală? Bineînțeles că instituie, altfel această lume monahală n-ar avea puterea să se socotească pe sine Mireasa lui Dumnezeu, așa cum se numesc măicuțele/ miresele care zic că s-au logodit pe veci cu Domnul din clipa când au ales să intre în cin. Călugării își lasă în afara mănăstirii toate obiceiurile cu care au venit, își abandonează mamă, tată, rude, își uită și numele cu care au fost botezați și încep să trăiască în noul nume care li se dă, îmbrățișându-l cu totul, ca și cum s-au născut din nou și se pregătesc să vieţuiască într-o cu totul altă realitate numenală.

Noica zicea că numele este atât de înrădăcinat în ființa umană încât și în spitalele de nebuni se practică terapia numelui, în sensul că atunci când un bolnav o ia razna, i se aplică două perechi de palme și imediat este întrebat: „Cum te cheamă?". Așa se procedează și în închisori, așa erau și practicile Gestapo-ului sau ale oricăror interogatorii. În **Pe strada Mîntuleasa** și lui Fărâmă i se aplică același tratament.

*

Am spus nu o dată că omul comunică povestind, fie pe calea cuvântului, fie pe calea imaginilor sau a cifrelor. Rețeaua de cuvinte a fost transformată în grid-ul conexiunilor computerizate. Ieri, omul era reprezentat printr-un idiom, azi prin altul. El se prezintă pe sine prin vorbirea sa, naturală sau computerizată. Bill Gates vrea să înlocuiască *grid*-ul natural, cu *grid*-ul computerizat, să ucidă, altfel spus, cuvântul, imperiul limbii clasice, să ucidă comunicarea tribală, cum spune el, adică scrisul, literatura, instaurând imperiul limbii electronice, uitând că și această limbă este folosită de om și se adresează omului, e spre folosul lui. Or omul o folosește tot pe calea poveștii. A poveștii computerizate, dovadă că stăpânii computerelor sunt copiii.

Bill Gates probabil nu știe că *grid*-ul ființei are o natură ontică. El îi dă omului o existență energetică, făcându-l una cu cuvintele pe care le exprimă. „*Când mergi prin pădure*, spunea Heidegger, *mergi prin cuvântul pădure*". Când urci un munte, urci cuvântul munte. Când înoți într-un râu, înoți în cuvântul râu.

Scanned with CamScanner

Dar când lucrezi la computer, nu treci prin cuvintele pe care Bill Gates le-a instaurat? Gates vrea să instituie o nouă lume, o nouă limbă, un nou idiom. Ce faci cu limba dacică, fie şi dacă ai demonstrat că ea se află la obârşia limbii europene, în lumea lui *grid connection*? Bill Gates a dat o nouă obârşie lucrurilor, de aceea el dă realităţilor inventate de el, şi fără de care nu mai putem trăi, nume. Prin *grid computing* avem o nouă dreaptă potrivire a numelor, într-un imperiu al poveştilor electronice. Unde duc toate acestea? La o nouă obârşie. Aşa cum obârşia adamică a dus la obârşia noului Adam, Iisus Hristos, aşa noul Adam a dus la obârşia UC, care, prin *grid connection*, creează premizele altei noi obârşii.

*

Şi ca dovadă a apărut Proiectul Orca, adică Orcproject, *orc* venind de la acelaşi obsesiv *drac*, *dorc*, din care e compus *mo-dorc* din *vo-dlac*. Profesorul Henri E. Bal de la facultatea de ştiinţe a Universităţii din Amsterdam a instituit deja The Orca Parallel Programming Language. Orca este un limbaj de programe paralele pentru a fi distribuit pe diferite sisteme, bazate pe împărţirea unor obiecte-model. Modelul este simplu sau portabil pentru obiecte de bază distribuite memoriei. Limbajul Orc a fost implementat pe numeroase platforme, cum ar fi Amoeba, Solaris, Linux/Parix sau T800 PowerXplorer.

E întâmplător oare că toate aceste forme de revoluţionare a limbajului, a ştiinţei, a comunicării au la bază acelaşi teonim gridophanic?

Reţeaua

În capitolul **Obârşia** am arătat cum a fost instituită biblic reţeaua, care este originea ei şi cum a evoluat. Reţeaua este folosită şi azi insidios, conform proverbului „lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba". Şi acest lucru se poate citi în proiectul lui Zelea Codreanu. Ce a devenit mişcarea legionară, ne-a spus-o Gheorghe Urdea Slătinarul, personalitate pe care o evoc şi mai la vale şi care mi-a dat ideea acestui capitol. Cum funcţionează reţeaua, am priceput din exemplul pe care mi l-a dat el, care a văzut într-un documentar „*un călău care m-a torturat în închisoare*" pe post de victimă!

Scanned with CamScanner

Măştile pe care le poate lua o reţea sunt inimaginabile. În mare, putem împărţi reţelele subterane în reţele de protecţie, cum ar fi serviciile secrete, şi reţele criminale, precum terorismul, crima organizată, reţeaua traficanţilor de droguri, de prostituate etc., cu precizarea că unii dintr-o reţea se pot infiltra într-o reţea adversă sau pot conlucra, cum au arătat Martin Scorsese în **Cârtiţa** şi Steven Spielberg în **Munich**. În toate epocile au existat reţele de protecţie şi reţele criminale. Toate puterile rezistă prin reţele bine puse la punct, iar când o reţea se destramă sau este nimicită, precum comunismul, înseamnă că s-a creat o reţea şi mai puternică şi mai sofisticată decât ea.

Acesta e şi modelul imperiului lui Bill Gates. Auzim curent de bătălia dintre site-uri, de faptul că un server a fost atacat şi virusat. E un război nevăzut, informatic, care nu se va termina niciodată şi care va degenera într-un război al maşinii împotriva omului, cu victoria maşinii, dacă el nu va fi pus doar în slujba omului. Şi nu sunt semne că va fi. Însuşi Bill Gates, omul Mileniilor, atunci când s-a aflat pentru trei ore în România, a anunţat două războaie pe care vrea să le câştige: cu cartea şi cu televiziunea. El vrea să înlocuiască pagina cărţii cu pagina internetului, ceea ce va fi cam greu, dar în ceea ce priveşte televiziunea lucrurile au mers departe, fondatorul Microsoft susţinând că Internetul va schimba total televiziunea în următorii cinci ani, datorită exploziei de *site-uri cu conţinut video*. Tot mai mulţi tineri îşi petrec timpul în faţa noului YouTube. Bill Gates consideră că, în viitorul apropiat, din ce în ce mai mulţi oameni vor deveni dependenţi de oferta flexibilă a *serviciilor video online* şi vor abandona televiziunea clasică, cu programe fixe întrerupte deseori, enervant, de tot felul de reclame. Desigur, va exista şi o replică din partea televiziunii, care va trebui să facă faţă noilor provocări şi să se adapteze la viteza de dezvoltare a internetului. Bătălia e în zona reclamelor. Specialiştii în publicitate fac deja noi strategii care să se adapteze la creşterea puternică a traficului pe internet şi e posibil ca tot mai multe reclame difuzate până acum la TV să fie postate în mediul virtual. Ceea ce e posibil să omoare şi *site-urile cu conţinut video*, sufocate deja de reclame.

Scanned with CamScanner

Acest fapt nu se poate întâmpla în cazul cărții, care rămâne în natura ei independentă şi organică, în sensul că aparține naturii-mamă, miroase a pământ, a pădure şi stuf, degajă adică un miros plăcut omului. Mai mult, dușmanul numărul 1 al Internetului, virusarea, nu se poate produce în timpul unei lecturi, cartea e cel mai nesofisticat, necostisitor şi nepretențios prieten al omului. În cazul cărții nu se mai pune problema adaptabilității, ea este vie ca aerul, comparativ cu televiziunea şi internetul, care au o natură supertehnicistă, polifemică şi înrobitoare. Dovadă că tot mai multe instituții mass-media şi-au creat pagini online, cu informații actualizate în fiecare minut. În acest mediu însă nu se produc gridophanii. Calea lui Bill Gates este un mijloc, extraordinar, minunat, dar nu un scop. Lipseşte emoția umană, lipseşte sentimental românesc al ființei, cum frumos zicea Noica. Eu, scriitorul, am să câştig războiul cu internetul, fiindcă mi-am făcut aliat pe vecie din ceea ce nu are moarte: cartea.

*

În **Tara originilor** şi, sub o altă formă, în romanul **Citația**, am făcut o incursiune în istoria rețelei, cu sensurile ei multiple, pentru a înțelege poate mai bine ce se întâmplă azi în România şi în lume. Am arătat că metafora cetii definește foarte bine această lume, deşi la fel de bine o definește şi Nikita Mihalkov cu o metaforă opusă, în filmul **Soare înşelător** (1994), cu referire directă la Stalin şi epoca sa înşelătoare, criminală, confuză, în care protagoniştii trădează şi ucid. Vechea şi noua societate înşelătoare se mişcă după o rețea subterană, dirijată de NKVD, care transformă omul într-o unealtă bestială. Şi azi trăim efectele acelui „soare înşelător", căci fenomenul „Dosariada", care a declanşat o formidabilă „vânătoare de vrăjitoare", nu este decât o bombă cu efect întârziat. Nikita Mihalkov, cu formidabilul său simț burlesc, a pus în filmul **Soare înşelător** o pecete inconfundabilă asupra Omului ca produs şi victimă a celei mari criminale rețele care a existat vreodată. Evident, procesul epocii, a rețelei criminale, care colcăie în subterana istoriei, colcăie şi în substratul poveştii.

Acțiunea filmului se petrece în Rusia anilor premergători celui de-al doilea război mondial. E vară. Colonelul Kotov (Nikita

Scanned with CamScanner

Mihalkov), erou al revoluţiei, îşi duce familia la ţară, pentru a petrece o vacanţă relaxantă. Dar liniştea familiei e spulberată o dată cu apariţia neaşteptată a lui Dimitri sau Mitea (Oleg Menchikov), fostul iubit al soţiei lui Kotov, pentru care ea, Marusia (Ingeborga Dapkounaite), îşi tăiase venele.

Critica prezintă acest film ca pe o dramă, dar tot atât de bine poate fi prezentat şi ca o melodramă. Doi băieţi, Mitea şi Serghei, iubeau aceeaşi fată, dar ea îl iubeşte numai pe Mitea, însă Serghei Kotov devine ofiţer, mare om politic, prieten cu Stalin etc. şi, uzând de puterea lui, îl îndepărtează pe Mitea, numindu-l ambasador la Paris, pe motiv că ştia şi franceza, el făcând parte dintr-o veche familie de intelectuali ruşi, căruia Kotov îi ia tot, dragostea, casa, trecutul glorios, de aceea Mitea vine să se răzbune, îl ucide pe Kotov şi apoi se sinucide, procedând ca un intelectual camilpetrescian cu conştiinţa încărcată, duplicitar cu regimul criminal, acuzat fiind de Kotov că ar fi trădat opt generali albi, deci că ar fi şi el vândut NKVD-ului.

Aşadar, în substratul acestei poveşti de dragoste se află reţeaua criminală, care acţionează fără milă, în ciuda aspectului festivalier, a jocurilor pioniereşti, tovărăşeşti, a duminicilor pigmentate cu surprize, precum aplicaţiile cu măşti de gaze, a vieţii fără griji a numeroasei familii, căreia Mitea îi cântă la pian şi o învaţă can-can şi step, dar mai ales în ciuda pavoazărilor de tot felul, a tuturor poncifurilor comuniste, a hei-rup-ismului epocii, culminând cu faimoasele dirijabile ale lui Stalin, marea invenţie care face până şi stepa să fie pavoazată cu portretul tovarăşului ridicat de un dirijabil, imagine copleşitoare, care acoperă tot orizontul şi pe fundalul căreia are loc uciderea brutală a lui Kotov, care aminteşte, ca stil, de filmul naturalist al lui Vasili Şukşin, **Călina roşie**.

Contrastul dintre monstruozitate şi gingăşie este extraordinar de bune reliefat de regizor, printr-o desăvârşită artă a nuanţelor şi a suspansului, prin antitezele lui Mitea în special, care, sub o mască jovială, care le impresionează pe femeile familiei cu bravade pianistice şi giumbuşlucuri de clovn, ascunde o bestie, pe care Kotov o demască, însă fără succes, căci sunt vremuri în care gorilele lui Stalin te ridică în plină noapte, iar Dimitri e însoţit de

Scanned with CamScanner

două personaje dubioase. Un alt contrast antologic, metaforic, avem în scena când Kotov o plimbă pe Nadya, fetiţa sa, cu barca şi face o comparaţie între călcâiul său bătătorit şi călcâiul ei fin, acesta fiind idealul puterii sovietice, spune el, să construiască poporului drumuri netede, pantofi de calitate, care să-i păstreze picioarele fine ca ale Nadyei!

Mai mult, până la un punct, **Soare înşelător** poate fi considerat un film pentru copii, dat fiind că vedeta acestei lumi este Nadya, fata Marusiei, care nu se ştie dacă e făcută cu Kotov sau cu Mitea, oricum, Mitea o cucereşte, căci îi spune întruna poveşti, pe care i le înscenează ca la teatrul de păpuşi. Şi peste tot sunt pionieri, epoca fiind văzută din perspectiva lor, în primul rând a acestei fetiţe geniale, Nadya, căreia Nadejda Mihalkova, chiar fata regizorului, îi dă o aură memorabilă, dovadă că ea a obţinut şi premiul Oscar pentru acest rol. Însă din momentul când fetiţa părăseşte maşina neagră, care îi duce pe Kotov şi Mitea spre moarte, începe tragedia propriu-zisă, anunţată prin imaginea unui „soare înşelător", reprezentat printr-un spot de lumină, ca un glob de foc, care bântuie prin casă până sparge un geam. Pare ca o minge, dat fiind că mingea e şi ea un personaj în acest film, simbolizând noua putere populară, care a înlocuit tenisul şi criket-ul cu fotbalul, mai accesibil masei.

Această minge de foc pare un simbol scos din teatrul Noh, din spectacolul trupei japoneze „Ryutopia", după **Poveste de iarnă** de Shakespeare, dominat scenografic de nişte globuri de foc ce simbolizează, cum declară regizorul nipon Yoshiro Kurita, „ochii lui Dumnezeu, care veghează continuu asupra stupidităţii omului", care aici însă, în reţeaua comunistă, nu mai au nici o putere asupra faptelor nesăbuite ale omului, fiind înlocuiţi de ochii lui Stalin, care veghează din dirijabil asupra terorii pe care a instituit-o şi o controlează.

Văzând această „comedie roşie", cu multe momente de umor copios, te trec însă fiorii, fiindcă în subtextul jocului aparent vesel, se ascunde reţeaua, adică tragedia, ale cărei efecte le vedem noi astăzi în vânătoarea de vrăjitoare a dosarelor, a confuziei generale în care se află omenirea, lipsită de un cap limpede, cum s-a dovedit şi

Scanned with CamScanner

la summit-ul de la Bucureşti – şi nici nu se întrevede că ar apărea din cer vreunul! –, totul fiind manipulat, militarizat, controlat şi condus de acest monstru, reţeaua, un tăvălug care nu mai poate fi oprit, care acţionează în virtutea mecanismului interior ancestral, ca un perpetuum mobile, o fiară, care nu poate fi ucisă, ci numai rănită, care zămisleşte non-stop, din viermii interiori, monştrii ucigaşi ai puterii, dat fiind că nu despre o fiară a naturii e vorba, ci despre una infernală, zămislită în bolgiile danteşti, de minţi bolnave.

O astfel de reţea-fiară nu are reguli. Aşa ceva nu se găseşte în natură, dovadă că oamenii diabolici nu au învăţat nimic de la fiarele ei. În junglă, animalele au un sistem de reguli pe care le respectă, care le apără sau le fac să supravieţuiască. Până şi cele mai viclene fiare le respectă. Vânătoarea se face numai cu un singur scop, cel al hranei, iar când acesta este satisfăcut, prada e lăsată şi altora, cum face leul, care, după ce s-a săturat, îşi ridică măreţ coada, semn de undă verde şi pentru fiarele mai mici să se ospăteze. Sau ce fascinat este acest spectacol în jungla mării, când monştii marini, rechinii-ciocan sau rechinii-tigru vin la „clinica" unor mici vieţuitoare să fie curăţaţi de paraziţi, o adevărată igienizare subacvatică!

Studiul gridophanic asupra adâncului mărilor revelează o piramidă trofică sau o reţea de lanţuri trofice, prin care roata naturii se învârte, îşi repetă datum-ul polifemic, vietăţile mâncându-se unele pe altele, de la guano la marile mamifere şi de aici la zburătoare, cum fac rechinii care se hrănesc cu puii de păsări ce abia învaţă să zboare. Există în jungla naturii, cu alte cuvinte, o democraţie a drepturilor şi a limitelor, cum nu există între oameni, a căror lăcomie nu are margini. Oamenii n-au vrut să înveţe niciodată de la animale, peşti sau păsări aceste reguli, încălcând total legile naturii, până la masacrarea lor, punând în loc o reţea apocaliptică, fără speranţa că i se va găsi vreodată leacul.

Eternitatea

Dar dacă vom merge şi mai departe, vom găsi explicaţii gridophanice pentru cele mai savante concepte sau forme de cunoaştere a lumii. Aşa este ideea lui Borges, cu Biblioteca Babel.

Scanned with CamScanner

Nu este şi ea o aplicare a GUL? Nu sunt cărţile universaluri limitrofe, iar Biblioteca însăşi Universalul Compact? Aplicaţi teoria mea la ideea lui Borges şi vedeţi ce rezultă, un experiment extrem de viu şi pe potrivă de ingenios. Ce reţea mai sofisticată vreţi decât eternitatea?! Borges a explicat Biblioteca, metafora sa, ca pe un labirint, care se poate însă reduce şi la o singură carte. Eseul lui e minunat, colosal, dar lipseşte explicaţia gridophanică. Eu spun aşa: Când scriu o carte, mereu mă raportez la alte cărţi. Pentru că vreau ca ea, această ultimă carte a mea, să fie nemaipomenită. Să fie ca şi cum ar fi singura din Biblioteca Babel. Nebunul de Nero a dat foc Bibliotecii, au ars toate cărţile şi eu sunt hărăzit, mi s-a dat misiunea să pun ceva în loc, să pun o carte, cartea cărţilor, care să ţină loc de toate cărţile. Se poate aşa ceva?

Se poate. Fiindcă eu sunt infinit. În eul meu intră toate eurile.

Să-l ascultăm pe lucidul Schopenhauer, cum îl numeşte Borges: „*O durată infinită a precedat naşterea mea; ce am fost eu în tot acest timp? În sens metafizic, s-ar putea probabil răspunde: Eu am fost întotdeauna eu; cu alte cuvinte, toţi cei care au spus eu în tot acest timp nu erau alţii decât eu*". Şi dă drept exemplu leonitatea, care, privită în timp, spune marele filosof german, „*este un leu nemuritor ce dăinuie prin necontenita reluare a indivizilor...*" şi, ca atare, mai adaugă el: „*Cine mă aude susţinând că pisica cenuşie care se joacă acum în curte este aceeaşi care zburda şi se zbenguia acum cinci sute de ani ar putea crede că nu sunt în toate minţile, dar e o nebunie mult mai mare să-ţi închipui că este fundamental alta*". Fundamental e aceeaşi pisică, e acelaşi leu, e acelaşi eu.

Şi eu sunt în spaţiu şi timp ca oricare eu. Oriunde în timp, oriunde în univers. Problema mea este problema tuturor eurilor.

Ce simt eu, ce trăiesc eu acum, au trăit alţii la fel înaintea mea cu două mii de ani, aşa cum alţii vor trăi la fel peste alţi două mii de ani.

Pentru că în esenţa ei lumea nu s-a schimbat.

Da, nu mai scriu cu pana, nu mai scriu cu stiloul, nici cu maşina de scris, scriu la computer. Dar ce e computerul lui Bill

Scanned with CamScanner

Gates, nu încearcă oare să imite biblioteca mea, biblioteca lumii, a universului întreg?

Computerul este însă un universal limitrof. Ca şi eternitatea. Care e formată din mai multe eternităţi. Din mai multe universaluri limitrofe. Universalul compact e format din mai multe eternităţi. Dintr-o infinitate de eternităţi. Asta e eternitatea. Biblioteca tinde să fie eternitatea. Poate că şi este. Un labirint populat cu zei. Şi computerul tinde spre acest lucru, sau asta declară Bill Gates, ca internetul să ia locul bibliotecii, să fie împlinirea idealului numit biblioteca virtuală, să conţină tot ce a creat umanitatea, să fie Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu este biblioteca absolută, El este Cartea absolută. El este însuşi Cuvântul. Asta vrea şi Bill Gates. Computerul lui să cuprindă toate limbile, toate semnele, toate gândurile omenirii. Şi el visează la o bibliotecă ideală, nu?!

*

Ceea ce am spus mai sus, în GUL, despre conceptul viaţă se poate spune şi despre conceptul *eternitate*. Fiindcă adesea mă refer la infinit. Ceea ce e cu totul altceva. Teologii afirmă – ne spune Borges în **Istoria eternităţii** – că păstrarea acestei lumi este o necontenită creaţie şi că verbele *a păstra* şi *a crea*, divergente pe pământ, sunt sinonime în Ceruri.

Şi tot din acelaşi loc aflăm că a trăi înseamnă a pierde timpul: nu putem recupera sau păstra nimic decât sub forma eternităţii.

Fascinant este şi cum îşi reprezintă Sf. Augustin ideea de eternitate prin invocarea unui poem, pe care în clipa când îl rostim, avem trăirea a ceea ce am spus deja şi a ceea ce vom spune, deci şi Sf. Augustin percepe eternitatea tot ca pe o succesiune a timpului, asemenea savanţilor care studiază noţiunea de timp. Şi aici poate fi dat un exemplu, pe care îl oferă Borges în **Arta de a insulta**, când îl citează pe Miguel Servet, care le-a spus judecătorilor ce-l osândiseră la ardere pe rug: „*Voi arde, dar moartea mea e un fapt divers şi nimic mai mult. Vom continua să discutăm în eternitate*".

*

Ce este, aşadar, ETERNITATEA? Noi, creştinii, o identificăm cu Dumnezeu. Locul comun spune că e tot una cu infinitul. Filosofii însă consideră că eternitatea este modelul şi arhetipul

Scanned with CamScanner

timpului. Platon, în **Timaios**, arată că timpul este o imagine mobilă a eternității. Dar mai aflăm şi opinia că eternitatea nici nu există, că există numai o succesiune temporală, deşi unii se referă la un conflict suprem, eternitatea versus succesiunea. Borges însă crede că eternitatea nu este succesiunea, ci simultaneitatea trecutului, prezentului şi viitorului. Dar Borges ne mai oferă o mostră a inteligenței sale. El este de părere că eternitatea ne eliberează de apăsarea insuportabilă a succesiunii! Splendidă observație de mare poet. În acest sens, chiar dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Dar nu poți inventa ceea ce există. Aşa cum nu poți nega ceea ce nu există. Deci Dumnezeu există. Am spus-o în cartea **Există**. Şi acum mai spun că Dumnezeu ar trebui să fie tot una cu eternitatea. Numai Dumnezeu ne eliberează de apăsarea succesiunii, prin existența GUL.

*

Emil Cioran a scris **Cartea amăgirilor**. Cred că amăgirile sunt umbre pe peretele eternității. În acest sens, mai corect era titlul Cartea iluziilor. Mi-am propus să scriu un tratat despre iluzii. Iluziile sunt amăgiri, dar sunt şi realități. Fata morgana este o realitate. Teatrul, pictura, filmul nu sunt amăgiri, sunt iluzii. Să nu ne amăgim cu speranța. Dar ce iluzie mai mare decât speranța există? Borges a inventat o expresie diurnă: „*eternitatea unanimă*". Şi care ar fi modelul acestei eternități unanime? Nostalgia. Da, nostalgia este o amăgire. Şi încă: toate nostalgiile noastre sunt lamentații, mai mult sau mai puțin mascate. Avem nostalgii când suntem la strâmtoare. Când suntem înduioşați şi surghiuniți. Atunci omul se gândeşte la posibilitățile fericirii, are nostalgia acestor posibilități. Până şi Iisus i-a dat omului o listă cu fericiri. Când şi cum poate fi fericit. Însă Mântuitorul le-a privit, toate aceste fericiri, *sub specie aeternitalis*. Aşa ar trebui ele privite şi trăite. Nostalgicul, care îşi reaminteşte posibile fericiri, le vede *sub specie aeternitalis*. El nu mai vede asfințituri, ci un singur asfințit.

De sărbători, am participat la slujbele de la Biserica Kretzulescu. Şi corul de măicuțe şi seminarişti au cântat „Tatăl nostru" cu varianta:

Scanned with CamScanner

Pâinea cea de-a pururea
Dă-ne-o nouă astăzi...

Aici avem o pură lamentaţie, din care nu lipseşte nostalgia şi nici relaţia dintre arhetipal şi particular privită *sub spacie aeternitalis*. Acest „de-a pururea", în loc de „cea de toate zilele", exprimă cu adevărat eternitatea în sensul definiţiei lui Borges că „*eternitatea este stilul dorinţei*". Ce stil mai perfect al dorinţei poate exista decât ca Tatăl nostru să ne dea astăzi ceea ce este de-a pururea? Şi parcă avem aici şi învingerea timpului ca iluzie. Omul sărman, strâmtorat, înduioşat, nu vrea decât pâinea cea de-a pururea! Pe drept cuvânt spunea Borges că „*viaţa este prea săracă pentru a nu fi în acelaşi timp nemuritoare*".

*

Dar ce poate materializa mai bine ideea iluziilor decât Cavalerul rătăcitor! Cervantes îşi putea numi liniştit romanul Cartea rătăcirilor. În **Don Quijote** se poate vedea cel mai bine cum eroul îşi pierde timpul, rătăcind sub *specie aeternitalis*. El mereu pare să zică, după o aventură de-a sa donquijotescă, n-am pierdut timpul degeaba, l-am pierdut cu folos. E drept, timpul a trecut, dar m-am ales cu ceva.

Ne încăpăţânăm să gândim, să filosofăm, s-o facem pe libercugetătorii, pe sofiştii, să dăm verdicte, să fim justiţiari, să dăm sfaturi, să ne judecăm aproapele şi departele, fără să avem bunul simţ să recunoaştem că nimic nu ne dă acest drept, că suntem nimic, că n-am desluşit nimic, că totul e o rătăcire, totul e un vertij de rătăciri şi iluzii, că răspunsurile noastre sunt infirmate de prima întrebare ce urmează după de ce. De ce trăim? De ce existăm? De ce trebuie să conviețuim, să conviețuiască omul cinstit cu cel necinstit şi păcătos?!

*

Cartea deziluziilor. Toate intră în ea, şi amăgirile, şi nostalgiile, şi rătăcirile, şi iluziile, şi lamentaţiile. În viaţa oricărui om obosit apar dezamăgirile. Şi apar din cauză că a trăit prea mult. Asta ar fi o cauză sigură. Dacă pierea atunci când era în plin avânt, în strălucirea gloriei, a speranţelor împlinite, nu mai apuca să fie dezamăgit. Chiar şi în cazul că ar fi realizat, superrealizat, ceva din

Scanned with CamScanner

el tot n-ar fi mulţumit, fiindcă muritorul are pizmă pe vecin sau ispita îi dă iar peste nas. Viaţa frumoasă de dinainte, toate succesele de odinioară, fericirea pe care a avut-o la un moment dat, toate se adună şi se răzbună. Ajunge să-şi blesteme viaţa! Şi nu-i de mirare că ajunge să aibă revelaţia împăratului Solomon: Totul e deşertăciune! Da, Cartea deşertăciunilor! Iluzia e deşertăciune, rătăcire, dezamăgire, moarte. Acesta e labirintul existenţial. Ca o grădină cu poteci ce se bifurcă. Labirintul bifurcat. Totul e iluzie ca ţara Uqbar. Iată o carte a timpului pierdut.

*

Să ne amintim de ideea leonităţii a lui Schopenhauer, pentru care un leu este ceva unic, etern, multiplicat în oglinzile timpului. Fapt din care Borges scoate următoarea lemă: „*Genericul poate fi mai intens decât concretul*".

GUL include **Istoria eternităţii**. Borges demonstrează, cum am văzut, că sunt mai multe eternităţi şi că eternitatea arhetipală este o succesiune de eternităţi, deci o succesiune de universaluri limitrofe, fiindcă orice eternitate este limitată în timp, faţă de eternitatea arhetipală. Aşa cum este eternitatea în Sfânta Treime, o eternitate din trei entităţi, din trei fiinţe: un tată, un fiu şi o nălucă, un organism de nedespărţit. Nimeni n-a dezlegat misterul, fiindcă spune Sf. Paulin: „*Sf. Treime străluceşte într-o taină deplină*".

Avem, aşadar, eternităţile platonice, apoi eternitatea creştină, eternitatea alexandrină, cu *universalia anti res* şi eternitatea amestecată, ceea ce a făcut ca să se vorbească de *eternitatea combinatorie* a lui Dumnezeu.

Iată o nouă confirmare a GUL, dat fiind că între eternităţi există spaţii temporale limitrofe, ele nu sunt continui, altfel Dumnezeu nu le-ar putea combina.

Dezlegarea enigmei

Fără obârşie nu există întemeiere. Obârşia instituie realităţile. A institui o realitate înseamnă a o numi, a potrivi numele conform naturii ei firești. Dând nume realităţii pe care a creat-o, Bill Gates a instituit imperiul lui *grid connection*. Aşa procedează şi un poet. El

Scanned with CamScanner

instituie universul lui unic, inconfundabil, prin metaforele inedite pe care le creează.

Noica spunea că trecem prin cuvinte, aşa cum Blaga frumos rostea că atunci când păşim, păşim pe trupul lui Hristos, şi când respirăm, respirăm aerul lui Hristos. Şi ce este euharistia, nu o întemeiere, o renaştere a fiinţei, o trecere a ei prin sângele şi trupul Mântuitorului?!

Să ne amintim cum începe dialogul **Cratylos**, cu o citaţie, cu „Oracolul lui Cratylos", cum îi mărturiseşte Hermogenes lui Socrate, oracol care ar consta, cum am mai spus, în faptul că, deşi pentru fiecare dintre oameni sau realităţi există o dreaptă potrivire a numelui, totuşi pe Hermogenes nu-l cheamă Hermogenes, „*chiar dacă toată lumea te-ar chema aşa*". Numele lui adevărat ar fi deci altul.

Şi am văzut cum s-a rezolvat acest *malentendu*, după ce am parcurs întreg dialogul platonician, care, din acest punct de vedere, poate fi considerat drept un proces cognitiv sau o goană după identificarea numelui adevărat al lui Hermogenes. Altfel spus, Platon, prin Socrate, îl face pe Hermogenes să treacă prin pădure, adică prin numele său. Cum am arătat că s-a întâmplat şi cu personajul camusian. Toţi trecem prin numele noastre, cu care am fost botezaţi, şi la capătul călătoriei aflăm dacă numele pe care îl purtăm este adevărat sau nu.

La scriitori, la artişti în general, e un lucru firesc să descoperim un al doilea nume, pentru că ei îşi construiesc o nouă identitate, diferită de cea urzită la naştere. Artistul se rebotează pe sine din nevoia de a-şi defini natura firească a realităţii pe care o reprezintă. El îşi potriveşte numele conform cu această natură şi nu cu aceea care i-a fost dată ne-potrivit, consideră el, şi pe care o corectează pe ici, pe acolo, prin părţile esenţiale. Dacă poate. Nu spunea rusul Dziga Vertov că el vrea, cu aparatul de filmat, să corecteze însăşi Creaţia, să facă un om mai perfect decât Adam?! Dreapta potrivire a numelui este deci o iniţiere, o călătorie iniţiatică prin nume.

*

Şi eu, de când mi-am dat acest pseudonim, Grid, călătoresc prin el, îl iau în posesie în aceeaşi măsură în care şi el mă ia pe mine în

Scanned with CamScanner

posesie şi mă determină, mă (în)fiinţează ca scriitor şi chiar ca om. Şi mi-am luat acest nume pentru vechimea lui, pentru că m-au fascinat şi încă mă fascinează realităţile vechi întemeiate de el. Mi-am zis că este un cuvânt de obârşie, că este chiar un cuvânt pur dacic. Mai târziu am înţeles că vine de la *drac*, care însemna cu totul altceva decât înţelegem noi azi prin acest cuvânt. Şi trebuie să mărturisesc aici că tocmai taina acestui nume necunoscut m-a fascinat şi m-a intrigat deopotrivă, ceea ce m-a determinat să întemeiez teoria care face obiectul cărţii de faţă: *gridophania*. Nu-mi venea să cred că un nume de obârşie e o enigmă. Or *gridophania* se ocupă în principal cu *dezlegarea enigmelor*.

Iată cum începe pr. Vasile Modorcea istoricul **Monografiei satului Grid din Ţara Făgăraşului**:

„Acest sat este destul de vechi (1450). Numele lui nici până astăzi nu este deslegat. Probabil că vine de la un nume de persoană după cum afirmă şi dr. Augustin Bunea, canonic la Blaj, unul dintre cei mai învăţaţi oameni şi istorici din Ţara Oltului, în discursul rostit cu ocazia intrării lui ca membru al Academiei Române, intitulat: **Stăpânii Ţării Oltului**. *La pag. 5 se menţionează: «Caracterul românesc al Ţării Oltului, din timpurile cele mai străvechi, se poate cunoaşte din numele satelor, din care cele mai multe ne înfăţişează pe însuşi întemeietorul lor. Astfel un Matei a întemeiat Mateiaşul, un Lupu, satul Lupşa, un Cucila, Cuciulata, un Grid, satul Grid». Nota 11 de la satul Grid se găseşte în acelaşi discurs şi are următorul cuprins: «Grid este un nume foarte vechi. La 1324 întâmpinăm un boier în Bulgaria cu acest nume».*

În cartea ***Cetatea şi Ţara Făgăraşului****, de profesorul Literat şi Preot Ionaşcu Moise, se menţionează la pag. 63 că la anul 1584 se găsea în scaunul de judecată al Făgăraşului sub prezidiul căpitanului suprem Cosma Horvath-Petrityevicz şi boierul Nagu de Grid.*

În oraşul Braşov, pe la anul 1700 găsim un protopop cu numele Vasile Grid cu fiii săi Eustaţie Grid, care a scris prima gramatică românească (1757) şi Jipa Grid (care şi-a mai zis şi Gridovici). Acest protopop se pare că îşi avea originea în Grid,

Scanned with CamScanner

mărturie stând donaţia unei cărţi numită **Apostol** *pe care el a făcut-o bisericii din Grid. De asemenea, în Şcheii Braşovului se află şi azi strada numită Podul lui Grid.*

În romanul lui Charles Dickens ***Oliver Twist*** *se aminteşte în vol. I, pag. 94, de un cartier în Londra cu numele Saffion-Hiel – the Grid, lucru ce l-am verificat cu un londonez venit ca turist în Ţară la noi şi care corespunde realităţii. Alte date istorice descoperite cu puterile mele nu am mai găsit. Cele ce urmează în legătură cu istoricul satului sunt culese din tradiţie şi povestite de bătrânul Nicolae Bârsan de 83 de ani (1935) ca auzite de la tatăl său şi de la alţi bătrâni înaintaşi".*

*

Atât. Dar nici „*din tradiţie*" nu a aflat mai mult. Şi a avut la dispoziţie o viaţă de om. Dar oricât a cercetat şi a întrebat, ca măicuţa bătrână, cu brâul de lână, deslegare tot n-a aflat. Şi un indiciu preţios ar fi putut fi cuvântul *fundătură*. Căci iniţial, satul s-a întemeiat în inima codrului, în locul numit „Fundătură", la cca 3 km depărtare de satul vechi, de unde mai apoi oamenii s-au mutat pe Dealul Butii, pe lângă pârâul Oneştilor, azi hudiţa Onii, şi pe Coastă, unde a stat Iacob din Coastă, din familia Popeştilor. S-au mutat deci – din lipsă de apă – de o parte şi de alta a Văii Gridului, căci pe şes, unde se găseşte azi satul, erau bălţi cu papură şi trestie „*unde oua şi clocea raţe sălbatice*", cum povesteau bătrânii.

Şi ce este fundătura Gridului dacă nu un fund de lume, o margine a ei, aflată însă, paradoxal, la înălţime, pe munte, adică fundătura e un grind (grid), cum îmi va tălmăci apoi această legătură Gheorghe Urdea Slătinaru! Pe vremuri, Valea, râul Gridului, nu avea matcă; curgea printre trestie şi papură, fiind împărţită în pârâiaşe, în şuvoaie mititele. Ea nu şi-a putut croi matca din cauza lacurilor de peşte aflate în partea de apus a satului, lacuri ale împărătesei Maria Therezia (1740), intrate mai târziu în proprietatea statului maghiar. Şi Slătinaru m-a dus şi mi-a arătat grindul, cum îi zicea el, sau zăgazul (digul), care oprea apa să se scurgă din lacuri, dig care s-a făcut cu pământul tăiat din locul numit „Între Iazuri", unde şi astăzi este baltă – cu stuf – după urma săpăturii. La capătul grindului, înspre „Dumbravă", statul maghiar

Scanned with CamScanner

avea o moară de apă, mânată cu apa ce curgea din lacuri. Îndată ce s-a tăiat acest stăvilar, apa s-a scurs către râul Olt, Valea şi-a croit matcă, apa s-a retras, iar locul lor l-a mai umplut pământul adus de apele ce curgeau de pe dealuri în urma ploilor şi aşa s-a ajuns ca pe aceste locuri să crească iarbă şi ele să devină cel mai bun teren de fâneţe naturale de pe hotarul Gri(n)dului.

Toate acestea le-am aflat după ce unchiul meu a murit, când am realizat documentarul despre acest sat, până atunci eu nu le studiasem anume, fiindcă am mers fără nici o rezervă pe mâna unui om învăţat ca el. Dar a trebuit să-i duc munca mai departe, să termin şi să corectez **Monografia**, ca atare, am început să fac şi eu săpături, cum se spune, şi ceea ce am descoperit le-am mărturisit în postfaţa ei.

Dar nici după ce cartea a ajuns în mâinile cititorilor n-am avut pace. Cum să nu găsesc eu o explicaţie mai adâncă a acestui nume, nici o rădăcină, nici o vecinătate?! Şi atunci mi-am zis, după urmele arheologice din zonă, fixând străvechimea locului în neolitic, că e un cuvânt de obârşie, de graniţă, de muchie sau de margine, care revelează o fundătură, un grind, că e o dreaptă potrivire a unei realităţi dacice. E numele de obârşie al domeniului Mailat, pe primul principe al Transilvaniei chemându-l Ştefan Mailat. Şi istoria numelui este veche cât istoria Transilvaniei, ba mai şi de demult, de la întemeierea locului, de când Dumnezeu i-a dat acest nume.

Şi sunt convins că Grid e un nume dat de o putere mai mare decât cea a oamenilor, pe care o invoca şi Cratylos, dovadă că toţi cei ce l-au purtat, de la întemeietorul satului şi până la protopopii de Braşov cu acest nume, au lăsat urme de neşters în istoria neamului. L-am descoperit peste tot, în hrisoave, pe hărţi şi morminte, în Şcheii Braşovului, acest Athos al României, unde acest nume e la loc de cinste, e nume de întemeiere, de ctitori bisericeşti, cum voi arăta.

Familia mea numără, pe lângă un şir lung de preoţi, şi doi sau trei protopopi de Braşov, şcheieni, protopopul Vasile de Grid, care a dat şi numele unei vechi străzi din Şchei, numită „Podul lui Grid", şi protopopii Eustaţie Grid şi nepotul lui, Petru Iosif Grid,

Scanned with CamScanner

văr cu marele Dimitrie Eustatievici, fiul lui Eustaţie Grid, despre care vom mai vorbi. Preotul Vasile din Grid-ul Făgăraşului a avut doi copii, pe Jipa şi Eustaţie. Când Eustaţie Grid a ajuns protopopul Braşovului, păstorind la Biserica „Sfântul Nicolae", în faţa căreia şi este înmormântat, a ridicat, la anul 1740, etajul primei şcoli în limba română, clădire (azi muzeu) aflată în curtea bisericii voivodale. Şi ca pe umerii mei să atârne o răspundere şi mai mare, fiul lui Eustaţie Grid, dascălul braşovean Dimitrie Eustatievici, este autorul primei Gramatici în limba română! Deci el, şi nu Eustaţie, cum scria unchiul meu.

Iar când am descoperit că Bill Gates îl consideră un cuvânt nou, absolut nou, care semnifică *reţeaua* celor mai recente conexiuni cibernetice ale planetei, un fel de creier al computerelor, mi-am spus că acest lucru nu este deloc întâmplător. Dacă între *grid*-ul strămoşilor mei, *grid*-ul dacic, şi *grid*-ul viitorului există o legătură, această legătură, ca un cordon ombilical, trebuie să fie un UL sau o FU, adică un nume de obârşie. Şi mărturia acestui act de întemeiere sunt eu, este opera mea, deloc neglijabilă, o spun cu toată modestia, este trecerea mea prin acest cuvânt care mă face să mă simt matusalemic.

*

În studiul său, **Strat şi substrat** (1892), subintitulat **Genealogia popoarelor balcanice**, B.P.Hasdeu arată că obârşia noastră şi a vecinilor noştri se află în substratul tracic, dar tot el, în **Cuvente den Bătrâni** şi apoi în **Etymologicum Magnum Romaniae**, este autorul unei teorii a limbii, teoria circulaţiei cuvintelor, prin care a dovedit latinitatea limbii române, teorie pe baza căreia marele lingvist a întemeiat şi teoria circulaţiei motivelor mitice. Pornind de la această teorie, a circulaţiei cuvintelor, Constantin Noica a propus o teorie a circulaţiei *interioare* a cuvintelor, considerând că teoria lui Hasdeu se referă la circulaţia *exterioară* a lor.

Conform acestei teorii, vom afla care sunt – indiferent de originea lor – *„cuvintele esenţiale unei vieţi de om, cu circulaţia interioară cea mai frecventă, cele prin care merge el ceas de ceas, ca prin pădure"*. Din 150 de mii de cuvinte câte are, în medie, o

Scanned with CamScanner

limbă modernă, Noica crede că a mia parte, adică o sută cincizeci, sunt cuvinte de circulaţie internă. El crede că prin cuvinte ca tulipă, laser sau idiosincrasie noi nu mergem cu adevărat. Dar prin cuvântul *bun*, da, noi trecem prin el sau el trece prin noi aproape în fiecare clipă a vieţii. BUN e bun pentru toţi. Ne determină, este inevitabil.

Aşa cum Bill Gates şi cu mine credem că este cuvântul *grid*. Grid este un nume bun. Grid trece prin mine fără încetare, aşa cum pentru un computerist trece *soft*-ul. Nu întâmplător Bill şi-a numit imperiul Microsoft World. Are dreptate Noica atunci când consideră că nu se poate lăsa la bunul plac al ciripitului această mână de cuvinte esenţiale, cuvinte de întemeiere, de obârşie, care ne (în)fiinţează ca oameni, indiferent de limba pe care am vorbi-o.

*

Desigur, dialogul **Cratylos** tocmai despre aceste cuvinte esenţiale ne vorbeşte, despre circulaţia interioară a lor, care constituie viaţa spiritului. Din felul cum se frământă Socrate să dea de rădăcina unor cuvinte, să le dezlege enigma, se simte că el era marcat de o *neliniştе semantică*. Noica crede că noi, modernii, am pierdut această nelinişte, că nu mai vorbim în cuvinte esenţiale, ci în limbi derivate, că suntem intoxicaţi de beatitudinea bunului ciripit, că „*nici o conştiinţă modernă nu mai stă, ca la antici, sub magia cuvintelor*".

Dar poetul? Dar filosoful? Nici ei nu se mai miră în faţa cuvântului? Eu cred că da. Şi de la ei vine salvarea, chiar dacă magia lor se petrece în UC, în universul unei limbi derivate. Căci în chiar miezul unei limbi derivate se află limba originară. Într-o limbă de margine. La urma urmei, limba pe care o vorbea Socrate era oare una originară? Noica spune că nu era, deşi poporul grec se considera autohton, născut de-a dreptul şi de la sine în zona chtonică în care s-a ivit. Şi taie până la sânge Noica: „*Este de prisos să spunem că istoriceşte autohtonia grecilor era o iluzie şi că, la fel, pe plan lingvistic caracterul originar al limbii era un non-sens*".

Însuşi Socrate alege din noianul de cuvinte pe acelea pe care le crede esenţiale şi le spune povestea. În fond, nu obârşia este cheia

Scanned with CamScanner

problemei, ci trăirea ei, experiența spirituală a ideii de obârșie. Așa cum pentru mine, trăirea cuvântului *grid*, un teonim de margine, care înseamnă chiar *margine*, cum am arătat deja în cap. **Centrul și Marginea** și cum voi nuanța în continuare după ce voi mai lansa câteva trasee, m-a fixat în centrul universului.

Scanned with CamScanner

Cultura de margine

G. Călinescu, în monumentala sa **Istorie**, compară literatura română cu un cerc, plasându-l în centrul lui pe Eminescu, iar la margine, la circumferință, pe Caragiale. În centrul spiritualității românești îi mai pune pe Creangă, Sadoveanu și alții ca ei, iar la margine pe alți venetici sau fanarioți. Evoluția evenimentelor istorice a condus însă la schimbări radicale, influențând total și optica în cultură, încât azi, în tranziția postdecembristă, îl plasăm pe Caragiale la centru și pe Eminescu la margine. Există o unanimitate absolută în a considera că noi, românii, trăim azi sub Timpul sau Zodia lui Caragiale, cum zicea Ștefan Augustin Doinaș, că miticismul a devenit rațiune de stat. Se cade astfel ușor dintr-o extremă în cealaltă dacă nu considerăm din capul locului că marginea este tot atât de importantă ca și centrul. Și să luăm exemplul Parisului, care, cel puțin la începutul secolului 20, a fost considerat centrul cultural al lumii. Dar avangarda parisiană, toate curentele artistice care s-au născut acolo, din ce s-au hrănit? Cine au fost protagoniștii lor? Nu artiștii de margine, veniți de aiurea, ca Modigliani, Brâncuși, Picasso, Brauner, Tzara, Dali și sute ca ei?! Sau câți artiști din toate colțurile planetei nu au concurat la fabrica de vise hollywoodiană, centrul lumii filmului?! Sunt focare de margine, care au devenit centre culturale, spirituale. Un orășel, o mică insulă, o iesle sunt astfel simboluri, devenite locuri de pelerinaj.

Trăim într-o civilizație de margine. Viața însăși a căpătat o turnură radicală prin plasarea accentului de pe centru pe margine, începând cu orientarea masivă a existenței spre traiul mărginaș, în afara orașelor, prin viața la vilă sau în week-end (a devenit un truism întrebarea: „Cum îți petreci sfârșitul de săptămână?"), și până la însăși activitatea omului în piața muncii. Nu mai contează profesia de bază, ci profesia de margine. Majoritatea tinerilor, mulți absolvenți de facultăți, nu mai practică meseria învățată în școală, ci fac cu totul altceva, meserii învățate din mers. Cele peste

Scanned with CamScanner

40 de cărți pe care le-am publicat după '89 mi-au revelat o nouă rețea de profesioniști de margine, tot felul de lucrători reprofilați, de la editor la vânzător. O întreagă armată de lucrători care au învățat meseriile din mers, inclusiv cea de tehnoredactor și tipograf. Internetul se află în mijlocul acestei culturi de margine. Sunt mii de tineri, ba chiar și pensionari, care învață meseria după internet, fără să fi făcut o școală, o specializare în acest sens. Învață din aproape în aproape, după ureche, cum s-ar spune, de fapt, după ochi, după cum trag cu ochiul la unul sau altul mai experimentat. Toți învățăm să culegem un text pe calculator, să culegem informații de pe internet, să gândim computerizat, după programe mai mult sau mai puțin sofisticate.

Cultura de margine își pune amprenta pe orice. Nu mai este importantă vedeta, creația ei propriu-zisă, în care pune suflet, filmul în care joacă, de pildă, important este ce face ea în culise, can-can-urile nevăzute și aduse la lumină de o categorie nouă de ziariști de margine, de vânători de știri, numiți paparazzi. Nici știrea-bombă nu mai este importantă, ci tot ceea ce se ascunde în spatele ei. Nu produsul propriu-zis primează, ci reclama lui. Capitolul „publicitate" a invadat viața omului, cel mai interesant eveniment cultural este sacrificat de o reclamă pentru o cremă de ghete, bunăoară. Nu mai este importantă verticala, ci orizontala. Nu specializarea, ci reprofilarea. Politicienii înșiși au o cultură de margine, în frunte cu președintele Americii, George Bush jr., care, pentru prostiile pe care le debitează uneori, a ajuns să fie ridiculizat de un președinte de margine, ca Fidel Castro. Războaiele însele nu se mai duc pe față, ci pe margine, disputele nu mai au loc frontal, ci „diplomatic", pe la colțuri, pe ușa din dos, în subterane. Bombele care nu-și ating ținta, care ucid oameni nevinovați, se numesc lovituri colaterale. Așa se face că trăim într-un război invizibil, care se numește terorism.

Desigur, aici am revelat două aspecte, importanța marginii ca centru și primejdia culturii de margine, care poate fi echivalată cu superficialitatea, cu viteza, care poate duce la dezastru. Ce involuție de la acel elan al pionierilor care elogiau viteza, din care un Brâncuși a făcut o filozofie a zborului, la actualul raliu de

Scanned with CamScanner

margine! Acum viteza înseamnă vitezomanie, adică dezastru. În acest caz, asimilarea profundă a fost înlocuită cu agilitatea, cu deprinderile din mers, cu acel talent al românului circumscris verbului „a se descurca". Nu mai primează valoarea, studiul, ştiinţa, cultura profundă, istoria, ci banul, cum faci bani cât mai repede şi cât mai mulţi, cum te descurci pe piaţa muncii, cum învârţi afacerile. Extrapolarea însă e un handicap pentru toată lumea. Şi să ne gândim numai la cum ne hrănim. Cu „E-uri". Şi cum ne îmbrăcăm? Cu haine la mâna a doua, *second-hand.* Şi ce citim? Literatură bis, pe care o luăm la intrarea în metrou şi o aruncăm la coş când coborâm din el.

Trăim într-o civilizaţie de second-hand, cu o cultură la mâna a doua. Adică nu mai citim sursa directă, romanul **Baltagul**, să spunem, ci luăm direct rezumatul lui de pe Internet sau alte surse mijlocitoare. Nu mai vorbesc de invazia veleitarilor, care se substituie creatorilor autentici, pe ideea că tot omul e poet, pictor, cineast sau actor. În criză de timp, vitezoman, omul nu mai trăieşte cultura autentică, nu se mai adapă de la sursă, ci trăieşte la mâna a doua, se informează indirect, prin intermediari, îşi formează o spoială de cunoştinţe, o cultură după ureche. Însuşi preşedintele ţării are o mentalitate de margine, el face politica integrării pe la „Potcoava", adică prin cârciumi, sau îl plăteşte pe un amator, pe un străin de problemă, să facă un raport despre istoria modernă a României, nu apelează la Academia Română, ca la forumul ştiinţific cel mai autorizat în domeniu. Trăim într-o civilizaţie de margine, adică trăim în catastrofă, aceasta este realitatea, şi „*trebuie să învăţăm să trăim în catastrofă*", cum spunea Berdiaev. Religia însăşi ne învaţă acest lucru, ea a devenit o religie de margine, dovadă orientarea ei spre globalism şi ecumenism.

*

Avem însă şi o alternativă, autentica credinţă de margine, cum este aceea athonită, ca şi cultura autentică de margine. În cultura clasică, marginea era foarte importantă. Şi e suficient să relevăm aici ideea de adnotare. Ce înseamnă pentru cultura lumii adnotările lui Da Vinci, bunăoară, faimoasele sale Codex-uri, care au devenit repere culturale, fie orientând lumea, fie aruncând-o în ceaţă, aşa

Scanned with CamScanner

cum procedează Brown în **Codul lui Da Vinci**, o carte tipică pentru cultura de margine?! Da Vinci nu are nici o vină pentru acest din urmă sens peiorativ. Aşa sunt şi cărţile lui Rowling, lui Tolkin şi ale altor autori de succes planetar, fiindcă marginea are două tăişuri, cum am spus, unul profund, de centru, şi celălalt superficial, de efect ieftin, la mâna a doua. Depinde cine speculează aceste repere. Mai ales că ele sunt şi pe Internet, precum celebrele însemnări făcute de Da Vinci în carnetele de care nu se despărţea niciodată. Aceste însemnări, în total peste 13.000 de pagini – reduse pentru accesibilitate la doar 1100 – care au suscitat comentarii şi controverse încă din timpul vieţii maestrului, sunt disponibile acum online, pe un nou site, la îndemâna oricui, de unde pot fi descărcate în format pdf, totul pentru un preţ modic de 24,97 dolari.

Sau să ne gândim la carnetele similare ale lui Eminescu, de care nici el nu se despărţea niciodată, ori la adnotările făcute de tânărul om de teatru Eminescu pe lucrarea **Arta reprezentării dramatice** de Rötscher, numită „biblia actorului", pe care a tradus-o la cererea lui Pascaly, adnotări care se constituie în poetica sa teatrală. De altfel, toată opera eminesciană constă în caietele sale, păstrate în celebra lui Ladă, salvată de Maiorescu, care a oferit-o apoi Academiei Române. Este o operă din adnotări, din ciorne, din însemnări, din „fragmentarium", cum spunea însuşi poetul. Fără aceste adnotări, opera lui Eminescu, identificată cu cea antumă, ar fi fost mult prea săracă şi nu ne-ar fi revelat enciclopedismul său şi atâtea alte mistere. Adnotările sunt gridophania poetului.

Dar ce este însuşi folclorul? Nu o cultură de margine? Nu o creaţie a Marelui Anonim?! Dar mitologia? Blaga o constituia din „cioburi de tradiţie" şi demonstra în **Trilogia culturii** importanţa culturii minore, punând un semn de egalitate între ea şi cultura majoră. Nemaivorbind de elogiul pe care îl face el, sau Rebreanu, sau Sadoveanu, satului românesc, un loc de margine, aflat însă în centrul zarişţei şi identificat cu veşnicia. Dar trebuie să avem în vedere mereu primejdia culturii de margine, care ne poate arunca lesne în vulgaritate şi prostituţie culturală, aşa cum sunt emanaţiile trupei „Vacanţa Mare", de exemplu, faţă de folclorul propriu-zis.

Scanned with CamScanner

Cultura autentică de margine nu trebuie confundată cu kitsch-ul, cu divertismentul de duzină, cu prosteala, băşcălia şi tot ceea ce încântă galeria, mulţimea comodă.

Dacă veritabila cultură de margine are ca metodă de studiu „citirea printre rânduri", acest lucru trebuie să se traducă prin capacitatea cercetătorului de a descoperi misterul dincolo de ceea ce se dă pe „sticlă", pe pânză, pe ecran sau pe Internet. Nu ceea ce vor manipulatorii să ţi se inoculeze, ci nevăzutul, nespusul, necunoscutul sunt importante. Cultura de margine este o gridophanie, adică revelarea unor legături ascunse ale lucrurilor sau realităţilor prin intermediul diverselor mijloace de expresie artistică.

Scanned with CamScanner

Emin – cuvânt teonimic

Orice limbă este impură, dar în substraturile ei se găsesc cuvintele pure, esențiale, cum este *emin*. Am trăit o adevărată neliniște semantică atunci când am avut revelația acestui cuvânt esențial al limbii române. Înecată în atâtea binevoitoare ciripituri, limba română are nevoie de cuvinte de origine, de repere lingvistice care s-o sprijine, s-o întemeieze din nou. Emin este un astfel de pilon. Acest cuvânt îl consider *axis mundi* al UC. El este UL pentru limba noastră. Este talismanul ei, având pentru mine o sarcină mitică, fiind ca un mit al cuvântului, așa cum toate cuvintele pe care le-a tălmăcit Socrate erau magice. Omul nu este *zoon politikon*, cum credea Aristotel, ci un *animal metaforizant*, cum îl închipuia Blaga. *Emin* este limbajul acestui om metaforizant.

Este un cuvânt reminiscent, cum numea Noica acele cuvinte care au zăvorâte în ele sensuri uitate, adevărate orizonturi de gândire și simțire, care clatină din temelii rostuirea lumii. Observați că *reminiscent* îl conține chiar pe *emin*. Ca și *eminent*. Emin este compus, vine de la Minu, un nume românesc, din familia Mailat, căruia i s-a adăugat E, inițiala tatălui, de la Eugen sau Eustație. Așa am creat chiar și un personaj, Eustație Minu, prin care îmi aplic teoria originilor și în cazul literaturii. Romanul în care Eustație Minu e personaj principal se numește **Citația**. De aici am și făcut un fel de corolar al teorie atunci când am vorbit despre **Citația numelor**. Totul se leagă. Dacă știi originea unei realități, înțelegi și lanțul generator. Într-o formulă matematică se află un roman, precum stejarul într-o ghindă, precum într-o citație, un întreg proces. Una o generează pe alta. Romanul **Citația** fiind un astfel de rezultat al genezelor, al unei noi încercări de comunicare, de forțare a limitelor narative, eu, autorul, am rupt la un moment dat firul poveștii și am introdus în el o explicație necesară, căutând să ofer cheia convențiilor din care s-a fost zămislit.

Acesta este și rolul cuvintelor sau numelor esențiale, să lege marginile, să fie ca un grid (rețea) al comunicării, să creeze punți

Scanned with CamScanner

între obârşii. E oare întâmplător că pe meleagurile mele grid-ane, la muchie se spune obârşie? Piscului cel mai înalt din Munţii Perşani i se spune „La obârşie". Culme, vârf, muchie sunt sinonime cu obârşie. Aşa gândeşte poporul. Obârşia este o culme în dezvoltarea unui popor. Ceea ce este la început, este şi la sfârşit. Ceea ce este în adânc, este şi în înalt. Ceea ce urcă la rădăcină, coboară şi în pisc. În tunelul timpului, începutul este capătul, iar ceea ce nu are început nu are nici capăt.

Mai mult, obârşia deschide şi închide în acelaşi timp. Ea este muchie, dar e şi pe muchie. De regulă, marea obârşie îşi conţine propria taină a morţii. Ca un izvor care se stinge. Nici o obârşie nu este veşnică dacă nu moare, dacă nu-şi conţine propria dispariţie, ca să dea voie altei obârşii să se nască. Aşa cum bobul nu rodeşte dacă nu moare. E întâmplător oare că anagrama numelui *grid*, cum îl tălmăceşte Cavaler de Puşcariu, este *dric*, deşi Gates ar zice *card*, un mijloc de comunicare cu o funcţie tot atât de importantă ca şi grid!? Dar Puşcariu are raţiunea lui. Pre mulţi i-a îngropat acest grid, zice el. Pre mulţi duşmani adică. Fiindcă *grid* este *drac*, provine din teonimicul Mo-Dlac. Deci *grid* are şi acest sens de Pythie, de Casandră a închiderii, ca un fel de Antigona care îşi pregăteşte sieşi mormântul.

Aceste înţelesuri ale cuvântului au fost odrăslite în acest spaţiu, în acest peisaj carpatic. Pentru *homo carpaticus* existenţa se desfăşoară din muchie în muchie, ca şi comunicarea, aşa cum făceau buciumaşii lui Ştefan cel Mare când transmiteau câte un mesaj de la domnie. Buciumul era pentru ei ceea ce este pentru lumea lui Bill Gates internetul, aşa cum piscurile munţilor sau dealurile erau monitoarele, ecranele pe care le vedeau băştinaşii şi luau seama ce se transmite sau ce se întâmplă, dacă era de bine sau dacă veneau tătarii. Uneori, în loc de bucium, se apela la ruguri aprinse sau la bătăi din clopote, clopotniţele fiind şi ele construite „pe muchie" sau „la obârşie".

Emin este o astfel de culme. O astfel de rădăcină. Şi anagrama lui (nime/nimic) are natura închiderii şi deschiderii proprie cuvintelor de origine. În mărăcinii limbii, Emin este un zeu. Aşa cum era poate pentru Haşdeu reminiscentul *năsărâmbă*. Haşdeu îl

Scanned with CamScanner

găsea în el, spune Noica, pe *saraba*, un cuvânt dacic, care însemna *cap*. A face o năsărâmbă înseamnă a face deci un lucru fără cap. Dar saraba trimite la Sarabi, cum se numea casta nobiliară a dacilor, găsibilă şi în toponimul sar-misegetuza. Iar neamul Sarabilor, spune Haşdeu, acest Platon al românilor (*platon* = cel lat în cunoştinţe), a dat neamul Basarabilor, adică pe Banii castei Sarabilor, aflaţi peste tot în straturile şi substraturile carpato-danubiene. Căci Basarab sau *basarabă* a ieşit din Bansaraba, aşa cum din *mensa* a ieşit masă şi din *pensa*, pasăre...

Aşa cum din Eminescu a ieşit emin. Emin. Un zeu. Zeul meu. Când îl evoc, mă pune deodată în transă etimologică. Eu l-am născut din dragoste, aşa cum se naşte un prunc mult dorit şi aşteptat, din dragostea imensă pentru Eminescu, acest Universal Conex al spiritualităţii româneşti. L-am născut ca poet, într-o nelinişte metafizică la limita delirului. De aceea i-am şi zis poemului **Beţia de emin**. L-am scris în tinereţe, în faza matematică a creaţiei mele, pe care o reprezintă ciclul **Agonice**, inclus mai târziu în volumul de poeme **În căutarea absolutului**, publicat la editura mea. Pe care cum credeţi că am numit-o? Editura **Emin**. Iată poemul:

Beţia de emin
Înlănţuire de naşteri: tot mai albe până la incandescenţă!
Caut elixirul cunoaşterii, dar dezlocuit mă restrâng
sensului meu cel mai bun: frenezica neîmpăcare unde
îmbătat de e m i n mă unesc cu o nouă naştere. O,
repetarea gestului e neşovăielnica mea j e r t f ă!
Firesc avânt în lume nesesizat. Aşa, continuu umanizând
Înstrăinarea din interior către cunoaştere cu fiecare strat.
Nedeşertăciune în gestaţia dezvăluirii: suflet respins
de la a câta împlinire, următoarea naştere în a g ó n i e
îţi va umple singurătatea numai cu iubire. Iată, în
necontenită beţie, înlănţuieşti în lume clepsidrele Eminului
ca n i m e, nimeni să nu mai treacă nesesizat.

*

Scanned with CamScanner

În vastul şantier al unei limbi, săpând, descoperim cuvinte esenţiale, vechi sau noi, de nouă întemeiere, aşa cum este *grid*, cuvânt de legătură între vechi, foarte vechi, şi nou, între Rig-Veda şi Bill Gates. Aşa cum *grid* desemnează sau mărgineşte câmpul comunicării, astfel şi *emin* stă la temelia creaţiei, a artei cu pecete conceptual naţională. Un cuvânt de origine este un cuvânt conex. Grid este noul universal conex al lumii, aşa cum era el pentru strămoşii mei. Aceeaşi funcţie în cultură o are *emin*. El este un instrument de identificare a României profunde.

Iată acum o aplicare gridophanică a lui, cum l-am utilizat în mod concret, în film şi în artele plastice. În **Dicţionarul cinematografic al literaturii române**, apoi în cel **al artelor româneşti**, acest concept conex mi-a inspirat capitolul **Cineminologia**, respectiv **Cineminul filmului de artă**, în care arăt că am desemnat prin *cinemin* unitatea indispensabilă oricărei frazări sau sintaxe cinematografice autohtone, aşa cum este pentru limbajul pasolinian *cinem*-ul, echivalentul *fonem*-ului din lingvistică. Dacă *emin*-ul este chintesenţa literaturii române, atomul ei, aşa este / trebuie să fie pentru filmul românesc semnul *kinemin* sau *cinemin*, element de obârşie, specific naţional, inconfundabil, al expresiei cinematografice, al limbajului audio-vizual. El este *nota cu precădere*, cum ar spune G. Călinescu, amprenta românismului, a trăirii neaoşe, a stărilor comportamentale care ne deosebesc de alţii.

Deşi universal, fără graniţe, din naştere, cinematograful are totuşi particularităţile lui, care îl fac să difere de la ţară la ţară. Când nu este imitaţie, făcătură, filmul poartă pecetea unui izvor, unui element specific, unui spirit al locului, care este a patra lui dimensiune. Numai această *parte de hazard*, cu expresia lui René Clair, îl face inexplicabil şi inconfundabil, îi dă caracterul de artă. Un film românesc lipsit de unitatea cinetică *emin*, de *kineminele* care îi conferă aura singularizării şi frumuseţea cinemică a mişcării în cadru, va fi vitregit de a patra dimensiune, de componenta sa esenţială, ceea ce îl face mai puţin românesc sau chiar antiromânesc. Şi exemplul cel mai la îndemână este filmul **Luceafărul** (1986), pe care Emil Loteanu i l-a închinat lui Eminescu însuşi.

Scanned with CamScanner

Dacă nu avem o şcoală naţională de film care să ne fi impus categoric şi inconfundabil în ochii lumii este pentru că – şi nu-i nici o exagerare! – nu am produs până acum nici un film-Eminescu, un mare film artistic închinat poetului naţional. Se pare că încă nu s-a născut congenerul său creator în cinematografie, aşa cum ruşii, bunăoară, l-au avut pe Dziga Vertov, cu al său *kino-glaz* (cine-ochi), congener cu Maiakovski, cu a sa teorie a *factografiei* (literatura faptelor). Şi *cinemin*-ul este un fel de *cine-ochi*, în sensul în care Vertov a făcut din obiectivul camerei de luat vederi o fiinţă supranaturală, considerând că el poate crea oameni mai perfecţi decât cei reali, cât şi spaţii ideale, comparativ cu cele naturale, imperfecte. În felul acesta se creează iluzia că şi Dumnezeu poate fi corectat, că minunea cinematografică poate concura însăşi Creaţia divină. Este aici un exemplu tipic de ceea ce am numit a patra dimensiune.

Şi cine pătrunde cu adevărat în tainele eminesciene, în esenţa acestei creaţii, în emin-enţa ei, nu poate să nu aibă revelaţia cinemină a faptului că este martorul direct al unui cinematograf de vis, că participă la un spectacol audio-vizual de natură nepământească. Opera lui Eminescu este profund cinematografică, fiind un infinit(nesecat) şi arheic(vital) scenariu literar, care conţine implicit şi soluţii regizorale.

Din păcate, filmografia eminesciană este destul de săracă. Aproape inexistentă la capitolul filmului de ficţiune, ea se reduce în special la o serie de documentare, unele dintre ele fiind, din fericire, filme de excepţie. Desigur, sculptorul Gheorghe Anghel, în conceperea statuii lui Eminescu, a avut o viziune cinematografică, fiindcă el l-a văzut ca pe un zeu al pădurii, implicit al poeziei. Faptul că amplasarea statuii în faţa Ateneului Român, contrar dorinţei sale testamentare (dar câte dorinţe testamentare ale marilor artişti nu au fost încălcate de statul român!), i-a dat o cu totul altă semnificaţie, aşa cum vom vedea, nu împiedică imaginaţia să lucreze, nu diminuează această viziune poetico-cinemină a sculptorului.

Dovadă că filmele documentare care debutează sub semnul acestei imagini etalon – s-o numim *cineminul Anghel* –, sunt demne

Scanned with CamScanner

de reţinut. Şi ele sunt legate de numele unor poeţi, dat fiind că generaţiile post-eminesciene de poeţi au trăit ca hipnotizaţi sub zodia creaţiei marelui poet. De numele poetului Gheorghe Tomozei, de pildă, poet de factură romantică, cinemină, se leagă două filme dedicate lui Eminescu. A trebuit să treacă peste o sută de ani de la naşterea poetului, mai exact 116 ani, ca acest poet profund eminescian, Gheorghe Tomozei, de obârşie dâmboviţeană sau eliadescă, deci bun cunoscător al Bucureştilor de odinioară, împreună cu un absolvent al Conservatorului de artă dramatică, pe nume Radu Hangu, născut în 1918 la Broscăuţii Vechi, să aibă ideea (vai, cât de tardivă!) de a călca pe urmele lui Eminescu, însă doar în Bucureşti! Este totuşi primul documentar sonor – şi primul documentar propriu-zis! – închinat lui Eminescu şi are titlul **Paşii Poetului,** cu subtitlul **Eminescu şi Bucureştii** (de altă dată, se înţelege).

Din păcate, în 1966, când a fost făcut filmul, nu se mai păstra nici una din locuinţele – destul de multe – în care a trăit poetul, iar *cineminul Anghel* lipseşte, absenţă bizară, care poate fi un argument în favoarea celor care susţin că statuia lui Eminescu ar fi fost amplasată după moartea sculptorului, deci după 1966.

În anul următor însă, 1967, filmografia eminesciană se îmbogăţeşte cu un autentic *cinemin*, cu un veritabil poem cinematografic, filmul lui Paul Orza **Dacă treci râul Selenei...** Scenariul e semnat tot de Gheorghe Tomozei. Poet la poet trage. Poetul cântat de poeţi – aici e adevăratul secret al trăirii şi izbânzii cinemine. Cum a dovedit-o printre cei dintâi Aron Cotruş, prin poemul său imperial **Eminescu** (1930), urmat de alte multe inspirate versuri, unul mai inspirat decât altul, închinate Poetului, identificat cu Verbul poetic şi cu Patria, ba chiar cu Totalitatea, de poeţii generaţiei „Nichita Stănescu" îndeosebi.

Într-adevăr, „*dacă treci râul Selenei*", dai peste un univers magic şi imaculat. La propriu. Pentru că regizorul a avut inspiraţia să filmeze universul eminescian iarna. O iarnă de basm, cu abundente zăpezi ipoteştene. Şi totul e văzut printr-un voal de ceaţă, ca prin vis. E un Eminescu ireal, septentrional, venit din a patra dimensiune, dintr-o lume populată de fiinţe de gheaţă, ca în ibsenianul **Brand**, aşa cum sugerează secvenţa finală a oamenilor de zăpadă. Dincolo

Scanned with CamScanner

de Selene, e împărăţia vrăjitorească a lui Hecate... Păcat că în aceste secvenţe nu şi-a găsit loc şi *cineminul Anghel*!

Elementul cinemin e prezent acolo unde trăirea metafizică sau călătoria în lumea eminesciană e autentică, curată, nealterată, pur românească. Pe această cale poematică deschisă de filmul lui Paul Orza va merge mult mai târziu şi cuplul de cineaşti Anca şi Laurenţiu Damian, realizând în anul 1993 documentarul **Eminescu – Truda întru cuvânt,** pornind iniţial de la cineminul existentă chiar în versul cu care se încheie **Muşat şi ursitoarele**: *„El n-a fost când era, el e când nu e"*. Soluţiile plastice sunt remarcabile. Cinemin-ul ideii (din formularea lui Blaga: *„Există o idee Eminescu"*) a fost într-un fel sacrificat pe altarul unui cinemin al imaginii, din care a rezultat o stare cinemină, o stare Eminescu, apelând la un limbaj plastic şi auditiv de un mare rafinament. O performanţă unică la noi, să dai chip şi aripi nemişcatului mai ceva ca în desenul animat, poate de aceea şi apelul, spre final, la *cineminele* lui Sabin Bălaşa şi la *cineminul Anghel*. De unde şi senzaţia care persistă, aceea că participi sau ai participat la o călătorie într-un spaţiu sufletesc, într-un spaţiu n-dimensional.

Când te apropii de Eminescu, te apropii de esenţă. Şi cineastul simte că „a face" un Eminescu este încercarea vieţii lui, proba lui de foc, că trebuie să dea ce-i mai bun din el! Însă cei mai mulţi dintre cineaşti ezită, nu ştiu de unde să-l apuce. De aceea, filmele eminesciene au o natură experimentală. Această pecete o poartă şi filmul lui Jean Petrovici **Mihai Eminescu** (1976), în care dominante sunt cineminele de solarizare, care dau un efect de irizare a lucrurilor, de lume aprinsă, incandescentă, văzută ca într-un fel de topitorie cosmică sau ca într-o oglindă magică unde se reflectă geneza de foc a universului. O magmă vulcanică acoperă tot orizontul, natura întreagă este mişcată de un suflu biocinetic, care îi dă o personalitate singulară, de metamorfoze irizante. De asemenea, negativul peliculei este supraimpresionat, creând un univers răsturnat. Imagini cosmice se îmbină cu vraja mării şi a Dolomiţilor apuseni. Cai fabuloşi ies din valuri înspumate şi se pierd în soarele atotstăpânitor. Metafore luciferice, de o grandoare homerică, fac legătura între planul galactic şi Eminescu, desigur,

Scanned with CamScanner

prin acel *centrum incipiensis*, care sunt Ipoteştii, locul unde se află rădăcinile, părinţii şi strămoşii „Voievodului cuvintelor". Eminescu a făcut din cuvânt o nouă geneză a spiritualităţii româneşti, care prinde viaţă în chip miraculos, prin contrast, precum contrapunctul dintre mugurii care înfloresc văzând cu ochii şi împărăţia zăpezii, adâncul unei peşteri şi Sfinxul Bucegilor, torentul unei cascade măreţe şi lacul eminescian sau contrapunctul dintre fabuloşi copaci seculari şi Casa ipoteşteană filmată noaptea. Şi tot acest univers în mişcare ameţitoare este susţinut de un comentariu straniu, cel puţin prin intonaţie, ca un fel de rună sonoră. Este vocea poetului Vasile Nicolescu, autorul scenariului.

Desigur, poet la poet trage şi din această logodnă neîntreruptă rezultă cele mai originale cinemine. Există aici şi o dorinţă de exhaustivitate, să exprimi totul despre Eminescu într-un film de două acte, să cuprinzi în el toate simbolurile patriei, să aduni toate valorile ei, să aduci în prim-plan mitologia şi istoria Daciei, să ajungi în actualitate, printre „magistralele" epocii. Nu lipseşte, evident, nici *cineminul Anghel*, supraimpresionat, ca un laitmotiv, de-a lungul întregului film. Deşi greoaie şi discutabilă tehnic, totuşi şi această viziune este de înţeles dacă ţinem seama că pariul cu Eminescu este un pariu cu totalitatea. Care nu trebuie însă confundată cu esenţa, cu atomul ei, botezat de noi, în limbaj audio-vizual, *cinemin*.

Aceeaşi tendinţă de exhaustivitate se remarcă şi într-un alt documentar, realizat anterior: **Mihai Eminescu** (1972), în regia lui Alexandru Drăgulescu. Există două direcţii principale în documentarul românesc: una artistică şi alta ştiinţifică, de informare pură. Din această din urmă categorie face parte filmul lui Drăgulescu, foarte preţios cel puţin prin calitatea scenariului semnat de unul din cei mai importanţi eminescologi români: Augustin Z. N. Pop. Viaţa poetului este urmărită strict didactic şi oricine poate lesne învăţa din ea. Din păcate, regizorul n-a rezistat tentaţiei de a suprapune imagini de lemn, apoteotice, poncifuri cu blocuri şi macarale, peste viziunea din **Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie**! Ca şi peste *cineminul Anghel*, tratat tot ca pe un poncif! Fapt pe care îl evită alt documentarist, operatorul Mircea Bunescu,

Scanned with CamScanner

deşi filmul său, intitulat tot **Mihai Eminescu,** e realizat în 1989, an al supremei cenzuri, când s-a încercat un fel de spălare a memoriei colective, respectiv să se uite, să nu fie comemorat centenarul morţii poetului! Aşa cum în anul 2004 a fost boicotat centenarul naşterii lui Gheorghe Anghel! Cineminul său s-ar fi potrivit cu filmul de animaţie **Fiind băiet, păduri cutreieram**, realizat tot în 1989 de Ion Manea, care a brodat un univers poetic dominat de sentimentul înfrăţirii omului cu natura, o retrăire, spiritualizată de superbe viziuni, a copilăriei eterne. Mircea Bunescu, în schimb, a avut ideea (consultant fiind Zoe Dumitrescu-Buşulenga) de a-l privi pe Eminescu din perspectivă universală, de a porni de la sintagma lui Rafael Alberti: „*Mihai Eminescu este România*", cât şi de la opinia mai largă a lui Giuseppe Ungaretti, care îl considera pe Eminescu „*unul dintre cei mai mari poeţi ai timpului său şi ai tuturor timpurilor*". Dovadă că Bunescu a pus accentul în filmul lui pe anii de studii în străinătate (Viena şi Berlin) ai lui Eminescu, realizând o premieră şi o performanţă imagistică, totodată.

Eminescu este o stare a culturii române, starea ei primordială. Cu ascendenţă în Ţara Originilor. Prezenţa sa, ca un cinemin obsedant, poate fi semnalată, ca şi *cineminul Anghel*, şi în alte documentare, cum ar fi **Creangă şi Junimea** (1989), datorat Ioanei Holban, în care există un moment antologic: vocea lui A. D. Xenopol citind o dedicaţie eminesciană şi un pasaj referitor la legătura dintre Eminescu şi Creangă, sau filmul lui Erich Nussbaum **Titu Maiorescu – 150** (1990), în care Eminescu este prezent, inevitabil, în câteva citate maioresciene privind **Luceafărul** şi prin ediţia princeps a volumului de **Poezii**.

*

Mai mult, în **Dicţionarul cinematografic al artelor româneşti** am extins aplicarea conceptului *cinemin* la un Proiect cinemionologic, oferind toate datele, un fel de sinopsis lărgit, pentru un film despre Gheorghe D. Anghel. Cred că într-o cultură majoră, teoria originilor trebuie să se aplice pe reperele spiritualităţii unui popor, obârşia este acolo unde putem întemeia jaloane, teoria trebuie să se refere la permanenţele poporului, la acele cuvinte sau personalităţi esenţiale care alcătuiesc România profundă.

Scanned with CamScanner

Trăirea originilor

M-am mirat când am citit cartea lui Mircea Eliade, **Nostalgia originilor.** M-am mirat atât din punct de vedere omenesc, cât şi filosofic. Fiindcă din experienţa mea de cercetător al originilor, în special al originilor religioase, cum pot dovedi cu cele peste 50 de documentare pe care le-am realizat şi cu numeroase cărţi, precum **Chilia** sau **Sacralitatea,** originile nu pot stârni nostalgii. Eu nu am nostalgia originilor, eu trăiesc originile. Cum aş putea rosti rugăciunea pe care Iisus i-a învăţat pe apostoli s-o spună, dacă n-o trăiesc? Cum aş putea scrie un poem despre Maica Domnului dacă nu trăiesc icoana ei? Fiindcă originile sunt Timpul şi nu poţi trăi în afara timpului. Timpul, ca şi cuvânt sau ca trecere, ceea ce e tot una, căci noi când trecem prin cuvânt, trecem prin timp, este o curgere primordială, care este în permanenţă aceeaşi, şi în acest sens noi putem spune că trăim permanenţa, adică trăim triada trecut-prezent-viitor, adică schimbarea, trecerea, şi spunem că trecerea timpului este însăşi viaţa, însăşi realitatea, adică trecerea lucrurilor.

Cine îl trăieşte pe Dumnezeu, trăieşte nu numai originile, dar şi petrecerea lucrurilor, adică eternitatea. Din punct de vedere al timpului care curge, deci, eu trăiesc simultan trecutul, prezentul şi viitorul, căci prin anamneză clipa care a trecut, ca şi clipa care va trece se află în clipa prezentă, aşa cum râul, apa râului, vine şi se duce simultan, în clipa trăirii, când eu îl privesc sau mă scufund în el. Originea este una cu timpul sau cu trecerea, ceea ce putem spune că în fiecare clipă noi trăim originea sau suntem în originea curgerii. Trăirea e consubstanţială credinţei, ori a crede este o acţiune activă, vie, care presupune identificare, nu nostalgie, adică nu o stare ce are o conotaţie mortificantă, desemnând şi un fapt revolut, mort, terminat, care nu mai poate fi abordat decât prin distanţare, prin trăire mijlocită, nu nemijlocită. Pe când obârşia, cel puţin în cazul poporului român, se identifică cu miracolul, cum am arătat, şi este trăită ca atare.

Scanned with CamScanner

Cred mai degrabă că Eliade avea nostalgii poetice, de genul celor exprimate de Emil Cioran în **Pe culmile disperării**: *„Dacă aş putea, aş aduce întreaga lume în agonie, pentru a realiza o purificare din rădăcini a vieţii; aş pune flăcări arzătoare şi insinuante la aceste rădăcini, nu pentru a le distruge, ci pentru a le da altă sevă şi altă căldură. Focul pe care l-aş pune eu acestei lumi n-ar aduce ruine, ci o transfigurare cosmică, eseţială"*. E ca atunci când spune, în **Lacrimi şi sfinţi**, că sfinţii au reabilitat lacrimile, că *„fără ei nu ştiam că plângem din regretul paradisului"*! Dar în efortul sublim de a merge spre obârşii precreştine şi de a recupera sacrul, Eliade revelează o *„liturghie cosmică creştină"*.

*

Trăirea originilor se realizează în mai multe feluri, nemijlocit, adică direct, apoi prin credinţă şi prin anamnesis, dar şi mijlocit, prin experienţa altora, prin asimilarea unor idei de obârşie care nu ne aparţin, cât mai ales prin impunere. Nemijlocit – am arătat prezentând exemplele de mai sus; prin credinţă – am arătat în zeci de cărţi, aşa cum se va vedea şi din capitolul **Limba gridihastă**; prin anamnesis – am arătat atunci când am vorbit în **Ţara originilor** despre filmul **Cartea de căpătâi**, citând credinţa pictografiei japoneze conform căreia Dumnezeu scria direct pe om numele, ca să nu-l uite niciodată, dar şi atunci când am vorbit de **Cratylos**, de povestea numelor, de felul cum omul *trece* prin cuvintele esenţiale, cum le trăieşte şi cum se desăvârşeşte pe sine prin ele.

Prin cuvânt putem trăi şi Facerea Lumii, dar putem trăi şi în anul 3000, cum fac în **Chilia**. Prin cuvânt îl trăim, de fapt, pe Dumnezeu. De altfel, se ştie că Biblia este revelaţia transcendenţei prin cuvânt. Religia cuvântului conţine trei monoteisme, cuvinte care desemnează tot atâtea forme de trăire şi de revelare a sacrului: *kratophania*, *hierophania* şi *theophania*, tot atâtea trepte de trăire a cuvântului, de la rădăcina lui la revelaţia divinităţii. Prima teophanie, cuvânt compus din *theo*=Dumnezeu şi *phaneia*=arătare, este arătarea Sfintei Treimi la râul Iordan, când s-a fost botezat Iisus Hristos. Râul este aici o trăire teofanică. După cum teofania a

Scanned with CamScanner

fost şi o epifanie, adică o manifestare a Dumnezeirii prin Fiul Său. Cine este *teofor*, adică cine îl poartă în inimă pe Dumnezeu, este şi *teonom*. Şi orice revelare a unui mister este o hierofanie, ca şi revelarea ontică a unei realităţi kratofanice. Aici ni se revelează palpabil realitatea cuvântului.

Ce este credinţa dacă nu o trăire a cuvintelor dumnezeieşti, a cuvintelor întemeietoare, prin care Dumnezeu a creat lumea şi a dat porunci pe care să le respectăm?! Ce este credinţa dacă nu „Tatăl nostru", dacă nu „Crezul", dacă nu „Fericirile", dacă nu trăirea tuturor cuvintelor date spre a ne ruga prin ele? Rugăciunea este graiul Păsării paradisului, este limba păsărilor ridicată la graiul articulat al cântării. Credinţa este originea tuturor trăirilor adevărate.

*

În ceea ce priveşte calea mijlocită, spuneam că trăirea originilor se face prin impunere, cu sila. Unchiul meu, pr. Vasile Modorcea, îmi mărturisea cu lacrimi de sânge că în şcoala primară era bătut cu varga şi aruncat într-un beci dacă vorbea româneşte, limba obligatorie şi unica acceptată atunci, în Ardealul austro-ungar, fiind maghiara. Însă imperiul austro-ungar nu a putut impune popoarelor cucerite nici maghiara, nici germana. Cum n-au impus Europei rusa nici Imperiul ţarist, nici cel sovietic. Aşa cum nici Hitler nu a putut germaniza lumea. Dar puternicul şi îndelungatul Imperiu turcesc? Turcisme au toate limbile popoarelor subjugate, care plăteau bir Înaltei Porţi, dar nici unul nu are ca limbă de stat turca. Dovadă că limba este un organism viu şi ea nu acceptă dragostea cu sila, ea se mariază cu cine vrea, de bună voie şi nesilită de nimeni. Aşa cum este engleza azi, pe care toată planeta o vorbeşte de plăcere, dar şi din nevoie, nu numai că ea este cea mai simplă din punct de vedere gramatical, cea mai uşor de asimilat, însă răspunde şi nevoii omului contemporan de a putea comunica şi lucra, căci este aproape imposibil să practici orice muncă fără să ai minime cunoştinţe de engleză, nemaivorbind de dependenţa masivă de imperiul lui Gates. Engleza ţine loc de mult căutata limbă perfectă, de *esperando*.

În atari condiţii, mi-e foarte greu să-mi imaginez cum am putea să ne impunem *pattern*-ul (iată, am folosit tot un englezism,

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

Scanned with CamScanner

pe care computerul l-a scris automat cu doi „t"). Mai uşor mi-e să-mi imaginez o japonizare sau chiar o chinezizare a lumii decât o dacizare a ei. Desigur, e un vis donquijotesc, iar fără vise, fără nebunie, nu putem face nimic. Însă nebunia trebuie descrisă.

*

Dacă omenirea îl are pe Zeus, de ce să-l schimbe cu Volco-Dlac-ul lui Teleoacă? Dacă ea vorbeşte de două mii de ani limba lui *river*, de ce să înveţe acum limba lui *avlake*, mai ales când îţi şi demonstrează că pentru *gârlă*, îl are pe *rivulet*, care înseamnă chiar *rîuleţ* sau *pârâiaş*?! De ce să zic *ghelă dela cur* şi nu simplu *ouă*?! Pe mine nu mă deranjează că îl înlocuiesc pe Orc cu Drac, fiindcă îmi plac poveştile de obârşie, trăiesc cu ele, m-am născut şi voi muri cu ele, dar de ce să-l înlocuiesc pe Dumnezeu, pe care îl vorbeşte toată lumea, cu Valah-Valah, pe care îl vorbesc doar câţiva iniţiaţi, cei patru evanghelişti, care au fost trei, Luca şi Matei, iar pe Matei îl cheamă acum Teleoacă?! Cum pot eu să conving Europa să înveţe limba mea de origine, chiar dacă îi dovedesc că sunt *primus inter pares*, iar ea recunoaşte cu toţi savanţii săi acest lucru?! Ca să-l impun pe Valah ca zeu suprem trebuie să mă rog tot lui Dumnezeu să-mi sponsorizeze câteva mii de filme publicitare pe an cu care să cuceresc lumea!

*

Să-i dăm însă Cezarului ce este al Cezarului. Mă gândesc ce s-ar fi întâmplat cu Vilah-Vilah dacă Teleoacă se năştea la Londra! Cred că nu se îndoia că limba lui Shakespeare nu are pereche. Când mi-am lansat la Festivalul Shakespeare de la Craiova cartea **Shakespeare şi Eminescu**, explicându-le străinilor prezenţi că Eminescu este un Shakespeare al românilor, căci proiectele sale teatrale au fost de proporţii shakespeariene, iar modelul său declarat a fost chiar „*geniala acvilă a Nordului*", deşi, din păcate, viaţa creatoare scurtă a poetului nostru nu i-a permis să-şi ducă visul până la capăt, un shakespeareolog, care cunoştea 17 limbi, mi-a spus că Shakespeare n-ar fi putut scrie opera sa în limba română şi că e sigur că nici Eminescu nu ar fi putut scrie un **Macbeth**, aşa cum şi-a notat în ambiţiosul său proiect **Dodecameronul**: „*Din Alexandru Lăpuşneanu s-ar putea face un*

Scanned with CamScanner

Makbeth românesc cu întrebuinţarea mai ales în ultimul act a novelei lui Negruzzi".

De ce? Pentru că engleza, mi-a zis el, este limba cu cele mai multe cuvinte esenţiale, pe care Shakespeare a ştiut să le folosească genial, ca nimeni altul. Spiritul limbii engleze este ca tăişul spadei de Toledo. Şi Shakespeare a trăit la superlativ această limbă. Dar şi spiritul limbii române, i-am răspuns, este chiar ca tăişul unei săbii ninja Hattori! Sper ca acest multilingv shakespeareolog să descopere în cartea pe care i-am dat-o pasajul în care vorbesc despre tratatul lui Rötscher **Arta reprezentării dramatice**, numit şi „Biblia actorului", tratat pe care Mihail Pascaly i-l dăduse tânărului Eminescu să-l traducă, traducere la care el va lucra cu multă încordare şi răspundere timp de 3 ani. Cu acest prilej, Eminescu va cunoaşte şi aprofunda probleme vaste legate de estetica teatrală, de la dramaturgie şi până la jocul actorului, de la tehnica pronunţiei şi până la cele mai mici secrete ale artei scenice, opera lui Shakespeare fiind adesea citată de Rötscher. Traducerea acestui faimos op va fi pentru Eminescu un preţios îndreptar pentru toată activitatea sa, adnotările pe marginea textului tradus oglindind marele impact intelectual pe care el l-a avut cu această lucrare.

Şi iată ce-şi notează la un moment dat el, având revelaţia limbii lui Shakespeare, a limbii în general: „*Va să zică nu curăţenia or spurietatea materialului unei limbe, ci organismul cel fin al logicei sale – acesta e lucrul principal*". Acest gând, pătruns, luminează înţelegerea operei eminesciene în esenţa sa. Dar e şi de un mare preţ pentru demonstraţia mea. Deci nici puritatea unei limbi, nici bogăţia ei, adică nici cuvintele esenţiale, nici cuvintele derivate, nu sunt determinante. Esenţial este „*organismul cel fin al logicei sale*", numai acesta conferă originalitatea unei gândiri. Ori a fi original înseamnă tocmai a gridophana, a revela legături ascunse ale lucrurilor, a trăi originile şi a le da un nou sens.

Limba engleză, ca şi limba română, excelează prin „*organismul cel fin al logicei sale*", dovadă că meditaţiile unui Hamlet, de pildă, nu au fost întrecute în adâncime de nimeni. Asemenea, pentru noi, fineţea şi bogăţia cugetărilor lui Eminescu, turnate în „*curăţenia*" formelor artei sale, nu au încă egal şi poate

Scanned with CamScanner

nu vor avea vreodată. Un singur exemplu. Guildenstern e pus de regele Claudius să-l descoase pe Hamlet. În scena 2 a Actului III, Hamlet îi dă un flaut şi-l roagă insistent să cânte din el. În zadar, Guildenstern nu ştie, nu ştie nici cum să-l apuce, nu-i destoinic defel. Şi în clipa aceea Hamlet îi spune: *„Şi-atuncea iată ce lucru de nimic mă socoteşti. Vrei să mă faci pe mine să cânt; vrei să arăţi că-mi cunoşti clapele; vrei să-mi smulgi măduva tainei mele; vrei să mă faci să sun de la cea mai de jos până la cea mai de sus notă a scării mele; şi această orgă este doldora de cântece şi de tonuri alese – totuşi n-o poţi face să glăsuie. Crezi oare, fir-ar să fie, că-i mai uşor să cânţi din mine decât dintr-un flaut? Botează-mă cu numele oricărui instrument voieşti, oricât m-ai zgândări, tot n-ai să mă poţi face să cânt"*.

Am oferit aici şi traducerea replicii, în tălmăcirea lui Leon Leviţchi şi Dan Duţescu, pentru a observa cât de muzical a prelucrat-o Eminescu:

De vorbiţi mă fac că n-aud,
Nu zic ba şi nu mă laud;
Dănţuiţi precum vă vine,
Nu vă şuier, nici v-aplaud;
Dară nime nu m-a face
Să mă ieu dup-a lui flaut;
E menirea-mi: adevărul
Numa-n inima-mi să-l caut.

Cunoaşterea tainelor unei arte, a tainelor creaţiei în general, ca şi cunoaşterea sufletului omenesc, presupun un mod de iniţiere asemănător, este ca o călătorie ritualică spre centrul unui labirint, spre inima orgii lui. Este evident că între *organismul cel fin al logicei* unei limbi şi *curăţenia* materialului ei există un raport direct proporţional. Ca şi între aceasta şi *spurietatea* sau diversitatea ei. Aşa se explică, desigur, faptul că Eminescu era atât de „zgârcit" cu publicarea lucrărilor sale. Iată ce spunea el în acest sens: *„A ieşi în publicitate nu-i glumă. Mai de multe ori îmi pare rău c-am publicat ceea ce am publicat. Este o zicală din bătrâni:*

Scanned with CamScanner

gura să aibă trei lacăte: în inimă, în gât şi a treia pe buze; când îţi va scăpa cuvântul din inimă, să nu scape de cealaltă, că dacă ai scăpat o dată vorba din gură, n-o mai prinzi nici cu calul, nici cu ogarul, ba nici cu şoimul. Trebuie să cumpăneşti de-o sută de ori o scriere până o dai publicităţii".

Metaforizarea are o densitate şi o rigoare atât de mare încât în lucrările finisate de Eminescu – şi nu numai în ele – este imposibil să schimbi un cuvânt fără a nu strica expresia întregului sau sensul lui! Sigur, există şi teoria spontaneităţii, conform căreia scriitorul poate să scrie de-a valma ce-i trece prin cap, fiindcă geniul le aranjează pe toate. Stângăciile, improvizaţiile, imperfecţiunile sunt considerate calităţi în romanele realismului, nemaivorbind de literatura secolului XX marcată de dadaism şi alte isme. Dar autorii clasici nu concepeau aşa ceva, să scrie fără un plan, nemaivorbind de existenţa unui scenariu divin pe care un scriitor adevărat îl urmează. Avea oare această rigoare Shakespeare? Deşi a ajuns un truism observaţia că multe pagini shakespeariene par a sta sub semnul aleatoriului, datorită grabei de a onora comenzile, totuşi adevăratul Shakespeare trebuie căutat în „*măsura lucrurilor fireşti*", care constituie regula de fier a creaţiei marelui Brit! I s-a reproşat „iregularitatea" operei sale, dar aceasta e numai o impresie, este doar „*părută*", cum spunea Eminescu, aşa cum şi viaţa pare haotică, însă unui „*ochi mai clar i se arată îndată unitatea*" care o guvernează.

Dar să-i dăm cuvântul tânărului Eminescu, care, deşi abia împlinise 20 de ani, în articolul **Repertoriul nostru teatral**, apărut la 30 ianuarie 1870 în revista „Familia", dovedeşte o mare maturitate în analiza pe care o face teatrului românesc de atunci, pe care îl cunoştea foarte bine, punându-i oglinda „*genialei acvile a Nordului*" în faţă: „*Cauza căderii cele adânci a dl. Bolintineanu în aceste creaţiuni pare a fi împrejurarea cum că a aruncat ochii pe geniala acvilă a Nordului: pe Shakespeare. Într-adevăr, când ai în mână opurile sale, care se par aşa de rupte, aşa de fără legătură în sine, ţi se pare că nu e nimica mai uşor decât a scrie ca el, ba poate a-l şi întrece chiar prin regularitate. Însă poate că n-a existat autor tragic care să fi domnit cu mai multă siguritate*

asupra materiei sale, care să fi ţesut cu mai multă conştiinţă toate firele operei sale, ca tocmai Shakespeane; căci ruptura sa e numai părută, şi unui ochi mai clar i se arată îndată unitatea cea plină de simbolism şi de profunditate care domneşte în toate creaţiunile acestui geniu puternic. Goethe – un geniu – a declarat cum că un dramaturg, care ceteşte pe an mai mult de una piesă a lui Shakespeare, e un dramaturg ruinat pentru eternitate. Shakespeare nu trebuie cetit, ci studiat şi încă astfel ca să poţi cunoaşte ceea ce-ţi permit puterile ca să imiţi după el, căci, după părerea mea, terenul shakespearian, pe care d. Bolintineanu ar fi putut să-l calce mai cu succes, ar fi fost acela al abstracţiunii absolute, cum sunt d.e. **Visul unei nopţi de vară, Basmul de iarnă, Ceea ce vreţi** *etc.*".

Aşadar, la 1870, Eminescu citise „*toate creaţunile acestui geniu puternic*", indicându-i lui Bolintineanu feeriile shakespeariene, creaţii ale fanteziei pure, pe care le numeşte „*abstracţiuni absolute*". Dar Eminescu nu elogiază creaţia Maestrului său doar prin opoziţie cu teatrul artificios şi vulnerabil care se scria atunci la noi, ci merge şi mai departe, în adâncimea lucrurilor, încercând să definească esenţa acestei creaţii prin rădăcinile sale, pornind de la „*cântecele poporale*" (Ms. 2257, f. 52): „*Flori mirositoare, însă sălbatice ca florile din cununa nebunului rege Lear. Oare amestecul ce pare fără înţeles a florilor sălbatice ce se strecoară prin pletele bătrânului rege nu sunt metafora vie a creierilor săi, în cari imaginile, florile gândirei s-amestecau sălbatice şi fără înţeles? Şi câtă profunditate în acele gândiri, şi cât miros în acele flori. Astfel sunt florile sălbatece – cântecele poporale. Pe câmpiile lor a cules Shakespeare şi orice poet naţional – pe alte câmpii însă a cules poeţii aceia cari vorbesc de rai şi iad, de îngeri şi demoni, de stelele cerului şi de mărgăritarele din fundul mării. Shakespeare a vorbit de om cum e. Beţivul său e beţiv, eroul său erou, nebunul său nebun, scepticul său sceptic şi fiecare om e muruit din gros cu coloarea caracterului său, căci Poporul concepe cum vede, şi Shakespeare a fost al poporului său, prin escelinţă*".

Această însemnare este de o importanţă capitală. Ca în toate însemnările de jurnal, de laborator, Eminescu se defineşte aici şi pe

Scanned with CamScanner

sine ca poet național, delimitându-se de „*poeții aceia cari vorbesc de rai și iad, de îngeri și demoni, de stelele cerului și de mărgăritarele din fundul mării*", delimitându-se, deci, chiar de sine, mai exact, de acea parte a creației sale pe care o suspectează a fi ruptă de adevăratele rădăcini, de câmpiile florilor poporale, deși în opera sa noi n-am putut descoperi așa ceva!

Totodată, găsim aici, în esență, poetica eminesciană, pe care, mai târziu, o regăsim dezvoltată în cronicele sale teatrale: un autor este național fiindcă el concepe așa cum vede, asemenea Poporului, al cărui reprezentant exponențial este. La această fidelitate față de viață, nu este posibil să se ajungă decât prin identificarea cu ea, prin trăirea ei profundă. Numai astfel va putea fi oglindită cu acea măsură a lucrurilor firești. Arta este o oglindă a trăirii originilor numai dacă atinge acest ideal de a reprezenta lumea întocmai, aievea, cu propriul chip mereu mișcător, vesel sau trist, urât sau frumos, virtuos sau păcătos, dedublat sau simplu. Nu spunea oare Eminescu în poezia „hamletiană" mai sus citată că menirea sa e adevărul?!

Pe o altă filă a aceluiași manuscris (Ms. 2285, f. 377), Eminescu scrie în engleză: „*That ist* (sic) *the question*", iar pe fila 126 (suntem în perioada berlineză) își notează un proiect de parodie la adresa practicii „localizărilor", în stilul lui Bottom, meșterul-actor din **Visul unei nopți de vară**, după piesa **Richard al III-lea**. Dacă ar fi avut complexul limbii engleze, sigur că Eminescu nu ar fi plănuit atâtea opere echivalente cu cele ale lui Shakespeare. El nu a avut complexul nici unei limbi, nici al limbii germane, pe care o vorbea la perfecție și cu toate acestea el nu și-a scris opera decât în limba română, dovedind prin acest lucru încrederea în kratophania ei, cât mai ales în „*organismul cel fin al logicei sale*".

Spuneam că orice limbă are și cuvinte esențiale și cuvinte derivate. Dar shakespeareologul mai sus pomenit mi-a spus că engleza are mai multe cuvinte esențiale decât derivate, pe când în cazul altor limbi, ca româna, este exact invers. Numai că marii poeți ai lumii folosesc cuvinte esențiale, ori cuvintele esențiale sunt aceleași în toate limbile. Ele constituie gridophania universală a limbii, adică rețeaua de cuvinte esențiale prin care se revelează tot

Scanned with CamScanner

misterul lumii. În UL se găsesc toate cuvintele esențiale, care, prin gridophanie, leagă toate realitățile din UC. Gridophania înseamnă revelarea legăturilor, a conexiunilor unei univers, înseamnă logica fină a țesăturii unei limbi. Numai revelarea acestor conexiuni conduce la limba perfectă de care vorbea Umberto Eco.

*

Interesant este şi un alt aspect, marcat de lumea filmului. Tot din raţiuni gridophanice, cineaştii se ocupă de limbajul multilingv. Sunt filme în care îşi fac loc şi limbile „minoritare", cum mai sunt numite limbile minorităţilor. Uimitor este că acest fenomen se petrece chiar la Hollywood, în uzina de vise pur americane. Şi să ne gândim numai la **Patimile lui Hristos**, controversatul film al lui Mel Gibson, în care auzim şi arameica, şi latina, şi greaca. La fel, în filmul lui Sally Potter **The Man Who Cried**, în care e vorba despre dragostea dintre un ţigan român şi o evreică, în paralel cu dragostea dintre o balerină rusoaică şi un tenor italian, avem nu numai o îndrăzneaţă şi originală îngemănare între muzica lăutărească (taraful „Haiducii" din Clejani) şi marea operă italiană, ci şi un amestec al limbilor. Din şatră, de pildă, se aud mereu cântece şi descântece în limba română.

O asemenea gridophanie practica şi Shakespeare. Şi un exemplu la îndemână este dialogul bilingv dintre Henric al V-lea şi Catherine, viitoarea lui soţie franţuzoaică. Evident, pentru lumea anglofonă, limba perfectă este engleza. Şi oare nu de pe vremea lui Shakespeare aspiră engleza să fie o astfel de limbă!? Şi cred că prin noile mijloace de comunicare, limba engleză s-a impus de la sine.

Parcă îl şi aud pe Teleoacă:

– O să râdeţi sau vă înşelaţi, nu mai ţin minte cum mi-a spus, dar lucrurile nu stau chiar aşa. Un autor român a publicat în revista „Lumea" un articol de referinţă, prin care a arătat, pe baza celor mai recente statistici, că în Franţa, Spania şi Italia mai puţin de 3% din totalul populaţiei stăpâneşte limba engleză, iar acest procent nu este mai mare de 10% în Scandinavia şi Olanda, teritorii cu tradiţie în utilizarea ei. Apoi limba engleză a devenit în mod accidental limba ştiinţei şi a tehnologiei, căci *din punct de vedere lingvistic* această hegemonie nu se justifică.

Scanned with CamScanner

– De ce oare n-a devenit şi limba română „*în mod accidental*" o astfel de limbă-releu? Şi cine să fie acea instanţă supremă care să instituie un nou regim al limbilor, care se poate impune fie în chip natural, fie cu forţa?

– Oricât de mult ar fi ea tărăgănată, problema regimului limbilor folosite în incintele UE va trebui, la un moment dat, abordată frontal. Prestigiosul enciclopedist Camil Roguţchi a arătat că Uniunea Europeană nu se poate realiza fără desemnarea unei limbi unice cu funcţie de limbă-releu ca instrument de comunicare nu numai pentru oficialităţi, ci şi pentru omul de rând, dând ca exemplu situaţia din SUA.

– Dar în America, după cum am constatat direct, nici nu se pune problema ca emigranţii să mai vorbească limba de acasă dacă vor să se integreze în Lumea Nouă!

– E adevărat, însă marile formaţiuni etno-culturale ale Europei care vor continua să trăiască în vechile lor spaţii şi în aceleaşi condiţii vor trebui să adopte un instrument de comunicare paneuropeană, de care să poată beneficia fiecare cetăţean al Europei Unite şi, o dată cu conservarea limbii proprii, va trebui să urmeze un proces aşezat pe fireştile baze ontologice.

– Şi care ar fi criteriile ontologice pentru alegerea acestei limbi-releu?

– Aceasta presupune adoptarea criteriilor lingvistice în locul brutalelor manipulări mediatice practicate în prezent. Ar trebui apelat la cele două studii ale profesorului universitar şi scriitorului Umberto Eco intitulate **Pe urmele limbii perfecte în cultura europeană** şi **În căutarea limbii perfecte**. În aceste studii, după cum era şi firesc, Eco susţine ideea adoptării limbii cu cel mai mare potenţial de expresie, aşa încât, alături de precursorii săi, consideră că găsirea limbii perfecte se corelează cu aflarea gramaticii universale a limbilor. Altfel spus, se caută limba care conservă în cel mai înalt grad *gramatica universală a limbilor*, adică acea limbă care a conservat în cel mai înalt grad punctul de pornire şi regulile care au generat graiul uman articulat, adică se caută limba matcă atât de fertilă, singura care justifică, în mod real, evidenta înrudire a limbilor.

Scanned with CamScanner

– Şi bineînţeles că limba strămoşilor noştri corespunde acestui ideal!

– Bineînţeles, toponimia, adeseori de vârstă neolitică, a ţinuturilor carpato-danubiano-balcanice conservă această gramatică universală a limbilor. Ca urmare, limba română, dezvoltată neîntrerupt în această vatră, este prima care satisface condiţia Eco. Dată fiind larga recunoaştere a lucrărilor universitare de semiotică ale lui Umberto Eco, criteriul său va trebui luat în considerare, aşa încât limba română este chemată *să candideze* la statutul de limbă-releu pentru Europa.

– Mi-e imposibil să-mi închipui, în climatul politic şi cultural derizoriu în care trăim, în care ne batjocorim tot ce aveam sfânt, că va putea fi luat în serios vreodată un asemenea punct de vedere.

– Dar trebuie să se ţină cont de faptul că limba nu este produsul acestor ultimi ani de tranziţie subminată, ci rezultatul a mii de ani de evoluţie umană, materială şi spirituală, a cărei dezvoltare de excepţie a fost stimulată de mulţimea resurselor naturale concentrate în listă completă pe acest pământ.

– Şi cine să ţină cont?, asta-i întrebarea. Planeta creşte strâmb, a luat-o razna! Am fost în zeci de colocvii internaţionale şi nimănui nu-i pasă de limba română. Mulţi o consideră o limbă moartă sau pe cale de dispariţie, mai ales dacă România devine colonie americană!

– Trebuie să insistăm, să spunem de o mie de ori, de un milion de ori, de câte ori avem prilejul, că limba română este una din limbile europene vechi, care trebuie avută în vedere la alegerea limbii-releu pentru Europa, nu numai fiindcă este direct ancorată în Marea Tradiţie, ci pentru *calităţile sale actuale*. În alegerea limbii-releu care să asigure fiecărui cetăţean al Europei drepturile democratice la libera circulaţie şi la libera informare, peste procentele de 3-10 la sută existente astăzi, criteriile nelingvistice, ca şi orice orgoliu, sunt lipsite de sens, şi chiar nocive, din moment ce bilingvismul viitorimii preconizat tot de Umberto Eco nu poate fi grevat cu multele dificultăţi specifice etimologismului, dificultăţi atât de greu depăşite chiar şi de elita intelectuală.

– Bine, hai să vedem acum care sunt argumentele *pro* limba română!

Scanned with CamScanner

Şi Teleoacă şi-a şters din nou ochelarii, de parcă a vrut să-şi lumineze fişierul lingvistic, după care a luat-o pe puncte:

– Unu. Din perspectivă istorică, Th. Mommsen a arătat că limba tracă, precursoarea limbii române, a fost *lingua franca,* asemenea limbii celţilor, despre care se ştie că au ajuns la Oceanul Atlantic venind tot dinspre centrul Europei. Doi. Asemănările de lexic cu limbile sanscrito-persane atestă marea vechime a limbii române în profilul ei actual, dar şi marea ei putere de expresie ca limbă matricială. Trei. Ca dovadă a compatibilităţii sale profunde cu spiritul multor altor limbi, limba română conservă un grup de toponime ale căror omonime sunt răspândite în întreg universul indo-european şi nu numai, toponime cum ar fi Arad, Balcan, Bihor, Buda, Deva, India, Kitila, Olt, Moldova, Roma, Paris etc., alte toponime fiind asemănătoare cu unele mitonime din acelaşi univers indo-european. Patru. Un mare număr de etnonime antice sau moderne se deduc pornind de la marele arhetip *VALAC,* ceea ce atestă esenţa valahică a neamurilor şi limbilor Europei. Cinci. Limba română are scriere latină.

– Vedeţi că fără statul ei latin nu se poate?

– Da, fiindcă limba română are cel mai apropiat lexic de lexicul limbii latine, care a servit ca limbă cultă şi ştiinţifică de circulaţie europeană până în epoca modernă.

– Şase. De fapt, şapte. Prin caracterul său romanic, limba română se aseamănă atât cu *esperanto,* cât şi cu *interlingua,* care reprezintă alternative acceptate pentru comunicarea paneuropeană, dar care sunt limbi artificiale şi, ca atare, nevalidate de viaţă.

– Opt.

– Da, opt. Spre deosebire de limbile artificiale de tip *esperanto* sau *interlingua,* limba română s-a desăvârşit prin utilizarea sa pe arii întinse în răstimpul a mii de ani. Nouă. Prin poziţia sa geografică, prin lexicul său şi prin fonetica sa, limba română este punte de legătură între limbile din est şi cele din vest. Zece. Limba română va manifesta şi în continuare o deplină rezistenţă la acţiunea tuturor factorilor entropici datorită legăturii fonetice directe dintre scris şi citit, legătură care va menţine permanent vizibil etalonul pronunţiei. Unsprezece. Fiindcă este fonetică în

Scanned with CamScanner

proporţie de 99,5 la sută, scrisul şi cititul se învaţă uşor în limba română, aşa după cum recunosc toţi cei veniţi în România.

– Doisprezece.

– În cadrul bilingvismului preconizat şi de Umberto Eco, caracterul profund fonetic al limbii române şi caracteristicile sale matriciale vor menaja în cel mai înalt grad limbile actuale ale Europei. Treisprezece. Limba română este izofonică, adică numărul total de consoane dintr-un text este egal cu numărul de vocale ale textului respectiv, ceea ce denotă un raport optim între energia la emisie şi acurateţea percepţiei. Mai vreţi argumente? Iată încă unul: Limba română este deosebit de versatilă, naturalizând cu uşurinţă orice neologism pentru conceptele noi, oriunde ar apărea ele în lume.

– Se ştie că noi asimilăm foarte repede cuvinte noi, că un român poate învăţa uşor orice limbă europeană!

– Şi mai există un argument forte: ca păstrătoare a Tradiţiei Primordiale, limba română conduce la criteriile fundamentale de înrudire religioasă pe larga arie cuprinsă între Atlantic şi Oceanul Indian şi, ca atare, poate fi numită Limba Păcii Popoarelor.

– Aceste lucruri sunt cunoscute de napoleonii dacologiei? Înţeleg ei despre ce este vorba, îi duce capul la aşa ceva?

– Din păcate, dacologii fac politică, o politică a confiscării, după cum nici slujitorii acestei idei, cu mine în frunte, deşi eu nu am nici o putere, eu nu circul, nu au îndrăznit să se afirme în arena internaţională, cei mai mulţi de teama ostilităţii orgoliilor de natură neştiinţifică, dar mai ales spre a nu fi trecuţi în şomaj de şefii ierarhici pentru încălcarea comodelor habitudini.

*

Eu ştiu însă altceva. Şi nu de ici, de colo, ci chiar de la Londra, de la specialiştii de acolo, care îmi ziceau că şi pentru noi, românii, engleza este o limbă aproape naturală, căci ea conţine în proporţie de 60 la sută cuvinte latine. Iar bilingvismul este un factor recunoscut de progres în relaţiile interumane. O explicaţie ar fi faptul că englezii au fost mai puternici, mai războinici! Noi, cu pacifismul milenar, am rămas în afara istoriei, a competiţiei de orice fel, inclusiv lingvistic. Suntem un popor de margine, cu o

Scanned with CamScanner

„*cultură de graniță*", deci de origine, de aceea un Mircea Eliade a fost atât de mare român pentru că nu vedea o altă „*cale de mântuire decât prin cultură*".

Îmi vine aici în minte „războinicia" regizorului Alexandru Hausvater, așa cum i-am taxat spectacolul **Cymbeline** de la Timișoara, desfășurat în această cheie războinică și având în rolul principal un actor, Georg Peetz, adus din Germania, care imprimă perfect spectacolului acest caracter bătăios pe care l-a dorit regizorul. De altfel, războinicia lui Hausvater se vede din următorul său gând, pe care mi l-a spus cu năduf: „*Dacă atunci când SUA și-a declarat independența, se alegea ca limba germană să fie limba oficială a Americii, azi lumea ar fi arătat cu totul altfel!*" Adică era o planetă germanizată. Iar toate spectacolele de teatru ar fi arătat ca acelea ale lui Hausvater. Însă nu cred că este întâmplător că a fost preferată engleza. Mi-e imposibil să cred că pământenii ar fi asimilat la fel de ușor germana, o limbă complexă, conceptuală, poate dacă s-ar fi dorit să trăim într-o lume de filosofi. Germanii sunt însă convinși că Got vorbește germana, așa cum grecii sunt convinși că în rai se vorbește greaca. Și fiecare popor crede că limba sa e limba-releu!

Cum crede și cercetătorul Ioan Mungioiu din Elveția, care, referindu-se într-un eseu la **Biblia lui Vulphilas**, arată ce a constatat trăind o viață de om în Occident: „*Manipulări ale istoriei de către vestici este un proces absolut real*". Și, ca atare, ne avertizează, referitor la „Biblia episcopului Vulphilas" (Ulfila), încadrată în cadrul scrierilor gotice: „*Românii trebuie, indiferent cum le numesc vesticii, să le numească în istoria lor scrierile getice și nu scrierile gotice. Căci după cum bine se știe din antichitate,* Got *(Gutones, Guets)* = Get. *Că mai târziu s-a transformat* get *în* got, *trebuie le mulțumim falsificatorilor occidentali*".

În acest spirit, Mungioiu demonstrează în continuare: „*Numele de Wulfila (Lup) este o falsificare a istoriografilor germani (fapt avertizat chiar de unii autori germani). El se numea Vulphilas (Vulpe) sau mai târziu Ulfila. Bunica lui era de origine dacă și a trăit în Capadocia. La anul 340, la nord de Giurgiu, Ulfila a tradus*

Scanned with CamScanner

Biblia ortodoxă pentru creştinizarea grupărilor germanice de pe teritoriul Daciei. La acest an, Dacia se afla, de la războiul cu Constantin cel Mare, sub ocupaţie bizantină. Dar creştinismul era aici deja de mult timp la el acasă, căci aici în Dacia s-a născut!"

Şi mai departe: *„Structura propoziţiei din Biblie este cea a limbii române şi nu cea a celei germane! Majoritatea covârşitoare a cuvintelor este dacă şi latină. Cuvintele germane au fost introduse de nişte elevi ai episcopului Vulphilas, care cunoşteau doar puţine cuvinte germane. Evident că este prima formă de propoziţie românească, cunoscută până la această dată. De asemenea, se întâlnesc în această scriere cuvinte geto-dace precum: voievod, gard, cinste, slavă, bistriţa, jupân, sădi, taină, drug de viţă, boască de vin, argilă, vier, diavol, făuritor, huli, ispită, hoardă etc. sau nume de persoane ca: Gărdilă, Honilă, Fraţilă, Doncilă, Stănilă, Richilă, Mirică sau apelativul tălică. Astăzi, multe din aceste cuvinte le considerăm greşit că şi-ar trage originile din limba latină sau greacă"*.

Prin urmare, şi *grid*, de la *gard*, îşi are obârşia dacică în această Bibile a lui Ulfila. Mai reţinem că *„această scriere poate fi definită ca prima formă de scriere chirilică. Dacii au scris până atunci (şi până mai târziu) cu aşa zisa scriere greacă, care de fapt a fost preluată de greci de la traci şi nu invers, deoarece era existentă deja la anii 5300 î.Hr. la Vinta (azi Serbia) şi la Tărtăria (Alba). Toată cultura greacă s-a construit pe temeliile culturii trace"*.

Autorul mai precizează că această scriere nu este „runică", aşa cum mai consideră unii cercetători români, care nu au experienţa sa, el mărturisind că *„de 30 de ani studiez zilnic, din Vestul Europei, aceste probleme. Îmi permit să indic cercetătorilor români faptul că trebuie să fie foarte atenţi cu sursele de informare vest-europene. Un alt exemplu de falsificare ar fi: Janos Huniady în loc de Ioan Getul! Acest fapt este total valabil pentru oricine studiază istoria şi cultura românilor. Totul este construit pe baze politice şi nu ştiinţifice (aşa cum românii cred!)"*.

Ioan Mungioiu şi-a adunat aceste cercetări în lucrarea sa **O mică incursiune în Cultura Română** şi speră să publice şi studiul **Ce fel de limbă vorbea Vulphilas?**, făcut cunoscut şi Academiei

Scanned with CamScanner

Române printr-un exemplar pe care l-a expediat „*în urmă cu mai bine de 20 de ani*". Dar, osificată, Academia l-o fi rătăcit prin dosare, cum se petrec curent faptele la noi.

*

Un lucru este însă cert şi anume că politicul hotărniceşte adesea ştiinţificul, dovadă că marile civilizaţii ale lumii şi-au impus şi limba. În timpul lui Hristos, arameica era ceea ce este azi engleza, Mântuitorul îşi comunica mesajele în limba arameică, înţeleasă de toate popoarele din Asia Mijlocie, pe unde El a predicat. Grecii, romanii, francezii, spaniolii, englezii şi-au impus limba prin forţă, acolo unde au năvălit şi au cucerit. Prin expansiune, ei şi-au impus nu numai limba, dar şi valorile, începând cu cele de obârşie. Există deci *o trăire a originilor prin expansionism*.

Lecţia romanilor sau a marilor popoare au învăţat-o şi americanii. I-au învăţat evreii, care, deşi s-au înmulţit şi s-au răspândit pe tot pământul, conform poruncii divine, totuşi nu şi-au impus limba, omenirea nu vorbeşte limba lui Yahve, ci a unchiului Sam. Probabil ei au înţeles repede că engleza este o limbă comercială, cu care se poate face bani şi se poate cuceri şi stăpâni mai uşor lumea. Şi engleza a cucerit lumea, ca şi filmul american. În anii '20 a apărut la Hollywood „Codul Hays", după care s-a condus producţia cinematografică americană. Şi unul din precepte sună aşa: „*Acolo unde pătrunde filmul american, trebuie să pătrundă şi marfa americană*". Este un precept în spiritul cuceritor al grecilor şi romanilor. Şi aşa s-a şi întâmplat. Piaţa cinemondului este cucerită în proporţie de sută la sută de filmul american. Care a dat o lovitură de graţie tuturor producătorilor, dovadă că filmul european nu pătrunde nici în proporţie de 2 la sută în America! Lucru valabil şi pentru piaţa de mărfuri.

Însă greşeala acestei politici este că vrea să impună trăirea unei noi mitologii, unor noi origini pe care le inventează Hollywood-ul. Neavând istorie sau, mai exact, având o istorie scurtă, America trăieşte complexul Europei, al bătrânelor ei ţări, concurându-le printr-o istorie a originilor de mucava, aşa cum arată la Las Vegas Roma sau Veneţia, ca nişte caricaturi butaforice faţă de model. Se pare că turcii au fost mai inspiraţi atunci când nu s-au

Scanned with CamScanner

amestecat în natura vie a originilor, în viaţa intimă a popoarelor cucerite. Expansionismul lor nu a generalizat cazul lui Brâncoveanu, adică nu şi-au impus cu sabia şi credinţa şi limba. Dovadă că n-au făcut paşalâc din sursa principală de energie a creştinismului, Muntele Athos. Dimpotrivă, atât timp cât călugării plăteau birul, imperiul turcesc a pus armata să păzească Athos-ul, spre a-l ocroti. Aşa cum ocrotea şi alte ţări care îşi plăteau dările.

Or pentru istoria lumii este vital să existe oaze de dumnezeire precum Athos-ul. Fiindcă ele sunt surse de energie inepuizabile şi, ori de câte ori omenirea e în impas, apelează la ele, aşa cum face de fiecare dată catolicismul când trece prin perioade de criză: îşi trimite mesageri la Athos ca să aducă de acolo noi surse de energie care să-l facă să-şi recapete respiraţia, aşa cum de Paşti preotul ne aduce lumina din altar şi ne întâmpină cu ea în bezna în care ne aflăm, spunându-ne: „*Veniţi de luaţi lumina!*"

Aşa s-a întâmplat şi cu noi, românii, care facem parte din aceeaşi reţea energetică, din acelaşi *grid* de comunicare originară. Impunerii cu forţa a trăirii originilor, noi i-am opus calea paşnică, a surselor primare. Noi am ştiut să fim gridani, adică să ţesem cu/prin cuvinte, să împletim firesc numele, aşa cum zicea Socrate când compara limba sau dreapta potrivire a numelor cu munca ţesătorului. Istoria poporului român este o lecţie în acest sens, un popor cu vocaţie paşnică de la natură, care i-a uimit pe toţi cercetătorii care i-au studiat istoria când au constatat că ea adună numai fapte de neagresiune, că din cele mai vechi timpuri locuitorii acestui spaţiu au trăit în bună vecinătate şi că ei nu au fost cotropitori, ci cotropiţi şi atunci şi-au apărat glia, nevoile şi neamul, cum spune poetul. Cum se explică această calitate paşnică, nonagresivă, tolerantă? Prin trăirea originilor. Edenul are această calitate paşnică. Originile sunt identificate cu pacea, cu liniştea, cu seninătatea, cu înţelegerea, cu convieţuirea regnurilor şi a tuturor createlor. În Eden, aşa cum am văzut şi la Athos, Edenul creştinismului, funcţionează numai principiul bunătăţii şi al toleranţei. Şi întrucât, după cum spune legenda de obârşie, locul unde locuiesc românii este un pământ sacru, dat de Dumnezeu, parte din Împărăţia Sa, modul lor de a fi, de a exista, este în acest

Scanned with CamScanner

spirit originar. Ei îşi trăiesc originile şi istoria lor este o permanentă recuperare a originilor.

Nu încercăm şi noi aici să facem acest lucru într-un moment de criză de identitate a românilor şi a europenilor?! Acest lucru îl fac şi dacologii, şi toţi marii români care simt că ţara e condusă pe un drum greşit, că e nevoie de o mobilizare generală, de o re-conştientizare a originilor, pentru a re-învia România profundă şi pentru a o re-integra în Europa cu valorile ei perene.

*

Şi o să apelez din nou la poeţi, fiindcă ei sunt creatorii limbii-releu, ei sunt singurii care trăiesc originile, trăind cuvintele. De la Rig-Veda, care a instituit ideea că lumea este creaţia unui discurs liturgic, fiecare poet recreează lumea, recreând limbajul, inventând acele cuvinte, acele metafore, care să configureze un model lingvistic originar. Nichita Stănescu, de exemplu, a inventat *„ştiinţa care se confundă cu firescul. Ea se numeşte* ***homografia****, adică scrierea cu tine însuţi*". Poetul este întemeietorul unui nou limbaj poetic. Se considera un romantic, aşa cum se socotea şi Eminescu, primul întemeietor al limbii române moderne, care a creat o altă grilă arhetipală.

Pornind de la o realitate gemelară, care este realitatea din Grid, satul cu cei mai mulţi gemeni în istoria Ţării Făgăraşului, am meditat adesea la ideea de dublu. Şi adeseori meditam la această idee când mă urcam „Pe muchie", acolo unde există o troiţă rară, unicat, nemaivăzută, pentru că se află între patru frasini gemeni, parcă ar fi crescută din ei. Istoria acestei troiţe am povestit-o în capitolul **Satul ca o icoană** din **Ţara originilor**. Şi mult mă bucur ori de câte ori aflu că undeva a mai apărut pe lume gemeni, cum am făcut-o când preotul Laurenţiu Urian din Părău mi-a spus că are trei gemeni, pe care i-am cunoscut în vara anului 2005, într-o zi când asupra satului s-a abătut un potop cumplit, care nu s-a oprit decât după ce, împreună cu preotul, soţia sa şi cei trei gemeni, am îngenuncheat şi părintele a făcut o slujbă anume rânduită pentru un asemenea scop. Şi ce mult m-am bucurat, de data aceasta ca străfulgerat spiritual, când am aflat că însuşi părintele Dumitru Stăniloaie, modelul nostru filocalic, născut şi el la margine, la

Scanned with CamScanner

granița dintre Țara Oltului și Țara Bârsei (din Grid se poate ajunge, peste munți, cu piciorul în Vlădenii lui), a avut doi copii gemeni, cu un destin tulburător.

Am scris chiar și un eseu pe această temă în **Apocalipsa după Brâncuși**, observând că și obsesia marelui sculptor a fost una gemelară. Aici voi invoca ideea metaforei gemelare, expresie cacofonică dat fiind că, prin definiție, metafora este dual, adică presupune doi termeni. Și o să-l evoc pe Aristotel, care, în **Poetica** sa, spune că: „*metafora și comparația sunt întotdeauna spuse pornind de la doi*". Metafora sesizează o identitate în diferența dintre doi termeni. Metafora este baza limbii, a comunicării. De aceea, filosoful din Stagira consideră că „*cel mai important este să fim metaforici*". Și acest fapt este un dar natural, individual și indivizibil. Într-adevăr, „*este singurul lucru pe care nu i-l putem lua altuia, și este un indiciu al darurilor naturale; căci a metaforiza bine înseamnă a vedea bine asemănările*".

Gemenii sunt prin naștere metaforici, adică poeți care fac din vorbirea curentă o limbă originară, cu care rescriu universul, instaurând o nouă ordine a cuvitelor. O dovadă la îndemână stă volumul de poeme **Furie și iubire**, al fetelor mele gemene, analizat în același volum al originilor, pe care l-am trăit organic cu fiecare cuvânt zămislit în el. Spre acest ideal a tins și Nichita Stănescu, care mărturisește în **Necuvintele**:

Visez acel laser lingvistic
care să taie realitatea de dinăuntru,
care să topească și să străbată
prin aura lucrurilor.
Acel cuvânt îl visez
care a fost la începutul
lucrurilor lumii,
plutind prin întuneric și despărțind
apele de lumină.

Acel cuvânt magic, întemeietor, îl căutăm toți, chiar și nepoeții, el e punctul de sprijin pe care îl cerea și Galilei pentru a

Scanned with CamScanner

învârti universul întreg, vecia însăşi. Nu ştiu dacă Nichita l-a găsit, dar pentru mine el este *grid*, aşa cum pentru Eminescu a fost *Archaeus*, iar pentru făgărăşenii/ oltenii lui Negru Vodă era *valah*, prin care au făcut un act de întemeiere atunci când au descălecat întru *valahizarea* Ţării Româneşti, aşa cum pentru daci era apa, adică Fluviul din care beau cu credinţa în invincibilitate şi nemurire. Pentru că metafora de întemeiere este sacră. Cuvântele de obârşie sunt sacre. În **Teologia dogmatică specială** (Blaj, 1928), Vasile Suciu, mitropolit de Blaj, fruntaş al Marii Uniri, profesor de dogmatică, defineşte *sacramentum* ca pe o metaforă, adică, aristotelic vorbind, drept un semn sau „*un lucru pe care, văzându-l, ne aduce aminte de un alt lucru*".

Am făcut această legătură pentru că metafora urmează aceeaşi istorie ca şi sacralitatea, care parcurge o epocă primară, numită de Vasile Suciu „*statul dreptăţii originare*", apoi epoca legii naturale sau „*statul căderii până la Avram*". În statul dreptăţii originare, n-a fost nici un sacrament, dar după păcat, în statul legii naturale, Dumnezeu, pentru mântuirea copiilor săi, a instituit un mijloc, un sacrament. Şi primul *mijloc de mântuire* sau *sacramentul originar* pe care l-a întemeiat Dumnezeu pentru statul legii naturale, a legii nescrise, dar şi a celei scrise, a fost *tăierea împrejur*, prin care urmaşii lui Avram se dedicau cultului adevăratului Dumnezeu (p. 9).

Este prima metaforă gridophanică de întemeiere, de legătură între doi termeni fundamentali, Dumnezeu şi om, întrucât prin acest sacrament se închipuia botezul şi se ierta păcatul originar al copiilor de sex bărbătesc. Sacramentul ar fi deci „*un semn sacru, instituit de Dumnezeu pentru sfinţirea oamenilor*". În **Facere** (17, 7), Dumnezeu instituie „*legătura dintre Mine şi voi*", adică instituie gridophania, respectiv mijlocul de legătură dintre El şi asemănarea sa. Acest lucru înseamnă, aristotelic vorbind, a metaforiza bine, a vedea asemănările esenţiale.

Aşadar, *gridul* este un sacrament, o legătură între Dumnezeu şi Om. Şi nu orice legătură, ci o *legătură de margine*, fiindcă zice Dumnezeu: „*Şi veţi tăia împrejur* marginea (s.n.) *trupului vostru – şi va fi semn de legătură între Mine şi voi*". Acest lucru este atât de important încât neîmplinirea lui poate fi fatală: „*Şi partea*

Scanned with CamScanner

bărbătească, care nu-şi va tăia împrejur marginea (s.n.) *trupului său în ziua a opta, pierde-se-va sufletul acela din neamul său, pentru că a stricat legătura Mea*". Iată de ce acest sacrament, al tăierii împrejur a marginii trupului uman, este o gridophanie, adică un ceremonial sacru.

Aşa am conceput eu *gridul*, precum o tăiere împrejur, precum o margine a Ţării originilor, care este, de fapt, un sacrament al României profunde, pentru că în Grid şi, implicit, în Ţara originilor, se găsesc originile europene, legăturile sacre dintre Grid şi lumea continentală şi nu numai, căci însuşi poporul ales a fost instituit, cum am văzut, printr-o legătură gridophanică. Şi conform teoriei universalului limitrof, o astfel de legătură se află între margine şi centru, ca între Grid şi Şcheii Braşovului, ca între *grid* şi internet.

*

Acesta este rolul unui cuvânt ales, unui sacrament, să facă legătura între Unul şi Tot, aşa cum pentru poezia modernă este *emin*, esenţă a limbii române metaforice, care nu mă îndoiesc că este un *gridem* sau un *gridemin*, adică un element de legătură lingvistic, aparţinând idiomului originar, din seva căruia s-au hrănit şi se hrănesc mulţi poeţi actuali, începând cu Nichita Stănescu, pentru care Eminescu a fost modelul absolut declarat. Dacă, aşa cum am arătat, elementul *cinemin* este un teonim cinematografic sau pecetea inconfundabilă a filmului românesc, aşa şi *gridem*-ul sau *gridemin*-ul trebuie să fie esenţa, focus-ul legăturilor lingvistice, acel laser pe care îl visa poetul, cu care Dumnezeu a despărţit apele de uscat şi lumina de întuneric.

Care să fie deci acel cuvânt de la începutul lucrurilor lumii? La început a fost metafora, cum am văzut. Primii oameni adamici vorbeau în metafore. Erau gridophanici întrucât denumeau lucrurile şi fiinţele, revelau legături ascunse dintre ele, dădeau nume universului, necunoscutului înconjurător, combinând în mod neaşteptat cuvintele. Geneza însăşi este o gridophanie. Chiar Stagiritul crede că „*esenţa enigmei constă în a descrie ceva printr-o combinare imposibilă de cuvinte; nu poţi ajunge aici, combinând doar cuvinte obişnuite, ci combinând metafore*" (**Poetica**, 1458 a, 28-33).

Scanned with CamScanner

Şi Eminescu clama: „*Unde vei găsi cuvântul ce exprimă adevărul?*". L-a căutat şi Nichita, fără să-l găsească, de aceea poezia lui este ca o magmă, ca un foc incendiator, un grid al combinaţiilor imposibile de cuvinte, sfârşind în cea mai pură gridapnanie, adică în necuvinte, în imposibilitatea de a numi lucrurile, deci de a le nenumi. El n-ar fi putut să spună cum spun eu acum:

Trăiesc acel grid lingvistic
care leagă lucrurile între ele,
care topeşte şi străbate
prin aura lucrurilor,
care revelează misterul din ele
şi dintre văzute şi nevăzute.
Trăiesc acel cuvânt
de la începutul lucrurilor lumii,
legând întunericul de lumină,
palpabilul de impalpabil,
tăcutul cu grăitul.
Trăiesc acel grid metaforic
care dezleagă esenţa enigmei.

*

Acel cuvânt magic este *axis mundi*, este Dumnezeu. Fiindcă Biblia ne spune că la început a fost Cuvântul, iar Cuvântul era Dumnezeu. Deci Dumnezeu era Grid, care a tăiat realitatea de dinăuntru şi a revelat o reţea infinită de legături dintre lucruri, combinând în modul cel mai neaşteptat metafore. Şi dacă vor căuta bine, vom afla că, aşa cum zice poetul:

În străfundul fiecărui lucru nu există
până la urmă decât un cuvânt –
înfăţişarea trupului meu, tristă,
ştie legea acestui pământ,
că până la urmă în lucruri nu este
în miezul miezului decât un cuvânt.

Nichita a fost obsedat ca nici un alt poet român de acest cuvânt esenţial, de obârşie, aşa cum a fost pentru Eminescu *Archaeus*,

Scanned with CamScanner

creând o gridophanie sui-generis. Atât de mare i-a fost disperarea căutării încât a fost atins de miracole gridophanice:

Dacă aş putea să dau verdele la o parte,
Din frunze – ar rămâne doar un cuvânt.

Ar rămâne adică geneza, reţeaua sau gridul originilor. Gridul lingvistic este dat de cuvinte comunicând între ele printr-o infinită ramificaţie de „*canaluri, lacuri şi lagune*".

Delta ilustrează perfect această definiţie. Sau livada. Livada este GUL, marginea pură a naturii îngrijite de om, unitatea limitrofă dintre om şi natură. Mâna omului, priceperea sa se manifestă total în livadă, acolo unde poate să se exprime pe sine prin natură, unde poate continua creator geniul naturii. Livada este o reţea de soiuri şi roduri primordiale, este pepiniera elementelor naturii, o gridophanie a ierbii, a pomilor şi a gâzelor, a rodului şi a liniştii mărite de zumzetul unei albine, a sumedenie de vietăţi mai mult sau mai puţin vizibile, a primordialităţii luminii care străbate prin ramuri din peticul de cer ce o acoperă, care o luminează sau întunecă cu norii săi în continuă prefacere, cu roua sau stropii de ploaie care mângâie perii şi merii, florile câmpului şi legumele din straturile intercalate între pomii fructiferi, unde ţăranul îşi pune zarzavaturi, dar şi mături, porumb sau sfeclă pentru iepuri, o, dar nimic nu se compară în livadă cu mirosul fânului cosit şi cu cântecul păsărilor sau cu lătratul câinelui din livada vecină. Satul este gridophania livezilor lui. Nu-i gospodărie să nu aibă la deal sau la vale o livadă. În livadă, trăirea originilor se află la limita sa pură.

Livada e gridophania trăirii originilor, e locul unde poţi trăi desăvârşit Edenul, inocenţa originară, starea vie a increatului, armonia realităţilor primare, tot ce înseamnă puls cosmic, dacă vom considera că viaţa este gridul pulsaţiilor universale. Şi mai ales aici, în mijlocul livezii, culcat pe iarba înaltă, trăieşti isihia, liniştea de la capătul lumii. Căci Livada este însuşi UL, marginea lumii. Este Athosul din gospodăria fiecărui ţăran. Este satul în chintesenţa lui dualã, unitate vie a naturii umane, a îngemânării dintre om şi natură. Livada este oglinda satului, a locuitorilor lui;

Scanned with CamScanner

ca este natura umanizată şi omul naturalizat. Aici se revelează cel mai complet însăşi gridophania, ca revelaţie a misterelor ascunse, ca revelaţie kratophanică, a ritului naturii, etern acelaşi, pe care omul l-a învăţat şi îl repetă întocmai, spre a nu strica ordinea originilor, ordinea marginilor.

Şi Nichita Stănescu simplu şi firesc spunea: „*Eu sunt o margine*". Foarte mulţi poeţi au cântat marginea, marginea de drum, marginea de lume, marginea de sine. Ba chiar marginea a fost punctul forte al rezistenţei şi supravieţuirii poporului român. Ioan Lupaş, în volumul **Documente istorice**, arată: „*Românii ortodocşi în Ardeal au rezistat, clădindu-şi biserici la margine*" şi dă ca exempu lupta românilor ortodocşi din Cluj, care, la 1795, „*şi-au clădit o modestă casă de rugăciuni*", în pofida consiliului oraşului care a protestat, declarând că „*nu va îngădui niciodată, sub nici o condiţie, clădirea unei biserici româneşti pe teritoriul Clujului*". Însă cu Dumnezeu înainte, românii au continuat să-şi facă glorioasa lor istorie, şi ieri, ca şi azi, la margine. La marginea Europei, dar ca axis mundi.

De altfel, marginea este esenţială într-o luptă, într-o dispută de idei sau într-o încăierare, ca în orice bătălie, unde vitejii, înainte de a porni la atac, îşi împart astfel sarcinile: „*Tu ţine marginile, că eu bat mijloacele*". Napoleon a pierdut la Waterloo întrucât n-a mai ştiut să „ţină marginea", aşa cum făcuse în celelalte bătălii, pe care le-a câştigat având tocmai o asemenea tactică. Marginea ține deci de o strategie de luptă, ține de un Weltenschaunng. Fiindcă marginea are o calitate în UL, este nemărginită, e fără margini, ca bucuria călugărului Gherontie Puiu când a fost botezat la maturitate, când a primit un nume şi o identitate. Aşa cum era pentru Nichita *homografia* sa. Definindu-se astfel, el se plasa în centrul lumii.

Nichita Stănescu, trăind ca nimeni altul cuvintele, trecând prin ele, a intuit gridul, a intuit UL, dar l-a redus, din păcate, la o imagine polifemică, Polifem al său fiind **Omul-fantă**, cântat într-o elegie care oricând ar fi putut fi un punct de plecare pentru un film de desen animat, el fiind poetul care a colaborat ca nimeni altul cu această artă, cu regizori ca Ion Truică şi Radu Igazsag. Elegia este

Scanned with CamScanner

închinată nu întâmplător lui Hegel, cel căruia poetul îi datorează jocul lui „al-său-altceva", al sinelui şi al în-sinelui. Şi începe aşa:

Omul-fantă are îndepărtate origini,
el vine din „marginile existenţei".

Lumea Omului-fantă se află deci în UL. Dovadă că:

Omul-fantă azvârle mari piramide de vid
peste mari deşerturi.

Însă poetul uită parcă de *fantă*, de conceptul „omului-fantă", şi zice în final:

Totul e lipit de tot;
Pământul de pântec,
respiraţia de respiraţie,
retina de retină.

Aici poetul descrie doar UC. Dar am arătat că UC, prin FU, dă UL. Altfel totul ar fi irespirabil, totul lipit de tot. Ar fi: „*Nu se ştie cine respiră pe cine*". Ar fi: „*Nu se ştie cine mănâncă pe cine*". Ba se ştie: Polifem, care a generat polifemismul istoric. Nichita elimină din creaţie UL, substituind centrul cu marginea, fără de care s-ar prăbuşi vecia. Deşi poetul rămâne poet, adică adesea metafora prevalează faţă de filosofie, ba necuvintele o iau înaintea cuvintelor, a oricărui sistem logic, făcând ca metaforele să se respire pe sine, ca atunci când poetul este obsedat de distanţa dintre sine şi sine, dintre sine şi 2, dintre sine şi infinit.

UL este tocmai apanajul poeziei, al metaforei, al gridophaniei, matricea revelărilor, al revelării de mistere! Nichita a intuit obârşia, fanta necuvintelor, Noica, în schimb, a trăit-o când a spus după Heidegger: „*Când mergi prin pădure, mergi prin cuvântul pădure*". Or aceasta este gridophania, trăirea cuvintelor, altfel spus, trăirea originilor, pentru a le revela, căci revelarea lor înseamnă revelarea unei reţele ascunse. Dacă este adevărat că originea limbii

Scanned with CamScanner

este metafora, atunci înseamnă că deja metafora este o rețea, o rețea din cel puțin doi termeni, cum spunea Aristotel. Şi cred că şi grecii îl aveau pe *gridos*, dacă îl aveau pe *phaneia*.

*

Mircea Eliade este un geniu al prozei fantastice. Şi este de mirare cum un astfel de geniu a avut, spuneam, nostalgia originilor, când a creat atâtea realități primare, paralele, cu o privire pură, originară, prin aşa-zisele *tehnici de evadare*, cum le numea chiar el. De altfel, trăirea originilor poate fi cel mai bine explicată prin artă, prin trăirea estetică. Nici un artist nu cred că se îndoieşte de acest lucru atunci când creează, atunci când aplică propria tehnică de evadare. Dar şi receptarea estetică are aceeaşi natură. În cartea **Arta speranței** m-am ocupat de acest aspect, un capitol numindu-se chiar **Trăire şi retrăire în artă**. Trăirea estetică este o trăire originară, adică o trăire nemijlocită, aşa cum poate fi considerată trăirea directă a operei unui Bosh, Shakespeare sau Brâncuşi.

Într-un capitol special din **Țara originilor** am definit spiritul ca miracol, am arătat că omul are, prin artă, posibilitatea să trăiască mai multe vieți, să se identifice cu un autor sau altul, să ajungă la o gridophanie a trăirilor, adică la trăirea unor lumi paralele, unei rețele de vieți multiplicate, care să-i dea sentimentul că viața lui, unica lui viață dată de la Dumnezeu, este infinită, asemenea Spiritului absolut. Această gridophanie estetică e o formă vie de trăire a originilor. Aşa este şi obiceiul numit **Sărbătoarea junilor**, pe care îl vom descrie mai jos.

Sărbătoarea de origine

Marile manifestări teatrale sunt spectacole sincretice, precum sărbătorile panatheniene din Grecia antică, Teatrul Noh japonez, Misterele medievale, modele pe care le-au urmat festivalurile moderne, cum este cel de la Sibiu. Un Noh autentic, de pildă, nu este doar un spectacol, este o înşiruire de spectacole, cum se întâmpla şi în antichitate, la sărbătorile dionysiace, când timp de trei zile se reprezentau între 10 şi 12 tetralogii, o tetralogie fiind compusă dintr-o trilogie tragică (trei tragedii) şi o satiră. Şi teatrul modern încearcă să refacă acest tip de manifestări, fie prin

Scanned with CamScanner

organizarea unor festivaluri, fie prin repertoriul curent, cum a ambiţionat Andrei Şerban la TNB cu **Trilogia antică**, formă pe care a practicat-o şi a teoretizat-o, de altfel, şi Ieronim Thanase, personajul lui Mircea Eliade din romanul **Nouăsprezece trandafiri** şi din alte scrieri. Acest gen de spectacole înlănţuite, prezentate în grup, precum **Orestia** lui Eschil, singura trilogie care ne-a rămas, Eliade îl numea „*exerciţiu de anamneză*".

Un alt exemplu în acest sens, de data aceasta pur românesc, este obiceiul de cult numit **Sărbătoarea Junilor**, care are loc după Paşti, în Săptămâna luminată, în Şcheii Braşovului, obicei care se practică până azi din vremuri imemoriale, cum o arată şi locul geto-dacic, unde se adună Junii, cunoscut din tradiţie cu numele de Pietrele lui Solomon, un fel de antic „fossatum". Este un eveniment similar sărbătorilor panatheniene întrucât sărbătoarea are un caracter profund religios, conservând vechi datini precum „îngroparea Vătafului", o practică de sorginte dacică. Sărbătoarea se exprimă prin elemente pur spectaculare, cum ar fi parada sau cortegiul Junilor.

Junii sunt, de fapt, un întreg ansamblu de spectacole, de obiceiuri, cu legături vechi, cu practici şi curiozităţi stranii, precum botezul noilor primiţi, numit „aruncarea în ţol", sau jocul burlesc numit „Cătaua", care se petrecea noaptea, în casa Vătafului, când Junii se dezbrăcau până la brâu şi se băteau cu ciomegele. Nu încetau decât atunci când Vătaful le striga: „*Măi, a venit cătaua de la moară!*". Acest obicei a fost preluat în cadrul nunţii din Şchei, dar şi din satele bârsene şi făgărăşene. De altfel, elementul comic, amintind de satirele dionysiace, este o componentă principală a sărbătorii, toată procesiunea legată de „îngroparea Vătafului" fiind o parodiere mascată a prohodului. În cântece, sunete de tălăngi, bocete, Vătaful este dus cu alai şi „îngropat de viu" la locul şcheian numit Podul Dracului. Abia după ce le promite că-i va omeni cum se cuvine, Junii îl scot pe Vătaf din groapă. Procesiunea aminteşte de jertfa dacilor, când i se oferea lui Zamolxe cel mai bun fiu al comunităţii. La sfârşit, măştile şi blănurile în care Junii au fost travestiţi erau aruncate în foc, ceea ce dovedeşte originea tribală a acestui ritual.

Scanned with CamScanner

*

Faptul că obiceiul avea o natură profund religioasă, este atestat şi de existenţa Troiţelor ridicate în Şchei de către Juni. În cimitirul bisericii Sf.Treime din Braşov, pe lângă trei morminte brâncoveneşti – al Principelui Emanuel Basarab Brâncoveanu (+ 1811), al soţiei sale, Zoe (+ 1820), şi al fiicei lor, Elena (+ 1809) – există conservată, într-o vitrină, la loc de onoare, Troiţa şcheiană cea mai veche, datând din sec. XIII (1292), atestată de prof. pr. C. Muşlea în **Istoria Bisericii Sf. Nicolae**. Ea provine din cartierul „Cutun" de sub Tâmpa, unde vor fi locuit şi familii de gridani. Fiind grav degradată, Junii Curcani, în anul 1984, au ridicat-o, încredinţând-o Bis. Sf. Treime (pr. Zenovie Moşoiu). Ea reprezintă pe Iisus răstignit. La baza crucii e un cap de mort. Două femei în picioare se roagă cu mâinile împreunate (una are un veştmânt roşu, cealaltă verde. Fondul general – albastru. În părţile laterale ale crucii – capul a doi îngeri. Sus – Iisus, ieşind din mormânt şi înălţându-se la cer. Pe faţa cealaltă este reprezentat botezul lui Iisus. Troiţa a fost mutată aici în 1987. originalul păstrat intact se află sub plăcile pe care s-a reprodus pictura originală. Troiţa dăinuieşte lângă nume uitate şi de Dumnezeu. Cine sunt ele? Dumnezeu îl încearcă pe om: cât trăieşte să lase o urmă, ca numele lui să însemne ceva. Dacă n-a lăsat nici o urmă, numele lui se va şterge şi de pe crucile de mormânt, fie ele şi din marmură. Deci marele pariu cu eternitatea este viaţa. Numai fiind în viaţă, într-o viaţă, poţi lucra la renumele tău. Dacă mori, mort este şi numele tău, căci, vorba poetului, morţi sunt cei muriţi.

*

În monografia sa istorică, **Junii din Şcheii Braşovului** (2005), pr. Vasile Oltean consideră că „Sărbătoarea Junilor" este un obicei tribal, de origine dacică, oferind numeroase argumente în acest sens, citând surse serioase care susţin „*vechimea tribală a obiceiului*", cum ar fi lucrarea cercetătorului braşovean Julius Teutsch, **Die Solomonsfeier bei Kronsadt** (1913), primul care leagă „*tribalismul obiceiului de spaţiul dacic de la Pietrele lui Solomon*" (p. 10). Înainte de toate, pr. Oltean prezintă adevărata etnogeneză a şcheienilor, spulberând „*legenda originii bulgare*

Scanned with CamScanner

pentru românii din Şcheii Braşovului", pe care „*unii istorici, greşit informaţi şi victime ale unor elemente de suprafaţă*", „*străini de realităţile româneşti*", ignoră cele mai elementare mărturii ale istoriei străbune, cum ar fi urmele preistorice ale băştinaşilor, evidente în peşterile de lângă Râşnov şi Bran, însăşi Valea Braşovului, unde se află şi Şcheii, fiind o zonă a „*omului de Neanderthal*".

În neolitic, întreaga zonă era locuită. Satul Şchei avea o autonomie de margine în Ţara Bârsei, fiind înrudit din acest punct de vedere cu destinul a numeroase sate de margine sau de origine, cum este şi Gridul, cu urme tot din neolitic, care se află la graniţa dintre Ţara Făgăraşului şi Ţara Bârsei, ambele ţări făcând astăzi parte din Judeţul Braşov, lucru, credem, deloc întâmplător. Săpăturile arheologice de la Pietrele lui Solomon au dovedit că numeroase obiecte antice, cum ar fi cele din ceramică de Ciugud sau de Coţofeni, de pildă, caracteristică neoliticului târziu, se continuă în această zonă bârsană şi în perioada geto-dacă, fiind dovezi ale unui stadiu înaintat de cultură a băştinaşilor, ceea ce aveau să-l facă pe Vasile Pârvan să considere că „*Dacia preistorică era o naţiune*".

Dovezile sunt multe, culminând cu aceea a lui Julius Teutsch, care a descoperit urmele unei cetăţi cu ziduri şi vaduri pentru acces, care se numea Solomonsburg, adică „Cetatea lui Solomon". Fapt care îl face pe cercetătorul preoţit să adauge: „*tradiţional, şcheienii au păstrat ideea de cetate a Junilor pentru Pietrele lui Solomon, iar cele două stânci, care găzduiesc pătrunderea în «cetatea lui Solomon», ei le numesc «poarta de piatră», căci aici se postau Junii care pretindeau «vamă» celor ce pătrundeau la spectacolul de la Pietrele lui Solomon*". Cum observăm, şi pr. Oltean foloseşte termenul de spectacol. Săpăturile în zona şcheiană au scos în evidenţă o reţea de fortificaţii, o griodophanie dacică, aşezări de temelie, cum era Cutun, sat întemeiat cu mult înainte de existenţa cetăţii Braşovului medieval şi despre a cărui troiţă, datată 1292, am vorbit mai sus.

*

Scanned with CamScanner

Fără a reveni la descrierea obiceiului, pe care am făcut-o deja, adăugăm acum câteva conexiuni necesare desprinse din cartea pr. Oltean. Astfel, este citat din nou cronicarul sas Julius Teutsch, mereu surprins de arhaismul obiceiului, pe care îl reliefează ca în mitul eleusin al Demetrei: „*Junii trebuie priviți ca un rest de epocă păgână, o străveche serbare de primăvară, care serbează reînvierea naturii, învingerea soarelui asupra asprimii și gerului iernii, începutul vieții noi... iar serbarea trebuie considerată ca un cult religios precreștin, confirmată și de împrejurarea că ea se petrece tot timpul pe dealuri, fiind un obiceiu cunoscut încă de la daci*" (p. 27).

Forme similare ale obiceiului se găseau și în Grecia antică, la cultul Demetrei, cum am spus, dar și la populațiile pregrecești, ca ahei, arcadieni, caucoi, traci din Peloponez, Creta și Asia Mică. El se întâlnește și la popoarele nord-germanice și la cele indo-europene, unde se practica împărțirea pe grupuri de vârstă și ritualuri de inițiere, privind trecerea de la o vârstă la alta, ca în cazul Junilor șcheieni. Dar elemente ale obiceiului s-au extins și la alte datini, cum ar fi nunta, unde întâlnim, cel puțin în zonele păstoritului transhumant din Țara Bârsei și Țara Făgărașului, aceleași personaje, feciorii fiind numiți juni, iar conducătorul lor vătaf. La Grid, Comăna sau Drăguș există un „vătaf mare" și un „vătaf mic", iar la Bucium, Copăcel, Ohaba și în Șchei, un „armaș mare" și un „armaș mic", sau alte ajutoare ale vătafului, precum „sutașul" sau „cămărașul", care adunau banii ori se ocupau de băutură și mâncare.

Un obicei legat de cultul soarelui, simbol al nemuririi pentru geto-daci, era practicat și în ziua de Rusalii, într-un exod spre Postăvarul, cum ne spune pr. Oltean, unde junii petreceau noaptea, ca în zori, de acolo, din vârful muntelui, într-o emulație colectivă, să arunce spre soarele care răsărea cu ce aveau la îndemână, spre „vârcolacii" care ar putea răpi astrul (p. 28). Se știe că geții credeau că soarele era mâncat de balauri, iar acest cult solar se celebra primăvara, fapt care avea să fie inclus firesc și în Sărbătoarea Junilor. Simbolul e conservat și în poarta maramureșană, și în efigia stemei moldovenești, ca și în porțile din Șchei, unde întâlnim

Scanned with CamScanner

mai ales semnul şarpelui, aşa cum şi toiagul vătafului avea formă de şarpe, reminiscenţă a stindardului dacic, de care am vorbit.

În continuare, autorul ne descrie cum avea loc iniţierea junilor, pe grupuri de vârste, junia fiind echivalată şi cu bărbăţia şi era cuprinsă între 17 şi 46 de ani. Şi grecii practicau această iniţiere, dar şi alte popoare barbare, în locuri retrase, peşteri sau, cum zic Junii din Ţara originilor, la „gazdă", unde participanţii la obicei erau supuşi la diferite probe, ca în iniţierile masonice. În ritualul Junilor braşoveni, această iniţiere avea/are loc la Pietrele lui Solomon, o poiană înconjurată de cinci stânci imense şi o grotă atribuită legendarului rege Solomon. Această urmă iudaică nu ne miră întrucât ea există şi în peştera-mănăstire de la Şinca Veche, unde pe piatra de altar este scrijelată Steaua lui David alături de chipul unui dac, pe care localnicii îl identifică cu Iisus, episod ce face obiectul cap. **Miracolul românesc**.

Urmează prezentarea Junilor, cu numele lor de iniţiere: Tineri, Bătrâni, Naţionali Albi, Curcani, Roşiori, Dorobanţi, Braşovecheni, ca şi aceea a Junițelor. Sunt descrise în continuare Portul junilor şi Buzduganul, armă rituală, cu care dacii săvârşeau jertfele animaliere, adesea într-un ceremonial care lua forma dansată de horă, preluat şi de obiceiul şcheian (buzduganul aparţinea iniţial doar vătafului, apoi şi şerjelor), de unde şi aspectul sacru al obiceiului şcheian, după cum nu sunt uitate Steagurile, Surla, Hora Junilor, ca şi obiceiul propriu-zis, un capitol special fiind dedicat Vătafului, „îngropării" lui, dar şi altor elemente despre care am vorbit, cum ar fi „aruncarea în ţol", „căţaua", la care se adaugă elementele militare, cum a evoluat istoric semnificaţia lor.

O amplă secţiune este dedicată Troiţelor create de Juni, o preluare a materialului din altă carte a pr. Vasile Oltean, **Istoricul troiţelor din Şcheii Braşovului**, despre care vom mai vorbi, ca la „Anexe" să avem surpriza ca **Primul document de atestare a obiceiului**, prin care un zaraf din Şchei aprobă ca Junii să treacă prin grădina sa „*fără opreală, frumos pe rând, cum se cade*", să fie semnat, ca „*martor*", şi de protopopul Eustaţie Grid, căruia îi vom da măsura cuvenită în cap. **Grizii şcheinei**.

*

Scanned with CamScanner

Importanţa acestui obicei este dovedită şi de numărul mare de cercetători, români şi străini, care s-au ocupat de el. Bibliografia este impresionantă. Dar obiceiul nu a rămas străin nici ziariştilor, istoricilor, cărturarilor şi mai ales scriitorilor. Astfel, George Bariţiu, în „Gazeta de Transilvania", fondată de el, a consacrat mai multe articole obiceiului, asemănându-l cu căluşarii din Ardeal, după cum ne informează acelaşi Vasile Oltean. Sunt citaţi apoi, cu contribuţia lor, mulţi intelectuali, de la folcloriştii şcheieni Pitiş şi Muşlea, care s-au ocupat în lucrările lor şi de obiceiul Junilor, ca şi de originea dacică a românilor din Şchei, până la Lucian Blaga, fost elev al liceului braşovean „Andrei Şaguna", care în **Hronicul şi cântecul vârstelor** a scris şi despre Junii şcheieni. Sau de la Alexandru Odobescu, care, impresionat de obiceiul „surlei", a ţinut o cuvântare pe acest subiect la Academie, până la contribuţia lui Eugen Jebeleanu, şi el absolvent al liceului şagunian, sau a criticului Octav Şuluţiu, care, în monografia spirituală pe care i-o închină Braşovului, a elogiat şi obiceiul Junilor, admirând surla şi pe surlaşi, ca şi îndemnarea vătafului ales dintre cei care aruncau cât mai sus buzduganul, temându-se însă că *„civilizaţia care a distrus atâtea tradiţii frumoase, o ameninţă şi pe aceasta"* (p. 112).

Nici marii poeţi nu lipsesc din acest inventar al pr. Vasile Oltean. Ion Minulescu a scris o poezie despre Şchei, intitulată **Specific românesc**, în care sunt pomenite şi Pietrele lui Solomon, şi portul Junilor, dar şi căsuţele din Şchei:

Ce româneşti sunt astăzi căsuţele din Şchei
Sunt vesele şi albe şi curate,
Şi totuşi, altă dată, ce triste şi încruntate
Te-ntâmpinau aceste căsuţe strămoşeşti.

Dar însuşi Mihai Eminescu, poposind cu trupa Fany Tardini, în 1866, la Braşov, chiar în preajma Paştelui, a putut admira ca martor direct şi obiceiul Junilor, după ce şi spectatorii braşoveni l-au putut admira pe el în spectacolul **Răzvan şi Vidra**, în rolul ciobanului, prezentat de trupa Tardini în sala „Reduta". Cu acest prilej, cum aflăm şi din volumul **Eminescu şi Braşovul**, poetul

Scanned with CamScanner

scrie poezia **Învia-vor voievozii**, care merită a fi citată integral, pentru a ne mai minuna încă o dată de alesul lui Dumnezeu, care la 16 ani realiza o asemenea ispravă, pe care detractorii lui de azi, „dilemachii" ca Pleşu, Lefter, Patapievici, Cărtărescu, Foarţă sau Manolescu, n-ar putea-o exprima niciodată:

Mândri voievozi ce-nvie din a cronicilor bracuri
Fac să tresară cetatea nedreptăţilor de veacuri,
Crainici răzbunării sânte, ce nu poate să-ntârzie
Prooroci măririi dalbe, a zilelor ce vor să vie.

Juni semeţi cu surle-n frunte şi cu zumzet de cimpoaie
Scutură din letargie inimile ce se-ndoaie
Împlinise-va destinul, când sfărâma-vor buzdugane
De vătafi şi-armaşi izbite, a cetăţii porţi duşmane

Învia-vor vievozii, rupând lanţuri de sclavie
Surpând legi şi privilegii de urgii din temelie
Şi va fi stăpân românul peste-a ţărilor hotare,
Ce din vechi le străjuieşte cu a doinii-nviorare.

Domn regal cu mândre turle a lui Neagoe tezaur
Pe Mihai ce admirat-ai în zenitul său de aur
Şi slăvit-ai a lui Radu îndoita biruinţă,
În a doua înviere s-ar putea să n-ai credinţă?

Livada

Secretul trăirii originilor este să nu te îndepărtezi de livadă, adică de margine. Eu am căutat întodeauna marginea. Mereu veneam şi reveneam în livada casei părinteşti, de-acolo, de la extrema lumii, spre a mă afla în centrul universului. Ea mi-a fost altarul şi fântâna de unde m-am adăpat şi nu m-am îndepărtat niciodată. Şi am cântat-o ca pe o gridophanie, ca pe o nouă limbă şi utopie, precum Campanella sau Rousseau, oferind societăţii umane un model de urmat, aşa cum am făcut-o în ciclul intitulat chiar **Livada**, început în adolescenţă şi publicat în „Luceafărul" şi alte

Scanned with CamScanner

reviste literare şi cu care am câştigat în 1973 concursul de debut al Editurii „Eminescu"; o selecţie a apărut în vol. editurii **Caiet de poezie** (1974), iar integral l-am publicat în antologia **În căutarea absolutului** (1997), din care citez doar câteva poeme, edificatoare pentru sămânţa gridophaniei aruncată atunci şi care înfloreşte şi dă rod acum, poeme pe care, din raţiuni de spaţiu, le voi transcrie aici sub formă de poeme în proză.

59

În anatomia livezii de azi poţi afla anatomia livezii de ieri, de alaltăieri, a livezii de acum o săptămână, un an, o sută, a livezii de la începutul pământului, de la începutul soarelui şi altor sori.

60

Prima livadă a pământului n-a fost o livadă în adevăratul sens al cuvântului. Avea o fiinţare patriarhală sau matriarhală... sau gentilică poate. Dar treptat livada s-a înmulţit, s-a împânzit, devenind neîncăpătoare, aşa, a trebuit să treacă, frumoasa, câteva oceane îngheţate şi neîngheţate şi mai multe continente, să se împartă în grupuri mai mari, în livezi de popoare. Una din livezi, Bistonia se numea, era cea mai iubită de pământ; dumbravă prea întinsă, străbătută era de o spirală înaltă de munţi, de nenumărate roiuri de ape, dar mai cu seamă udată de Fluviu era. Fluviul o împărţea de fapt în două, ca pe doi gemeni din vis, Gelu şi Brigbelu. Să se răcorească aici şi soarele venea, să-şi mai potolească lacrima de foc venea, iar stelele-făclii îşi oglindeau, pălind, ochiul rece, ascultând de-a rândul zile şi nopţi, negre sau albe, frunzele doinind.

61

O, grădinile Bistoniei, udate de lacrimi, sfinte lacrimi, rouă de flori şi de iele, unde cei vechi veneau să se adape, să se preumble în jurul fântânilor precum vecinii lor în Likeyon, să se îndrăgostească, ca să nu-şi vitregească sângele de-un rod şi neamul, o, loc sfânt al bunilor mei grădinari, livadă prea descălecătoare, lan nesfârşit în lung şi în înalt, în înalt mai ales,

Scanned with CamScanner

arborele genealogic al păsărilor-mii, ram peste ram, oaste de cântec şi joc, de foc şi noroc, sevă nesecată de unde Orfeu plutitorul, pe vârfuri călcând, ca să nu ştirbească spicul ierburilor şi pulsul semințelor, îşi lua zborul, harul şi cântările (aşa, peste veacuri, în tot universul, să ne facă mesajul mai auzibil, mai pur).

62

Trec berzele de pe o casă pe alta, pentru ca duhul naşterilor să se preumble dintr-un pântec într-altul, aşa, pruncii vor fi numai ai satului, statornici vor creşte întru credința pământului său. Aici, la pântecul unei mame trebuie să te uiți ca la o viitoare livadă.

63

Ai spune: pomul fructifer, acesta, pe care la fiece pas îl întâlnesc în cale, la marginea fiecărui drum, la capătul tuturor drumurilor ochilor mei, liber şi frumos ca o mamă, bogat în rod ca o patrie ocrotită de zei, atrăgător cum sunt livezile înmugurite, neasemuit în totul ca o fată mare ce merge la oraş, pentru întâia oară, să-şi cumpere văl şi rochie de mireasă, el, pomul, fructiferul acesta, cu o coroană cât întreg arborele genealogic al neamului meu, este credința mea în lumină, în pământ, credința în strămoşii care l-au săpat şi îngrijit, în urmaşii care îl vor săpa şi îngriji, în toți călătorii care se vor hrăni cu bucurie din poamele lui.

64

Nu orice pom este avut al Livezii, nu orice pom este trup din trupul ei. Numai acela verde care urcă din străbuni aleşi, care este fibră de soi, neştirbit şi nealtoit, şi are în sevă pământul urmaşilor săi. Istoria unui pom este istoria fructelor sale, este Livada care se bucură de pământul de la rădăcina semenului ei. Pomul nemuritor nu-i nici o clipă ostenit, nici o clipă nu-i sleit şi nu geme sub povara crengilor, sub greutatea roadelor, sub umbra vecinilor săi de mai veche fălnicie. Se poartă de parcă a ales să fie muritor de rând. E gata clipă de clipă să-şi dăruiască altor rădăcini seva pământului pe care stă, să se înfrumusețeze de însănătoşirea altor neamuri de rod. Atât de iubit poate să fie de soare încât rădăcinile sale dau la

Scanned with CamScanner

nevoie naştere ploii, în pământ, să rodească astfel nesecată hrană Livezii întregi!

65

Întins pe spate, omul nu mai vede decât fructele mari, luminoase, ca nişte globuri electrice multicolore. O cale lactee de rod îi bucură ochiul şi sufletul i-l hrăneşte cu ambrozii, singurul, acesta, cer omenesc de sub soare. Hăruit, cui să-şi dăruiască desfăţul prea cosmic, pe covorul de iarbă la casa cărui semen să zboare? Dar simte cu umerii cum, înrădăcinându-l, urcă seva prin rădăcinile Livezii ca prin propriul său trup. În prelungire, acum, între pământ şi fruct, între adânc şi înalt, legat de cea mai simplă, cea mai de neîntinat trebuinţă a lumii, El, hrană a celui mai solar comestibil, hrănit la rându-i, deopotrivă, de curcubeu, humă şi verdele cel necuvântat, mereu în neîntreruptă lucrare, mereu în schimb de sevă şi sânge, de carne şi frunză, de os şi lemn luminat.

66

În preajma livezii soarele pluteşte precum pluteau odată efebii în palestre, precum ne pare azi eufonia unui poem scris în greaca veche; pluteşte, ah, atât de dăruit iubirii de parcă sora lună i-ar fi giulgiu, de parcă ar fi ca mâine muritor. Şi încet-încet, absorbit de frunze, dispare de pe cer, în trunchiuri mari de sevă se preschimbă să lumineze dinăuntru rodnicia. Ca un îndrăgostit dispare în poala dragii sale, ca un credincios în obiectul adorării sale, oho, cum se pierde în contopire şi uitare! Livada îl primeşte, cu a ei coroană de umbră îl răcoreşte şi-i dă să bea din verdele cel împărat, ce mai tare îl străluceşte. Ardere necesară, aşa trecu o iarnă şi o vară şi chiar întreaga primăvară: Livada născu, într-un târziu, zile după zile, fructele pământului, izvoare zămoase, fecioare ispititoare, sfere şi ovale, de-a valma, miresme unice, lunare; Livada zămisli apocalipsul rodului, sâni copţi să-i pui la cingătoare.

67

S-a îndrăgostit mărul de fetişcana ce trece pe lângă el dimineaţa când pleacă la câmp

Scanned with CamScanner

şi seara când vine. E gelos pomul pe câmp c-o vede toată ziua, e gelos pomul pe casă că-i urzeşte vise toată noaptea. Gelos este pomul pe un flăcău c-o plimbă duminica de la horă la pârâu. Numai pe fată, pomul, n-o pizmuieşte şi-i umple toată vara poala cu mere, mere mari, zemoase, dulci ca fagurii dumbrăvilor îmbelşugate, colorate de ploile increatei Naturi, aşa se face că nici o altă fată nu-i ca ea în sat mai mândră! Iubeşte mărul şi se bucură în limba lui de măr. Iar când e zeu luminos, câte o lacrimă îi picură din vârf de rădăcină; doar pământul ştie, cu grijă o tăinuieşte şi în perlă o preschimbă. Ah, la rădăcina pomului stau mii de perle, mii şi mii de datini, aşa, mărul rodeşte de milenii, iar fructele-i sunt atât de răcoroase, de neîmbolnăvitoare, ca sânul fetişcanei amirosind a lapte.

68

Ca frunzele primăvara eşti de fecioară, Sulamita mea, ca frunzele toamna înțelepții îți rodesc în buricele degetelor; neîncolțite, în palmă îți dorm livezi de cuvinte, de alfabete şi tăcute limbaje. Pentru tine, ţărancă venită agale din luminiş în luminiş, se scoală în zori iubitul să-ți aducă bogăția de gânduri citită în icoanele fructelor, în dialectica sâmburilor; ca buzele şi ochii să-ți fie mângâietori precum scoarţa tânără pentru urcuşul unui melc. Transparentă te dărui livezii fiecărui condei al scrisului meu. Căci mie, Grădinarului, Livada nu-mi ascunde nimic; nici un pom, nici un fruct, nici un ram, nici o floare nu mă fac să pierd din vedere întregul.

72

Toamna spre sfârşit, în prag de iarnă, Livada îşi trăieşte secreta ei viaţă, amintirea fructului copt, repaosul frumuseţii sale. Îşi tăinuieşte seva la fel cum vara în coroana deasă ascunde o fetişcană în jocul cu iubitul ei, îşi dezgoleşte mădularele pentru a da contur spaţiului spre a-l face şi mai de necuprins, ah, parcă ar voi să pună la încercare, prin goliciunea sa, ochiul alesului stăpân. Se pregăteşte pentru anamnezica-i hibernare.

Scanned with CamScanner

Acum Livada apare în toată fecioria, acum dorul pentru înmugurire şi rod trezeşte o sfâşietoare puritate, o mare nostalgie după şoapta păsării şi a frunzei. Dacă nu ar fi astfel, ar avea oare puterea să îndure colţii fiarei, ai gerului cel neîmblânzit?

73

În iarna aşteptării sale... doar bucuria de a se vedea ninsă, de a-şi simţi scoarţa în porii albi ai văzduhului înmănuşată, de a-i fi somnul dulce sub oglinda lirei orbitoare... de unde razele luminii la cer se întorc, rănindu-l; de a fi, o nămeţi, sub streaşina Firii, peisajul pur, icoana pe sticlă a Satului de gheaţă. Întronata-i înfăţişare îi aminteşte de gândul şi mâna omului, de veghea lui din orice clipă, căci semenul ei nu-i simplu vorbitor. O, îngeri păzitori, martori ai frumuseţii, cu sufletele deschise primiţi lauda miresei voastre, ca o cetate ce stă gata să fie în rod întroienită!

74

Nici o livadă nu-i îndârjită pe altă livadă; nici o livadă nu se bucură de pieirea altei livezi; nu vei afla vreo livadă care să uite că-i purtătoarea altor vlăstare şi nici una care să ascundă taina vreunui altoi de preţ. Tot ceea ce o livadă moşteneşte, lasă moştenire urmaşilor săi şi urmaşilor urmaşilor săi. Dacă o livadă boleşte, toate livezile pământului îi sar într-ajutor. Iar dacă una nu mai rodeşte, celelalte livezi îi dau din bogăţia lor. Dacă o livadă tânjeşte, suflul livezii vecine îi trezeşte muşchiul roditor. De aceea, pentru grădinar, doar o singură livadă există sub marele umbrar înstelat.

75

Între livezi există o cosmică vestire, un fel de puls etern ca între pământ şi soare, ca între om şi sărbătoare. Livada mare de la capătul lumii ştie ce are livada geamănă din centrul genunii. Livada mică se adapă din Fluviul ocrotitor, ce trece prin mijlocul Bistoniei, fără nici o pândă a suratelor ei. Aici nici un pom nu-i singur vreodată, nici un fruct nu are propria sa soartă. Totul se află în trecut şi viitor, într-o necontenită mişcare şi întoarcere, creştere

Scanned with CamScanner

şi neodihnă. Totul e prezent în toate, iar partea lui una se află în întregul aceluiaşi una. În Livada livezilor nu este nici haos şi nici ierarhie; nu există moarte. Aici însufleţeşte marea lege dintre mâna ce sădeşte şi mâna ce culege.

76

În lumea livezilor dacă cineva moare, durerea morţii este cosmică: nu numai pomii şi poamele, dar şi gâzele, caii şi toate animalele pământului simt că ceva din preajma lor a pierit. Deseori moartea unui bătrân grădinar se transmite fulgerător Necuvântătoarelor vieţii, fiindcă un bătrân este fiinţa cea mai contopită cu sufletul livezii, el a devenit încă din viaţă livadă ninsă, odihnă cu veştmintele verzi. Tot ce respiră e măr căzut de pe cracă, fir de iarbă suspendat în văzduh. Grădiunarul-pasăre, grădinarul-meduză, grădinarul-cerb, dar mai ales grădinarul-om sunt pătrunşi de o neînţeleasă iubire şi asemănare, devin una cu starea eternă de la începutul lumii, încep să arate ca nişte aleşi însoţitori care, în trecere spre celălalt tărâm, lasă în urmă ispititoare neamuri de vieţi, înălţimi de împăcare.

77

Din vorbă în vorbă, în devenirea muncii sale, neobositul Grădinar stăpâneşte aerul Livezii. Şi o ştiinţă orală, pe zi ce trece, capătă conturul făurinţei, nescrisă se transmite, astfel, atmosferei întregului pământ. Aşa, el adapă, pe ocolite, însăşi curgerea acestei lumi: Livada respiră Fluviul, iar Grădinarul pe ea o respiră. Se respiră mişcările unele pe altele ca într-o horă braţele cuprinse. Se continuă istoriile unele pe altele precum asemănătorul cunoaşte asemănătorul. Nimic nu se pierde, mereu ceva se adaugă la aerisirea schimbării. Livada moşteneşte în adânc, absorbitoare, tăria Fluviului, iar Grădinarul o prelungeşte, sorbindu-i parfumurile rare ale sudorilor ei. Ah, minunatul, în straiul muncii, bogat şi simplu ca o trecere în altă trecere mai înaltă, în acest veşnic ciclu trăieşte, aici, unde dăruie mai mult decât primeşte, unde, ca să aibă loc o înaintare, se mişcă de zeci de ori mai mult decât arată, în rod şi limpede apă, în aerul care scrie pe mâna curată.

Scanned with CamScanner

78

Aici nu va trebui să spui un cuvânt, să scoţi o vorbă, să încerci un nou alfabet; nu va trebui să faci un gest în plus spre a fi înţeles, să arăţi cu tot dinadinsul că ceva s-a îmbogăţit sau împlinit, că un lucru s-a întregit, s-a mărturisit. Nimic din ceea ce este în afara tăcerii, nu este aici nelămurit.

79

Nu va fi nevoie să traduci limba cea necuvântătoare, să vesteşti ceva atât de trecător... ca să-l poţi lesne petrece dintr-o limbă în altă limbă. Limba tăcută a Livezii are în sine graiul faptei, abecedarul planetar al rodului; acesta este fructul, limbă cosmică, crescut şi îngrijit, comestibil în toate limbile pământului şi totuşi intraductibil într-o singură limbă, intraductibil de altfel în chiar propria-i limbă.

80

Fructul copt, răcoros, cărnos, bogat în sămânţă, mirositor, plăcut la vedere, alinător la pipăit, îmbătător la gust, ameţitor pentru sufletul delicat, eteric la un moment dat, deplin, radios, un briliant în gura lui Orfeu, în acelaşi timp aici şi dincolo, pe celălalt mal al Fluviului, în trecut şi totuşi foarte aproape, în toată spirala istorică, în ubicuitate, prezent ca un sistem planetar, trecător ca o grădină suspendată, poem ce creează tăcerea într-o imensă hală vorbitoare, el, fructul acesta, vesteşte singur în graiul lui mut; e atât de profetic şi înrobitor de liniştit încât ai zice că orice cuvânt din tine sau de la capătul lumii a devenit înfăptuire, fapta însăşi (apogeul unei limbi apuse nu este chiar tăcerea ei?).

81

Grădinarului toată cântarea: căci viaţa nu şi-a irosit-o decât în fapte lecuitoare! Aici el se află cu totul, în fapta-fruct, în fapta-lumină. Şi, vezi, taina pământului nu a devenit o aceeaşi taină aleasă, iar limbile raiului din matca Gurii, miresele firii, cina împărătească?! Au nu e glasul singurei limbi tămăduitoare, tărie ce rabdă, de toţi grădinarii lumii şoptită şi înţeleasă?!

Scanned with CamScanner

Limba gridihastă

Ultimele poeme ale ciclului **Livada** au pregătit acest capitol, care nu poate fi înţeles dacă experienţa mărturisită în el nu este împărtăşită prin trăire. Este vorba, de fapt, despre o dublă trăire, isihastă şi gridophanică, prin care se revelează limba gridihastă. Altfel spus, gridophania aplicată isihasmului are ca rezultat limba gridihastă, pe care o intuisem, după cum se vede, încă din adolescenţa trăirii, când scriam poemele de mai sus. De altfel şi aşa limba, cum am arătat, are o natură gridophanică, este adică o reţea de cuvinte originare prin care se poate citi evoluţia omenirii, de la limba adamică la păsărească babilonică, iar de aici la limba esperando, la o limbă care să ofere oglinda arhetipală a comunicării. Iată de ce e necesară trăirea originilor, ca o cale absolută spre aflarea şi stăpânirea acestei limbi primare, esenţiale, primordiale şi eshatologice totodată.

Prin **Livada** am făcut pasul foarte concret, la îndemâna oricui, spre această trăire. Românul este mai apropiat de sat, de izvor, unde îşi regăseşte mai lesne eul. Fiecare are un grid al său. Gridihasmul este isihasmul gridan, adică liniştea şi aerul edenic din Grid, care îi dau ţăranului aceeaşi stare athonită, îi favorizează condiţiile aceleiaşi trăiri isihaste, specifică oricărui autentic loc de margine, de la marginea lumii, socotită de mine Bistonia simţirii, Livada trăirii, străbătută de Fluviul ideilor, aureolată de isihia graiului.

Este o experienţă trăită de toţi cei care au fost la Muntele Athos şi au avut şansa acestei experienţe unice în viaţa unui credincios. Aşa cum era pentru Zamolxe muntele Kogaion, identificat cu Ceahlăul, considerat muntele sacru al spiritualităţii noastre străvechi, un adevărat Olimp al neamului românesc, sfinţit prin har duhovnicesc, dovadă că el poartă hramul creştin „Schimbarea la faţă". Despre Kogaion se spune că, în zilele senine, putea fi admirat de la gurile Dunării. Această îngemănare munte-fluviu este o gridophanie. Dar pentru cei care n-au avut parte încă de această trăire, iar femeile, în cazul Athos-ului, nu o vor avea

Scanned with CamScanner

niciodată, întrucât lor le este interzis să păşească pe Sfântul Munte, considerat altarul creştinătăţii, cum arăt în cartea **Un păcătos la Athos** (2005), voi evoca pentru început un loc accesibil tuturor românilor, unde pot ajunge fără paşaport special şi pot trăi ceva asemănător cu experienţa athonită.

Şcheii athoniţi

Nu o dată, mai ales în timpul verilor caniculare, când mai toată lumea transformă litoralul dintr-un potop ceresc într-un potop uman, eu prefer muntele, mai exact, aleg să fac un nou pelerinaj într-o veche vatră de credinţă şi spiritualitatea românească, în Şcheii Braşovului, care, datorită sfinţeniei locului, numărului mare de lăcaşuri şi urme religioase, cât şi atmosferei isihaste, liniştei divine, poate fi numit Athos-ul României, ba chiar, dacă aş încorpora şi Biserica Neagră, aflată la graniţa cu Şcheii, Vaticanul României, deşi ar fi cam exagerat, pentru că Şcheii sunt un sat, asemănător celor din Peninsula Calcidică, pe când Vatican-ul e un stat, care, vorba părintelui Stăniloaie, „*are ambasadori peste tot*", fiindcă duce „*o luptă pentru putere, nu pentru credinţă*", faţă de Răsăritul ortodox, unde întotdeauna s-a dus „*o luptă pentru credinţă care a mers până la mucenicie*".

G. Călinescu numise Iaşul, datorită numărului mare de biserici, „*Florenţa României*". Însă Athos-ul este mult mai important pentru ortodoxie, aşa cum este Vaticanul pentru catolicism. Cred că numai la Athos am mai trăit slujbe atât de frumoase precum cele din bisericile ortodoxe ale Şcheilor isihaşti, ca la Biserica voivodală „Sfântul Nicolae" (1495) şi la cele două din apropiere, „Sfânta Parascheva" (1787) şi „Sfânta Treime" (1813), numită „Pe Tocile", spre a se distinge de cealaltă Biserică „Sfânta Treime", barocă, aflată mai la vale, în vecinătatea Bisericii Negre, la care trebuie adăugată şi Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Piaţa Sfatului, adevărate capodopere arhitecturale, aflate în grija „Celui Vechi de Zile", cum stă scris pe frontonul celei din urmă. Slujba Schimbării la faţă sau Probejenia, cum se zice în popor, am trăit-o ultima oară în biserica „Adormirea Maicii Domnului", admirând, ca şi altă dată, predica părintelui Coman, cel care

Scanned with CamScanner

păstoreşte aici de-o viaţă. Am participat şi la o vecernie dezlegătoare la biserica „Sfânta Treime", cea aflată în coasta Bisericii Negre, păstorită de un alt vechi slujitor al Şcheilor, pr. Zenovie Moşoiu, protopopul actual al Braşovului.

Apropo de protopopi, pot spune că am şi eu în familie, în neamul meu, pe lângă un şir lung de preoţi, şi doi protopopi de Braşov, şcheieni, aşa cum am mai arătat, protopopul Vasile de Grid, care a dat şi numele unei vechi străzi din Şchei, numită „Podul lui Grid", şi protopopul Eustaţie Grid. Preotul Vasile din Grid-ul Făgăraşului a avut doi copii, pe Jipa şi Eustaţie. Când Eustaţie Grid a ajuns protopopul Braşovului, păstorind la Biserica „Sfântul Nicolae", în faţa căreia şi este înmormântat, a ridicat, la anul 1740, etajul primei şcoli în limba română, clădire aflată în curtea bisericii voivodale, azi muzeu. Şi ca pe umerii mei să atârne o răspundere şi mai mare, fiul lui Eustaţie Grid, dascălul braşovean Dimitrie Eustatievici, este autorul primei gramatici în limba română!

Acest fapt copleşitor l-am aflat de la preotul Vasile Oltean, care este şi muzeograf, directorul acestei bijuterii muzeale, întâia şcoală românească, autorul mai multor cărţi dedicate acestei şcoli, cât şi Şcheilor, tuturor urmelor sale spirituale, ca prin ultima sa carte, **Istoricul troiţelor din Şcheii Braşovului**, pe care mi-a dăruit-o, în schimbul cărţii mele despre Athos, să mă pună serios pe urmele troiţelor din Şchei, care sunt peste 60, fiecare purtând destinul istoric al locului unde a fost înălţată, ba, la restrişti de vremuri, să aibă rol de *antimis*, de rezistenţă şi supapă religioasă. Nu există loc în ţară, şi poate şi în lume, care, pe o arie atât de restrânsă, precum cea a Şcheilor, să conţină atâtea troiţe! Acest fapt este o dovadă a neîntreruptei credinţe în Dumnezeu a unor locuitori care îşi trag rădăcina din stirpea geto-dacă, simbolizată şi azi prin locul numit Pietrele lui Solomon, leagănul celui mai însemnat obicei de cult din ţară, cunoscut drept „Junii Şcheilor" sau „Sărbătoarea Junilor", care se petrece, din timpuri imemoriale, în Săptămâna luminată, obicei la care m-am referit pe larg mai sus. Aici, ca şi pe Athos, rugăciunea a fost şi a rămas neîntreruptă, în ciuda vitregiilor istoriei.

Scanned with CamScanner

Asocierea Şcheilor cu Athos-ul se datorează, cum am spus, stării isihaste pe care o degajă slujbele şi atmosfera locului, de parcă acest spaţiu este retras de lume, încremenit în istorie şi natură, apărat de spinarea munţilor, uitat de oameni, mai ales de oamenii zgomotoşi, uitat de tarabagii, străzile înguste şi tăcute ale Şcheilor amintindu-mi de Karyes sau Careia, capitala Athos-ului. Şi aici, ca şi acolo, pe străduţele liniştite, medievale, romantice, vezi la tot pasul slujitori ai lui Dumnezeu, cu potcapul şi sutanele lor negre, care dau din când în când binecuvântarea câte unui trecător ce salută sau sărută poala popii. Nu departe de biserica voivodală, numită astfel întrucât la geneza ei se află un număr impresionant de domnitori, de la Neagoe Basarab la Mihai Viteazul şi Constantin Brâncoveanu, s-a întemeiat şi un seminar teologic, care poartă numele unui alt fiu al acestor locuri, Dumitru Stăniloaie, un geniu al ortodoxiei, originar din satul făgărăşan Vlădeni, care şi-a uimit profesorii încă de la liceul şagunian, cel care a dăruit versiunea românească a Filocaliei isihasmului, cel care a vorbit primul despre „*Dumnezeul distant*" al Occidentului, un „*Dumnezeu al discursurilor*", raţional şi pragmatic, aducător de vicii şi droguri, de tot felul de păcate apusene, precum ateismul marxist, rătăcit şi rupt de răsăriteanul „*Dumnezeu al firii*".

Şi tinerii seminarişti îşi trăiesc aici ucenicia, în această răsadniţă filocalică, făcând practică la biserica voivodală. Îi recunoşti după aerul înduhovnicit, după mersul tăcut şi chipul contemplativ, pe care şi-l pleacă atunci când se închină la fiecare răspântie de drum, unde străjuieşte o troiţă. Aşa cum o făcuse odinioară şi o altă icoană a acestor locuri, diaconul Coresi, care a poposit şi el în Şchei, întemeindu-şi şcoala de copişti locali şi tipografia (conservată şi ea în Muzeul Primei Şcoli), la care a scos cele dintâi cărţi de circulaţie în limba română, făcând posibilă biruinţa scrisului în limba poporului, pentru toate ţinuturile româneşti (unele din cărţile lui, expuse în original la Muzeu, sintetizează graiul sud-transilvănean folosit de cărturarii din Şcheii Braşovului cu graiul sud-muntenesc preluat de Coresi de la Târgovişte).

Peisajul este, categoric, mănăstiresc şi isihast. Aici încă nu a invadat civilizaţia cu zgomotul ei comercial, cu drogurile, cu

Scanned with CamScanner

rockerii şi paranghelıştii care pichetează Piaţa Sfatului, dominată într-una din acele zile caniculare de trupa indiană „Raza" din America, imitând sunetele, dansurile şi melodiile pieilor roşii. Contrastul dintre spectacolul acestor urmaşi ai amerindienilor americani şi ishihasmul şcheian este tot atât de mare ca acela dintre Liturghia ortodoxă şi un concert de orgă, pe muzică de Bach, de la Biserica Neagră.

Contrastul este tot atât de şocant ca şi contrastul dintre monumentalitatea Bisericii Negre, cu o lungime de 89 m, cel mai mare edificiu religios între Viena şi Constantinopol, construit de saşii ardeleni în etape, începând din anul 1383 (altarul a fost înălţat abia în 1866), şi discreţia bisericii „Sfânta Treime" aflată în coasta sa, pierdută printre curţile şi casele învecinate. Este contrastul dintre două spiritualităţi. Deşi viziunea arhitectonică a celor două biserici vecine, sugerând icoana uriaşului cu pruncul, este barocă, una reprezintă spiritul apusean, cealaltă pe cel răsăritean. Una este gigantescă, în formă de hală, cealaltă simplă, delicată, organică.

Noi, românii, am construit intim, bisericile noastre sunt ca nişte chilii puţin mai mari, sunt, aşadar, construcţii isihaste, faţă de catolici care au construit monumental, religia catolică, aşa cum spunea abatele Neyrat, fiind vârful de lance al civilizaţiei, pe când Athos-ul şi ortodoxia care îl imită rămâne leagănul trăirii isihaste, al credinţei imuabile, care conservă misticismul autentic. În Biserica Neagră, ca şi în orice biserică catolică, omul este strivit, se simte neputincios, copleşit de o măreţie pe care nu o poate înţelege, divinitatea rămânându-i inaccesibilă. Într-o biserică ortodoxă, în schimb, precum „Sfânta Treime", el simte că este mai aproape de Dumnezeu, comunică altfel cu El, ba îi simte şi răsuflarea. Nu întâmplător catolicii au simţit nevoia de a găsi un mijloc şocant, impresionant, care să-l apropie pe om de Dumnezeu. Şi acest mijloc se numeşte orga, muzica de orgă. Acest fapt l-a făcut pe Kierkegaard să spună că *„prin muzică, comunicăm cu Dumnezeu fără intermediar"*.

Şcheii pot oferi, aşadar, acest contrast simbolic între două lumi paralele, care totuşi aici, în acest spaţiu braşovean, coexistă, conviețuiesc, Biserica Neagră împrumutând de la Şchei măreţia

Scanned with CamScanner

monumentală a liniştii isihaste, iar Şcheii fiorul divin şi personalitatea inconfundabilă a Bisericii Negre. Ceea ce le mai aseamănă este şi culoarea, fiindcă incendiile nu le-au iertat pe nici unele. Dar Biserica voivodală „Sfântul Ştefan" are şi ea o măreţie aparte cu forma ei regală, amintind de Castelul Peleş. Nu întâmplător la poalele ei se află mormântul lui Nicolae Titulescu şi un fragment din testamentul lui, care le mulţumeşte şcheienilor pentru găzduirea în veac a osemintelor sale. Totul în Şchei musteşte de istorie, de urme sacre, de la cele ale lui Andrei Şaguna la cele ale lui Anton Pann sau Andrei Mureşanu, înmormântat în curtea bisericii „Sfânta Paraschiva". Şcheii sunt un muzeu în aer liber, la fiecare pas ieşindu-ţi în cale o inscripţie însemnată, o troiţă, o biserică, o urmă demnă de luat aminte, fie că aparţine unui pictor precum Constantin Lecca, fie unui lingvist precum Constantin Lacea, de pe strada cu acelaşi nume, pe care a locuit şi Lucian Blaga, când a urmat aici, în Şchei, liceul şagunian. Nici un alt loc din România nu a mai concentrat atâtea tării din adâncuri stelare care să fie de temelie ortodoxiei româneşti.

Triada întemeierii graiului

La început, limba era tăcerea, cum am trăit-o în spaţiul edenic al Athos-ului. Şi tot acolo am observat că înseşi păsările respectă această limbă originară. Ciripitul lor se remarcă din când în când, la ore misterioase, de parcă şi ele ar respecta un ritual de origine. Tăcerea e dominantă. Ciripitul şi cântecul păsărilor, ca şi sunetele animalelor, respectă această limbă primară, nu o conturbă, încearcă să se supună legilor ei, care le impun şi lor parcă un program, aşa cum pe uşa mânăstirilor scrie orele când liniştea trebuie să fie absolută. Sunetele animalelor şi păsărilor ar putea fi considerat primele foneme ale paradisului, prima limbă nearticulată. Odată cu apariţia omului, a apărut şi limba articulată, evident, ca efort metaforic de a da nume lucrurilor şi fiinţelor. Fiindcă rostul omului este acela de a numi şi denumi, or pentru a numi şi denumi, denumirea fiind acţiunea numirii, el şi-a creat un instrument, cuvântul. Cuvântul este, aşadar, un *organon*, cum spuneau grecii, ca instrument al numirii.

Scanned with CamScanner

La Athos se poate observa toată această formare a limbii, cu cele trei stadii – tăcerea – limba păsărilor şi animalelor – limba omului. Mai mult, aici se vede şi cum a evoluat limba omului, cum nu s-a îndepărtat de sacru şi cum a ajuns să cânte – prin intermediul slujbelor religioase – paradisul originar, cum a evoluat urcând spre origini, tot acest proces eu văzându-l ca pe un spectacol, descriindu-l ca atare şi numindu-l simfonia isihastă, cum voi arăta mai jos. Nu înainte de-a exemplifica acest proces prin viaţa unui om sfânt, Francisc d'Assisi.

Parabola păsărilor

Lingviştii fac deseori trimiteri la limba păsărilor, atunci când vor să definească, prin disociere, limba omului, care este o limbă articulată, faţă de păsărească naturii, afirmând, aşa cum face Noica nu o dată, că ea nu este altceva decât un ciripit, care, oricât de bine organizat, tot ciripit rămâne. Această idee este dezvoltată şi de Andrei Pleşu în cartea sa numită chiar **Limba păsărilor**. Sensul este deci unul peiorativ, limba păsărilor fiind privită ironic, de la înălţimile Logosului.

Dar există şi un alt sens al ideii, cel de obârşie, acela instituit de Iisus prin parabola păsărilor: *„Nu vă îngrijiţi pentru viaţa voastră ce veţi mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi îmbrăca; au nu este viaţa mai mult decât hrana şi trupul decât îmbrăcămintea? Priviţi la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitniţe, şi Tatăl vostru Cel ceresc le hrăneşte. Oare nu sunteţi voi cu mult mai presus decât ele? Şi cine dintre voi, îngrijindu-se, poate să adauge staturii sale un cot? Iar de îmbrăcăminte de ce vă îngrijiţi? Luaţi aminte la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc. Şi vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia. Iar dacă iarba câmpului, care astăzi este şi mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puţin credincioşilor? Deci, nu duceţi grijă spunând: ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? Că după toate acestea se străduiesc păgânii; ştie doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveţi nevoie de ele. Căutaţi mai întâi împărăţia lui*

Scanned with CamScanner

Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă. Nu vă îngrijiţi de ziua de mâine, căci ziua de mâine se va îngriji de ale sale. Ajunge zilei răutatea ei" (**Matei** 6, 25-34).

Acest citat din **Evanghelia după Matei** este rostit de Francesco de Assisi în faţa Papei, într-o secvenţă memorabilă gândită de Franco Zeffirelli în faimosul său film **Fratello sole, sorella luna / Frate soare, soră lună** (1972). Primii ani ai vieţii lui Francisc d'Assisi sunt reprezentaţi perfect de această parabolă întrucât el renunţă la viaţa confortabilă pe care i-o oferea averea familiei sale şi alege viaţa simplă a păsărilor, caută comuniunea cu natura. Dar Zeffirelli îşi începe demonstraţia făcându-l pe Francesco, jucat minunat de Graham Faulkner, să treacă prin purgatoriul purificării. Plecat cu un grup de prieteni la război, el dispare, dar îl regăsim într-o mănăstire unde primeşte atente îngrijiri, cheltuielile fiind suportate de bogatul său tată, Pietro Di Bernardone (Lee Montague), care se îmbogăţise în urma prăzilor de război.

Francesco îşi pierde graiul, observă lumea într-o amuţire totală, căutând compania naturii, a fluturilor, a păsărilor şi florilor. Cei din Assisi îl consideră nebun. Că doar omul e mult mai presus decât o pasăre sau un fluture! A zis-o chiar Iisus. Ce trebuinţe are un fluture faţă de un om? Şi cât de complicat este mecanismul uman faţă de cel al unui porumbel? Desigur, nu acesta este mesajul lui Iisus şi Francesco pare să-l fi desluşit întocmai. În timpul unei slujbe, el are revelaţia că-l vede pe Iisus, cel răstignit pe crucea din mijlocul altarului, cum învie. Şi începe să vorbească. Până acum limba păsărilor se identificase cu tăcerea, acum graiul uman este folosit de Francesco spre a tălmăci tuturor limba păsărilor, în sensul parabolei lui Iisus. Şi începe printr-un gest care îl mânie pe puternicul Bernardone şi scoate din amorţeală întreaga comunitate, gest accentuat şi de faptul că a văzut condiţiile infernale în care muncesc slugile despoticului său părinte: aruncă pe fereastră bogăţiile din casă, spunând că adevărata comoară nu se află aici, ci în cer: *„Nu vă adunaţi comori pe pământ, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer,*

Scanned with CamScanner

unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură".

Francesco aruncă pe fereastră, mulţimii adunate, tot ce-i cade în mână din comorile pământeşti adunate de tatăl său, spre disperarea acestuia. Omul trebuie să se uşureze de povara bunurilor materiale şi să trăiască precum păsările. Ceea ce Francesco şi face, atunci când tatăl său îl duce în faţa episcopului Guido (John Sharp) să-l judece: se dezbracă, îi dă hainele părintelui său înapoi, lepădându-se de el şi de comunitate şi, complet gol, ia calea naturii, spunând că alege să fie cerşetor, aşa cum a fost şi Iisus şi ucenicii săi. În jurul lui se vor strânge săracii, iar locul de rugăciune devine o biserică părăsită, aflată în ruină, pe care el se străduieşte s-o refacă. Viaţa sa devine un exemplu de nebunie pentru cei din Assisi. Nu de aceeaşi părere este şi Bernardo (Leigh Lawson), unul din prietenii săi, cu care plecase la război, care, deşi se întoarce erou, încoronat de lauri, se alătură vieţii lui Francesco. Treptat li se alătură şi ceilalţi prieteni, formând un grup de credincioşi care trăiesc ca păsările cerului, conform parabolei lui Iisus. O cascadă din apropiere devine loc de vindecare a bolnavilor, dar şi de rugăciune, care are forma unor cântece, în care sunt evocate soarele şi luna, frăţietatea lor iniţială, apoi sărăcia, castitatea şi toate virtuţile renunţării.

Văzând credinţa ieşită din comun a celor din jurul lui Francesco, locuitorii din Assisi încep să ia cu asalt modesta bisericuţă din natură, fapt care nu este privit cu ochi buni de episcop, când îşi vede catedrala goală, ceea ce îl determină să ia o hotărâre nesăbuită, dând poruncă să fie închisă biserica lui Francesco. În lipsa acestuia, soldaţii vin, dar unul din călugări, care n-a vrut să le dea voie înăuntru, este ucis. Francesco e anunţat, aleargă cu sufletul la gură şi rămâne ca împietrit. Îşi ia prietenul mort în braţe şi începe să spună: De ce? De ce? Zguduit, el continuă să se întrebe: Doamne, de ce s-a întâmplat aşa ceva? Unde am greşit? Ce nu am înţeles din mesajul lui Iisus? Ca să primească răspuns la aceste întrebări, hotărăşte să plece la Roma, să ajungă să vorbească cu Papa. Cu ajutorul unui alt fost prieten, care se va converti şi el la franciscanism, va ajunge în faţa Papei Inocent al

Scanned with CamScanner

III-lea (Alec Guinness), care are o revelaţie ascultând cuvintele lui Francesco, sfârşind prin a-l îmbrăţişa şi a-i săruta picioarele, spre uluiala celor prezenţi. Papa îi spune că lecţia lui e binevenită pentru toţi cei de faţă şi că i-a ruşinat, dat fiind că opulenţa papalităţii contrastează puternic cu pilda păsărilor dată de Francesco, pe care el a urmat-o şi nu înţelege de ce a făcut rău alegând această cale. Şi întrebarea lui, pentru care se află aici, persistă: „*Oare nu putem trăi după învăţătura lui Iisus?*". El a vrut să demonstreze că se poate, dar dacă cineva a scos sabia, vrea să ştie de ce? Unde a greşit? Sau să însemne asta, faptul de a trăi după învăţătura lui Iisus, trufie? Nu, îi răspunde papa, nu e trufie, este *inocenţa originară*, de dinainte de a se săvârşi *păcatul originar*.

În fond, ce înseamnă franciscanismul? Renunţarea la privilegii materiale şi întoarcerea la natură, refacerea vieţii edenice, înainte de păcatul originar. Însuşi apelul la mitul popular al soarelui şi lunii, fraţi care se iubesc, mit găsibil şi în folclorul românesc, arată tocmai această localizare edenică. Şi cântecele lui Francesco, versurile lor, o confirmă. Să nu uităm că Francisc d'Assisi (1182 – 1226), pe numele lui laic Giovanni Bernardone, a fost şi un mare poet italian, nu numai fondatorul ordinului care îi poartă numele (1209), franciscanii mai numindu-se şi minoriţi, din care s-a întemeiat şi ordinul clariselor (1212), de la Clare (Judi Bowker), frumoasa copilă îndrăgostită de Francesco, sora lună, cum sugerează Zeffirelli, cât şi ordinul terţiarilor, iar mai târziu al capucinilor (1528), care are reguli asemănătoare cu franciscanismul. La origine, această mişcare religioasă, aşa cum încearcă Zeffirelli să o reconstituie prin decor şi costumaţie, capitole care i-au adus premii însemnate, dar şi prin jocul actorilor, îmbina practica pocăinţei şi a ascetismului sever cu aceea a simplităţii evanghelice, a blândeţii şi a dragostei pentru toate vieţuitoarele pământului. Nu-l învie pe Francesco, nu-l scoală de pe patul de moarte o biată vrăbiuţă, după care se ia pe acoperişul caselor, riscând să cadă?! Şi pilda ciocârliei pe care i-o dă Papei, nu face parte din acelaşi cod de vieţuire?! Într-un fel, aici regăsim mitul tracului Orfeu, care comunica prin fluier cu vieţuitoarele, vorbind pe limba lor.

Scanned with CamScanner

În acest sens, limba lui Francesco este limba păsărilor, adică limba lui Iisus. El cântă precum primii oameni edenici, evocându-i pe fratele Soare şi sora Lună, pe fratele Vânt şi sora Briză, pe fratele Castitate şi sora Sărăcie, pentru că a vorbi limba păsărilor înseamnă a trăi ca păsările, înseamnă adică să te mulţumeşti cu puţin. Acesta este mesajul lui Iisus, a cărui esenţă este cuprinsă în învăţătura renunţării şi a cumpătării. Atingerea unui asemenea ideal a generat tot felul de practici călugăreşti, în frunte cu franciscanismul, care acceptă însă şi ideea cuplului, a familiei („dacă n-ar fi procreaţia, îi spune Francesco unui prieten care îi mărturiseşte că nu poate trăi fără dragoste, omenirea s-ar stinge"), aşa cum nu o acceptă alţi idealişti, precum practicanţii de pe Muntele Athos, dar ideea a generat şi utopii sociale, de la cele ale lui Campanella, Rousseau sau Voltaire şi până la Falansterul lui Theodor Diamant. Şi lumea secolului cinematografic, ca un reflex întârziat, a îmbrăţişat moda *retro*, care este tot o întoarcere la natură, o încercare iluzorie însă de a evada din viciile lumii moderne. Este un alt fel de ciripit, dar tot ciripit, care nu are nici o legătură cu limba edenică. În lumea modernă limba păsărilor îşi intră în drepturile ei lingvistice, redevenind păsărească pe care o vorbesc toţi cei care au renunţat să trăiască măcar şi o clipă ca Sfântul Francisc, să fie, cum spune poetul, contemporani cu fluturii, cu Dumnezeu.

Scanned with CamScanner

Dicționar isihast

Pentru a practica limba isihastă şi a aspira la revelaţii originare, cu alte cuvinte, pentru a trăi limba gridihastă, voi pune în continuare la îndemâna celor interesați câteva concepte şi elemente ceremoniale pe care le-am receptat la Athos ca fiind fundamentale.

Duh şi isihie

Cuvintele esenţiale trebuie căutate în interiorul omului, al fiinţei lui religioase, unde există unitatea dintre grai şi gest, dintre semn şi simbol, dintre semnificant şi semnificat, când corpul însuşi este limbaj, cum se vede în timpul ritualului athonit, care este o formă de trăire pură, divină, naturală, cu revelaţii de un mare impact, cum s-a întâmplat în cazul lui Nostradamus, care s-a bazat în profeţiile sale pe metoda isihastă. Semnificativ este şi faptul că toate căutările teatrului modern s-au făcut în această direcţie, că toţi marii lui teoreticieni şi practicieni, de la Artaud la Grotowski, au căutat o formă nouă de expresie care să aibă la bază un model foarte vechi, care să reînvie unitatea dintre corp şi limbaj, care să aspire la o trăire de natură isihastă, fără să cunoască însă această practică şi fără s-o numească astfel.

Ce înseamnă pentru artă această trăire am putut-o constata pentru prima oară atunci când am realizat filmul **Treptele extazului** şi l-am rugat pe părintele Constantin Galeriu să spună câteva cuvinte despre extaz, ce este extazul în concepţia sa creştină. Filmarea am făcut-o în Biserica Sfântul Silvestru din Bucureşti, unde el păstorea. Am instalat aparatul de filmat în naos, în faţa măreţei icoane a Maicii Domnului, creaţie a pictorului Sorin Dumitrescu, şi l-am invitat pe părintele Galeriu să vină între cameră şi icoană şi să rostească predica dorită. Părintele s-a scuzat şi a spus că merge o clipă în altar să se concentreze, să ceară inspiraţia Sfântului Duh. Eu şi echipa mea ne-am supus şi l-am aşteptat. Ceea ce pentru el o fi fost o clipă, pentru noi, după ceas, a fost o oră. O oră părintele Galeriu s-a concentrat, apoi a revenit în

Scanned with CamScanner

fața aparatului de filmat şi în cinci minute a spus ce l-a învățat Duhul Sfânt să spună. Iar rezultatul a fost minunat, e fixat pe vecie pe peliculă. Căci părintele Galeriu nu a făcut altceva decât să caute starea de isihie, să se pună în ipostaza credinciosului isihast şi să se exprime în limba isihastă. Şi care ar fi aceasta?

Din capul locului trebuie pus egal între isihasm şi credința în inspirația pneumatică, *pneuma* însemnând duh. Pentru a fi inspirat de Duhul Sfânt, e necesar să intri în *hesychia*, adică în starea de liniște. Nu încearcă orice om, înainte de a spune ceva important, de a ține o cuvântare, de exemplu, să obțină această stare de liniște, de concentrare, care să-l inspire, să-l ajute să rostească vorbe chibzuite, memorabile, aşa cum face actorul înainte de a intra în scenă!? Ba adesea, cum am văzut nu o dată, mulți oratori se închină, îşi fac cruce în culise, înainte de a trece din ipostaza de om în aceea de personaj. Toți creatorii, din toate artele, cer, conştient sau inconştient, harului Duhului Sfânt. În esența ei, arta înseamnă *pneuma*, inspirație. Marele artist crede că e inspirat de Dumnezeu şi caută să trăiască în starea de isihie cât mai mult. Iar dacă ar fi un trăitor isihast, ar căuta „*lumina increată a dumnezeirii*", care este obiectul contemplației isihaste. Această lumină se identifică cu lumina Taborului, atunci când Iisus s-a schimbat la față dinaintea ucenicilor săi (cf. **Matei**, 17, 1-9). Iar cel mai mare reprezentant al isihaştilor din Athos, părintele lor, călugărul Grigore Palama (1296 – 1358), ulterior episcop al Tesalonicului, a susținut, împotriva scolasticilor apuseni, că această lumină este o energie care iradiază din esența divină, ca o revărsare a Duhului Sfânt, necreată şi fără ipostază. Revelația acestei energii transluminoase o are cel care ajunge pe Muntele Sfânt, hăruit cu toate forțele divine. Interesantă este şi legătura pe care Grigore Palama o face între duh, har şi îndumnezeire, de unde decurge o nouă concepție, concepția isihastă, asupra mântuirii, văzută ca o *metanoia* supranaturală, ca o preschimbare tainică a omului în Dumnezeu, fără a se altera însă misterul esenței divine. Această îndumnezeire nu este posibilă decât prin trăire isihastă, prin trăire pneumatică, altfel spus, prin *palamism*, de la numele Sfântului Grigore Palama, care înseamnă teologia energiilor divine necreate.

Scanned with CamScanner

Cum observăm, există o mare legătură între *isihie* şi *pneuma*, între linişte şi inspiraţie. Fiindcă amândouă trăirile se bazează pe arta de a respira. De altfel, în greceşte *pneuma* înseamnă *răsuflare*, *adiere*, cuvânt cu care este denumit însuşi duhul. Isihaştii se consideră fiinţe pneumatice. Un pneumatic este o persoană pătrunsă de duh, care acţionează în numele lui. La Athos, toţi vieţuitorii se consideră fiinţe pneumatice, fiindcă acest munte din mijlocul mării, care, împreună cu Sinaiul şi Taborul, formează triada muntoasă a descoperirilor dumnezeieşti, este locul hărăzit Duhului Sfânt, spaţiul unde el este chemat să se descopere, prin energiile Sale Sfinţitoare, pe chipurile înduhovnicite ale monahilor. De aceea, Athos-ul şi este socotit arvună a Veacului viitor. Peste tot acolo este invocat Duhul Sfânt, care este perceput ca un fluid energetic existent în toate lucrurile şi care poate fi transmis prin anumite gesturi, cum ar fi punerea mâinii deasupra capului, sau se poate încarna ca Spenta Mainyu, cum este numit el în parsism, iar în creştinism este considerat a treia unitate constitutivă a Sfintei Treimi. Sfântul Apostol Pavel vede în Sfântul Duh măreţia şi forţa împărăţiei lui Dumnezeu care va veni, în contrast cu zgura lumii prezente. Această trăsătură eshatologică stă la baza concepţiei mistice potrivit căreia prin invocarea Sfântului Duh se pot sfinţi lucrurile şi oamenii.

Aşadar, oamenii pot fi împărţiţi în pneumatici, cei care acced la înălţimile duhului, ale spiritului, categorie în care se plasează şi gnoza, neognosticismul, dar şi toate sectele teosofico-ocultiste ale prezentului, apoi în psihici, cei care se pot ridica doar la nivelul credinţei, şi, în fine, hylici, sarcici sau somatici, adică cei care rămân cantonaţi în material (gr. *hyle* – materie), în carnal (gr. *sarx* – carne) sau în senzorial, în corporal (gr. *soma* – corp). Pneumaticii sunt spirite alese, din care se triază sfinţii bisericii. Însă Iisus, care s-a rugat în pustie ca într-o chilie, care a impus trăirea chiliastă, a spus că dacă îl vom urma, „*veţi fi ca Mine şi chiar mai presus decât Mine*". Calea este *rugăciunea lui Iisus* sau *rugăciunea minţii*, prin care se realizează o stare de concentrare a minţii în urcuşul spre energia de sus şi de pace lăuntrică, în care sufletul se deschide

Scanned with CamScanner

total către Dumnezeu. Aceasta este limba isihastă, o trăire simplă, naturală, organică, lesne de îndeplinit de către orice credincios.

Evident, după modesta mea opinie, trăirea isihastă este o trăire de sine, individuală, nu se poate predica, învăța la televizor, cum a încercat Vasile Andru s-o preda într-o serie de emisiuni, stârnind hilaritate, pentru că televiziunea, trăirea butonistă, este tot ce poate fi mai opus isihasmului, care presupune izolare şi un climat specific, cum o arată şi istoria sa, isihasmul fiind o mişcare spirituală panortodoxă, pornită de la Muntele Athos, din mănăstirea Marea Lavră, fondată de Sf. Atanasie Atonitul, în 963. Isihasmul este un mod de trăire mistic-religios, specific vieții monahale, practicat îndeosebi de călugării de la mănăstirile athonite, care trăiau încă din vremuri vechi o viață de pusnici, în asceză aspră şi viață mistic-contemplativă, în tăcere (gr. *en isihia* = tăcere), de unde şi denumirea de isihaşti.

De la preocupările muncii manuale, aceşti călugări au trecut la viața contemplativă, urmând învățăturile Sf. Dionisie Areopagitul şi ale Sf. Simeon Noul Teolog, celebru mistic din sec. XI, care susținea că printr-o contemplație continuă, exercitată mult timp, se poate realiza o apropiere atât de mare de Dumnezeu încât se poate ajunge la vederea luminii dumnezeieşti chiar cu ochii trupeşti. Pentru a ajunge la aceasta trăire, se folosea o anumită poziție a corpului şi se rostea continuu rugăciunea: „*Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă*". Isihasmul a fost definit ca doctrină a Bisericii de Răsărit, la Sinodul din 1531, ținut la Constantinopol. Printre susținătorii isihasmului se află Grigorie Palama, Nil Cabasila, Nicolae Cabasila, arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului şi monahul de la Athos, Nicodim din Naxos, care i-a dat si un nou avânt. Acest curent s-a răspândit în toată lumea ortodoxă, prin intermediul textelor adunate la sfârşitul sec. al XVIII-lea, sub numele de **Filocalia**. Concepția isihastă va influența şi paisianismul românesc întrucât Paisie, întemeietorul lui, a trăit un timp la Athos şi a scris o lucrare de reguli monahale, cu titlul **Rugăciunea minții**.

Scanned with CamScanner

Trăirea ombilicală

Dar limba isihastă nu presupune numai o trăire la înălţimile duhului, ci şi una la nivelul corpului, pentru că obiectul contemplării isihaste este buricul, de unde şi forma ghemuită, „spre buric", a trupului isihastului care se roagă, de parcă s-ar afla încă legat ombilical de mamă, de natura-mamă. Isihasmul este, altfel spus, o trăire ombilicală. De aceea, isihaştilor li se mai spune şi omfalopsihişti, de la grecescul *omphalos*, care înseamnă buric. Omfalomania este, deci, o trăsătură specifică isihaştilor. În antichitate, prin *omphalos*, un fel de cupă de marmură aflată în templul lui Apollo din Delfi, se indica centrul lumii. Cu alte cuvinte, sanctuarul era identificat cu „buricul lumii". Astfel de identificări cu centrul lumii se cunosc şi la Roma, şi la Bagdad, şi la Ierusalim, şi la toate locurile sfinte de pe acest pământ, ba azi însăşi Europa îşi caută cu disperare un centru, uitându-se că nu centrul geografic trebuie căutat, ci centrul spiritual.

În satele şi oraşele de pretutindeni domneşte credinţa neclintită că acolo, şi nu în altă parte, se află centrul Europei. Nu suntem şi noi, românii, obsedaţi de această idee, dacă am fost şi suntem în Europa sau la marginea ei? Şi unii cred că numai integrarea în UE ne poate plasa şi pe noi în centrul Europei. Dar Mircea Eliade, aşa cum am arătat, vedea de mult acest „Die Mitte" când a spus: „*Eu cred în viitorul culturii româneşti mai mult decât în viitorul culturii europene*". El se referea, repet, la centrul spiritual. Aşa cum se referea şi Blaga când spunea că „*veşnicia s-a născut la sat*". Satul este pentru românul tradiţional buricul lumii. Indiscutabil, centrul spiritual al Europei este Dumnezeu. Şi Dumnezeu se află în noi. Fiecare suntem în centrul universului. Atâta timp cât poporul român nu-şi pierde credinţa, el se află în centrul Europei, în centrul zarişte i.

Desigur, credinţa a fost şi ea pusă la încercare, mai ales în perioada comunistă, poate de aceea suntem într-o continuă tranziţie fiindcă procesul de purificare a românilor este foarte lent. Lepădarea de zgură, de sechele, cere sacrificii. Şi învăţători noi. Care să le arate oamenilor calea spre trăirile înalte, prin care se pot pocăi şi mântui. Şi trăirea isihastă, rugăciunea minţii, este la îndemâna fiecăruia, dacă omul are unde să se roage nevăzut decât

Scanned with CamScanner

de Dumnezeu. Aşa cum mi s-a spus la Athos, de către cei mai înţelepţi vieţuitori, putem trăi isihastic şi în mijlocul Bucureştilor, oriunde avem o chilie. Mai ales că această trăire este specifică ortodoxiei. Cu toţii, deci, ne putem umple de omfalomanie.

Aşadar, prin isihasm, prin trăire gridomphalică, putem deveni pneumatici, adică putem dobândi inspiraţia Duhului Sfânt, care ne va face să ne simţim în centrul lumii, în axis mundi, ba chiar în obârşia ei. Trăirea isihastă este, prin urmare, o cale de purificare. Când părintele Galeriu a intrat în altar să se concentreze, el nu a făcut altceva decât să se lepede de zgura existenţială, să se elibereze de cele pământeşti, pentru a dobândi acea stare de linişte şi purificare necesară comunicării unui mesaj atât de important, cum este extazul, configurat în trei trepte: *extazul cotidian*, *extazul artei* şi *extazul religios*. Şi el a contribuit astfel la realizarea unui film dedicat pictoriţei Magdalena Rădulescu, ridicându-i conţinutul la nivelul duhului inspirator. Prin acest model, dovedim că metoda isihastă poate fi aplicată în artă, în special în teatru, arta care se bazează pe actori, fiinţele alese să semene cu călugării isihaşti. Dacă nişte actori coreeni au putut realiza un spectacol după piesa **Hamlet** prin trăiri şamanice, nu cred că nu se vor găsi actori români, actori ortodocşi, mari credincioşi şi mari trăitori, asemenea călugărilor athoniţi sau părintelui Galeriu, în stare să realizeze veritabile spectacole isihaste, comparabile cu vecerniile sau liturghiile de la Sfântul Munte. Mai ales că trăirea omphalică este cea mai potrivită pentru arta actorului, în care un rol important îl are exerciţiul dintre psihic şi corp.

Omul, de la natură, este o fiinţă temătoare, deci religioasă. Frica, pe care Eccleziastul o punea la începutul înţelepciunii, este şi cauza apariţiei religiei şi a practicilor religioase, care toate, în toate timpurile, au avut ca scop purificarea, eliberarea de zgura existenţială, de „carnea" lumii, cum spunea Apostolul Pavel. Se cunosc numeroase forme de purificare, de la aceea practicată în Misterele eleusine, după modelul lui Demeter, care îi trecea prin foc pe cei pe care voia să-i purifice şi să-i facă nemuritori, cum a procedat cu însuşi Triptolemos, regele din Eleusis, şi până la forma isihastă, una din cele mai profunde forme de purificare, purificarea

Scanned with CamScanner

prin rugăciunea către sine. Această rugăciune este menită să aducă împăcarea credinciosului cu el însuşi şi cu ceilalţi, să-i aducă iertarea şi liniştea sufletească necesară pentru a intra într-un dialog curat, nemijlocit, cu Dumnezeu, pentru a capta lumina harului. Mai mult, numai această trăire înaltă face posibilă învierea Mântuitorului în momentul euharistiei. Atunci are loc *epicleza*, care este o rugăciune specială de invocare a Duhului Sfânt, cu scopul de a sfinţi Darurile în ritualul împărtăşaniei, când se petrece miracolul euharistic, adică atunci când pâinea şi vinul se transformă aievea în trupul şi sângele Mântuitorului. Fără trăirea isihastă, fără rugăciunea minţii săvârşită în altar, nici un preot nu ar putea realiza această transsubstanţiere divină.

Metanoia

Limba isihastă este o limbă edenică, o limbă de obârşie, aflată la temelia tuturor realităţilor primordiale. Omul are nevoie de o reîntoarcere la rădăcini, la sacralitatea originară, când era tot una cu religia, aşa cum se petreceau lucrurile în sărbătorile dionisiace, în practicile orfice sau în Misterele de la Eleusis. **Misteriile** sau **Misterele**, cum se vor numi şi în Evul Mediu, erau culte sau societăţi secrete greceşti care oficiau iniţierile într-o taină sacră, printr-un ritual secret şi care cuprindeau gesturi şi simboluri semnificative pentru credinţa transmisă. În perioada clasică funcţionau Misterele de la Eleusis, iar mai târziu, pe măsură ce au pătruns zeii orientali în cultura mediteraneană, s-au înmulţit şi misterele. Treptele iniţierii (care erau şapte, cinci sau trei) presupuneau o pregătire a aspirantului pentru taina finală, care era alegorizată printr-un sacrificiu sacramental. De pildă, în misteriile cavalerului dac, gradele iniţiatice erau figurate de berbec (*aries*), soldat (*miles*) şi leu (*leo*). Primele două se aflau sub egida lui Marte, ultimul era patronat de Soare, iar ofranda o constituia jertfirea unui berbec. Din aceste Mistere iniţiatice şi-a tras seva multe ordine oculte, precum francmasoneria, dar şi practici profetice, precum a mărturisit însuşi Nostradamus.

Şi omul actual are nevoie de o revenire la sacru, de o regăsire a misterelor iniţiale. După miracolul grecesc, sute de ani omenirea

Scanned with CamScanner

n-a avut altar, dar a reînviat în evul mediu, când a apărut o formă de spectacol numit Mister. Misterele medievale au renăscut gustul pentru sacru şi au făcut posibilă apariţia unui fenomen numit Shakespeare. Cred că şi azi, în această epocă de tranziţie şi confuzie, perspectiva religioasă ar fi leacul. Iată de ce căutăm să realizăm aici o iniţiere în limba isihastă, ca un mijloc esenţial în anamnesis-ul trăirii.

Limba isihastă e, de altfel, potrivită spaţiului nostru ortodox şi e pe măsura sufletului românesc. Esenţial este ca omul creştin să creadă cu ardoare în Dumnezeu, aşa cum mărturisea Enescu, să fie pătruns de misticism ca şi el. La liniştea athonită, la armonia deplină, nu poţi ajunge decât prin rugăciune. Prin *lucernalii*, mai întâi, care sunt rugăciuni în gând, apoi prin cea mai desăvârşită formă de glăsuire artistică, numită *ideomelon*, care la Mănăstirea Vatopedu se cântă numai la pavecernie, într-un paraclis al Maicii Domnului. Trăirea unui ideomelon este o performanţă ieşită din comun, care în practica athonită însă este un fenomen zilnic datorită stării de rugă, de credinţă, în care trăiesc călugării. Numai revenirea la un plan religios, supranatural, poate să scoată omenirea din pietrificarea materială, polifemică. E nevoie de o nouă *metanoia*, cum spuneau anticii, concept preluat şi de biserică şi care înseamnă schimbarea spiritului, înnoirea minţii, orientarea fundamentală a vieţii, prin care se ajunge la îndumnezeire. Prin trăirea isihastă ajungi şi la metanoia, o stare pe care o poate atinge şi muritorul de rând dacă crede, nu numai atleţii lui Dumnezeu. Starea de graţie dumnezeiască în care se află ascetul, sfântul sau martirul poate fi accesibilă şi mireanului dacă izbuteşte să se înalţe până la Dumnezeu prin credinţa sa. Sigur, nu există o reţetă generală, isihasmul e o trăire în singurătate, de sine şi cu sine. Numai Dumnezeu ştie când, cum şi dacă se va întâmpla să intri în starea de graţie. Sigur însă este faptul rugăciunii, calea rugăciunii, drumul ei lung şi anevoios. Numai prin rugăciunea către sine, prin isihasm, poţi ajunge la înnoire, la metanoia. Şi pildă ne este însuşi Mântuitorul. Iată cum ni-L înfăţişează pe Domnul Iisus Christos în Ghetsimani Sfântul Apostol Luca în **Evanghelia** sa: *„Şi fiind în luptă grea, Se ruga şi mai fierbinte. Şi sudoarea I se făcuse ca*

Scanned with CamScanner

nişte picături mari de sânge, care cădeau pe pământ" (**Luca** 22, 44). Din punct de vedere bisericesc, aşadar, metanoia este dorinţa, voinţa şi lupta de a te naşte a doua oară întru Iisus Hristos. Şi nu numai sfinţii recunoscuţi de biserică sunt aceia care au cunoscut metanoia. Fiindcă, totuşi, în cele din urmă, metanoia este şi o stare a rugăciunii întru credinţă. Iar Credinţa este eminamente individuală şi neîmpărtăşibilă. Şi nu doar sfinţii din calendar se roagă Domnului.

Nu este un secret pentru nimeni că marii trăitori sunt ca nişte călugări, duc o viaţă ascetică şi îşi antrenează mereu sufletul ca să intre în starea de graţie a creaţiei. Limba isihastă e de folos oricărui om care vrea să atingă performanţe de trăire. Mulţi oameni nu ştiu cum să-şi păstreze prospeţimea minţii şi a trupului, nu ştiu cum să se antreneze, cum să ducă truda cu ei înşişi. Limba isihastă le va oferi cheia, dacă înţeleg că la starea isihastă se poate ajunge numai prin rugăciuni. Şi nu orice fel de rugăciuni, ci numai prin rugăciunea către sine. Prin **Axion Estin** sau prin alte rugăciuni specifice pe care le voi transcrie şi aici, aşa cum le-am auzit la Athos.

Kirie eleison

Pentru prima oară am luat cunoştinţă cu această rugăciune scurtă, cea mai scurtă dintre rugăciuni, la Mănăstirea Cutlumuş. După vecernie şi prezentarea moaştelor pe care le deţine mănăstirea, a urmat o slujbă cam de 20 de minute, numită pavecernie, adică după vecernie. Pavecernia are o însufleţire deosebită, e ca o sculare din morţi după adormita vecernie, de parcă toţi călugării au uitat că n-au mai mâncat de ieri seară, de parcă nu-i mai chinuie dracul din maţe, şi acum, deodată, s-au înviorat. Totul e cald, melodios, nu există decât o continuă cântare, cu adevărat aici te simţi ca într-o familie a credinţei. Şi în această însufleţire, se aude un cuvânt, un cuvânt mai presus decât toate, pe care un călugăr îl repetă la nesfârşit, cuvântul „Kirelei". Apoi ceilalţi îl preiau şi se aude ca un ecou: „Kirelei", „Kirelei", „Kirelei", „Kirelei"...

În acest timp, diaconul ne tămâiază cu un vas de o formă specială, cu nişte clopoţei pe margini, pe care îl clatină şi scoate

Scanned with CamScanner

niște sunete ca o talangă de oi. La noi, acasă, se numește *cățuie* și unele cățui sunt lucrate cu un înalt meșteșug, sunt chiar opere de artă, cum am văzut la Mănăstirea Tismana, de pildă. Mai apoi aveam să aflu că în greceşte i se zice *katdzi*. Și încontinuu aud „Kirelei", „Kirelei", „Kirelei"...(sună de parcă ar striga-o pe Chiralina), ba un călugăr pronunță „Kiralet", iar altul „Kirele". L-am transcris cu „K" fiindcă sigur vine de la Kiros, Dumnezeu, iar din experiența mea deduc că e vorba de acel „*Doamne miluieşte*" din Liturghia noastră, din Liturghia ortodox-românească, ce vine tot de la greci, pesemne că, spus repede, se aude dintr-o bucată. Într-adevăr, cum mi-a spus apoi părintele călăuzitor, este vorba de expresia ΚΙΡΙΕ ΕΛΕΙΣΟΝ, care tocmai asta înseamnă: „*Doamne miluieşte*". Însă pronunțat repede, pe cale orală, devine un singur cuvânt. Poate că și unui străin care asistă la o slujbă într-o mănăstire românească, această expresie să i se pară un singur cuvânt, dacă e pronunțat la fel de repede: „Doamileşte", așa cum, la Siliștea-Gumești, am auzit, atunci când am făcut filmul **Credința lui Moromete**, cuvântul „Aştezău", care este o prescurtare a expresiei: „Așa să te ajute Dumnezeu", care acolo ține loc de „bună ziua".

Mecanica mistică

La evenimentul liturgic se ajunge, așadar, prin repetiție. Călugării repetă ce i-au învățat călugării părinți. Cum de au ajuns la această mecanică de robot, să repete mătăniile și crucile la infinit, așa cum intonează la infinit „Doamne miluieşte"?! Faceți numai un mic exercițiu și vedeți ce simțiți.

Repetați după mine: „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte".

Și încă o dată: „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte".

Și mai departe: „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte",

Scanned with CamScanner

„Doamne miluieşte", „Doamne miluieşte"...

Şi tot aşa, de zeci şi zeci de ori, de sute şi mii de ori, ca bâţâiala infinită a evreilor când se roagă în sinagogi după cum strămoşii lor se rugau în Templul lui Solomon, din care azi n-a mai rămas decât un zid, Zidul Plângerii.

Ritul

Aici trebuie subliniat încă o dată că la împlinirea spectacolului religios se ajunge pe calea repetiţiei. În acest punct, asemănarea slujbei cu teatrul este perfectă, pentru că şi slujba religioasă e o continuă repetare, ca un spectacol care se joacă întocmai stagiuni la rând. Dar un spectacol religios nu se joacă doar doi sau trei ani, cel mult zece ani, precum o piesă de succes, ci sute şi chiar mii de ani. La creştini, îndeosebi, se spune că sâmburii liturghiei, aruncaţi de însuşi Iisus Hristos, au încolţit prin osârdia ucenicilor Săi şi

Liturghia a căpătat prima formă cultică încă din timpul celui dintâi patriarh al bisericii, Apostolul Petru, care l-ar fi inspirat pe Ioan Hrisostomul, care i-a fixat pentru totdeauna tipicul. Aproape de două mii de ani, noi, ortodocşi, păstrăm acelaşi tipic, acelaşi canon, acelaşi ritual.

Însă fără harul liturgic nu se explică starea înălţătoare pe care călugării o ating în timpul slujbelor. La această intensitate a trăirii nu se poate ajunge decât prin multă osârdie, adică prin repetiţii îndelungate. Şi la Athos efectul este ca o minune, iar acest lucru se petrece noapte de noapte. Călugării trăiesc fiecare slujbă de parcă ar fi ultima, ca în noaptea următoare s-o ia de la capăt. De fiecare dată epuizarea este maximă, dar ei renasc ca prin miracol şi participă cu aceeaşi prospeţime. Ei deţin secretul numit „floarea tinereţii", o prospeţime care nu se ofileşte niciodată. Un actor, dacă joacă într-un rol principal, Richard al III-lea să spunem, după un spectacol epuizant, de trăire intensă, când slăbeşte câteva chilograme, ca un mare preot liturghier, îşi revine după câteva zile, timp în care se odihneşte. Dar un călugăr, odată intrat în cin, e într-o rugă continuă, nu mai are loc pentru nici o pauză. Ba îl vezi ducându-se cu bucurie la biserică, de parcă s-ar duce într-un loc al deliciilor, al supremei plăceri...

Nu o dată m-am întrebat la Athos, văzându-i pe călugări luând-o meticulos de la capăt cu închinăciunile pe la icoane şi cântând aceleaşi şi aceleaşi versete doctrinare, oare cum de nu se plictisesc?! Dimpotrivă, sunt fericiţi. Aşa cum sunt şi măicuţele şi călugării de pe tot cuprinsul ortodoxiei. Repetă zi de zi, dimineaţa, seara şi noaptea, acelaşi spectacol, acelaşi tipic, mâncând doar o dată sau de două ori în 24 de ore. Pe un actor, ca să repete de mii de ori acelaşi rol în acelaşi spectacol (ce să mai spun de lunile şi chiar anii de repetiţii până la premieră!), oare ce-l ţine? Meseria, fiindcă din asta trăieşte, asta e slujba lui, dar şi gloria, succesul la public. Însă pe călugări, pe călugăriţe, pe aceşti copii, cine îi montează, ce motivaţii lăuntrice le mişcă buzele şi mâinile, pentru că salariu nu au şi nici spectatori să-i aplaude?!

*

Scanned with CamScanner

Această mişcare seamănă cu actul sexual, pe care îl sugerează toate religiile, inclusiv cea islamică, prin repetatele mătănii îngenuncheate. Actul sexual se află nu numai la baza vieţii, dar şi a credinţei. Religia nu se putea îndepărta de izvor, de ceea ce este esenţa universului, procreaţia. Actul sexual, aşa cum îl defineşte Miguel de Unamuno în cartea sa **Sentimentul tragic al vieţii**, este o luptă pentru al treilea. Aceasta e trinitatea procreaţiei. O luptă între doi parteneri, între două fiinţe, de sexe opuse, pentru al treilea. Bărbatul şi femeia se luptă pentru a însămânţa şi a da viaţă unui urmaş de-al lor. A te perpetua, spune Unamuno, înseamnă a muri, a dărui viaţa noastră altcuiva. Orice act de generare, asta înseamnă. Ne unim cu altul, dar pentru a ne împărţi. Or a te împărţi înseamnă, întrucâtva, a muri. Îmbrăţişarea intimă are ceva distructiv, tragic, e chiar intimă sfâşiere, precum dionysiacul *sparagmos*. Îndrăgostiţii, îmbrăţişându-se, se urăsc tot atât pe cât se iubesc, mecanism pe care îl studiază din punct de vedere psihanalitic şi Pierre Janet în tratatul său **L'amour et la haine**. Şi mai cu seamă îndrăgostiţii se luptă, se luptă pentru al treilea. De aici, dintr-un astfel de izvor unamunian, a creat arhitectul spaniol Antonio Gaudi faimoasa construcţie falică **Sagrada familia** de la Barcelona.

Iubirea este, deci, un rit, ritul unei lupte. Dar acest act este eliberator de energii şi chiar purificator, mai ales în momentul ejecţiei. Şi se petrece peste tot în natură. Se întâmplă nu numai la oameni, ci şi la animale, şi chiar este frecvent la unele plante, care trăiesc datorită ejaculaţiei, a eliberării de energie, a zvârlirii afară a sporilor din sporange. Fenomenul a fost imitat în mecanică. Ejecţia stă la baza aparatelor cu propulsie. Mulţi psihologi compară actul erotic cu un zbor, cu o plutire cosmică. Aşa cum l-a exprimat şi Brâncuşi, care a fost o perioadă ţârcovnic la biserica română din Paris, l-a exprimat în forme pure, şlefuite îndelung, desăvârşite. Aproape toată sculptura lui este o sublimare a eroticului, a organelor genitale. Desigur, nici Liturghia nu rămâne străină de o asemenea viziune, şi ea este o formă sublimată a Creaţiei, mai exact, a Procreaţiei, o formă mistică a acestei formidabile lupte în

Scanned with CamScanner

care toate energiile se adună, sub scutul întăritor al Duhului Sfânt, pentru a crea viaţă, pentru a da naştere Mântuitorului.

Transa

Această repetare mecanică are însă un scop: ca actantul, credinciosul, să intre în transă, după ce a fost golit de zgură, eliberat de orice reziduuri lumeşti. La fel se roagă, cum spuneam, şi evreii, bâţâindu-se continuu, întâi în picioare, apoi în genunchi, dar şi musulmanii. Şi ruga lor are o natură omphalică. Stau ghemuiţi şi fac mătănii după mătănii din clipa când muezinul, preotul oficiant, aflat în vârful minaretului, îi cheamă la rugăciune şi până se întunecă. Şi asta zi de zi, de zeci şi sute de ani. Măicuţele ortodoxe, ca şi călugării, au un şirag de mărgele negre numit *metanie*, un fel de abac, aşa cum catolicii şi alte culte au *rozariul*, cu care socotesc rugăciunile rostite. Unii călugări le şi uită numărul. Această metodă este cea mai pură tehnică de evadare, de spălare a creierului şi de intrare în transă. Catolicii i-au închinat chiar şi o zi de sărbătoare, prima duminică din luna octombrie.

I-am studiat îndelung pe călugări, însă n-aş fi înţeles niciodată secretul fericirii lor dacă nu i-aş fi imitat, dacă nu aş fi făcut după ei mii de închinăciuni în faţa icoanelor şi a Evangheliei, dacă nu m-aş fi lepădat de orice raţiune şi nu m-aş fi „*smintit întru Hristos*", dacă nu aş fi făcut adică în prostie mii de mătănii, dacă nu aş fi urmat tot tipicul aşa cum ei l-au învăţat de la călugării mai bătrâni, care şi ei, la rândul lor, l-au învăţat de la cei care acum se află în ţintirimul mănăstirii. Eu crezusem până atunci că o singură cruce este suficientă pentru a-mi mărturisi credinţa. Ba mă lăsasem convins şi de fapta unui teolog ca Lucian Blaga, care nu se închina şi nu se ducea la biserică, argumentând că în credinţă nu semnele exterioare contează, hotărâtoare este trăirea lăuntrică. Şi Eminescu mă învăţase că numai „*credinţa zugrăveşte icoanele-n biserici*".

Însă de unde să iei o asemenea credinţă colosală? De unde şi cum să acumulezi asemenea energii pentru ca trăirea lăuntrică să fie suficientă sieşi? De aceea, am vrut să trăiesc şi experienţa monahală, să imit ritualul fără să mă mai gândesc la nimic, fără să-mi mai pun nici o întrebare apofatică, eliberându-mă complet de

Scanned with CamScanner

orice ispite. Şi numai acele mii de trăiri repetate, repetate la infinit, m-au făcut să înţeleg faptul că viaţa de mănăstire este o viaţă în transă, că rugăciunile, cântările, închinările şi mătăniile repetate îi transformă pe călugări total, dar mai ales pe călugăriţe, aşa cum am constatat într-o vieţuire mai lungă la Mănăstirea „Buciumeni". Am observat aici că numai prin acest vertij în care intră, o adevărată ameţeală fizică, generată şi de lungile postiri şi de faptul că nu mănâncă niciodată dimineaţa înaintea slujbei, ele devin ca nişte posedate, ca nişte iele, oricum, nu mai sunt pământene, fiinţa şi chipul li se transfigurează, căci se rup complet de contingent şi ajung undeva în cer, într-o treaptă a trăirilor necunoscută muritorilor de rând.

Acceptarea ruperii de lume numai aşa se explică, prin faptul că găsesc acolo, în şi prin liturghie, o lume mai bună decât cea din care au venit. Imitându-le cu sfinţenie, am înţeles că la această evadare cosmică nu se poate ajunge decât prin trăire mistică, care e imposibil de atins pe căi pământeşti. La ea nu se poate ajunge decât prin transa la care te duce repetarea infinită a aceloraşi gesturi şi cuvinte, a aceluiaşi veşnic ritual, printr-o trăire îndelungată însă, de câţiva ani. Părintele Cleopa de la Sihăstria Neamţului spunea că puţini călugări pot ajunge la *rugăciunea inimii*, că numai cei aleşi, care trăiesc ani de zile în ritualul rugăciunilor, pot atinge această fericire. Trăirea nu este atât mentală, cât mai ales fizică, foarte concretă, când participarea se identifică cu anularea fiinţei, când nu mai simţi nimic, de parcă eşti drogat, complet amorţit, de parcă ţi-a îngheţat tot trupul şi ai ajuns să pluteşti doar cu sufletul la ceruri, la Dumnezeu.

*

Teatrul, ca şi alte forme de spectacol, este o artă a trăirii, cum îl definea Camil Petrescu, o artă a trăirii în prezenţa spectatorului. Nici religia nu este altceva. Poate în loc de artă ar trebui să spunem act, fiecare credincios fiind un actant, un participant la joc, la jocul divin, la spectacolul religios. După cum teatrul este un sistem de convenţii, aşa este şi religia în manifestările ei exterioare. Religia n-ar putea exista, dacă n-ar exista convenţia mistică, dacă n-ar trebui să credem că *antimis*-ul acum e altar, acum e giulgiu, că Sfântul Prestol acum e peştera Naşterii Domnului, acum e piatra

Scanned with CamScanner

Sfântului Mormânt sau dacă nu am crede că pâinea sfinţită e trupul lui Hristos şi vinul sângele Său, aşa cum trebuie să ne prefacem că îl luăm pe Smoktunovski drept Unchiul Vanea, după cum însuşi Unchiul Vanea este o umbră a unui personaj real sau o închipuire a minţii lui Cehov. Dar această minte, ca şi personajul real, ce sunt, cine sunt, cine le-a creat? Nu sunt materializări ale tiparului divin? Nu fac parte din euharistie? Nu jucăm cu toţii într-o piesă deja scrisă înainte de a ne naşte? Şi nu spunea bătrânul Will că lumea e o scenă şi toţi oamenii-s actori?

Însuşi scenariul divin, aşa cum l-a plăsmuit Dumnezeu, este o convenţie. Ca şi Creaţia. Dumnezeu n-a fost un simplu arhitect al universului, a fost un artist total. De aceea, El se bucură când artiştii îl imită. Toate manifestările umane sunt imitaţii, mai mult sau mai puţin reuşite, ale modelului divin. Şi sămânţa lui, a lor, este *ritul*. De la grecescul *riton* şi latinescul *ritus*. Orice spectacol este un ceremonial, care se face după un tipar. El urmează tipicul vechilor credinţe religioase, chiar dacă nu a mai păstrat decât ritul lor. Fără rit sau ritm nu există artă, spectacol. Iar ritmul, cum spunea Caragiale, este esenţa stilului. Care este chiar opera, chiar pecetea ei inconfundabilă.

Smintirea

Totul, aşadar, este convenţie. Însă noi vorbim aici de convenţia mistică, prin care trăim aievea prefacerea pâinii şi vinului în trupul şi sângele Mântuitorului. Trebuie să fii nebun sau smintit întru Hristos ca să crezi într-un asemenea miracol. Credinţa este, de altfel, un fel de nebunie. Iar ca să crezi, trebuie să înţelegi de unde vine izvorul, să ştii să asculţi măcar povestea Pâinii. Pe care Iisus a spus-o mulţimii când se afla în sinagoga din Capernaum (**Ioan**, 6, 48-65). Să-L crezi pe Iisus când spune (de aici începe credinţa): „*Eu sunt Pâinea vieţii*" sau „*Eu sunt Pâinea vie, care s-a coborât din cer*". Aceste cuvinte i-au mâniat pe iudei. Dar El a continuat: „*Dacă mănâncă cineva din pâinea aceasta, va trăi în veac; şi pâinea pe care o voi da Eu este Trupul meu, pe care îl voi da pentru viaţa lumii*". Dar nimeni nu L-a crezut, nici chiar ucenicii Săi. Iudeii se întrebau: „*Cum poate Acesta să ne dea*

Scanned with CamScanner

trupul să-l mâncăm?". Ce, suntem canibali!?, or fi gândit unii. Dar Iisus i-a băgat şi mai mult în ceaţă: „*Adevărat, adevărat vă spun, dacă nu mâncaţi trupul Fiului Omului şi dacă nu beţi sângele Lui, n-aveţi viaţă în voi înşivă*". Ce, suntem vampiri?!, or fi gândit alţii. „*Cine mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţa veşnică; şi Eu îl voi învia în ziua de la urmă. Căci trupul Meu este adevărată hrană şi sângele Meu adevărată băutură. Cine mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne în Mine şi Eu în el. După cum Tatăl, care este viu, M-a trimis pe Mine şi Eu trăiesc prin Tatăl, tot aşa, cine Mă mănâncă pe Mine va trăi şi el prin Mine*".

Iisus a spus aceste lucruri cu mult înainte de momentul Cinei celei de taină. Cine se împărtăşeşte, trebuie să creadă că el a rămas în Hristos şi Hristos în el. Dar cine este el să creadă că însuşi Mântuitorul se află în el, că a intrat ca un duh? Să luăm aminte la ceea ce le-a spus mai apoi Iisus ucenicilor Săi, văzându-i total nedumeriţi; i-a întrebat: „*Vă sminteşte aceasta?*" Sigur, sminteală e să crezi că numai mâncând trupul şi bând sângele Învăţătorului tău vei trăi, vei avea viaţa veşnică! Dovadă că şi ei I-au zis: „*Cuvântul acesta este prea tare; cine poate să-l sufere?*" Şi ştiind că unii murmurau şi continuau să nu creadă şi că unul dintre ei Îl va vinde, Iisus le-a dat cheia celor spuse: „*Duhul este acela care dă viaţă, carnea nu foloseşte la nimic; cuvintele pe care vi le-am spus Eu sunt duh şi sunt viaţă*".

Dar mintea lor era tot „*poticnită*" şi, ca să nu se sminteească de tot, unii L-au părăsit pe Învăţătorul lor. Dacă ucenicii Lui n-au crezut în această prefacere prin duh, ce pretenţie să ai la un ţăran din Buciumeni?! Numai cel cu o mare credinţă, în stare să *sufere* întru Cuvântul lui Dumnezeu, poate să trăiască euharistia. Trebuie să fii nebun sau scrântit întru Hristos, aşadar, ca să crezi că în toate bisericile în care se ţine liturghia creştină învie atâţia Hristoşi deodată. Parcă şi văd cum la fiecare liturghie, în atâtea altare câte sunt în marea familie a creştinătăţii, lumea se umple de mii de Hristoşi! Sau de un singur Hristos, unul, mereu acelaşi, în mii de exemplare. Şi unde se duc aceşti Hristoşi? În noi, atunci când ne împărtăşim: „*Eu în el*".

Scanned with CamScanner

Idioritmul

Nu numai isihasmul, dar şi idioritmul, forma de manifestare a spectacolului isihast, este legat de Athos, începând din perioada când viaţa spirituală atinsese asemenea înalte culmi încât împăratul Konstantin Monomah l-a numit „Muntele Sfânt". Spre sfârşitul sec. al XIII-lea, tot muntele era acoperit de mănăstiri, formând o împărăţie călugărească. În timpul cruciadelor, Sf. Munte a avut de suferit, dând Bisericii Ortodoxe nenumăraţi sfinţi, ierarhi, cuvioşi şi mucenici, mai ales în timpul ocupaţiei latine (1204-1261), pe timpul patriarhului Ioan Vetos. După căderea Constantinopolului în 1453, Athosul este ocupat de turci. În urma unei convenţii între conducerea Athosului şi sultani, fiecare mănăstire plătea un bir anual la Poartă, Muntele rămânând astfel liber şi practic neocupat de turci. Dar starea mănăstirilor era foarte grea din cauza birului mare ce trebuia plătit turcilor. Astfel că în perioada post-bizantină – sec. XV-XIX – mănăstirile din Sf. Munte au putut supravieţui doar pentru că au trecut aproape în întregime pe seama celor două ţări române – Moldova şi Muntenia. Ocupaţia turcească a ţinut aproape 500 de ani, fără ca turcii să transforme Athos-ul în paşalâc, pentru că athoniţii, cu ajutorul domnitorilor români mai ales, îşi plăteau birurile la timp. Ba l-au şi apărat de prădăciuni străine, pentru că era un bun platnic (cu banii altora!) şi trebuia ocrotit. Cu excepţia domniei lui Soliman cel Mare (1520 – 1566), care a ordonat alungarea creştinilor din teritoriile cucerite, Semiluna n-a fost prea severă cu athoniţii.

După cum am arătat în cartea **Un păcătos la Athos**, mănăstirile de pe Sf. Munte sunt în mod normal mănăstiri cenobitice şi viaţa isihastă se păstrează mai bine în toate celelalte aşezăminte monastice – schituri, chilii, colibe eremitice –, care toate depind juridic de una din cele 20 de mari mănăstiri cenobitice. La origine, această instituire însemna că toţi monahii vieţuitori ai Muntelui Athos depind în mod necesar, atât material cât şi spiritual, de una din mănăstirile cenobitice. Dar odată cu fenomenul idioritmic, care s-a dezvoltat în timpul epocii turceşti, s-a produs o slăbire a controlului spiritual şi material pe care îl exercitau mănăstirile asupra dependinţelor lor şi atunci s-au creat

Scanned with CamScanner

aşa numitele „schituri idioritmice". Nu doar mănăstirile au devenit idioritmice, ci şi schiturile şi-au luat o independenţă faţă de mănăstiri. Deci astăzi ceea ce numim „schituri" sunt doar formal, juridic, dependente de o mănăstire sau alta, dar în fapt, practic, sunt autonome. Altădată, orice monah eremit ce vieţuia la Muntele Athos, fie că era într-un *kellion*, fie că era într-o *kathisma*, fie că era într-un *skiti*, depindea în mod necesar de unul din egumenii uneia dintre mănăstiri.

Dar fenomenul idioritmiei în marile mănăstiri, unde a existat o scădere a controlului unităţii în conducerea lor, a făcut să apară independenţa schiturilor. După acest tipic s-au organizat mai toate schiturile de pe întreg întinsul ortodoxiei, cum ar fi vechiul schit de la Sâmbăta Făgăraşului, unde primii călugări de aici au trăit după modelul idioritmic, sub forma unei sihăstrii unde fiecare locuia izolat, adunându-se numai la biserică pentru săvârşirea sfintelor slujbe. Constantin Brâncoveanu a reorganizat mănăstirea ca aşezământ cu viaţă de obşte (chinovitică). Prin *idioritmic* sau *model idioritmic* se înţelege, aşadar, o organizare monahală în care călugării duc o viaţă liberă, cu avere personală, cu gospodării proprii (case, grădini etc.), aşezate în preajma bisericii mănăstirii, dar în afară de incintă. Dacă din punct de vedere material sunt independenţi, călugării cu organizare idioritmică trăiesc totuşi în comunitate în timpul slujbelor la biserică.

Marii trăitori de pe Athos susţin, deci, că două pericole ameninţă Sfântul Munte: fenomenul îmbătrânirii monahilor şi fenomenul idioritmiei, care duce la un soi de slăbire a spiritului monastic. În timpul epocii turceşti, toate mănăstirile au trecut prin situaţia de a fi mănăstiri idioritmice. Prin urmare, forma slujbelor, încă de la denumirea mănăstirilor athonite, are o structură idioritmică (de la gr. *idiorrythmoi*), adică apropiată de forma teatrală pură, care, cum vom vedea, este spectacolul liniştii, imitat după modelul naturii. Aici se face spectacol din linişte, din isihie.

*

Iată cum am receptat eu prima oară acest fenomen idioritmic. Pavecernia la Mănăstirea Vatopedu are loc în paraclisul din mijloc, o bisericuţă ca o bijuterie aurită, cu totul amirosind a

Scanned with CamScanner

smirnă, a miros de rugăciune îndelungată, aşa cum este şi psalmodierea pe care o ascult acum, o capodoperă vocală, susţinută de un călugăr cu o voce baritonală, probabil e o cântare arhaică, are ceva din cântările arabe, fiindcă am auzit-o şi la Ierusalim, au preluat-o muezinii, seamănă cu psalmodierea lor, când, din minaretele moscheelor, cheamă credincioşii la rugăciune. O fi faimoasa tehnică a idioritmului?! Nu mult după ce acest bocet cosmic se termină, intrăm iar în ritualul închinărilor şi sărutărilor tuturor icoanelor văzute şi nevăzute, ca apoi să ieşim afară şi să ne întâlnim cu câțiva călugări români care vieţuiesc aici, la Vatopedu.

Printre ei se află şi părintele Vasile, despre care auzisem încă de acasă. Are o faţă trandafirie, aproape transparentă, trădând o viaţă intensă de chilie. E de o finețe rară, emană o superioritate teologică, contrastând cu mulți dintre preoții burduhănoşi şi roşii la faţă pe care i-am filmat nu o dată în ţară, care au schimbat chilia cu firma de afaceri. Aspectul său sufletesc, căci la un mare trăitor sufletul se vede pe faţă, m-a îndemnat să-l întreb ce este după el trăirea isihastă, o cunoaşte, o practică? După ce-mi spune că isihasmul vine de la grecescul *isihia*, care înseamnă linişte, ceea ce ştiam şi eu, îl defineşte drept *rugăciunea către sine*. Isihasmul este o împăcare cu tine însuți. Dar acest lucru se poate practica oriunde pe pământ!, zic. Trebuie cică să stai măcar o lună singur, în linişte, şi să dialoghezi cu tine însuți... E adevărat, o asemenea experienţă n-am trăit încă, dar cred că aş ajunge nu numai să dialoghez cu mine însumi, doar asta fac de când mă ştiu, de când mi-ascut pana de scriitor, ci să mă urc pe pereți şi să bat câmpii. Singur, singurel, într-o chilie, o lună de zile... Şi ăsta nu e decât începutul, partea cea mai uşoară a trăirii isihaste!...

Aş mai fi vrut să-l întreb cum şi unde se uneşte ascetismul cu extazul şi cum percepe harul Duhului Sfânt, energia emanată de Dumnezeu, cum obţine pacea lăuntrică, dar au intervenit păcătoşii noştri, în frunte cu Redingotă, care au bruiat discuţia, apoi au deviat în stilul cunoscut. Poate că era şi un moment nepotrivit, pentru a discuta lucruri atât de tainice. Am mai reţinut de la el un cuvânt pe care nu-l ştiam, *epicleză*. Aşa se numeşte cel mai important moment din timpul Liturghiei, când preotul rosteşte o

Scanned with CamScanner

rugăciune de invocare a Duhului Sfânt, ca să coboare şi să prefacă pâinea şi vinul în trupul şi sângele Mântuitorului, în timp ce la strană se cântă „*Pe Tine Te lăudăm...*". Epicleza e, deci, momentul de sfinţire a sfintelor daruri... L-am întrebat şi de acea cântare care m-a uluit, cică îi zice *ideomelon* sau, pe româneşte, *glăsuire* şi îşi are originea în idioritmul turcesc, cum am bănuit, care a influenţat puternic forma clasică a slujbelor monastice. Şi în ţară i se mai spune *idiomelă*, care se cântă după un mod propriu, de unde vine şi altă denumirea a sa: *însăşi-glăsuitoare*, prin care se arată că această cântare e ca o respirare lungă-lungă, dar care vine de la sine.

Luminaria

Am mai aflat că din tehnica sau arta slujbelor athonite fac parte şi *luminarii*, numiţi şi *lucernale*, nişte rugăciuni speciale care se spun în gând de către preot în timp ce la strană se citeşte psalmul vecerniei 103. Această modalitate lucernală (de la latinescul *lucerna* sau *luminaria*), de a spune în gând rugăciuni, este o practică athonită. De aceea am observat că, spre mirarea mea, slujba are momente de linişte, când gura e închisă şi se lasă să lucreze doar gândul. Mai sunt apoi şi *luminândele*, adică *stihirele* care se cântă la utrenie, prin care se imploră lumina harului dumnezeiesc şi luminarea minţii. Se mai numesc *svetline* sau *exapostilarii*, pentru că se cântă atunci când se crapă de ziuă. Multe slujbe se ţin mai ales în gând şi nu auzi nimic, cel mult o murmurare, iar când se cântă tare, pare ca o izbucnire de bucurie.

Îngenuncherea

Un alt lucru care îmi stătea pe limbă şi nu-mi dădea pace era legat de îngenuncheri, de ce călugării athoniţi nu fac mătănii, cum fac cei de acasă? Părintele Vasile mi-a dat un răspuns neconvingător, cică fiecare popor cu obiceiul său, că aşa sunt grecii, mândri, o mândrie însă aşezată, firească, naturală. Cum, credinţa e dependentă de firea umană, sunt atâtea trăiri sfinte, atâtea practici religioase, câte neamuri sunt? Da, câte bordeie, atâtea obiceie! Fiecare popor are specificul său. Oamenii se manifestă în fel şi chip. Noi, de pildă, îngenunchem, ei nu. Grecii

Scanned with CamScanner

au ceva aristocratic în ei. Şi dvs., românii, de ce îi imitaţi pe călugării greci, de ce nu vă imită ei pe voi? Fiindcă suntem la ei acasă şi bunul simţ ne îndeamnă să facem ca ei.

Privegherea

Viaţa este o continuă pregătire pentru înviere. Un spectacol este mai bun sau mai rău după cum s-au pregătit actorii pentru el. La fel, o sărbătoare religioasă e precedată de o pregătire specială. Ea se numeşte priveghere. La schitul românesc Prodromu de la Muntele Athos am participat la o astfel de priveghere, care a debutat la orele zece seara. Atunci când a bătut toaca, am fost primul în picioare. Privegherea, după cum am aflat, este o slujbă nocturnă, oficiată în ajunul unei sărbători, şi este formată din Vecernia mare unită cu Utrenia. Când după slujbă, la 7, 30, am fost invitaţi în trapeză, nu mai vedeam ce băgam în gură. Şi nu mai simţeam nici un gust. Gustul lui Dumnezeu le dovedise pe toate. Simţeam o fericire pe care o identificam cu toropeala. Slujba isihastă e ca un drog divin. Părintele Marcu a fost vioara întâi, el, care mi-a rămas în memorie cu *osteneala* pe care i-au pricinuit-o viaţa, muzica, spectacolele în general, şi chiar şi rugăciunea. În toate există, de la un punct încolo, oboseală, când te saturi, când intervine blocajul şi te înmoi.

Dar în noaptea privegherii, părintele Marcu n-a mai simţit nici o oboseală, parcă s-a trezit pentru mine, pentru noi, să ne facă o slujbă memorabilă. Iar dimineaţă, după ce-am ieşit de la trapeză, mi-a aţinut calea şi mi-a spus că aseară, până la slujbă, în timp ce eu mă întreţineam cu eremitul Isihas, mi-a citit cartea pe care i-o dăruisem, îndeosebi capitol final, **Dumnezeu şi Eu**, şi că trebuie să-mi găsesc neapărat un duhovnic. Chiar aşa de rătăcit vă par? Am şi eu starea mea de priveghere, nu credeţi? Şi atunci el mi-a vorbit despre *trezvie*.

– Trezvia este o stare sufletească, pe care un alt duhovnic înţelept, Teofil de la Sâmbăta de Sus, o compară cu starea pe care o are omul când nu doarme, starea de priveghere. Şi pildă de trezvie este însuşi acest om, care, deşi e orb, a primit de la Dumnezeu darul să fie luminat şi să-i lumineze şi pe alţii. Cuvântul *trezvie* îl

Scanned with CamScanner

găsim în special în volumul IV al **Filocaliei** şi se referă la starea omului care nu doarme. Este altceva decât somnul; este priveghere, luare aminte, aşa cum cel treaz ştie ce se întâmplă cu sine şi în jurul lui.

– Privegherea şi trezvia sunt sinonime?

– Privegherea este calea pe care merg toate virtuţile. Ea păzeşte mintea de orice nălucire, spunea şi Cuviosul Isihie Sinaitul. Iar trezvia are darul de a pune în evidenţă în special gândurile, înclinările. Este o supraveghere de noi înşine, este starea în care putem să acţionăm asupra întregii noastre vieţi ulterioare. Trezvia este în principal luare aminte la sine, la cele ce se petrec în interiorul nostru, la gândurile care ne asaltează, este luare aminte la sugestiile care ne vin, la consecinţele lecturilor pe care le facem. Ea se manifestă şi prin paza minţii, în sensul că luarea aminte se face pentru păzirea minţii, pentru înlăturarea din minte a ceea ce este negativ, pentru neprimirea în minte şi necontinuarea în conştiinţă a lucrurilor care sunt aducătoare de nelinişte, care duc la dezorientare şi devieri. Privegherea şi trezvia, mai ales pentru noi, călugării athoniţi, sunt mijloace pentru a dobândi Duhul Sfânt.

– Şi eu care credeam că Duhul Sfânt vine când atingi starea de extaz! Dar sunt de acord că adevărata inspiraţie apare în starea de trezvie, de luciditate.

– Domnul Hristos le-a spus ucenicilor Săi: „*Privegheaţi şi vă rugaţi ca să nu intraţi în ispită*". Privegherea şi rugăciunea sunt două acţiuni ale sufletului în vederea limpezirii minţii, a înlăturării influenţelor neodihnitoare şi obositoare. În Sfânta Scriptură sunt multe locuri în care suntem chemaţi la priveghere, respectiv la trezvie, la luare aminte, la cercetarea de noi înşine. „*Ia aminte la tine însuţi*", „*Privegheaţi, că nu ştiţi ziua, nici ceasul când va veni Fiul Omului*", „*Privegheaţi şi vă rugaţi ca să nu intraţi în ispită*" – sunt cuvinte ale Mântuitorului nostru Iisus Hristos. La fel, Sfântul Apostol Pavel îndeamnă la cercetarea de noi înşine în Epistola către Corinteni: „*Luaţi aminte dacă sunteţi în credinţă*", ca şi în Epistola către Tesaloniceni, unde vorbeşte despre a doua venire a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Căutând în locuri paralele la aceste texte, putem găsi şi altele îndemnătoare la trezvie. Nu se

Scanned with CamScanner

recomandă luarea aminte la păcate în mod special, doar la faptul că eşti păcătos.

– Cum poate fi dobândită trezvia?

– Prin silinţă. Ştiind că ea îţi este de folos, te sileşti să fii cu luare aminte, căci toată această stare de trezvie se reduce la luare aminte, la concentrare, la paza minţii. Toate lucrurile bune care se pot realiza în viaţa omului îşi au temeiul în luarea aminte. Trezvia este începutul a tot binele, începutul orientării spre bine. Ea este aducătoare de preocupări mai înalte şi în felul acesta chiar şi temelie a îndumnezeirii, deşi îndumnezeirea nu este o lucrare din partea omului, ci o lucrare dinspre Dumnezeu spre om. Părintele Teofil credea că toate lucrurile acestea se fac ca să se creeze o atmosferă. Dacă ele pot aduce o slăbire, nu ştim noi foarte bine.

– Eu simt această slăbire după ce m-am concentrat îndelung şi am scris o pagină inspirată. Nu mai vorbesc de efectul ecranului iradiant al computerului asupra ochilor mei. Mă simt ca o lămâie stoarsă.

– Sigur, ca după orice consum de energie spirituală. Dar ceea ce ştim este că e bine să fim angajaţi pentru lucrurile superioare, printr-o viaţă cât mai controlată şi prin cercetarea de noi înşine, prin rugăciunea care ne pune în legătură cu Dumnezeu, căci *„toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit”* în cele din urmă sunt de la Dumnezeu, cum spunem în rugăciunea amvonului. Facem ce putem să facem pentru a ne limpezi mintea şi a avea cât mai multă consideraţie faţă de ceea ce ne oferă Dumnezeu, în special faţă de unirea cu trupul şi sângele Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Frumoase cuvinte, inspirate de propria-i trezvie, fiindcă era zi de mare bucurie, Naşterea Maicii Domnului, poate de aceea toţi călugării păreau schimbaţi la faţă, mai senini, ca înviaţi din morţi (nu şi acest lucru înseamnă privegherea, or fi privegheat la propria lor adormire!?), eu însumi păream extaziat.

Zgura

Orice călătorie, pe lângă canonul ei, al neprevăzutului şi al trăirilor încă neîncercate, mai ales când este vorba de un loc atât de special ca Athos-ul, are şi un canon al lumii, al biografiei tale şi al

Scanned with CamScanner

semenilor cu care călătoreşti, legat de calitatea lor umană, de zgura pe care fiecare, după puteri, o cară cu el. Metehnele, amintirile, bancurile, vorbele deocheate nu au fost lăsate acasă, dimpotrivă, au fost parcă şi mai pregnant puse în evidenţă în noul context, deşi e un climat sfânt, ostil păcatului. Şi poate tocmai de aceea. Fiecare vrea să iasă în faţă, dar nu cu cele bune, ci cu zgura adunată în el de-o viaţă. În noi purtăm o golgotă de păcate, ca şi actorul, căci şi el e om, numai că atunci când păşeşte pe scenă şi intră în pielea personajului, trebuie să se lepede de zgura cu care a venit la teatru. Va putea? Cum va scăpa de balast?

La Athos am înţeles cât de mult suntem încărcaţi de zgura lumii. Acolo am trăit multe întâmplări în acest sens. Una din ele, cea mai absurdă, a fost când unul din pelerini, fost preşedinte de tribunal, a reclamat că i s-au furat o mie de euro la Mănăstirea Iviron, ca să se dovedească apoi, după o îndelungă cercetare, că îi dosise bine în sacoşa cu mâncare! Dar acest moment de câteva ore a fost pentru toţi o grea încercare. Zgura s-a revărsat ca un vulcan. În aşteptarea „rezultatului", toţi şi-au dat cu părerea despre isprava „păgubitului", care ne dăduse programul peste cap. Erau opinii atât de înrăite încât impresia de ceartă, care se va lăsa cu bătaie, părea iminentă. Nu-i de mirare că, la un moment dat, a apărut la gardul livezii cu smochini din faţa mănăstirii un călugăr care ne-a făcut semne să tăcem. El lucra în livadă şi ne-a auzit. Evident, l-a tulburat gălăgia noastră. Învăţat cu liniştea, nu putea lucra în larma pe care o produceau vociferările noastre. Fiindcă am observat că şi atunci când muncesc, călugării parcă se roagă, oricum, mintea le stă la cele sfinte, iar inima la Hristos.

Ca să ne îmbuneze, călugărul ne-a adus o lădiţă plină cu piersici, iar fratele Dulamă, călugărul care ne însoţea, a avut o idee de-a dreptul salvatoare: a îngenuncheat pe iarbă, a scos o carte de rugăciuni, din care a început să citească. După câteva paragrafe, i-a dat cartea unui frate mai tânăr, student la Vatra Dornei, care se afla lângă el tot în genunchi, indicându-i un pasaj pe care să-l citească. Apoi i-a implică şi pe ceilalţi, i-a pus pe rând să citească din cartea de rugăciuni. Cine citea, se liniştea, parcă ieşea dracul zgurii din el.

Scanned with CamScanner

Fiecare făcea un mic spectacol, după cum lucra în el personanța. La sfârșitul fiecărui pasaj, călugărul, și noi ceilalți după el, cântam:

„Bucură-te, bucuria noastră,
Acoperă-ne pe noi de tot răul
Cu cinstitul tău acoperământ.
Aliluia, Aliluia, Aliluia".

Stăteam cu fața la mănăstire, ne rugăm într-o liniște tulburată doar de susurul unui izvor din apropiere, iar în răstimpuri călugărul Dulamă mai zicea un *„Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte"*, vreo câțiva *„Doamne miluiește"*, ca să termine *cu „Tatăl nostru"*, accentuând versetul *„așa cum și noi iertăm greșiților noștri"* , ca să ne încerce tăria, să vedem în noi dacă suntem în stare să-l iertăm pe cel care ne-a cauzat întâmplarea asta, care pentru mine, cel puțin, a fost ca o trecere de la starea de zgură la starea de isihasm.

Chilia

Trăirea isihastă e sinonimă cu chilia. Chilia este spațiul unde se săvârșește această trăire radicală, izolată de lume, ba izolată chiar de lumea cea mai izolată, cum este Athos-ul. Ea este chivotul, locul matricial, care face trecerea de la zgură la isihie. E ca un creuzet al purificării. E ca un miniathos în Athos-ul cel mare, ca o oază în marea oază. Esențial pentru un actor total, pentru oricine vrea să atingă starea isihastă, este chilia. Cine nu are o chilie a lui, e un om pierdut, e ca o oaie rătăcită de păstor. Chilia este omphalos, adică buricul, centrul lumii.

Acestui concept i-am dedicat o carte, intitulată chiar **Chilia** (1999), care face parte dintr-o trilogie, celelalte două cărți fiind **Există** (1996) și **Sophia** (2000), și nu o dată m-am bucurat când am găsit preoți, ca părintele Biță de la Brăești, ba chiar și protopopul Joghiu de la Tecuci, dar și episcopul Seviciu de la Arad, care mi-au spus că citează din ea în predicile lor. Cartea este pusă sub cuvântul de lege al Domnului Iisus Hristos, care a spus: *„Iar când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii cărora le place, prin*

Scanned with CamScanner

sinagogi şi prin colţurile uliţelor, stând în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: îşi iau răsplata lor. Tu însă, când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău care este în ascuns, şi Tatăl tău, care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie" (**Matei** 6, 5 –6).

Aceste cuvinte le-a spus Mântuitorul ucenicilor Săi când i-a învăţat rugăciunea „Tatăl nostru". Deci această rugăciune nu era destinată stadioanelor şi arenelor publice, ci spaţiului intim al chiliei. Dar pentru cine vrea să se iniţieze în taina chiliei, trebuie să citească **Chilia** mea, o carte care sigur mi-a fost inspirată de Duhul Sfânt. Pentru a vă da seama de spiritul ei, am să citez începutul:

„M-am născut într-o chilie. Toţi ne naştem într-o chilie. Adică din pântecul matern. Care este chilia originară. E întâmplător oare că în greaca veche cuvântul *chilie* înseamnă *zămislire*? Altfel spus, am fost zămisliţi, frământaţi, plămădiţi, crescuţi, precum aluatul, în chilia maternă! Sau placenta divinatorie, care, prin întruparea Sfântului Duh într-o Fecioară din Nazaret, a devenit scaun împărătesc. Degeaba zic dicţionarele că acest cuvânt de origine, chilie, ar veni de la *kelija*, din limba slavă veche, iar *zămisli* de la *zamysliti*, din aceeaşi slavă veche. Dar nimic nu se poate concepe, naşte, procrea, întrupa, lua fiinţă decât în matcă, în matrice, în chilie, în placenta mamei, în pântecul Zămislitorului, al Creatorului, or acest pântec, acest creier, acest spirit, nu poate fi decât la originea originilor, înainte de a fi oamenii şi lucrurile, deci de pe vremea Zeilor, ceea ce mă îndeamnă să cred, ba să fiu chiar sigur, că zămislire şi chilie sunt sinonime şi vin de departe, din Ţara originilor, din Ţara ideilor, adică din limba zeilor greci, cei care erau înainte de a fi!"

Şi continui astfel să arăt că însăşi Facerea o văd ca pe o zămislire a chiliei lui Dumnezeu, care este suprema definiţie a chiliei, căci El s-a născut pe Sine din Sine însuşi, adică este placenta Sinelui, ca apoi să găsesc în istoria umană a chiliei corespondenţe cu istoria omenirii. Acest gând, acest concept a continuat să mă frământe şi a cunoscut o nouă dezvoltate după revelaţiile avute la Sfântul Munte, când i-am dat o nouă concretizare în conceptul *camera oscura*, devenit capitol final în

Scanned with CamScanner

cartea despre Athos. Indiscutabil, un lucru este clar: am fost zămisliţi într-o chilie şi cel mai mult ne prieşte să trăim într-o chilie, forma ideală a vieţuirii fiind însăşi trăirea isihastă. În chilie se petrece tot miracolul înduhovniciii, al primirii harului, al mântuirii. Acolo eşti tu însuţi, acolo Tatăl însuşi *„este în ascuns şi vede în ascuns"*. În chilie se petrec adevăratele revelaţii gridophanice, ea este sinonimă cu GUL.

Cum înţelegea însă Iisus chilia şi cum o înţeleg alţii, cum văd alte culte trăirea chiliastă. Am să iau un exemplu de la polul opus. La Festivalul internaţional de teatru de la Sibiu trupa israeliană „Kombina Dance Company" a prezentat spectacolul **Camera** (Khadir), prin care coregraful Amir Kolben, cu mijloacele dansului şi cele ale video-proiecţiei, a propus o viziune inedită asupra acestui loc de meditaţie şi rugăciune. „Khadir", în limba ebraică, se referă la condiţia de a fi vulnerabil. Destul de ciudat, cuvântul are o rădăcină semantică apropiată cuvântului „cameră", locul care se presupune că oferă protecţie şi unde nu pătrunde nimeni nedorit. Dar „Khadir" permite publicului să devină *voyeur*, ceea ce face din privitul în sfera intimă a altora un act de penetrare. Camera intimă, chilia sufletului, devine, prin acest cuvânt ambiguu, „khadir", opusul ei, adică explorează trivialul: patul, fereastra, pereţii camerei, lenjeria intimă, dincolo totuşi de condiţia ei funcţională de cameră, de cameră personală, care, atunci când nu se vrea o chilie, se identifică cu un muzeu, cu o colecţie de amintiri, de fotografii şi scrisori, de experienţe şi obiecte dragi, vindecătoare pentru suflet. „Khadir" încearcă să relateze poveştile care se ascund în camere şi de obicei rămân secrete, închise între pereţi. Unde e casa mea? Este acolo unde e patul meu? Sau unde sunt copiii mei? Sau unde este icoana la care mă închin? Oriunde mă simt ca acasă?

Sunt întrebări pe care ni le-a pus acest spectacol, ca şi alt spectacol al acestei companii, intitulat **Noose**, în viziunea aceluiaşi artist Amir Kolben. La nivel personal, spectacolul este o reacţie la **Khadir**, adică la o criză repetitivă a lui Amir Kolben, care de data aceasta vrea să evadeze dintr-un spaţiu constrângător. În fond, existenţa umană este un du-te vino, de la chilie spre lume şi invers. În lume te risipeşti, în chilie te aduni. Pentru mulţi chilia, camera,

Scanned with CamScanner

este un spațiu constrângător. Mai mult, cum arăt în **Chilia**, însuşi corpul nostru este o chilie pentru suflet, care are numeroase tentative de evadare, reuşita fiind atunci când se desprinde definitiv de corp, în momentul morții adică. Literatura însăşi, spunea Eliade, se bazează pe tehnici de evadare. Şi în **Noose** se încearcă o astfel de relație. Evadarea introduce publicul într-o lume emoțională a dezintegrării complete şi a lipsei oricărui punct de echilibru. Opririle trec printr-un trecut nostalgic, când „totul era mai bine", într-un univers unde poți scăpa de tine însuți cu speranța de „a fi ca altcineva", de a fi implicat, numai pentru a afla că această stare de spirit este ea însăşi o evadare.

Spectacolul **Noose** este o dorință imposibil de îndeplinit. Toate rutele de evadare sunt circulare şi a urma una din ele, duce la reîntoarcerea în punctul de plecare. Această viziune are atingere cu noologia abisală. În fond, evadarea din tine însuşi, din spirit, din chilie, nu-i posibilă sau, dacă e posibilă, nu-i recomandată, pentru că nu duce la nimic bun, te înstrăinează de tine însuți. Dacă „noose" vine de la grecescul *noos*, care înseamnă spirit, atunci el este apropiat ca sens de *pneuma*, ba cele două subiecte coexistă, *pneuma* şi *noos*, şi chiar, în mod misterios, colaborează, deşi nu sunt identice. Desigur, noos a căpătat şi alte conotații, chiar politice şi sociale, cum ar fi noocrația, prin care se înțelege o orânduire statală a cărei conducere să fie asigurată exclusiv de intelectuali. Camil Petrescu fiind cel mai înflăcărat adept al acestei idei, pe care a întemeiat şi o doctrină, expusă mai întâi într-un faimos eseu, **Noocrația necesară**, publicat în revista sa „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice" (1924).

*

Indiscutabil, noos-ul stă la baza multor teorii, a avut o circulație mult mai largă, dar pentru noi interesantă rămâne legătura lui cu duhul, cu pneuma. Iată cum religiile, dar şi viziunile profunde, implicit cele artistice, chiar dacă sunt exprimate printr-un spectacol de dans (dar la originea religiei şi a teatrului nu a stat oare dansul?), coabitează, se leagă şi este chiar benefic pentru omenire ca noologii să-şi dea mâna cu pneumaticii, cu isihaştii. Blaga înțelegea prin noologie abisală activitatea intensă a

Scanned with CamScanner

subconştientului, un fel de inteligenţă a inconştientului, care desfăşoară o serie de activităţi lăuntrice, obscure, care răbufnesc la lumină când nu ne aşteptăm. Zgura, cum am numit-o eu. Iar Blaga i-a mai dat un nume: magmă. Căci zice el: *„Există în inconştient o magmă rămasă încă neghicită, o magmă de atitudini şi de moduri de a reacţiona după o logică, alta dar nu mai puţin tare decât a conştienţei, un ritm interior, consolidat într-un fel de tainic simţământ al destinului, un apetit primar pentru forme, atitudini, orizonturi, accente, iniţiative, care răzbat în pofida presiunii ce-o exercită conştiinţa asupra lor, ca de sub humă, în lumina de deasupra"*.

Acest dialog continuu dintre conştient şi inconştient, Blaga l-a numit *personanţă* (lat. per-sonare). Inconştientul nostru lucrează mult mai mult decât conştientul. Adesea noos-ul abisal, asemenea transcendentului kantian, este cel care ne rezolvă problemele atunci când nu gândim conştient, este soluţia neaşteptată existentă în noi a priori. Trăirea isihastă trebuie să golească acest noos abisal al conştiinţei şi să-l transforme într-un noos pneumatic, adică să-l umple cu Duhul Sfânt. Aici lucrează rugăciunea isihastă, ca un piston personant între zgură şi duh.

Să luăm aminte la ceea ce spune Sfântul Augustin prin aceste cuvinte: *„Dumnezeu trebuie căutat şi implorat în înseşi ascunzişurile spiritului, în aşa-numitul om lăuntric (homo interior)"*. În aceste ascunzişuri trebuie căutată acea *„magmă rămasă încă neghicită"*. Numai rugăciunea isihastă poate ajuta la spălarea creierului de toată zgura inconştientului şi ajuta sufletul să se elibereze şi să se înduhovnicească.

Respiraţia

La originea vieţii stă *respiraţia*. Şi implicit speranţa. Nu credeau oare anticii că omul speră atâta timp cât respiră: *Dum spiro, spero*?! Am resimţit cu toată fiinţa mea acest adevăr când am fost la Epidavros şi am invocat zeii de pe piatra altarului acestui celebru Theatron. Viaţa, ca şi teatrul, este arta de a respira. Au înţeles-o perfect filosofii şi practicienii budişti. A trăi plenar, în *manas superior*, înseamnă a şti să respiri. Actorul total, aşa cum

Scanned with CamScanner

arăt în cartea **Teatrul isihast**, trebuie să stăpânească această ştiinţă. Expresivitatea sa corporală, ca şi modulaţiile vocii sunt strict dependente de tehnica respiraţiei. A respirării. Căci ce este oare creaţia, nu respirare? Revelaţia completă a acestui mare adevăr am avut-o când am realizat filmele despre Brâncuşi. Constantin Noica frumos zicea că Brâncuşi a sculptat regele formelor gramaticale: *Infinitivul lung*. Adică el a sculptat germinarea, zburarea, sărutarea, tăcerea. Şi mai ales, adaug eu, a sculptat *respirarea* (a respira – respirare). Respirarea este spiritul sau actanta respiraţiei. Este actul nesfârşit de a respira.

Ce profesiune de credinţă mai perfectă poate fi decât ceea ce spunea „cioplitorul de suflete" de la Hobiţa: „*Eu aş vrea să creez aşa cum respir!*" Şi iată ce mărturisea el despre Stâlpul Nesfârşitului: „*Află că elementele din care mi-am alcătuit Stâlpul nu sunt decât ritmul respiraţiei ce întovărăşeşte bătăile inimii. Stâlpul meu nu-i altceva decât viaţa pulsând în om, fie el un nou născut, vreun erou în clipa dăruirii sau chiar viaţa mea sau a oricărui pietrar. Am pus în mâna omului o formă concretă, un semn care reprezintă însuşi elanul, respiraţia care îl însufleţeşte, o adevărată scară spre cer*".

Poate că aşa am visat şi eu să fie Ţara Obârşiilor, o ţară a vieţii, a respirării, ca o scară spre cer, spre pacea universală, care să ne înveţe să respirăm, să intrăm în legătură cu respiraţia cosmică, în consonanţă cu ea, cu Dumnezeu. Or asta presupune a vorbi/trăi limba isihastă, care înseamnă isihasm. Căci acum, după ce am urcat Scara lui Iacob, văd clar că tocmai aici voiam să ajung, la trăirea isihastă, care este cu adevărat infinitivul lung al respiraţiei, trăirea cea mai pură, însuşi actul nesfârşit de a respira, cum este Axion Estin, Kirie Eleison şi orice rugăciune care are acest caracter repetitiv, idioritmic, athonit.

*

Din experienţă proprie, pot spune că prin limba isihastă am reuşit să reînnod trăirile existenţei şi să fac legătura între Teatrul Respiraţiei şi Respiraţia athonită, care ne plasează într-un nou orizont creator. Deşi primul concept are o arie mai largă, ca spiritualitatea faţă de religie, al doilea, în schimb, este focus-ul lui,

Scanned with CamScanner

concentrează energii eterne. Sunt ca orizontala şi verticala unei cruci. Respirăm, dar cum? Prin pori sau din străfunduri? Respirăm ca să trăim sau trăim ca să respirăm? Dacă respirăm fizic, o facem ca să ne hrănim respiraţia spirituală. Respirăm aerul material ca să oxigenăm respiraţia interioară, ca să atingem starea de iluminare prin care să putem concretiza infinitivul lung al respiraţiei, care este respirarea.

*

Credeam că la Athos nu există spectacol religios, că trăirea isihastă exclude orice ritual, că numai în marile aglomeraţii se practică ceremonialuri care să-i atragă pe oameni, pe credincioşi. Dar m-am înşelat. Există. Acolo unde există o limbă, există şi un vehicol care s-o exprime. Şi la Sfântul Munte se desfăşoară ceremonii religioase, totul e spectacol, numai că aici este modelul ortodox, forma lui iniţială, icoana originară. Şi aici există un întreg ritual de închinare la icoane, în cerc, începând din latura din dreapta a bisericii. Se sărută toate icoanele, icoană cu icoană, vreo 50 de icoane, cu adăstări mai îndelungate la icoanele din faţa altarului şi la cele făcătoare de minuni. Cultul icoanelor este incredibil şi eu care credeam că o să nimeresc aici în plin iconoclasm, că voi regăsi atmosfera apostolică, din timpul propovăduirii lui Iisus, când nu exista nici icoane, nici biserici, nici sinoade, când nici nu se bănuia că o să apară erezia isaurică, iconoclastă, condamnată de împărăteasa Irina a Bizanţului. Aici orice gest este un ceremonial, de la felul cum călugării îşi mângâie bărbile şi până la felul cum se bate toaca, făcută dintr-un lemn special sau din fier, numită *aghiosideron*, care scoate un sunet aparte.

Dar încă de la intrarea pe poarta mănăstirii, de când i-ai trecut pragul, eşti poftit în arhondaric şi servit cu rahat cu apă rece. Acest ritual se repetă de sute de ani, de când călugării unei chilii de la Dochiariu au mâniat-o pe Maica Domnului, neprimindu-i icoana Axion Estin. Toată organizarea monastică este un spectacol, până şi munca la grădină, aşa cum am putut constata, intră sub incidenţa unui ritual. Cât priveşte forma slujbelor, încă de la denumirea mănăstirilor athonite, cărora li se spun mănăstiri idioritmice (*idiorrythmoi*), avem definită natura ei teatrală. Ritmul este esenţa

Scanned with CamScanner

acestor spectacole. Dar nu spectacolul religios este interesant aici, nu el este inima credinţei. Sau el este un mijloc pentru a atinge o treaptă şi mai înaltă, o formă de spectacol nemaivăzută şi nemaicunoscută în alte locuri. Este spectacolul liniştii, imitat după modelul naturii. Prin isihie, aici s-a conservat limba originară, limba edenică. Aici se face spectacol din linişte, din isihie. Din ceea ce a fost dat, creat, lăsat de Dumnezeu. Iar când intervine un sunet făcut de mâna omului, precum cel făcut de toacă sau de căţuie, avem simfonia isihastă, cum am numit-o eu.

Isihia e apărată cu habotnicie. Slujbele ca slujbele, fiindcă mai au în ele şi câte un căscat sau câte un hlizit, dar pentru spectacolul liniştii, pentru păstrarea isihiei, călugării sunt în stare să facă şi moarte de om. Îi vezi cum se mânie din cale-afară când cineva face şi cel mai puţin zgomot. Orice spectacol religios se termină aici în linişte, el trebuie să pregătească acea stare interioară a călugărului care să-l conducă la trăirea isihastă pe care o săvârşeşte nu în comun, ci în singurătate, în chilia sa. Care nu are ferestre, care e ca un mormânt. Acolo el dialoghează, nevăzut de nimeni, cu Dumnezeu. Acolo el împlineşte ceea ce l-a învăţat Iisus, cuvinte pe care îmi face plăcere să le repet: „*Iar când vă rugaţi, nu fiţi ca făţarnicii cărora le place, prin sinagogi şi prin colţurile uliţelor, stând în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevăr grăiesc vouă: îşi iau răsplata lor. Tu, însă, când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău care este în ascuns, şi Tatăl tău, care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie*" (**Matei** 6, 5-6).

Evident, ecouri ale acestui spectacol nevăzut, petrecut doar în chilie, se văd şi în slujbele propriu-zise, în care călugării aduc ceva din taina săvârşită în sinea lor. Aduc, scot la vedere anumite gesturi, priviri, mişcări care le trădează viaţa de chilie. Slujba este, de fapt, o prelungire a vieţii de chilie. De aceea, ei păstrează aceeaşi atmosferă de mister, cu excepţia unor momente, cum este cel al antifoanelor, când se impune dialogul, când sunt necesare replicile dintre coruri, în rest, cea mai mare parte a slujbelor se petrece în tăcere şi rugi abia auzite, ca un murmur, iar tot spectacolul mişcării se face în întuneric, ca şi cum ar sta cu ochii închişi sau ca şi cum ar vedea pe întuneric. Şi în chilie ei se roagă

Scanned with CamScanner

pe întuneric. Întunericul le priește, lumina îi sperie. Întunericul poate fi asociat liniștii, isihiei. Or forma unică a spectacolului athonit este liniștea supremă, viața petrecută în nemișcare și tăcere. Viața ca isihie. Tăcerea este atât de profundă, este ca o concentrare a ființei, a naturii înseși, pentru a auzi doar glasul lui Dumnezeu. Și dacă ajungi să-ți auzi bătăile inimii, înseamnă că ai vorbit cu Dumnezeu.

Existența athonită este o expresie a acestei pulsații universale, care se concretizează ideal în artă, în spectacolele de teatru, sub forma ritmului și mai ales a respirației. Aici spectacolul athonit este un spectacol al respirației. Călugării respiră cu inima, nu cu gura. E o respirație interioară, nu exterioară. Ai impresia că în realitate nici nu respiră. Respirația lor este asemenea liniștii. Ei respiră așa cum tac. Astfel este și marea artă, ca o tăcere absolută. Ca o respirație planetară care îți taie respirația. Nu acesta este izvorul spectacolului grec, biblic sau asiatic, dar și al celui arhaic național? Aristotel a pus la originea teatrului improvizația, eu însă pun respirația. Adică viața. Și implicit speranța. Așa cum miraculos le-au legat anticii în expresia: *Dum spiro, spero*.

Vă spun, mergeți la Epidavros și invocați zeii de pe piatra altarului acestui celebru Theatron! Acolo simți că trăiești într-o slujbă athonită când îi aduci slavă lui Dumnezeu. Viața, ca și teatrul, este arta de a respira. Au înțeles-o perfect filosofii sau practicienii budiști. Însă călugării athoniți sunt superiori yoghinilor, de pildă, pentru că ei au ajuns la suprema artă, *arta de a nu respira*. Arta de a trăi fără să respiri. În sensul că respirația lor este interioară, ca respirația lui Dumnezeu. A respira după modelul respirației athonite sau al lui Dumnezeu înseamnă a trăi plenar, în *manas superior*. A învăța să respiri este o știință. Actorul total, cum spuneam, trebuie să stăpânească această știință. Expresivitatea sa corporală, ca și modulațiile vocii sunt strict dependente de tehnica respirației. A respirării. Căci ce este oare creația, nu respirare? Nu dintr-o respirare a spus călugărul la pavecernie, în paraclisul de la Vatopedu, lunga sa rugăciune (*ideomelon*)? Nu un spectacol al vocii este teatrul chinez, nu se mișcă prințesa Turandot după cum respiră, după ritmul glasului ei ca un strigăt continuu? Și

Scanned with CamScanner

teatrul grec, şi teatrul nô, şi ţipuritura oşeană, şi toate formele de spectacol ritualic sunt, indiscutabil, modele de respiraţie gridophanică sau cosmică.

*

Am văzut că Respirarea este spiritul sau actanta respiraţiei. Este actul nesfârşit de a respira. Este *infinirea*: „*Eu cred că forma adevărată, în plastică, ar trebui să sugereze* infinirea", spunea Brâncuşi, care a făcut din Stâlpul Nesfârşitului o Scară a infinitei respirări, în ton cu ritmul respiraţiei, cu bătăile inimii. Şi când o priveşti, parcă toate elementele romboidale sunt inimi care pulsează. Şi rugăciunile athoniţilor sunt ca aceste pulsaţii romboidale, sunt ca O SCARĂ LA CER, sunt INFINIREA.

Brâncuşi ştia toate aceste lucruri pentru că a avut tangenţă cu filosofia şi practica indiană, l-a avut învăţător pe Malaperta, ştia ce e *brahman*, substanţa impersonală în care lumea se revarsă prin reîncarnări nesfârşite, a proiectat chiar un Templu al Meditaţiei şi Mântuirii, numit şi Temple de la Delivrance (Templul dragostei, contemplaţiei şi eliberării), conceput pentru maharajahul Yeswant Rao Holkar Bahadur din Indore, care dorea să construiască acest templu eroto-thanatic în India, dar pe care Brâncuşi ar fi putut să-l realizeze şi aici, la Athos.

Sau să ne gândim la **Regele Regilor**, care simbolizează regalitatea spiritului, a lui Iisus, Buddha sau David, spirite ce au căutat să-l izbăvească pe om. **Regele Regilor** urma să fie încununarea templului lui Brâncuşi, proiectat astfel încât să capteze razele de soare care se filtrau prin deschizătura din tavan şi să le reflecte, umplând spaţiul templului de lumină. **Regele Regilor** pare inspirat din legende populare şi ritualuri, dar unii cercetători, ca sculptorul american Sidney Geist, cred că una din sursele acestei sculpturi ar fi un altar tibetan, în a cărui structură sunt simbolizate în mişcare ascendentă elementele pământ, apă, aer, foc şi eter.

Brâncuşi a fost preocupat atât de înţelepciunea strămoşilor săi gorjeni, pe care o numea „*filosofia naturalităţii*", cât şi de înţelepciunea tibetană, fiind în acelaşi timp un profund cunoscător al muzicii arhaice, pe care o colecţiona din toata lumea. El este regele simplităţii, al măreţiei ei calme, şi în al cărui atelier se intra

Scanned with CamScanner

ca într-un templu al spiritualității. Brâncuşi a găsit Calea sculpturii moderne din clipa când a plecat de la Rodin („*l-am supărat, însă trebuia să-mi caut* calea mea") şi a creat **Rugăciunea**.

Toți căutăm Calea. Călugării athoniți o numesc Iisus. Taoiştii o numesc Dao sau „*calea naturii şi a universului*", la care nu are acces decât o persoană iluminată, cum este Tathagata, ființă mai presus de Bodhisattva, căreia i se atribuie Fructul Statusului, cum este denumit nivelul realizărilor unei persoane în şcoala budistă. Brâncuşi a numit-o *forma-cheie*. Şi mai zicea el: „*Eu* forma *o caut în tot ceea ce creez. Cu această formă* (**Oul** *sau* **Începutul lumii**) *eu aş putea să mişc Universul*". Şi nu spunea el că sculpturile sale sunt „*ocazii de meditație*", ba, mai mult, că „*arta are* o misiune terapeutică: *te vindecă de toate rănile*"?!

Dar cum îți găseşti calea proprie, fiindcă viața nu e simplă („*simplitatea este în sine o complexitate*")? După Brâncuşi: „*Viața se aseamănă cu o spirală. Nu ştim în ce direcție este ținta ei. Însă trebuie să mergem în direcția pe care noi o* socotim cea justă". Şi cum poți să ajungi la această socoteală, la această alegere justă? Tot el ne spune, apodictic: „*Eliberați-vă de precepte (învățături) şi trăiți prin voi înşivă!*"

Tare aş fi curios să aflu cum ar interpreta athoniții afirmația lui James Farrel: „*Alături de Shakespeare şi Beethoven se mai află un Dumnezeu: acesta este românul Constantin Brâncuşi*"! Sau faimoasa afirmație a lui Thomas Mann: „*Brâncuşi – noul Adam*"! Referitor la proiectul templului său, „Dumnezeu", cum i se spunea de către cei apropiați marelui nostru artist, intenționa să dea privitorului senzația unui „*ritm care nu e altceva decât echilibru*", echilibrul absolut fiind pentru el „*perfecta expresie a frumosului*".

Sunt sigur că dacă ar fi vizitat şi el Athos-ul, ar fi realizat aici, dacă s-ar fi găsit donatori, un Templu al Tăcerii, în mijlocul căruia ar fi plasat Masa Tăcerii, pe care ar fi înălțat Regele Regilor, întruchipat probabil ca o Maica Domnului. El este doar autorul atâtor Madone, atâtor Capete de isihast, atâtor Rugăciuni şi Înălțări, şi nu cred că greşesc dacă afirm că întreaga sa operă este o expresie a trăirii isihaste, o operă athonită. Indiscutabil, Brâncuşi a reuşit să creeze aşa cum respiră. Şi operele lui sunt nişte pulsații universale,

Scanned with CamScanner

nişte respiraţii ale liniştii absolute. El a creat sculptura isihastă. Iată de ce arta lui este atât de originală şi a însemnat pentru arta modernă o noutate totală, aşa cum ar putea fi şi teatrul isihast, care are un început în căutările lui Artaud, dar şi în experienţa cinematografului, atunci când i s-a dat o replică, în faza mută, prin „teatrul liniştii".

Faţă de artă, care este un spectacol generos, Athos-ul oferă un spectacol individualist, secret, aproape interzis. Athoniţii nu pun în mâna omului nimic, pe ei nu-i interesează omul, să slujească omul, ci să-l slujească pe Dumnezeu, altfel spus, să se ajute pe ei înşişi, să se mântuiască în primul rând pe ei, fără să fie conştienţi de recul, respectiv că lucrarea lor este o operă de artă unică, un spectacol nemaivăzut, accesibil, din păcate, doar unor iniţiaţi sau unor norocoşi, oricum, unui număr restrâns de oameni, unor păcătoşi precum cei din grupurile turistice, care nu realizează acest eveniment. Şi eu am visat să creez – şi sunt voci care spun că am şi reuşit – un Teatru al Respiraţiei, un teatru al vieţii, al respirării, un fel de Commedia Solemnis, armonie de Dante şi Beethoven, o scară spre cer, spre pacea universală, pusă însă în mâna oamenilor, spre a-i învăţa să respire, să intre în legătură cu respiraţia cosmică, în consonanţă cu ea, cu Dumnezeu. Pe o altă cale, pe calea artei, pe calea omului am tins spre acelaşi scop, spre acelaşi rezultat ca şi călugării athoniţi, care au ales Calea mântuirii, Calea lui Iisus Hristos, Cel care se identifică cu ea, cu Viaţa şi cu Adevărul. Sunt două căi care nu se exclud una pe alta, deşi athoniţii sunt exclusivişti, nu acceptă decât calea lor. Foarte bine.

Să nu se supere însă dacă le spun că eu sunt mai bogat decât ei cu o dimensiune, cu o cale, pe care, iată, acum mi-o completez cu o experienţă de vis, calea lor, aşa cum am trăit-o şi eu acolo, alături de ei. N-or să-mi interzică acum să fac spectacol din această experienţă, s-o comunic adică, pe calea mea, şi altora. Cred că ceea ce ne deosebeşte este că ei sunt ca şi securiştii, care îşi duc în mormânt experienţele, informaţiile, trăirile, pe când eu, artistul în general, lăsăm aceste comori ale trăirii şi altora, le punem la dispoziţia tuturor, ne spovedim lumii întregi. Poate că este o greşeală să dai mărgăritare porcilor, dar asta e! Iar ceea ce ne

Scanned with CamScanner

apropie este respirația. Și mărturisesc că îi invidiez pentru performanța lor. Călugării athoniți respiră așa cum trăiesc, ca niște ființe tăcute, pulsații ale liniștii universale. Ei știu că respirația lui Dumnezeu este mormântală, este marea liniște a universului, ei știu că El a creat lumea după chipul și ritmul respirației sale. Aceasta este marea descoperire athonită, secretul spectacolului athonit.

*

Respirația athonită dă acest sentiment de absență a trăirii, de moarte clinică, așa cum par călugării în toiul nocturn al slujbelor, tocmai pentru că este o respirație omfalică, așa cum o cer și profesorii de dicție studenților la actorie. Importanța acestei respirații o semnalează și Andrei Șerban atunci când le exemplifică elevilor săi de la Arcuș cum are loc, în cazul său, coordonarea dintre energia corpului și dinamicile interioare: „*Deși privit din exterior par pasiv, în interior se întâmplă multe. Devin atent la felul în care respir, ceva ce de obicei ignor, căci pentru a respira nu trebuie să gândesc. Dar acum cer exact ce e ne-natural: respirați și încercați să simțiți senzația coloanei de aer care intră și iese. Încercați să faceți o mică pauză între expirație și inspirație. Oprirea aceasta e cea mai importantă. În acest interval, dacă am încredere că pot să stau fără aer câteva secunde, suspendat, fără panică, o senzație misterioasă de relaxare apare. Respir tot mai adânc și simt corpul din ce în ce mai vibrant, pătruns de suflul calm și regulat. Aud liniștea, aud cântecul păsărilor*".

Ceea ce a descris aici Andrei Șerban nu e departe de ceea ce mi-a spus călugărul de la Vatopedu care a rostit ideomelonul dintr-o respirație, lungă cât jumătate de oră, dacă avem imaginea procesului invers, de la liniștea isihastă la respirația normală. L-am întrebat cum a procedat. S-a concentrat asupra buricului, mi-a spus, asupra plexului, ca în chilie, cum procedează în trăirea isihastă, când primește lumina harului, și așa a obținut o respirație interioară supranaturală, adică a realizat o inspirație atât de adâncă, acumulând atât de mult aer, încât glăsuirea (ideomelonul) a devenit expirația însăși, a părut că iese din el ca dintr-o singură și lungă respirație. Nu oricine poate să spună această rugăciune. Un călugăr neantrenat, dacă ar încerca, ar putea să se sufoce, ar putea chiar

Scanned with CamScanner

muri. Numai prin captarea unei energii înalte şi fine, care se petrece în isihie, atunci când călugărul aude liniştea cântând, se poate realiza un asemenea nemaiauzit spectacol sonor. De altfel, tehnicile de respiraţie ale călugărilor athoniţi sunt în funcţie de trăirea isihastă, în special de lucernale, care sunt rugăciuni în gând. Aşa se face că în timpul liturghiei, al celorlalte slujbe religioase, nu se aude nici un sunet, nici o respiraţie măcar. Eşti uimit de această tăcere adâncă, nepământeană, aşa cum eşti uimit şi de mişcările pe care călugării le fac în bezna bisericii, foarte dese şi complicate deplasări, fără să se ciocnească, de parcă ar vedea în întuneric. Sigur că traseele le sunt cunoscute prin infinitele repetări ale slujbelor, dar au şi simţurile trupeşti superdezvoltate, ca la orbi, fiindcă ei văd cu ochii minţii. În acest sens, e instructiv să aflăm ce le mai spunea Andrei Şerban ucenicilor săi: „Nu suntem obişnuiţi să avem un corp sensibil, cu care să putem chiar vedea şi auzi. Dar în teatru, el este instrumentul cu care lucrăm şi avem datoria să-l acordăm. Încercaţi, cât de des puteţi, să reveniţi la o stare de atenţie faţă de trup. Nimic complicat: să-ţi simţi respiraţia, sau mâna făcând un gest, sau spatele, în timpul unei improvizaţii. Să faci loc în aşa fel încât ceva să dureze în tine. Atât, nimic mai mult". Andrei Şerban credea că prin acest exerciţiu se obţine „starea de interioritate", la care ajungi nu căutând emoţia, care vine firesc dacă înţelegi că ea e „rezultatul acţiunii" şi că „acţiunea e în trup, nu în emoţie".

Dimpotrivă, prin trăirea isihastă nu trebuie să-ţi simţi trupul, nici bătăile inimii, nici respiraţia. Nu trebuie să te mai simţi defel. Toată fiinţa se concentrează într-un punct interior, în omphalos, pentru a simţi gustul lui Dumnezeu. Este un act asemănător morţii, aşa cum o descria Socrate, ca pe un act al desprinderii sufletului de trup. Când are loc această desprindere, când deci nu mai simţi trupul, se petrece această contopire cu obiectul adorat şi apare o nouă simţire, care pe limba călugărilor athoniţi se întâlneşte în expresia „a simţi gustul lui Dumnezeu". Şi Andrei Şerban vorbea despre gust, dar un altfel de gust, „gustul conflictului interior". Marea lui problemă este aceea pe care călugării de la Athos au rezolvat-o de două mii de ani, când primii dintre ei s-au izolat de

Scanned with CamScanner

lume, iar trăirea în izolare, prin care au obținut energiile de sus, a dus la însăși sfințirea acelui loc, supranumit Sfântul Munte. Marea problemă este deci cum ne rupem de lume, cum participanții la workshop reușesc să se desprindă de zgura cu care au venit la Arcuș, să renunțe la obiceiuri vechi, la „aceleași ticuri care-mi sunt familiare și care, aparent protejându-mă, mă țin în loc, în timp ce în jurul meu totul e în continuă mișcare".

Marea problemă și imposibilitatea obținerii unui rezultatului mult visat se datorează faptului că toată experiența rămâne tot în lume întrucât actorii, teatrul se adresează lumii, slujesc lumea, oamenii ei, nu-l slujesc pe Dumnezeu, asemenea călugărilor izolați, care s-au izolat pentru a nu mai fi în lume, ci în ne-lume, în împărăția lui Dumnezeu. Teatrul ar trebui să fie și el o altă lume, o altă realitate, o altă împărăție, ca în viziunea puriștilor. Dar nu se poate, el ține de dinamica vieții, de realitatea în continuă mișcare, în care un regizor ca Andrei Șerban caută, după cum am văzut, însăși metafizica, așa cum Mircea Eliade credea că există un miracol al cotidianului. Obsesia programului lui Andrei Șerban este una și aceeași: cum să se adapteze la schimbările lumii: „ Cum să adaptez formele de spectacol la realitate?" Teatrul Nô sau spectacolele athonite sunt pure, în ele te întâlnești cu „puritatea esențială", dar Andrei Șerban face parte din categoria celor pentru care „ teatrul trebuie să aibă legătură cu viața", de aceea el mărturisește că „încerc să găsesc în viață, în cotidian, metafizica". Cum rezolvă el problema între zgură și dorința de a face „altceva"? Aici apare un „conflict interior". Dar ca să faci teatru, „să pot să dezvolt o acțiune fizică, am nevoie să accept că acest conflict interior e real și trebuie să simt gustul lui". Și mai departe el se întreabă: „Cum să construiesc din această luptă internă, dar adevărată, organică, nu imaginată sau artificială, un montaj dramatic?" Și urmează soluția de împrumut: „Aici poți să aplici principiul lui Jo-Ha-Qiu...". Dar de unde să stăpânești acest principiu care are rădăcini atât de îndepărtate de realitatea în care tu, actor balcanic, trăiești? Nu-i mai aproape Muntele Athos decât Muntele Fujiiama? Mai ales că alte sfaturi de-ale mentorului se țin pe-aproape: , însoțit și de alte sfaturi: „*Folosiți ritmul ca o bază de*

Scanned with CamScanner

inspirație" sau: „*Dialog cât mai puțin. Vorbitul excesiv omoară imaginația vie*", ceea ce înseamnă că imaginației îi prieşte tăcerea. Nu a dovedit-o Brâncuşi, care a găsit cea mai ideală cale de a sculpta însăşi tăcerea?! Dar şi într-un caz şi celălalt, problema e aceeaşi, rămâne, este contradicția dintre scop şi metodă. În cazul teatrului Nô nu există nici o contradicție între scop şi metodă. Cum nu există nici în slujbele şintoiste sau athonite. Poți însă să foloseşti o metodă divină, pură, cum este metoda isihastă, în scopul prea lumesc al teatrului? Nostradamus se folosea de această metodă pentru a profetiza, dar şi profețiile au tot o natură lumească, pentru că se referă la lume, la cum va fi ea într-un viitor nebulos. Şi teatrul s-ar putea sluji de această metodă pentru că şi scopul lui este nobil, cel puțin în viziunea lui Brecht, care îl punea în slujba „artei de a trăi", iar Andrei Şerban îl pune în slujba binelui: „*Spectatorul nu trebuie să plece de la teatru mai înnegurat şi mai abătut decât a venit, trebuie să plece cu o speranță, să se purifice. Trebuie să plece acasă cu ideea de bine, că binele poate să triumfe*".

Trăirea isihastă

În meditațiile mele, dar şi după cele aflate de la alții, trăirea isihastă este o trăire nemijlocită. Pe care o identificam cu viața athonită. Cu viața în chilie. Dar la Athos mare mi-a fost mirarea când am văzut că există mănăstiri cât nişte cetăți şi biserici cât marile catedrale ale lumii. Că sunt icoane la care călugării se închină, şi mai ales la icoanele Maicii Domnului, una din ele, cea de la Cutlumuş, numindu-se şi Mijlocitoarea! Trăirea athonită este deci mijlocită? O imensă rețea de canoane şi de reguli îngrăditoare împiedică trăirea isihastă să fie pură, cum mi-o închipuiam eu că ar fi aici. Viața cenobitică e o viață sub canon, iar viața eremitică e firavă, ca o oază în marea cenobitică. Spectacolul religios este ca la mănăstirile din țară, probabil că adevărata trăire isihastă nu poate fi practicată decât în chilie. Unde călugării sunt liberi. Dacă e aşa, atunci poți practica trăirea isihastă şi în mijlocul cetății, dacă ai o chilie. Nu e nevoie să te retragi geografic din lume, e suficientă o cameră unde să poți fi singur. Călugării athoniți, şi mă refer la cei

Scanned with CamScanner

înregimentați în chinovii, deşi chiar şi pustnicii aparțin de o chinovie, au numai iluzia că s-au rupt de lume.

Acest lucru era valabil la începuturi, ba şi în secolele trecute, dar în zilele noastre, când Athos-ul a devenit şi el un centru de interes turistic, nu mai poate fi vorba de izolare. S-or fi rupt călugării de lume, dar azi vine lumea la ei. Şi acolo se pune acum problema de aici: cum să împac viața de chilie, izolarea mea unde mă rog şi îmi încarc bateriile, cu viața lumească, viața activă? Şi acolo sunt tentații, şi acolo călugării pipăie bancnotele euro, iar arhondarul, care vinde şi icoane, trebuie să fie şi negustor, să negocieze prețul obiectelor sfinte pe care le pune în vânzare. Îl obligă legea cererii şi a ofertei. Mai mult, călugării au prins nu numai gustul banilor, dar şi al gloriei, sunt sensibili la laude, sunt slabi când le admiri viața de pustnici. Se pare că nu mai există nici un colț liniştit în lumea asta, deşi, dintre toate locurile pe care le-am cunoscut, Athos-ul rămâne încă virgin.

Şi e suficient să mă gândesc la şocul pe care l-am avut când am păşit pe Via Dolorosa, la Ierusalim, unde puştile soldaților israelieni erau îndreptate spre tarabele musulmanilor, care îşi strigau mărfurile ca din gură de şarpe. Aşa ceva nu există la Athos. Nici măcar piața din Kareyes, care ar fi cea mai aglomerată, datorită magazinelor, nu-ți dă senzația de bazar, implicit de agitație, teamă sau zgomot. Aici totul e dominat de trăirea isihastă, fie ea şi mijlocită. Până şi târgul obiectelor pe care le cumperi se face în şoaptă. Nu se aud vociferări, aici nimeni nu ridică glasul. E încă bine. E chiar speranța că măcar acest loc va rămâne o oază de rugăciune, un model al trăirii isihaste.

*

Însă actorii sau cei care vor încerca să practice această trăire, trebuie să ştie că este o mare diferență între trăirea athonită şi trăirea chiliastă, aşa cum am înțeles-o eu, numind-o tot isihastă. Aici trăirea isihastă înseamnă însăşi renunțarea la viață, adică la procreație. E un fel de sinucidere, deşi sinuciderea este considerată de Biserică un mare păcat, cel mai mare. Dar călugării țin la viață şi sunt fericiți dacă ating limita bătrâneților, cei care o ating, precum Dionisie de la Colciu, fiind veneraţi. Fără viață n-ar putea

Scanned with CamScanner

simți gustul lui Dumnezeu, fapt care constituie scopul credinței, al înduhovnicirii, al trăirii isihaste. În loc de plăceri trupești, ei au plăceri dumnezeiești. Diferența față de trăirea creștinilor lumești este că ei, călugării athoniți, fie caloyeri, fie preoți de mir sau episcopi, renunță la viața de aici pentru Viața de Apoi.

Trăirea isihastă este servită la Athos, ca să spun așa, de însăși atmosfera locului, de natura translucidă, de aerul transfigurat care face ca lucrurile depărtate să ți se pară apropiate, să nu știi dacă marea este aici sau mai încolo, dacă cerul e sub nori sau deasupra lor. Totul pare increat, ca la geneza lumii, iar liniștea desăvârșită, pe care nici un ciripit de pasăre n-o tulbură, face ca Athos-ul să mi se pară ca un imens cimitir, deși aici n-am văzut cimitire. Nici leagăne de copii, nici sicrie. Cu adevărat aici se potrivește expresia „liniște ca de mormânt". Ceea ce face zgomot, este viața. Și dacă viața este exterminată, prin eliminarea sexului opus, este exterminată și sursa zgomotului. Este eliminată și bucuria nașterii, și țipetele cu care omul vine pe lume. Dar și joaca nevinovată a copiilor. Aici nu există copii, deși Iisus Hristos a spus: *„Lăsați copiii să vină la mine!"* Singura femeie admisă pe Athos este Maica Domnului și singurul copil, pruncul ei, Iisus.

Nu numai copiii nu sunt admiși aici, dar nici o față *netedă*, cum am spus. Tinerii primiți în mănăstiri trebuie să aibă fața acoperită cu păr, până și pelerinii sunt nevoiți să nu se radă zile în șir fiindcă în chilii sau toaletele lor lipsesc oglinzile și chiar becurile electrice. Deși călugării sunt virgini, deși Athos-ul este o republică feciorelnică, nu se admite nici o față adolescentină, care să aducă a femeie, care să ducă la ispitirea cărnii, totul trebuie să fie bătrânicios, păros, întunecat. Nu sunt *netezi* decât sfinții pe icoane, îngerii, arhanghelii, serafimii și tot ce nu este omenesc. Numai ei sunt imberbi, ca să se deosebească de păcătoșii care îi slujesc și al căror suflet e tot atât de întunecat și ghimpos ca și bărbile lor.

Ce contrast, niște arătări bărboase se închină la opusul lor, la tot ce poate fi mai frumos, mai virgin, mai pur, mai copilăresc! Vă spun, aici călugării sunt fantome ale întunericului, așa cum i-am văzut în timpul slujbelor! Ei au aspectul Morții, așa cum ne-o

Scanned with CamScanner

reprezintă gravurile evului mediu în mantia sa lungă, cu glugă pe cap, iar adesea, în clarobscurul lumânărilor, chipul unor călugări mai osoşi par cadaverice. Vă spun, aici mişună Moartea prin biserici! Această atmosferă mortuară, cultivată prin canoane şi organizare monastică, într-un continuu prohod al isihiei desăvârşite, face din Athos mormântul lui Dumnezeu. Călugării athoniţi, eliminând procreaţia, ucigând viaţa, Creaţia însăşi, îl ucid pe însuşi Creatorul suprem. De aceea slujbele lor sunt o nesfârşită prohodire a lui Dumnezeu.

Golgota rugăciunii

Auguste Rodin spunea că „trupul omenesc este frumos numai în măsura în care oglindeşte sufletul", iar un silogism al psihiatrului Thomas Szasz sună astfel: „Dacă vorbeşti cu Dumnezeu, te rogi. Dacă Dumnezeu vorbeşte cu tine, eşti acuzat de schizofrenie". Nu ştiu dacă la Athos Dumnezeu a vorbit cu mine, dar mult timp după ce am părăsit Sfântul Munte şi chiar acum când scriu aceste rânduri totul în mine şi în jurul meu, la o distanţă de câţiva centimetri, miroase a smirnă, a aer sfânt, hainele îmi sunt impregnate cu parfumuri divine, însuşi trupul pe care mi l-am scăldat în Marea Egee şi tălpile cu care am străbătut potecile muntelui îmi miros a mir. Părul, palmele, tot, toţi porii îmi miros frumos, cred că atunci când miroase a smirnă, trupul oglindeşte sufletul, a devenit chiar suflet, o, Dumnezeule, cum te-ai îndurat de mine, păcătosul, cum mi-ai privegheat rugile neîncetate şi aşa, cu mâinile împreunate, o să mă rog de acum câte zile voi mai avea la Maica Domnului, ca să-mi dea câte-o Dulce Sărutare şi să mă inspire, iar Fiul ei să mă miluiască, miluit să fiu, ori de câte ori buzele mele vor spune rugăciunea simplă: *„Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte făr' de moarte, miluieşte-mă pe mine, păcătosul"*. În mintea mea sună acum numai cuvinte de laudă către Tine! La Athos am văzut ce înseamnă Golgota rugăciunii şi sper că am învăţat şi eu să port această cruce, ca în Privegherea care a pregătit sfânta zi a naşterii Maicii Domnului. Şi acum îmi sună în urechi numai cuvinte de slavă, care se repetă şi se tot repetă cu un

Scanned with CamScanner

singur scop: ca trăitorul să ajungă la starea de extaz, să intre în transă, să simtă adevărata fericire.

Doamne, ce vrei de la mine, ce Ți-ai pus în gând?, îmi spuneam mereu şi mă ţineam de piept să nu-mi iese şi inima, fiindcă sufletul ieşise din mine şi simţeam cum se înalţa... şi mi-era teamă că mi-a rămas trupul rupt de el pe veci... Sau că însuşi trupul s-a transformat în suflet şi-mi devine trup duhovnicesc, care se înalţă spre Pantocrator, iese pe turla bisericii şi se uneşte cu Calea Lactee, se înalţă la Dumnezeu. Să-ţi dai sufletul într-un asemenea moment, ce fericire! Şi acest moment să ţină o veşnicie. Cel mai mare câştig din pelerinajul pe care l-am făcut la Sfântul Munte este adevărul că şi aici, în chilia mea, în inima Bucureştilor şi a ciorilor, pot trăi ca la Athos. Mai ales că un punct de sudură ne leagă: liniştea. E atâta linişte în chilia mea încât îmi aud bătăile inimii. Ele sunt rugăciunea omului, golgota pe care o urcă neîncetat. Cum îmi bate inima, aşa bat şi valurile ţărmul Athos-ului, aşa se roagă şi călugării în întunericimea lăcaşurilor sfinte. Le aud şi aici simfonia isihastă.

Şi toţi au mai întâi pe limbă **Axion Estin**, rugăciunea universală, aşa cum chinoviţii şi eremiţii de la Prodromu dau glas în sufletul lor **Prodromiţei**. Vă spun, toate rugile voastre nu fac cât cele două rugăciuni, care au devenit golgota mea de fiecare zi! Vă spun, faceţi şi voi golgotă din aceste rugăciuni, că n-o să vă pară rău!

Axion Estin

„Cuvine-se cu adevărat, să te fericim pe tine, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită şi preanevinovată şi Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii şi mai slăvită fără de asemănare decât serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu-Cuvântul ai născut; pe tine cea cu adevărat, Născătoare de Dumnezeu, te mărim. Amin".

Prodromiţa

„Prea Sfântă Stăpână, de Dumnezeu Născătoare, pururea Fecioară Marie, protectoarea şi apărătoarea noastră, cerem a Ta

Scanned with CamScanner

nebiruită apărare. Împărăteasa Cerului şi a pământului, ceea ce ai cu dreptate numele de ***Prodromiţa****, adică* ***Înainte-Mergătoarea,***

întăreşte-ne întru lucrarea faptelor bune şi ne du de mână întru împărăţia cea cerească;

povăţuieşte-ne pe noi, toţi drept credincioşii creştini, spre a vedea şi veşnic a ne îndulci

de mărirea Fiului Tău şi Dumnezeul nostru, că Binecuvântată şi Prea Proslăvită Eşti, în vecii vecilor, Amin".

Simfonia isihastă

Revelaţia celui mai sublim spectacol pământean am avut-o la schitul românesc Lacu, când m-a sculat cu noaptea-n cap un vis în care se făcea că ar exista un Strauss al Athos-ului. Oare ce Wienerwaltz ar fi compus fără să fi auzit concertul acela nemaipomenit făcut de cântecul păsărilor, pe care l-am auzit şi eu când am fost în pădurea vieneză, unde obişnuia el să se plimbe? Dar Beethoven? Cred că Beethoven ar fi compus aceeaşi muzică, fiindcă el a asurzit la 30 de ani şi nu ar fi auzit spectacolul tăcerii athonite. Ar fi auzit aceeaşi muzică din el pe care i-a picurat-o Dumnezeu. Dar Wagner, dacă ar fi trăit aici? **Cântecul Nibelungilor** sigur l-ar fi compus la fel, poate că ar mai fi scris şi alte opere religioase. Cât îl priveşte pe Enescu, el a fost un mistic, ar fi compus numai muzică isihastă, cele mai minunate simfonii religioase…

Şi deodată am auzit bătând toaca. O linişte imensă şi profundă spartă de bătăi de toacă. Aceasta e simfonia pură a Athos-ului. Simfonia isihastă. Pe care nu o poţi trăi decât acolo, la Athos, după ce îţi intră în pori, în sânge, trăirea isihastă, aşa cum ai simţit-o în timpul Vecerniei, Pavecerniei, Miezunopticii, Ceasurilor, Utreniei şi Liturghiei., după ce, aşadar, ai devenit un autentic candidat la mântuire! Însă trăirea isihastă e nevăzută, nu e obştească, nu se poate învăţa, se petrece numai în chilie, e o trăire cu tine însuţi, o trăire liberă, probabil fără reguli anume, impuse şi altora. Cele văzute sunt slujbele propriu-zise, iar ele pot fi imitate. Bat şi clopotele. Sunt bătăi surde. Şi ele pot fi imitate. Dar liniştea? Nu. O toacă, un dangăt de clopot… fac liniştea infinită. Asta-i simfonia

Scanned with CamScanner

isihastă. Dar şi atunci când sună clopoţelul din altar şi cântecele încetează, iar toţi cei de faţă se scoală în picioare şi zic „Tatăl nostru", în timp ce se face ultima cădelniţare. Apoi se cântă în cor faimosul Axion Estin. Aceste momente fac liniştea muntelui şi mai profundă. Dacă n-ar fi această linişte cosmică în jur, de care toţi athoniţii sunt conştienţi, nu mi s-ar părea atât de sublimă nici procesiunea numită *Vohodul* (ieşirea) *cel mare*, care constă din ieşirea şi intrarea în altar cu Sfintele daruri, deosebită de *Vohodul cel mic*, care înseamnă ieşirea din altar cu Evanghelia până în mijlocul naosului şi revenirea în altar şi punerea ei pe Sfânta Masă, ceea ce simbolizează ieşirea Mântuitorului la propovăduire.

Şi ce frumos e ritualul susţinut de cei doi diaconi! Niciodată n-am văzut la liturghiile de acasă să fie doi diaconi. Poate din cauză că aici sunt mulţi preoţi, de la toate chiliile schitului, care se adună în fiecare duminică la Biserica mare, închinată mucenicului Dimitrie. Ei ţin în mână orarul, fâşia sfântă, ca un şal, şi se închină cu ea odată. Totul e un spectacol şi fiecare are un rol. Şi chiar rolul principal e subîmpărţit în fragmente de roluri principale. De fapt, totul e principal aici, nici un amănunt nu e secundar. Nici un glas şi nici un scripete, cu care se manevrează candelabrele, nu sunt de prisos. Sigur, toată simfonia isihastă este creată pentru a pregăti epicleza euharistică, precedată de momentul cel mai teatral al slujbei, Vohodul cel mare, ieşirea cu Sfintele Daruri. Ieşirea se face pe uşa laterală din dreapta altarului. În capul procesiunii e un preot, ca un răstignit, care are cădelniţa. Alt preot duce Sfântul Disc (Trupul), iar părintele stareţ Sfântul Potir (Sângele). Ceilalţi poartă cruci. După ce părintele stareţ face pomelnicul pomenirilor, ajungând şi la strămoşii noştri şi la toţi ortodocşii, *„să-i primească Domnul Dumnezeu în împărăţia sa, acum şi în vecii vecilor, amin!"*, intră cu toţii în altar pe uşile împărăteşti. Apoi le închid şi trag dvera. Se cântă un psalm minunat, despre Treimea divină şi nedespărţită. Iar se deschid porţile şi se spune Crezul, cu solişti din strana dreaptă. Apare cu crucea ridicată părintele stareţ, care pare un preot dac, un urmaş al lui Deceneu, ca Emanoil Petruţ în **Burebista**. Iar o cântare care îţi merge la suflet, căreia i se răspunde cu *„Sfânt, sfânt, Domnul Savaot..."* În strana din dreapta

Scanned with CamScanner

s-au adunat vreo zece călugări, care cântă minunat. Egalează slujba de la Vatopedu. Acum îi închină un imn Maicii Domnului. Se aude clopoţelul, tăcere. Simfonia isihastă. Începe să se citească din altar şi în clipa asta călugării se acoperă, îşi pun camilafcele aşa cum miresele îşi aşează coroniţa cu voalurile. Se zice „Tatăl nostru", varianta „*Spre o fiinţă*". Se sting iar lumânările. Aceste mici evenimente liturgice se tot repetă şi se reiau ca valurile, nu se termină niciodată. Călugării se închină, îngenunchează. Apoi şi noi, mirenii, după ei. Spectacolul final al îngenuncherilor. Niciodată n-am înţeles de ce când un moment se termină, fie el şi apoteotic, altul începe. Fără milă. Fiindcă se repetă la aceeaşi intensitate maximă. Sacrificiul pe care îl fac călugării athoniţi este total. Călugării care au apucat pe calea asta, nu mai sunt oameni, sunt duhuri. Aşa cum se vede şi la momentul sacru al Sfintei Împărtăşanii. Sunt împărtăşiţi şi trei călugări bătrâni, care abia îşi trag sufletul. O fi ultima lor împărtăşanie. După seria de slujbe athonite, mi-am zis că n-am să mor sărac. Am respirat aerul cel mai sfinţit de pe pământ. Şi n-am să uit efectul slujbelor: mă goleau sufleteşte, parcă trupul mi-era ca o scoarţă de copac fără miez în ea. Abia aşteptam să se termine slujba înăuntru, ca să particip la slujba de afară. Liturghia adevărată e afară, e natura, e spectacolul liniştii, e tăcerea vie a văii, e magia piscului Athon. E mistica simfonie isihastă.

*

Această simfonie este o simfonie a sufletului, în orice caz, este vindecătoare, este ca un leac pentru sufletul bolnav, îndoit sau îndoliat. Şi în momentele de cumpănă, omul are acest leac: simfonie isihastă, care se poate petrece doar prin simpla îndepărtare de ceilalţi şi prin săvârşirea unei rugăciuni. Adesea, la Athos, călugărul care ne însoţea, ne trăgea pe cei doritori deoparte şi ne punea să citim o rugăciune. Aşa s-a întâmplat şi la schitul Lacu, când m-a luat cu el, am găsit o poieniţă printre măslini şi acolo, cu faţa spre Răsărit, spre mare, am început să ne rugăm, să înălţăm slavă lui Dumnezeu, „*Slavă Ţie, pentru flăcările inspiraţiei pe care ni le trimiţi în această clipă! Slavă Ţie, prea bună şi făcătoare de viaţă Treime, care ne ajuţi să înmulţim talanţii ce ne-*

Scanned with CamScanner

au fost încredinţaţi, mulţumim Ţie!" După jumătate de oră de rugăciuni, care repetă această idee, te simţi ca un nou născut. Bate clopotul. Simfonia isihastă Acolo, la Athos, auzi această simfonie oriunde. E suficient să te îndepărtezi câţiva paşi de însoţitorii tăi şi s-o auzi. Ca să scap de gura pelerinilor, care nu se puteau defel lepăda de zgura de acasă, mă retrăgeam şi mă aşezam pe o buturugă şi ascult liniştea de mormânt a muntelui. Acolo auzi cum doarme Dumnezeu. Şi e suficient să auzi un glas de călugăr rugându-se sau un clopot sunând şi te trezeşti ca din morţi.

Dar simfonia isihastă este şi atunci când te apropii de un smochin, copacul cel mai răspândit pe Muntele Athos, când îi dai frunzele deoparte să-i cauţi fructul. Acel foşnet, acea căutare e ca o pogorâre cântătoare în una din cele mai mari taine ale religiei. Pe toate potecile, te întâmpină smochinii, cu misterul lor biblic. La Lacu am dat peste un smochin plin de frunze, dar fără fructe. Şi în clipa aceea mi-am adus aminte de secretul smochinului, căruia îi apar întâi fructele şi apoi frunzele. Frunzele sunt semnul că deja el a rodit. Într-o zi, când Iisus se ducea spre Templu, a trecut pe lângă o livadă de smochini şi, cum îi era foame, s-a apropiat de un smochin înfrunzit, care arăta a fi roditor, dar care nu avea nici un fruct. Văzând un pom plin de frunze, Iisus a crezut că e plin şi de smochine coapte. Înfăţişarea era însă înşelătoare. N-a găsit decât frunze. Până şi un previzionar ca El a putut fi înşelat. Şi atunci l-a blestemat să se usuce: „*În veci să nu mai mănânce nimeni rod din tine!*" Pentru Ellen White, acest pom neroditor este simbolul naţiunii iudaice. Ea a văzut în smochinul blestemat de Iisus un exponent al adevărului divin. Iar în blestem, o anatemă asupra evreilor, asupra Ierusalimului, de fapt, înţesat de farisei. Ce semnifică frunzişul bogat al smochinului în care nu se găsea nici un rod? Că faţă de Dumnezeu, naţiunea iudaică era plină de făţărnicie. Religia iudeilor era ca un pom stufos, frumos la înfăţişare, dar fără rod. Iubirea, umilinţa şi mila lipseau. Nu lipseau însă la ceilalţi pomi, deşi nu erau aşa de făloşi la înfăţişare. Căci prin pomii neînfrunziţi din livada de smochini erau reprezentate neamurile. Iar prin smochinul înfrunzit, poporul evreu. Pomii neînfrunziţi se păstrau roditori şi cel înfrunzit nu era. A doua zi,

Scanned with CamScanner

ucenicii lui Iisus au observat că smochinul blestemat de El se uscase. Eu n-am avut de ce să blestem smochinii care mi-au ieşit în cale fiindcă toţi aveau smochine. Încă nu fuseseră goliţi de păsări. Poate de aceea aveau frunzişul stufos, ca să-şi ascundă rodul de lăcomia păsărilor. Au ele oare aceeaşi plăcere ca şi omul? Ce ritual să rupi o smochină, să-I desfaci coaja, de culoarea indigo, şi să-i sorbi miezul. E minunat. Ca şi adierea, care face simfonia isihastă şi mai dulce. Îţi ţiuie urechile de atâta isihie! Acolo da terorism! Terorismul liniştii!

Pe care îl simţi pe orice potecă ai lua-o. La Lacu, valea cea mai sălbatică de pe Sfântul Munte, aveam o potecă „a mea", care mă ducea la o stâncă de marmură de unde se putea vedea marea. Mă aşezam pe un colţ de stâncă şi admiram priveliştea, cum se desfăşoară valea până în mare, aşa cum or fi admirat-o mii de ochi înaintea mea. N-avem gânduri, nu mă frământa nimic, meditam doar la liniştea aceea de mormânt. Doar o bătaie de toacă şi avea loc simfonia isihastă. Dar toaca nu bătea decât la ore fixe, când anunţa vecernia sau alte slujbe. În rest, nimic. Nici un zgomot, de nici un fel, nimic, nimic. Numai ţiuitul liniştii în timpane. Îmi propuneam să mă concentrez, poate pătrund dincolo, îmi ziceam, voiam adică să dau la o parte liniştea, ca pe o cortină, şi să aud glasul mării sau al unui pescăruş. Dar tot nimic. O linişte de mormânt, expresie care numai acolo îşi arăta adevăratul sens: o linişte vie, materială, palpabilă, aievea. La Athos este mormântul lui Dumnezeu. Numai în mormântul Domnului poate fi atâta linişte. Şi cred, am acum revelaţia că simfonia isihastă este atunci când auzi glasuri de clopote sau de toacă sau de căţuie în mormânt. De aceea, Athos-ul se şi numeşte Sfântul Munte, pentru că este un Templu al liniştii, un Sarcofag al nemişcării. Sarcofagele antice, ale vechilor comunităţi, erau sculptate, umanoidizate, sacralizate, aşa cum muntele Athos este sculptat cu atâtea mănăstiri şi schituri, care trăiesc o linişte absolută.

Şi mai ciudat este că acolo nu-ţi auzi nici respiraţia. Parcă respiră altcineva pentru tine. Devii un fel de duh. Mă atingem şi mi se părea înfiorător că am un trup. N-aveam nevoie de el. Puteam respira şi fără trup. Adică nu respiram defel. Pentru ce are nevoie

Scanned with CamScanner

omul de trup? Ca să respire. Dar când nu respiră, când poate trăi fără să respire, trupul e inutil. Îngerii nu respiră. Dar există, trăiesc. Respirația e inutilă atunci când ești duh, precum călugării athoniți. Liniștea inspiră? O respirație în imensa liniște a muntelui este simfonia isihastă pură. Nu se aude nici frunza, nimic nu se mișcă, nu vedeam nici o furnică, nu simțeam nici o adiere, deși mă aflam la sute de metri înălțime și avem în față o deschidere monumentală. Totul acolo e încremenit. Parcă ai fi într-un mormânt antediluvian. Mai ciudat ca la Micene, la mormântul lui Agamemnon. Așa ceva nu se poate filma. În mormântul lui Dumnezeu imaginea e oarbă. Cuvântul bate imaginea. Nici toate imaginile Athos-ului la un loc nu pot exprima cât exprimă trei cuvinte: Mormântul lui Dumnezeu. Nu ești în pământ, în sicriu, diferența este că respiri, că ești deasupra pământului, iar capacul sicriului imaginar este cerul. De jur împrejur muntele, pădurea, castani și păltinași, care mi-au fost nuntași. Și totuși asculți, asculți să auzi... simfonia isihastă. Și ea vine. Te învăluie. Te amețește. Te înalță. Te aneantizează. Cred că și creatorul anonim care a compus **Miorița** a avut, în mijlocul naturii împietrite, același sentiment al morții, pe care a echivalat-o cu o nuntire cosmică. Și aici mi se confirmă viziunea asupra **Mioriței**, care reprezintă speranța la români. Cum poate fi limanul unde însuși Dumnezeu își are mormântul? Nu un loc cu verdeață, nu un tărâm al speranței? Nu o simfonie isihastă? Acolo, pe stânca de marmură athonită, simțeam că plutesc, că am aripi de înger, deși eram în *laco*, adică în groapă, căci acest lucru înseamnă Lacu! Niciodată groapa, cu care este asimilată viața noastră, a românilor, nu a avut o semnificație atât de sacră ca aici! Niciodată nu am avut vedenii atât de clare ca acolo despre viitorul poporului român, care la Lacu își doarme somnul de veci. Liniște, mormânt, somn, veci – sunt sinonime. Numai simfonia isihastă, pe care o auzeam în mine, mă mai potolea, ca un leac, ca o patlagină vindecătoare la suflet. Îmi venea, așa, să mă urc într-un smochin și să cânt pentru toți, pentru toată omenirea, veșnica pomenire!

B.C.U. "M. EMINESCU" IASI

Scanned with CamScanner

Gustul lui Dumnezeu

Luaţi aminte, viaţa călugărului athonit este închinată lui Dumnezeu, el trăieşte numai spre slava Lui! Călugărul athonit duce o asemenea viaţă, traiul lui este în aşa fel rânduit încât tot timpul să şi-l petreacă în rugăciuni şi trăiri isihaste. Şi când pliveşte grădina sau strânge smochinele el trăieşte ca în chilie. Existenţa lui e o continuă trăire isihastă. Şi adevărata fericire a creştinului athonit este atunci când simte gustul lui Dumnezeu. A simţi gustul de ceva sau de cineva înseamnă a-l iubi, înseamnă a nu mai putea trăi fără el. Darmite să simţi gustul lui Dumnezeu! Nu există fericire mai mare! Simţi că pluteşti, că te topeşti, că trăieşti adică într-o stare de extaz. Şi strădania adevăratului athonit este să nu mai simtă nici un alt gust în afara gustului de/lui Dumnezeu. Chiar şi mierea i se pare amară faţă de gustul lui Dumnezeu. Se mulţumeşte cu un posmac pe săptămână numai să nu simtă nici un gust lumesc.

Vă spun, ştiu despre ce vorbea părintele Marcu, prima oară am simţit acest gust de Dumnezeu atunci când am participat la Vecernia de la Vatopedu. Acolo, spectacolul religios a fost atât de desăvârşit, vocile coriştilor atât de perfecte, de înălţătoare, încât am simţit cum sufletul îmi ieşea din trup şi se înălţa la cer, ba mai mult, am simţit cum însuşi trupul mi se prefăcea în suflet, era una cu el şi se ridica spre Pantocrator! Acesta e gustul lui Dumnezeu, când simţi că trup şi suflet sunt una şi tu nu mai eşti pe pământ. Aceasta e starea de extaz religios. E o stare de plutire, repet, de nelumească fericire. Aceasta este limba isihastă, să simţi gustul lui Dumnezeu. Vă spun, mergeţi la Vatopediou, mergeţi la Prodromu, să trăiţi limba isihastă, să simţiţi gustul lui Dumnezeu! Luaţi aminte, cine a simţit gustul lui Dumnezeu, nu mai trăieşte printre oameni!

Scanned with CamScanner

Gridophania

În sfârşit, e momentul să definim gridophania. De altfel, tot acest studiu o face sau, mai exact, o pregăteşte. Şi în mod special ciclul **Livada**, în care există sămânța acestui vis năucitor: *„Din vorbă în vorbă, în devenirea muncii sale, neobositul Grădinar stăpâneşte aerul Livezii. Şi o ştiinţă orală, pe zi ce trece, capătă conturul făurinţei, nescrisă se transmite, astfel, atmosferei întregului pământ*". Şi iată acum, aici, cum această *„ştiinţă orală*" devine o ştiinţă scrisă. În fond, o poetică, o **poetică a trăirii**. Tot ce-am scris până acum a pregătit acest moment. Aici doar revenim şi rezumăm. Am spus la un moment dat, când am cercetat numele *grid*, că **gridophania se ocupă cu dezlegarea enigmelor.** Sau, în alt loc, că Spiritul absolut, nevăzut şi necunoscut, în afară de timp şi spaţiu, ubicuu şi atoatevrăjitor, are o natură gridophanică. Iar când am vorbit despre puritatea originară, am arătat că **gridophania este o ştiinţă a trăirii care se referă la fenomene originare, pure, nealterate**, care, între timp, s-au alterat, şi-au pierdut pecetea primară, dar că în sâmburii mitici, în sâmburii folclorici, prin trăire şi cercetare gridophanică, le putem regăsi şi reconstitui. Şi am oferit cineaştilor români modele precum filmul lui Serghei Parajanov **Culoarea rodiei**.

Acum adăugăm: **Gridophania este teoria despre nume sau realităţi necunoscute, este ştiinţa care revelează misterul numelor sau lucrurilor care nu au încă dezlegare, al cuvintelor care se pierd în negura timpului, cu alte cuvinte, este revelarea originilor, a numelor şi realităţilor de obârşie. Şi nu în ultimul rând, gridophania este forma cea mai sublim-concretă (citeşte divină) de trăire a originilor. Nu poţi revela decât ceea ce trăieşti în chip nemijlocit.**

Eu n-am trăit moartea, cum aş putea-o revela? Altfel cum se explică faptul că nu ştim nimic despre moarte? Adică ştim doar că un om este considerat mort (fizic) când încetează definitiv să mai funcţioneze reţeaua fiinţei. Dar aşa cum o pasăre mai trăieşte, se

Scanned with CamScanner

zbate, şi după ce i se retează capul, e posibil ca şi omul să aibă o cale, cel puţin sufletească, de a mai trăi. Oricum, moartea este o mare necunoscută. Este enigma absolută a universului. Dacă omul ştia de ce se-adună lumea „dincolo", cum spun gridanii, ar fi dezlegat de mult taina morţii. Nici măcar n-a aflat de ce un om, care e atins de cancer generalizat, să spunem, e lucid până în ultima clipă a morţii, cum s-a întâmplat şi cu Aristide Buhoiu. Şi oare acasă nu înseamnă acolo unde n-am fost? Nemaivorbind de cazurile, nu puţine, când fiinţa se află la graniţa dintre viaţă şi moarte. Cum am citit recent despre cazul unui tânăr din Midwest (SUA), care a avut un atac de cord şi aproape a murit. Dispozitivul de resuscitare indica moartea lui. Şi totuşi, când echipa de medici renunţase să-i mai dea vreun ajutor, pacientul s-a întors la viaţă. Sau cazul pe care îl descrie filmul românesc **Neînvinsă-i dragostea**, al unei tinere care se sinucide, cadavrul ajunge la morgă în mâinile unui asistent cunoscut pentru plăcerile sale necrofile, care, comiţând o faptă oribilă, are norocul să readucă la viaţă o sinucigaşă atinsă doar de moarte clinică. Mulţi atribuie aceste reînvieri „luminii lui Dumnezeu", plasându-le în zona fenomenelor paranormale.

Aşa se face că unii reînviaţi, ca tânărul din Midwest, sunt revoltaţi pe cei care îi readuc la viaţă, pentru că acolo unde au fost, la graniţa dintre viaţă şi moarte, s-au simţit minunat, ca în Paradis, şi că n-ar fi vrut să se întoarcă. Însă lumina orbitoare din vis a determinat această călătorie înapoi, din moarte în viaţă. Ceva similar se petrece şi în cazul nevăzătorilor, când sunt scoşi din lumea edenică a întunericului, cum se întâmplă cu eroina din piesa de teatru **Molly Sweeney**, a irlandezului Brian Friel, căreia i se redă vederea fără voia ei. Reproşurile sunt pe măsură, căci înainte era fericită, acum, văzând lumea strâmbă în care trăieşte, se simte nefericită. Sau cât de uluitoare este în acest sens şi replica unei mame oarbe din filmul fraţilor marocani Noury, **Porţile Paradisului**, căreia fiul îi plăteşte operaţia: *„Sunt multe căi, fiule, să ajungi la lumină, dar una singură care să te orbească"*. Oamenii de ştiinţă care studiază de ani de zile fenomenul sunt convinşi că acea lumină care vine către muribund, către agonic, este reală.

Scanned with CamScanner

Experiența acestei treceri inconștiente dintre moarte și viață am trăit-o și eu când aveam 10 ani: m-am suit pe un vagon de marfă înalt să văd ce era înăuntru, mâinile mi-au alunecat și m-am prăbușit. Am căzut cam de la vreo trei metri pe spate, pe pietrișul de lângă calea ferată. Mi-am pierdut cunoștința. Am zăcut așa, la pământ, un timp, nu știu cât, dar când am alunecat era încă soarele pe cer, iar când mi-am revenit în simțiri era deja întuneric. Eram singur. Nu m-a văzut nimeni când am căzut. Nu fusese nimeni în preajmă, să mă ajute. Mi-am revenit singur, adică m-a readus la viață o putere nevăzută, din mine sau din afara mea. Și acum cred că a fost un miracol. Care are o sursă divină. Această putere, exprimată ca lumină orbitoare, nu este un simplu subprodus al creierului uman sau un reflex al nervului optic. Nu sunt acele stele verzi pe care le vedem când suntem loviți la cap. Este o putere emanată din univers, care e sursa tuturor creațiilor și trăirilor umane.

Spun acest lucru întrucât fenomenul este similar cu însăși creația. Când am câte o inspirație neobișnuită, numită și revelație creatoare, spun că a fost un miracol, căci nu ține de lumea aceasta, transa făcând și ea parte din UL, din marginea care desparte viața de moarte, realul de ireal, palpabilul de impalpabil, normalul de paranormal. Nu ți se întâmplă în trăirea obișnuită, este ceva care se întâmplă într-un alt plan, suprareal, căci te întrebi mirat: Oare de unde mi-o fi venit ideea aceasta? Nu face parte din mine, din ce știam eu despre lume, despre univers! Indiscutabil, ea vine din spațiul UL. Și să ne amintim ce spunea Aristotel în **Poetica** sa: *„Datoria poetului tragic nu e să povestească lucruri întâmplate cu adevărat, ci lucruri putând să se întâmple în marginea verosimilului și a necesarului*". Aristotel plasa deci arta la margine, la marginea realului. De aceea, sunt convins că lumina ce survine în momentul morții este reală.

Mircea Eliade descrie acest fenomen în povestirile sale fantastice, prin așa-numitele „tehnici de evadare". Fantasticul e roditor. Pentru că are la bază eresul. Datorită lui, o banală vizită la o mănăstire, devine un spectacol terifiant, vrăjitoresc, ca în nuvela **Șarpele**. Ca și șarpele, eresul se strecoară printre faptele reale, dându-le o aură mitică, orbitoare, incandescentă. Arta lui Eliade

Scanned with CamScanner

constă în felul cum ştie să amestece mitul, cum ar fi mitul şarpelui sau mitul mătrăgunei, cu întâmplările palpabile. Un alt exemplu semnificativ găsim în povestirea **Incognito la Buchenwald**. Să presupunem că realitatea e un lagăr ca Buchenwald, că asupra ţării planează spectrul crematoriului. Şi totuşi există *libertatea interioară*, pe care ne-o poate revela doar nişte banale *„pete decolorate de soare"*. Problema lui Ieronim, omul de teatru, eroul povestirii, este aceasta: *„Cum să le-o arăt şi celorlalţi? Cum să le arăt că este aceeaşi lumină ascunsă pretutindeni, în toate lucrurile, cât ar fi ele de urâte? În orice pată de igrasie pe un perete, în orice împroşcătură de noroi?"* După care pe Ieronim *„îl asurzi un trăznet nesfârşit, izbucnit parcă din toate părţile deodată, şi înţelese, dar fără să simtă, că se scufundă, pierzându-se într-o albă, supra firească incandescenţă..."*.

Dan Piţa, în finalul filmului **Pepe şi Fifi**, face trimitere la această idee a lui Ieronim, mai ales că personajul său, Carol, şi misterul casei lui, sunt eliadeşti (desigur, nu-i o simplă coincidenţă nici faptul că acelaşi actor, Mihai Călin, acoperă aceleaşi semnificaţii şi în **Eu sunt Adam**, un film inspirat sută la sută din proza lui Mircea Eliade!): fuga lui Carol şi Fifi prin labirintul de coridoare, ei fiind supravieţuitorii marasmului, se termină cu privirile lor siderate de o lumină orbitoare, de parcă sunt martorii unei minuni, ca apoi să se piardă *„într-o albă, supra firească incandescenţă..."* Final care, aproape clonat, a fost preluat din alt film al regizorului, **Concurs**, şi el cu un nucleu epic eliadesc. Dar dacă nu l-ai citit pe Mircea Eliade, nu înţelegi nimic. Ar fi trebuit, poate, să vezi **Călăuza** lui Tarkovski, unde găseşti aceeaşi conotaţie şi aceeaşi rezolvare optică, supra firească. Sau ar fi trebuit ca în genericul final regizorul să fi dat citatul de mai sus din Eliade.

Lumina orbitoare are un rol chintesenţial şi în întâmplările din povestirea **Tinereţe fără de tinereţe**, pe care Francis Ford Coppola a ecranizat-o. Şi cineastul american a rezolvat acea trecere „trăznită" a eroului, Dominic, din viaţă în moarte şi invers pe calea efectelor speciale, a gridophaniei computerizate. Şi tehnica de evadare e aceeaşi, totul pornind de la un fapt banal: eroul aşteaptă la un semafor schimbarea culorii, ca să traverseze: *„Ochiul roşu se*

Scanned with CamScanner

stinse, şi în clipa următoare îl orbi, zguduindu-l, explozia luminii albe, incandescente. Parcă ar fi fost aspirat de un ciclon fierbinte izbucnit, în chip neînţeles, chiar în creştetul capului". Aşa descrie Eliade faptul că omul a fost trăznit. Şi când se petrece acest fenomen? Chiar în „*noaptea de Înviere*", în apropierea bisericii Mitropoliei. Schimbarea culorii semaforului a coincis cu acest fenomen natural, trăznetul, dar şi cu cel supranatural, Învierea Domnului, fapt care avea să-i schimbe lui Dominic viaţa, respectiv identitatea. Pentru că schimbarea identităţii este o problemă de întinerire, cum se întâmplă în cazul Marinei Darvari, un personaj fabulos, care îşi modifică vârstele, dar şi în cazul lui Fărâmă din povestirea **Pe strada Mântuleasa**, care la sfârşit are o nouă identitate.

Dar Eliade, a cărui proză este impregnată de tema identităţii, a *căutării* ei, merge şi mai departe, intră în cele mai adânci resorturi ale mitului românesc **Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte**. Dominic, care a fost carbonizat în întregime şi, conform medicilor, n-ar fi putut supravieţui, fiind ca şi asfixiat, se dovedeşte a fi un „*mort viu*", renăscând întrutotul, redevenind prunc şi crescând ca în basmul lui Ispirescu, trecând prin toate vârstele pe care le evocă Jacques filosoful în piesa **Cum vă place** de Shakespeare. Când atinge centenarul, el pare de 30 de ani! Lumina incandescentă care l-a orbit, l-a transformat în „*altcineva*". Ceea ce nu se poate întâmpla în natură, ceea ce nu poate nici ştiinţa (Rudolf, Bernard), poate literatura. Sau aşa credeam până a vedea filmul britanicului Rupert Murray, **Unknown White Male** (2005), adică „Bărbat alb necunoscut", un documentar de lung metraj în care este vorba despre „*the true story of Doug Bruce*", cazul real al lui tânăr de 35 de ani din New York, care se trezeşte într-un vagon de metrou incapabil să-şi mai aducă aminte cine e şi cum a ajuns acolo. Medicii care îl studiază, vorbesc despre un fapt care se petrece foarte rar în natură, numit amnezie retrogradă, adică ştergerea completă a memoriei. Tânărul nu mai are nici un fel de memorie, nici memorie episodică, nici semantică şi nici operativă sau declarativă. Şi-a uitat tot trecutul. Şi o ia de la capăt, redevenind altcineva. El va fi recunoscut de prieteni, vom afla că

Scanned with CamScanner

are părinți, o soră, o iubită, că a fost un excelent fotograf, dar nu mai recunoaşte pe nimeni, nu-şi mai poate aminti nimic din ce-a fost. Nici chiar locurile unde trăise. Ba nu se recunoaşte nici pe el însuşi atunci când se vede într-o înregistrare pe care o filmase. Şi nici un medic, nici un om de ştiinţă nu poate da un răspuns privind cauza acestei amnezii. El n-a fost trăsnit, ca Dominic. Nici o cauză palpabilă nu i-a produs amnezia. E în afara cunoaşterii. O cauză supranaturală deci, căci şi Doug Bruce vorbeşte despre o lumină orbitoare, despre reacţia sa la lumina incandescentă. Timp de doi ani, cel mai bun prieten al tânărului amnezic îl urmăreşte cu aparatul de filmat în căutarea identității pierdute, pe care însă Doug n-o mai recapătă. Tânărul îşi face o nouă viaţă, o nouă personalitate, capătă o altă identitate. Un savant îl citează aici pe filosoful empiric John Locke (1632 – 1704), care a cercetat fenomenul: „*Sigur, e acelaşi om, dar nu mai e aceeaşi persoană*". Păcat că regizorul nu a cunoscut povestirea lui Eliade. Ceea nu poate explica ştiința, poate literatura. Desigur, ar fi fost interesant dacă şi Mircea Eliade ar fi cunoscut cazul descris în filmul lui Rupert Murrary. Dar imaginaţia lui Eliade a mers şi mai departe decât a mers natura.

Şi să reamintim ce se întâmplă în continuare cu Dominic. Bătrânul profesor de latină şi italiană din Piatra Neamţ, care venise la Bucureşti să se sinucidă din cauza ramolismentului, a amneziei care îl marcase la cei 70 de ani ai săi, e atins deodată de o formidabilă hipermnezie, căpătând o memorie de mandarin, ca a unui autentic sinolog. Şocul trăznetului, acea formidabilă energie care îl lovise chiar în moalele capului, a generat o reîntinerire a ființei sale, de la creşterea dinţilor de lapte până la procese psihomentale incredibile. Devine un autentic polihistor. Îşi readuce aminte sau învaţă uşor, datorită unei nesperate memorii fotografice, orice limbă a pământului, chiar şi chineza, trăieşte experiența dublului sau a îngerului păzitor, stăpâneşte o „*ştiinţă universală*", are „*revelarea în serie a doctrinelor secrete*" (obsesia lui Steiner), se simte chiar reîncarnarea lui Boddhisatva, trăind doctrina transmigrării sufletelor (metempsihoza), are puterea de a materializa imagini, de a ghici numere la ruletă, de a descoperi tot

Scanned with CamScanner

ce e camuflat, ba are o experienţă erotică cu o fiinţă paramediumică (Veronica), o tânără care trăieşte „*un proces de senescenţă galopantă*", invers decât al său, adică un proces de îmbătrânire, ajungând până la protolimbajele nearticulate. O va elibera, redându-i tinereţea şi frumuseţea, părăsind-o.

Asemenea omului „*mai perfect decât Adam*" al lui Vertov, Dominic a devenit „*cel mai preţios exemplar uman care există astăzi pe tot globul*". Ca în mitul lui Frankenstein, printr-un proces de anamneză însă, el devine, de fapt, un *mutant*, un *om postistoric*, cu diferenţa, faţă de modelele sci-fi, că şi-a „*păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiţie*". Desigur, în final, el o va refuza, va reîmbătrâni şi va muri îngheţat, dar fericit, în oraşul natal. Însă tot acest vis al lui de reîntinerire, propriu tuturor bătrânilor care, de milenii, se zbat să răspundă la întrebarea: „*Ce facem cu Timpul?*", e un prilej de a medita asupra condiţiei umane înseşi, susceptibilă de a trăi oricând fenomene parapsihologice şi de a-şi suporta destinul. Şi o poate face lesne, cum spune Colomban, un personaj el însuşi trăznit (într-un fel sau altul, toţi suntem sau vom fi trăzniţi!): „*longevitatea devine suportabilă, şi chiar interesantă,* numai *dacă a fost descoperită în prealabil tehnica beatitudinilor simple*", la care făcea trimitere şi Marina Darvari, vorbind despre „*petele de soare*".

Mai mult, trăind în această mitologie a luminii, oricui i se poate revela „*epifania trăsnetelor*" şi poate înţelege „*teologia şi demonologia electricităţii*", cum mai spune Eliade. Şi pe care o sugera şi Doug Bruce. Desigur, subtextul real al acestei viziuni poate fi găsit în „experienţa Hiroşima", în pericolul nuclear, al conflagraţiilor atomice, justificate şi acceptate de unii „*în numele eshatologiei electricităţii*". **Tinereţe fără de tinereţe**, căci acesta este, de fapt, Timpul, ca un Bătrân care şi-a uitat tinereţea, este una din cele mai relevante proze ale lumii care descrie un fenomen de gridophanie.

Ca şi **Les Trois Grâces**, de altfel, cu care se înrudeşte. Şi aici avem aceeaşi temă a tinereţii veşnice şi aici există un accident misterios, moartea doctorului Aurelian Tătaru, ale cărui experienţe ştiinţifice, legate de problema cancerului, se bazau pe teologia

Scanned with CamScanner

paradisiacă. Mai mult, pe „*teologia apocrifelor*", cum îi explică doctorul unui personaj în sutană: „*Pentru că, părinte, noi ştim astăzi că Dumnezeu n-a putut distruge propria sa creaţie. Omul a rămas* acelaşi, *aşa cum erau Adam şi Eva în paradis, înainte de păcat. Acelaşi, adică înzestrat cu aceleaşi virtualităţi biologice. În corpul omenesc totul s-a păstrat, părinte, deci s-a păstrat şi taina vieţii veşnice, cu care fusese dăruit Adam...*".

Şi astfel de exemple pot continua. Rămâne să le cercetăm mai departe. În orice caz, problema morţii face şi ea obiectul gridophaniei, iar gridanii au exprimat-o astfel în bocete:

Spune, taică, cu gura
Ce ţară este-aceea
Care mi te duci în ea?
Dar tot o fi ţară bună
De-atâta lume se-adună
Şi tânără şi bătrână.
Şi o fi ţară bogată
Trăiesc copii făr' de tată
Dar tot o fi ţară bună
Trăiesc copii făr' de mumă.
Te duci, taică, da să vii
Da să vii tot la copii.

Doamne-ajută!

Ce este *grid*? Nimeni nu ştie. Un cuvânt, un nume necunoscut. De unde vine, de unde se trage, încotro merge? Nimeni nu i-a dat o explicaţie până acum. A trebuit să-l trăim, să trecem prin el, să-l călătorim îndelung până ni s-a revelat. Ca să-l desluşim, să facem din el chiar o ştiinţă, să ne devină *ghid*, călăuză, a trebuit să ne întoarcem la originea lucrurilor, să redevenim animalul metaforizant din Eden, să vorbim limba păsărilor, să găsim legături ascunse, să reînviem limbi moarte, să ciripim din înaltul ciocârliei, să trecem prin cuvinte neînţelese, să creăm o mitologie dracologică şi chiar să agonizăm, să riscăm să nu fim înţeleşi, să vorbim ca

Scanned with CamScanner

Ulfila sau ca poeții care, după ce au epuizat toate obstacolele, aleg calea tăcerii, a isihiei absolute.

Și în această tăcere adunăm toate energiile lumii și le trăim, așa cum face țăranul din Grid când își însoțește faptele și gesturile cu un „Doamne-ajută!". În tot ce gândește și face, el stă pe limbă cu „Doamne-ajută!". „Doamne-ajută!" precede și urmează oricărei acțiuni. Și tot un fel de „Doamne-ajută!" este și când vorbește cu pământul și cu vitele, și cu păsările, și cu spicele! Ele la un loc sunt Dumnezeu, fac parte din divinitate. În acest sens, Dumnezeu este gridophania absolută. El este Marea Necunoscută. Dumnezeu rămâne necunoscut și necuprins în ființa sa transcendentă, de aceea teologia patristică, reprezentată de Grigorie de Nissa, Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul sau Grigore Palama, a introdus metoda apofatică, o modalitate de cunoaștere a lui Dumnezeu prin negare, cum a procedat și filosoful Emil Cioran. Este tot o formă de trăire a originilor. A originii originilor, care este Dumnezeu. La evidența trăită a existenței lui Dumnezeu se ajunge după ce au fost negate, prin transcendere, existențele create. Trăind aceste existențe și negându-le pe rând, dându-le la o parte, Dumnezeu ni se revelează gridophanic ca fiind însăși Marginea, Marginea în Sine. De aceea, nu este exagerat să spunem că **gridophania este știința despre Margine sau știința despre Dumnezeu**, adică este trăirea Divinității, acea trăire pe care am văzut că athoniții o numesc „gustul lui Dumnezeu".

*

Așa mi s-a revelat adevărul că *grid* este un cuvânt de obârșie sau de margine, ba chiar că el înseamnă margine, *gard*. Gridophanie nu este judecata că toate au un început și un sfârșit, ci toate au o margine. Și, prin urmare, gridophania se ocupă cu studierea marginii, cu revelarea rețelei limitrofe a numelor, lucrurilor sau realităților. Și un exemplu care îmi vine pe loc din albia experienței este mila. Mila este o gridophanie pentru că ea nu există în natură. Oricine a putut constata, cred, cât de nemiloasă este natura. Pescarul a putut afla cum se vânează peștii unii pe alții, așa cum vânătorul a văzut cum se pescuiesc animalele între ele. Și cât de nemilos poate fi vântul! Vântul acela tăios, rece, mușcător,

Scanned with CamScanner

care tot vine şi vine, care parcă nu se mai termină! Sau ploaia aceea pătrunzătoare, deasă şi necontenită. Dar viespile? Dar viperele? Cine nu a simţit agresiunea naturii asupra sa? O simte zilnic ţăranul când lucrează pământul, când se luptă cu bulgării lui, dar şi cu muşiţa câmpului.

Ne-ar putea contrazice iubitorii de animale, stăpânii câinilor sau ai pisicilor, dar cine nu a auzit de stăpâni muşcaţi/ zgâriaţi de câinii sau de pisicile lor?! Şi cine nu a auzit de celebra dresoare de tigri, lei şi pantere, Lidia Jiga, din Veneţia de Jos a Făgăraşului, care a fost sfâşiată de leul ei cel mai iubit? Sau de povestea faimosului naturalist atipic, australianul Steve Irwin, supranumit „The Crocodile Hunter", care ne-a fascinat cu reportajele sale la „Discovery", şi care a sfârşit la datorie, la doar 44 de ani, fiind înţepat de o pisică de mare veninoasă, considerată una dintre cele mai puţin agresive fiinţe?! Şi cu toate acestea, pisica i-a sfârtecat pieptul cu o singură înţepătură, deşi oamenii de ştiinţă consideră că printre cele mai monstruoase făpturi ale naturii, arătări infernale, sunt reptilele, precum caimanii, aligatorii, crocodilii, şopârlele, şerpii etc., adică peste zece mii de specii, care ucid cu sânge rece! Să nu uităm şi amănuntul că omul este educat de la natură, adică e făcut să mestece mâncarea, pe când animalele sunt polifemice, adică o înghit, o sfâşie şi o înghit, iar uneori îşi înghit prada cu totul, vie şi nemestecată! Indiscutabil, şi oamenii pot ucide cu sânge rece şi despre un astfel de om chiar se şi spune că este o fiară, cum demonstrează Camus în piesa **Neînţelegerea**, creând în Martha un monstru cu chip uman, o fiară duplicitară.

Ar mai fi ecologiştii sau utopiştii, începând cu Rousseau şi Campanella, care au generat fenomenul *retro* zis şi al *întoarcerii la natură*, mişcare văzută ca o salvare a omului, ca o sursă de evadare din lumea dezlănţuită, din lumea viciilor moderne. Desigur, am văzut şi cum înţelegea Sfântul Francisc acest fenomen, cum a tălmăcit el parabola christică a păsărilor. Fără îndoială, contactul nemijlocit cu natura este o experienţă originară, este o sursă nesecată de trăiri gridophanice, care îţi revelează o reţea primară de legături între elementele naturii. Orice pescar poate trăi acest fenomen. Cu atât mai mult un franciscan. Dar unde mai există azi

Scanned with CamScanner

pe pământ un colț de natură edenică? Poate numai la margine, în livada trăirii, în chilia de acasă. La agresiunea organică a naturii, a cărei viață este condusă după legile supraviețuirii, s-a adăugat treptat-treptat și agresiunea omului, care, prin poluare cu tot felul de deșeuri, mai mult sau mai puțin radioactive, a distrus scutul de apărare, adesea fragil, al naturii, iar prin spectrul nuclear a creat premizele unei apocalipse inevitabile.

Avem aici reversul natural al trăirii, este chiar reversul naturii, al cărei scop presupune conservarea și perpetuarea vieții, oferindu-i animalului uman posibilitatea ca, prin trăire gridophanică, să se rupă total de civilizație, de ură și mizerie, de tot ceea ce l-a determinat pe Sfântul Francisc să-și lepede și cămașa de pe el, să uite și cum îl cheamă, să se identifice atât de total cu natura încât, prin toată această spălare a creierului, prin toată această purificare a ființei, să se simtă ca la sânul lui Dumnezeu. Dar în realitate am văzut că și această cale este tăiată cu sabia cruzimii. Căci omul este fiară pentru om. Și omul este natură. Omul în starea lui primară. Și această stare și-o manifestă când nu te aștepți, în chiar momentele cruciale ale vieții. El vrea să-și distrugă tocmai mama care l-a creat.

În natură, repet, nu există milă. Mila este ceva necunoscut naturii. Ca și multor oameni, celor mai mulți chiar. Și printre oameni mila este rară, se află la margine. Este o însușire care aparține numai omului îndelung educat, lui *Homo religiosus*, omului creștin în special. Mila este o grihophanie, adică o revelație a rețelei ascunse a naturii, care se mișcă după legi dure, nemiloase. Gridophania este în acest caz revelarea unui contrast, care opune cruzimii naturii, mila umană. Adică exact ceea ce nu există în natură. Așa cum mila nu exista nici în omul primitiv, care trebuia să fie fără milă dacă voia să supraviețuiască. Numai prin domesticirea instinctelor, printr-o îndelungată educație religioasă, omul a putut ajunge la gridophania milei. Iar pentru a avea bunătate divină, omul trebuie să depășească însuși instinctul de conservare. Așa cum făceau dacii care mureau râzând cu un bulgăre de pământ în pumn. Mila este, așadar, o însușire necunoscută naturii, iar trăirea ei nu o poate practica decât ființa din manas superior.

Scanned with CamScanner

*

Am să ofer mai la vale şi alte exemple vii de gridophanie, de trăire a originilor, aşa cum se practică această trăire în vatra satului meu, dar şi în toată Ţara Făgăraşului, care stă, cum am spus, sub semnul gridophanic al Fântânii şi Troiţei. Şi gridanul trăieşte originile pentru că „Doamne-ajută!" este cuvânt/ sintagmă/ rugăciune de obârşie, este ca o formulă magică, formula teonimică arhetipală prin care sau cu care îşi identifică viaţa. Ea este acel *Kirie eleison* mistic al athoniţilor. Când se spală dimineaţa pe ochi, ţăranul zice „Doamne-ajută!", când mâncă, zice „Doamne-ajută!", când se îmbracă, zice „Doamne-ajută!", când iese pe uşă, la fel, când îşi ia vita din grajd, zice „Doamne-ajută!", când păşeşte pe arie, o face cu „Doamne-ajută!" şi o ţine tot aşa până revine acasă şi se culcă tot cu „Doamne-ajută" pe buze. Am văzut şi cum şi-a marcat el acest ritual sacru prin două elemente de origine, Fântâna şi Troiţa. Cum zice iar „Doamne-ajută!", mulţumindu-i lui Dumnezeu că i-a dat să bea din apa pământului şi a cerului. Şi apoi poate să cânte, ducându-se într-ale lui, cu nădejdea în suflet că se duce într-ale lui Dumnezeu.

Cămaşa

Sau să ne oprim la un alt exemplu, drag pr. Vasile Modorcea şi descris de el în capitolul **Şezătoarea**. De ce zice ţăranca sau ţăranul că iia ei, respectiv cămaşa lui sunt sfinte? Pentru că sunt sfinţite cu un şir neîntrerupt de „Doamne-ajută!". De la arat, semănatul cânepii şi până iese cămaşa pe care o poartă e o întreagă gridophanie, care implică şi dragostea, şi mândria portului, care îl fac pe ţăran să se simtă ca un sfânt, căci ea, cămaşa lui, e de zeci de ori sfinţită. Dar să arătăm, urmându-l pe autorul **Monografiei**, în ce constă procesul de prelucrare a cânepii, ce se lucra odinioară în casa omului, cu unelte simple şi rudimentare.

Din însămânţările anuale, un procent destul de mic îl deţineau cânepa şi inul. Numărul mănuşilor de cânepă ajunsese, în anul 1938, la 20 000, ce dădeau, socotind pe 280 mănuşi (mănunchiuri), 10 kg fuior, 5 kg „stupă", „câlţi" şi „păcişele" şi alte rămăşiţe numite „feştilă", din care se ţeseau saci şi ţoale (lepedeaua).

Scanned with CamScanner

Gospodina, până la extragerea fuiorului brut din cânepă şi in, făcea următoarele lucrări: smulgerea, topirea, spălarea, uscarea, frângerea şi melițarea cânepii şi inului.

Şi să nu uităm că fiecare din aceste operații era însoțită de un „Doamne-ajută!", expresie gridophanică ce se împletea la tot pasul cu munca.

La topit, cânepa şi inul stăteau în vale, adică în albia râului, circa 8-10 zile, mai puțin sau mai mult, după temperatura apei. Când erau topite, mănunchiurile se scoteau, se spălau şi se transportau acasă unde se întindeau în curte la uscat, pe lângă garduri, ziduri şi căpițe. După uscare, în timpul zilei, când soarele era mai arzător, cânepa – parte din ea – se întindea la soare ca să se înăspreasscă şi se începea frântul, prin care puzderia (partea lemnoasă) cădea jos. După ce se termina cu frântul, frângătoarea se dădea la adăpost şi atunci melița îi lua locul. Fuioarele brute, întinse pe sfoară şi înăsprite la soare, treceau prin meliță şi acum, prin melițare, cădeau şi cele mai mici puzderii care mai rămâneau de la frânt. După aceste două operații, se ajungea la fuiorul brut. Aici îşi intră în rol dracul, adică daracul, care face parte din familia lui *grid*, cu derivatele *dric-drac-darac* sau *drig* (de la drigan)-*drac-darac*. Fuiorul brut trecea prin nişte piepteni, prin operația zisă pieptănare sau *drăcuire/ dărăcire* şi se extrăgea „stupa" – fire care rămân printre dinții pieptenului – şi „feştilele" – cele din urmă fire, mai scurte şi mai bădărane – rămase în *darac*; apoi fuiorul se peria – cu perie aspră făcută din păr de porc – şi se extrăgeau „păcişelele", fire ce rămân în perie, şi „câlții", fire mai groase – ce rămân de asemenea în perie – şi numai după aceste operațiuni rămânea fuiorul curat. Când aceste lucrări erau terminate, urmau: torsul, depănarea, coptul fuiorului şi al derivatelor lui. Şi totul era împânzit, cum am spus, cu o rețea gridophanică de „Doamne-ajută!". Torsul se făcea de către femeile şi fetele din casă, în sezonul de iarnă, prin şezători. Şi mai la vale urmează descrierea acestui eveniment hibernal.

Scanned with CamScanner

Şezătoarea

Îndată ce începeau să cadă din văzduh primii fulgi albi de zăpadă şi când întunericul nopţilor lungi se lăsa peste sat, se auzeau fetele şi babele guralive – cu furcile de care atârna caierul şi cu fusele în mână – cum treceau stoluri, stoluri, îndreptându-se spre şezătoare -, locul de muncă şi de poveste, iar pentru fete chiar şi de dragoste, căci aici era locul de întâlnire cu feciorii, unde doi câte doi îşi spuneau la ureche dorul de la inimă. Şezătorile de fete erau un bun prilej de apropiere între fete şi feciori şi de multe ori de aici porneau logodnele şi căsătoriile. Furca închistrită (sculptată) şi cu oglinjoare în faţă erau semne ale dragostei pe care o purta feciorul celei căreia i le-a făcut. În şezătoarea femeilor, credeai că eşti în ţara basmelor.

Una din şezători se ţinea în casa Anii Grecului. Aceasta era o femeie bătrână, uscăţivă şi bolnăvicioasă (a avut o fată care i-a murit şi un singur fecior, Petrică, care şi el i-a murit în război, în anul 1940), care trăia singură, ca cucul, într-o casă mai veche pe care în fiecare an o lipea cu humă. În casă se găsea o masă, vreo 3-4 scaune mai hodorogite şi 2-3 lungi, o ladă şi un pat; pe pereţi atârnau blide şi câteva icoane vechi cu chipuri de sfinţi strâmbaţi în toate părţile, sub care stăteau aninate chindeie vechi, cu motive româneşti. Lampa de deasupra mesei era mutată şi agăţată de grinda din mijlocul casei. (Gazul îl dădeau pe rând: fetele, în şezătoarea lor, şi femeile, într-a lor). Focul pâlpâia în sobă (numită ploatăn), torcându-şi povestea lui de când e foc, răspândind în toată casa căldură şi voie bună. Din când în când, nu lipsea nici rachiul, care deschidea şirul povestirilor, ghicitorilor, glumelor, cântecelor şi altor obiceiuri caracteristice şezătorilor noastre. Aici, în şezătoare, nu se înşirau pe fus numai firele de fuior, care se împleteau unul cu altul, forţate de învârtitul fusului, ci şi cântecul cu munca, cu doina noastră străbună, scoasă din inimi şi din fluier.

Şezătoarea se poate asemăna cu un concurs, căci fiecare femeie sau fată socotea sporul după câte fuse pline ducea acasă şi astfel ambiţia le silea să nu se lase mai prejos nici una faţă de alta. Fiecare torcea pentru ea; numai la glume, cântece şi poveşti conlucrau, atât pentru destindere, cât şi „să nu le fure somnul".

Scanned with CamScanner

Dacă bărbatul dorea noutăți, apoi trebuia să întrebe femeia când venea din şezătoare; aici se „însurau" şi se „măritau" zvonurile, întâmplările, glumele pe socoteala unuia şi altuia; cu un cuvânt, aici, în şezătoarea femeilor, se făcea seară de seară cronica satului.

Câte nu ştiau femeile? Rele şi bune, câte învârteau şi răsuceau limba lor neostenită, ca o meliță sau ca fusul care sfârâia mereu între degetele lor. Aici se puteau vedea şi auzi cântărețele satului şi bătrânele povestitoare, care pentru cele tinere erau adevărate enciclopedii, cronici vechi, căci prin ele se transmiteau generațiilor viitoare comorile populare: cântece, poveşti, glume, colinde şi alte obiceiuri bătrâne, care altcum ar fi dispărut, ducându-le cu ele în mormânt. În şezătoare era judecată toată lumea; nu scăpa nici popa şi nici dascălul de acest tribunal femeiesc; aici era adevărata „gură a lumii".

În şezătoarea de fete fiecare îşi păstra locul, cât ținea sezonul de şezătoare; cele mai mari se aşezau în fruntea casei, iar cele mai mici în părți. Feciorii nu aveau un loc stabilit, de multe ori stăteau ciorchine în mijlocul casei, ținându-se de după gât şi cântând pe o singură voce, secondați de fete. Linişte nu prea era, aşa că îndrăgostiții puteau să-şi strecoare în suflete vorbe de dragoste, căci nimeni nu-i auzea. Cei apropiați de timpul căsătoriei îşi luau drăguța pe genunchi şi aşa, vorbind, ea putea să toarcă mai departe. Din păcate, azi, în Grid, nu se mai țin asemenea şezători.

Ca toate florile pământului şi cânepa era pusă de țăran, la şezătoare, în producțiunile poporane. Nunta era asemenea fuioarelor:

Astă nuntă nu-i târț-pârț
Că nu-i făcută din călți
Că-i făcută din fuioare
Şi mireasa-i ca o floare
Mirele ca un bujor
Numai lin şi linişor
Ca peria prin fuior
Numai lin şi cât de tare
Ca peria prin fuioare.

Scanned with CamScanner

Despre femeia leneşă şi lăsătoare:

Auzi, mândro, popa toacă
Cânepa cade de coaptă
Omule! îs beteagă moartă
Ia tu coasa şi-o coseşte,
De boală mă lecuieşte
Şi-mi coseşte cânepa
Că poate-mi va alina.
S-o acoperi cu pământ
Să-mi aline mai curând
Şi-o coseşte mai pe sus
Să mai rămâie de-un fus
Să mă duc în şezătoare
Să nu zică că-s putoare.

*

Harnică-i nevasta mea
Harnică dracu' s-o ia
Că din cincisprezece lâni
Mi-a făcut mănuşi în mâini
Din patruzeci de fuioare
Mi-a făcut o ştergătoare
Iară cânepa din toamnă
Şade-n şură ca o doamnă
Cânepa de primăvară
O-ncurcă câinii pe-afară.

*

Decât să mă duc la furcă
Mai bin' beau rachiu şi ţuică
Decât să torc la fuior
Mai bine beau de mor.

Şi iată câteva „sfârcuri de bici" cu care, la şezătoare, când se aflau şi bărbaţii de faţă, erau atinse cele cărora le plăceau să plătească torsul:

Scanned with CamScanner

Bărbatul:
Tu muiere, tu muiere,
Las-o la dracu şedere
Vezi, cânepa ta-i întreagă
Şi tu zaci în pat beteagă.
Femeia:
Măi, bărbate, fii cuminte
Ia cânepa şi mi-o vinde
Şi mi-o vinde mai cu preţ
Căci eu lunea nu lucrez.
Marţia-i zi de sărbătoare
Miercurea capul mă doare
Joia îi târg de dobitoace
Iar Vinerea nu se toarce
Sâmbăta-i de primenit
Dumineca-i de iubit.

Altă femeie:
Măi vecine, măi bărbate,
Ia gârbaciul şi o bate
Şi o bate şi o moaie
Fă din femeie găzdoaie.

Alt bărbat:
Harnică-i nevasta mea
Câtu-i lumea nu-i ca ea
De frica războiului
Stă-n vârful gunoiului.
Hai, nevastă, hai în casă
C-om băga boii să ţeasă
Om băga boii-n război
Cu tine-oi căra gunoi.
*
Harnică-i nevasta mea,
Harnică, dracu' s-o ia.
Că de frica cânepii,

Scanned with CamScanner

Şade în fundu' grădinii.
– Tu nevastă, tu muiere,
Las-o la dracu' şedere
Vezi cânepa noastră piere.
– Măi bărbate, fii cuminte
Ia cînepa şi o vinde
Sau ia coasa şi-o coseşte
De boală mă lecuieşte.
Şi coseşte-o mai pe sus
Şi mai lasă ca de-un fus
Şi coseşte din picioare
Şi lasă de-nvelitoare
Să mă duc în şezătoare
Ca să văd vecinele
Cum poartă minciunile.

Apoi **Monografia** ne redă câteva doine frumoase pe care, ascultându-le, i-au „*uns sufletul şi inima*" unchiului meu. Urmează un moment dedicat ghicitorilor, una mai ingenioasă decât alta, ca spectacolul să culmineze cu deşirarea unor poveşti ca **Baba Dochia**, **Unchieşul cel sfătos** sau ca legenda **Dochia şi Traian**.

Aş putea spune, precizează pr. Vasile Modorcea, că şezătorile de femei şi fete erau în cea mai mare parte manifestări artistice; aici cu adevărat se împletea folclorul cu munca.

În şezătoarea fetelor, pe lângă cântece şi ghicitori, mai aveau loc şi jocurile din bătrâni: feciorească, învârtita, cărăşelul, oiţa, şapte paşi, sârba, brâul şi altele. Cum stătea fusul, sfârâia jocul. Din când în când feciorii aduceau cu ei câte un fluieraş sau diplaş şi făceau câte o seară de muncă şi de joc. În pauze sfârşea fusul şi se desfăşura cântecul. Şi urmează câteva cântece de lume, pe care le-a cules într-o seară de şezătoare, unele foarte populare, cum ar fi „Vino seara pe la noi, Ionele dragă". Însă aici nu ne oprim la ele, fiindcă trebuie să ţinem firul... sfinţirii cămeşii.

Înspre primăvară, se găta cu torsul şi gazda şezătorii rămânea iar singură cuc. Gazda se plătea cu câte 2-3 fuioare şi 10-15 lei de femeie sau fată.

Scanned with CamScanner

După tors, fuiorul şi derivatele lui „se coceau" (fierbeau) în două rânduri cu leşie făcută din cenuşă şi paie de ovăz, în urma căror fierberi firele se întăreau şi căpătau o culoare galbenă, asemănătoare borangicului. Urma depănatul fuiorului pe mosoare şi de pe ele se făcea urzitul pe urzitoare, apoi la război, ţesutul, şi, în fine, înălbitul pânzelor. Această din urmă operaţie se făcea prin mai multe fierberi şi apoi pânzele erau udate cu apă curgătoare şi uscate la soare zile de-a rândul. După aceste lucrări, pânza se făcea val şi se aşeza în ladă unde aştepta foarfeca gospodinei care croia hainele trebuincioase.

Din 10 kg fuior, combinat cu tot atâta cantitate de câlţi şi păcişele, se obţineau 100 coţi (65 m) pânză. Era o regulă generală – chiar şi la cei mai săraci – ca fuiorul să fie combinat cu bumbac din care ieşea aşa numita „pânză cu un fir".

Din această materie primă se confecţionau mai mult indispensabili, lepedeuri şi iia numai de la brâu în jos; pentru cămăşi, le-a luat locul bumbacul, începând cu dusul populaţiei la oraş. Apoi se mai confecţionau ştergare, „chindeaua", alese la război, cu flori de arnici, şi strămătură pentru înfrumuseţarea casei. Din cânepă – din feştilă – se mai făceau saci în care se păstrau cereale, ca: grâu, orz, ovăz, porumb şi făina. În casă femeile făceau haine, cum ar fi: ii, rochii şi şorţuri; doar scurteicile femeilor şi rocurile bărbaţilor se făceau la croitor. În sat mai toate familiile aveau maşini de cusut şi tot atâtea fiare de călcat. Războiul de ţesut doar din câteva gospodării lipsea.

Înainte de războiul mondial din 1914-1918, prelucrarea cânepei şi inului se făcea pe scară mai întinsă. În anii de după război această industrie casnică a scăzut datorită bumbacului, cum am spus, care a început să se întrebuinţeze pe scară tot mai largă de către cei reîntorşi din America, Bucureşti şi din alte oraşe, de la care s-au molipsit şi cei rămaşi acasă. A doua cauză a fost şi preţul derizoriu cu care se plătea fuiorul de cânepă şi in, care se lucra cu atâta trudă.

Dacă prelucrarea cânepii şi inului nu se mai face, în schimb, gridanele au ajuns să prelucreze pe scară largă lâna obţinută de la oile ce le au, din care ţes: pături, cioareci, rocuri, cătrinţe, scurteici,

Scanned with CamScanner

straițe, desagi şi altele. Astăzi, în mare parte, se toarce lâna la maşină – la torcătorii mecanice – din care se ţese postav fel şi fel, care a înlocuit stofa ce se cumpăra de la Covasna sau din prăvălie. Cu timpul aproape că au rămas doar straița şi desagii, căci celelalte s-au schimbat cu haine de oraş aşa zise „domneşti", şi chiar şi straițele şi desagii au fost înlocuite cu plase şi sacoşe. În sat sunt circa 150 maşini de cusut, 80 urzitori şi 160 războaie. Cu „industria casnică" se ocupau numai femeile şi fetele.

Țesăturile şi cusăturile ţineau loc de frunte în industria casnică. Nici nu se găsea în toată Țara Oltului meştere mai bune la țesut şi cusături naționale ca femeile din Grid, care ştiau să combine culorile cu atâta măiestrie ca şi cel mai bun pictor. Gridanele (unele erau analfabete, iar altele cu ceva carte), deşi nu cunoşteau culorile după legile chimiei, totuşi ştiau să le combine în alesături, țesături şi cusături, încât rezultatul lor rivaliza cu natura. Neîndoielnic erau artiste, căci din mâinile lor ieşeau nişte țesături şi cusături admirate chiar de străini. În timpul mai din urmă erau angajate să țească pentru artizanat la Braşov. Se lucra din arnici, bumbac, strămătură, mătase şi fir. Țesăturile, dar mai ales cusăturile, erau foarte colorate.

Portul, până la primul război mondial, s-a păstrat curat, aşa cum a rămas din moşi-strămoşi. Cămaşa bătrânească era deschisă la piept, dar ea a dispărut şi i-a luat locul altă cămaşă tot atât de românească, cu flori la piept şi guler, aşa cum purtau boierii mai înainte vreme. Iar pentru doliu era cusută cu arnici negru sau albastru. Opincile străbune erau pe cale de dispariție încă din 1941, luându-le locul gheata şi pantoful. Şerparul, în care se ţineau pipa şi punga cu bani, a dispărut, iar cureaua de piele sau brâul (bete) i-au luat locul. Bărbații n-au mai avut lipsă de şerpar ca să ţină punga cu bani şi pipa, căci locul frigiurilor fără buzunare l-a luat rocul cu multe buzunare; frigiurile din lână albă ca zăpada se mai găsesc doar la muzeu. Femeile şi fetele purtau ii cu mâneci lungi, ţesute sau cusute cu mult lux de culori, de preferință – cele mai în etate – culoarea neagră, iar cele tinere – roşie, albastră, galbenă şi albă, acestea din urmă fiind din mătase naturală. Pe cap bătrânele şi nevestele mai tinere – mai mult duminica – purtau „pomeselnic", o

Scanned with CamScanner

maramă lungă, care cade pe spate şi la capete are alesătură de mătase. La toate alesăturile şi ţesăturile se foloseau figuri geometrice, dintre care rolul principal îl joacă fie triunghiul, fie rombul şi pătratul; doar la femeile bătrâne mai vedeai „râuri" de demult.

E trist lucru, scria cu regret pr. Vasile Modorcea, că portul frumos românesc – acest mijloc de afirmare a specificului naţional – a început să se răărească şi azi aproape că a dispărut cu totul, păstrându-se doar în muzee! Unii săteni, din păcate, nu-şi dau seama că un popor trăieşte prin portul său, prin obiceiurile şi limba sa. Cu toată propaganda care se face în acest sens, ţărăncile şi ţăranii duşi la slujbe prin oraşe au adus moda de acolo şi au „impus-o" aici. Căci ţăranului îi place să „imite". Pe mulţi nu-i mai cunoşti dacă sunt români din satele româneşti sau altă naţie de oameni. Politica culturală trebuie să pună stavilă dispariţiei pitorescului port românesc. Trebuie dusă multă luptă, cu perseverenţă, pentru apărarea portului, atât de frumos şi purtat de înaintaşii noştri cu atâta mândrie.

Pâinea

Să nu uităm că tot acest ceremonial al prelucrării cânepii şi inului şi, implicit, al Şezătorii era continuu însoţit, repet, de sintagma teonimică „Doamne-ajută!", ca un fel de „Amin" spus la „Tatăl nostru" şi la fiecare rugăciune. Este un exemplu complex, ca viaţa însăşi a satului, de trăire a originilor, de gridophanie. La fel de complex ca şi alt ritual vital, cel al facerii pâinii. Pâinea sau pita, cum spun făgărăşenii, este icoana de toate ceasurile a ţăranului. La ea se închină şi face cruce pe faţa ei cu cuţitul când o taie, la fel când ia prima îmbucătură. Dar până aici, o sfinţeşte prin toate actele premergătoare, de la semănatul grâului şi până la preschimbarea lui în făină şi aluat. Totul e însoţit de „Doamne-ajută!". Nemaivorbind de ritualul facerii colacilor de sărbători, dar şi atunci când nu-i uită pe morţi, cum am văzut că procedează prescurariţa.

Cultul pâinii a generat o reţea atât de complexă încât putem spune că avem aici cazul gridophaniei totemice, al revelării şi trăirii misterului primordial. Pâinea este un element primar, de obârşie, de naştere a universului, este un dar ceresc, fiind

Scanned with CamScanner

identificată cu Dumnezeu, căci spune Cartea sfântă: „*Părinţii noştri au mâncat mană în pustie, precum este scris: Pâine din cer le-a dat lor să mănânce*". Şi Iisus le explică ucenicilor: „*Adevărat, adevărat zic vouă: Nu Moise v-a dat pâinea cea din cer; ci Tatăl Meu vă dă din cer pâinea cea adevărată. Căci pâinea lui Dumnezeu este cea care se coboară din cer şi care dă viaţă lumii*". Şi când ei I-au cerut să le dea pâinea aceasta, „*Iisus le-a zis: Eu sunt pâinea vieţii; cel ce vine la Mine nu va flămânzi şi cel ce va crede în Mine nu va înseta niciodată*". Dar „*iudeii murmurau împotriva Lui, fiindcă zisese: Eu sunt pâinea ce s-a coborât din cer*". Ei nu puteau să creadă în această parabolă întrucât îl identificau pe Iisus cu „*fiul lui Iosif*". Şi Iisus a continuat să vorbească în pilde: „*Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce crede în Mine are viaţă veşnică. Eu sunt pâinea vieţii. Părinţii voştri au mâncat mană în pustie şi au murit. Pâinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănâncă cineva, nu moare. Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu*". Şi în acest punct intervine marea derută, pasajul faimos pe care l-am analizat mai sus, în capitolul **Smintirea**. Abia la urmă, cum am arătat, Iisus le traduce ucenicilor Săi ceea ce a vrut de fapt să spună: „*Duhul este cel ce dă viaţă; trupul nu foloseşte la nimic. Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh şi sunt viaţă*".

Această parabolă a fost reprezentată de Silviu Purcărete în finalul spectacolului său **Cumnata lui Pantagruel**. În pantomima care se încheagă, regizorul are viziunea sublimă de a crea un om-aluat şi de a-l transforma într-un om-pâine, pâine bine coaptă, rumenă, care este apoi ruptă de actori şi dăruită spectatorilor. Este suprema jertfă de sine a omului. Din om ies nu numai piuituri şi răcnete, râsete şi bocete, instrumente muzicale şi monstruozităţi torturante, dar el este şi hrană Dumnezeiască. Precum Iisus s-a dat pe Sine, să ne hrănim din trupul/ pâinea şi sângele/ vinul Său, aşa şi Omul lui Purcărete ne este dat spre hrană, însă nu doar o simbolică hrană euharistică, ci una foarte palpabilă şi concretă. Acest spectacol mai mult sau mai puţin rabelaisian se află sub

Scanned with CamScanner

patronajul lui Dumnezeu. Numai la graniţa cu Dumnezeu, cum ar spune Berdiaev, se pot citori asemenea straturi de frumuseţe şi poate avea loc gridophania trăirii divine.

Nici ţăranul nu uită cuvântul Mântuitorului, ba se identifică cu el: *„Eu sunt Pâinea vieţii"*. Ceremonialul facerii pâinii implică o trăire ancestrală, fiind edificator pentru ceea ce înseamnă trăirea permanenţei. Şi este o trăire sincronă, la fel pentru toţi ţăranii de pe pământul românesc, cum am încercat să arăt în filmul **Credinţa lui Moromete**, care începe cu un poem al pâinii, ilustrând întocmai descrierile lui Marin Preda. Şi geamănă cu această secvenţă este cea din **Miracolul românesc**, cum am arătat, filmată la moara veche din Şinca. Şi ce sat din Ţara Făgăraşului nu păstrează încă urmele unor mori vechi, precum în Breaza sau Dejani, unde ritualul facerii pâinii era trăit de toată suflarea satului ca însăşi venirea pe lume a pruncilor. Sau să amirosim aerul satului, să respirăm aburul pitei ce vine din curţile oamenilor, căci nu e gospodar să nu aibă cuptor de făcut pită în curte. O, binecuvântată fie Pita ardelenească, mare cât roata carului, făcută în cuptorul din casă sub privirile candide ale pruncilor! Cultul pâinii a născut multe miracole, multe legende, cum ar fi gridophania că în bobul de grâu creştinii văd chipul lui Iisus Hristos.

De altfel, acest cult este legat de viaţa ţăranului, care nu numai că trăieşte originile, dar se şi hrăneşte cu ele. Şi e suficient să ne gândim că tot ceea ce mânca ţăranul, se prepara în casa lui. Şi o listă prezentată în **Monografie** este grăitoare în acest sens:

Hrana se prepară în casă. Vara se consumă mai mult pâine făcută în casă, în cuptorul pe care îl are fiecare gospodărie, în care poate coace 10-15 pâini de 3-4 kg. Dimineaţa şi seara, peste tot anul, se mănâncă mămăligă cu lapte, brânză, ouă şi de multe ori, când sunt căldurile mari în toiul verii, gospodina mai duce la câmp lapte acru, ciorbă de salată sau de fasole. Carnea de vită peste vară se procură de la măcelăriile din oraş şi din sat – mai ales duminica şi la sărbători mari.

Din gospodăriile proprii, ţăranii mai prepară mâncăruri din carne de găină, raţă, gâscă şi iepure de casă. Iarna, obişnuitul porc de Crăciun, care se taie de către bărbat. Din porc se prepară: carne,

Scanned with CamScanner

slănină, cârnaţi, caltaboşi, şuncă, tobă şi untură. Fiecare gospodar îngraşă 1-2 porci cu greutatea medie de 100 kg, aşa că în total, după numărul gospodăriilor, ar fi cam 25 000 kg carne în tot satul, care ar valora circa 750 000 lei (e vorba de anii '70). În timpul inflaţiei, bunăoară, în anul 1945, aceeaşi cantitate valora 200 de milioane lei, carnea vânzându-se cu 8 000 lei kg. Carnea şi slănina se conservă prin afumare; carnea se mai frige şi se pune la borcan.

Dintre toate alimentele, cel mai mult se consumă: laptele şi ouăle, apoi cartoful nu lipseşte din nici o gospodărie. Pentru iarnă se fac şi murături: varză, castraveţi, pătlăgele, gogoşari, sfeclă roşie şi prune murate. Gospodinele ştiu să prepare mâncărurile foarte bine, iar generaţia mai tânără a luat contact şi cu bucătăriile de la oraş, ale căror reţete nici ele nu sunt neglijate, mai cu seamă în toiul muncilor agricole.

Strânsura lui Dumnezeu

În această carte am dat nenumărate exemple de gridophanie. Cum a fost însăşi originea creştinismului făgărăşan, legată de Mănăstirea Ursitelor, unde am revelat un mister conex, plin de legături necunoscute, mister care e trăit de localnici de sute de ani ca pe o realitate vie, firească, normală, fără să-l explice, fără să încerce măcar să-l explice. Aşa l-au pomenit şi îl iau ca atare, ca pe o realitate necunoscută, misterioasă, dar realitate. Însăşi trăirea miracolului este o realitate, poate singura realitate posibilă, altfel cum se explică de ce ţăranul, omul simplu, o trăieşte la fel, ca pe un fapt de obârşie, din generaţie în generaţie!?

Sau s-o luăm şi altfel. Cine nu a auzit de „gura lumii", de cea mai vorbăreaţă femeie din sat? Şi în ce loc de pe pământ nu există astfel de podoabe? Dar ca la Grid, nicăieri. Un înţelept al satului, Ţogoe, care a fost şi în America şi a străbătut lumea în lung şi lat, mi-a spus că nicăieri pe pământ vorba nu este întinsă şi răsucită ca în Grid. Aici se depăşeşte recordul de ducere a vorbelor pe limbă de locuitor. Dacă cineva zice „of" la un cap al satului, altcineva, la celălalt capăt, traduce mai ceva ca în **Arta pârţului** a lui Salvador Dali. Aici se întrece şi viteza vântului şi viteza gândului. Aşa o fi,

Scanned with CamScanner

dacă şi un strămoş al lui E. Minu, adică al lui Eminescu, mi-a spus că ceea ce nu ştie popa, ştie el.

– Ce ştii, bade Minule?

– Ce înseamnă Grid, mă întreabă el, că matale eşti mai învăţat?

– Păi n-ai spus că nici unchiul meu, popa Vasile, nu ştia?!

– Grid înseamnă bârfă, măi, domnişorule, să ştii asta de la mine, că aşa mi-o lăsat cu limbă de moarte moşu-meu!

– Bârrr!

Acum să te văd, domnule Teleoacă, cum o scoţi la capăt! Să fie bârfa frate cu dracul? Păi ce-mi spunea deunăzi Mărioru, un unchi de-al meu, ajuns la 87 de ani? Că a lu' Cutărilă şi a lu' Îmbogăţilă peste noapte sunt lipsiţi de credinţă, nu i-a văzut niciodată la biserică, fiindcă-s logodiţi cu dracu'! Dar în acest context, dracu' înseamnă ochiul dracului, adică banul. Bârfa vine de la a avea, nu de la a fi, de la Drac şi Ochiul lui! Da, dar când zici „a lu' cutare s-o luat cu a lu' cutărică", cum e? E tot pe-acolo, fiindcă nu s-or luat cu mâna goală! O, cum se mai brodează într-un sat cuvintele, sunt ca un împăienjeniş, ca o plasă de vorbe şi nume, cu nelipsitul „a lu'", „a lu' ăla" şi „a lu' aia", care te prinde şi nu te mai scapă, aşa cum în fiecare dimineaţă mă prinde pe mine Mărioru şi-mi toot spune că...

– Nici amu' nu s-or dat pământurile oamenilor înapoi, aş da foc la primărie! Nici nu s-or măsurat proprietăţile, îi tot ca pe vremea comunismului! Numa' păcătoşi şi blestemaţi, lipsiţi de credinţă, care n-or călcat niciodată pragul bisericii! Nişte necreştini, domnule!

Şi în toiul vorbei, fiu-său, Gilu, adică vărul meu, apare şi ridică pumnul lui uriaş ca o strânsură de seceri, şi zice, aşa cum zice oriunde se adună lume şi mă înfruntă:

– Mă, vedeţi pumnul ăsta!? Dacă cineva îl supără pe Grid, are de-a face cu el!

– Ce te bagi, tu, mă, că nu înţelegi, vezi-ţi de treabă!, îi spune taică-su, dând din mână să-l alunge ca pe o găină.

Şi Gilu lasă strânsura jos şi iese ruşinat ca un copil.

– Nici el nu se prea duce la biserică, mai mult la crâşmă! Du-te, mă, în grajd, unde ţi-e locul, să vorbeşti cu vitele, aşa cum Slătinaru vorbea în munţi cu urşii şi jderii.

Scanned with CamScanner

Şi după ce respiră adânc, adăugă:

– Ferească Dumnezeu să nu mai aibă ţăranu' cu cine vorbi, cu nici o vită, că atunci nu mai e mult şi-l vezi cu mâinile pe piept.

De aceea, cel mai mult ţăranul se roagă la Dumnezeu nu să nu moară el, ci să nu-i moară vitele. Şi Dumnezeu e bun şi-l ascultă, fiindcă numai Lui, Unicului, i se închină. După Mărioru, nu există decât un singur Dumnezeu care le-a legat pe toate aşa de strâns, că nimeni nu le mai poate dezlega! Asta cică înseamnă bârfa. Dumnezeu le-a legat aşa de strâns, crede Mărioru şi o spune atât de hotărât! Şi doar el a trăit o viaţă aici, în sat, e legat cu toţi porii de istoria lui, ştie ce spune. Asta să înseamne bârfa, strânsura lui Dumnezeu?!

– Dar cineva s-a străduit să le dezlege, zic, s-a străduit Budhha, s-a străduit Francisc d'Assisi…

– Nişte necreştini.

– Se străduieşte papa…

– Tot un drac.

– Dar papa e catolic…

– Catolic?! Atunci de ce popa ăst nou, Avram îi zice, ne-a spus că el nu intră cu busuiocul în casele unde a intrat şi popa hăl de la biserica nouă, catolicească, a lu' Păstorel de din vale?! Pentru că-i necreştin, nu-i de-al nostru!

– Poate o fi o socoteală popească, e vorba de concurenţă, de prozelitism…

– Părintele o zis la oameni că cine îi deschide hăluia uşa, el nu-l mai spovedeşte, nu-l mai binecuvântează, nu-l mai îngroapă…

– Dar şi catolicii, unchiule, sunt tot creştini, să ştii!

– Cum, şi turcu' e creştin?!

– Păi ce, e turc?

– E negricios.

– Sunt oamenii lui Allah, islamul, ce, n-ai auzit?, sunt milioane şi milioane de oameni…

– Noi nu ne rugăm decât la unul Dumnezeu şi la Sfânta Cuvioasă Parascheva, care dă hramul bisericii noastre şi care ne ocroteşte prin sfinţenia, bunătatea şi rugăciunile ei făcătoare de minuni…

Scanned with CamScanner

Cuvioasa Parascheva

Şi Mărioru se lasă în genunchi în faţa unei candele care are şi imaginea Cuvioasei şi începe să se închine. Parcă îi picură şi o lacrimă din ochi.

– Văd că ţii mult la Cuvioasa Parascheva, zic.

– Ţin că şi ea o ţinut la mine şi la neamul meu!

– Şi unde are moaştele, ştii?

– La Iaşi, la Trei Ierarhi…

– Şi unde s-a născut, ştii?

– Nu ştiu. Cine să-mi spună?

– S-a născut în Tracia, pe ţărmul Mării Marmara, într-o familie de vlahi, în localitatea Epivat din apropiere de Constantinopol, pe atunci capitala Imperiului bizantin. Părinţii ei erau oameni de neam bun şi credincioşi, râvnitori spre cele sfinte. Un frate al ei s-a călugărit sub numele de Eftimie şi a ajuns episcop. Se spune că, pe când avea zece ani, Parascheva a auzit într-o biserică citindu-se cuvintele Mântuitorului: „*Oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie*". Aceste cuvinte au impresionat-o atât de mult încât şi-a împărţit toate hainele săracilor, cum procedase şi Sfântul Francisc d'Assisi. Acelaşi lucru l-a făcut şi în alte împrejurări, fără să ţină seama de mustrările părinţilor ei.

– Vezi, Mino, tu n-ai face una ca asta!, face Mărioru către nevastă-sa. Şi pe urmă ce s-a mai întâmplat cu ea?

– După trecerea câtorva ani, şi-a părăsit părinţii şi „frumuseţea acestei lumi", retrăgându-se „în adâncul pustiei". S-a oprit mai întâi la Constantinopol, unde a ascultat cuvinte de învăţătură de la călugări şi călugăriţe cu aleasă viaţă duhovnicească. Urmând sfaturile acestora, a părăsit capitala, îndreptându-se spre ţinutul Pontului, oprindu-se la mănăstirea Maicii Domnului din Heracleea, unde a rămas vreme de cinci ani. De aici a plecat spre Ţara Sfântă, în dorinţa de a-şi petrece restul vieţii în locurile pe care le-a călcat şi Mântuitorul Iisus Hristos cu Sfinţii Săi Apostoli. După ce a văzut Ierusalimul, s-a aşezat într-o mănăstire de calugăriţe în pustiul Iordanului, unde s-a nevoit cu postul şi cu rugăciunea, întocmai ca

Scanned with CamScanner

Sfântul Ioan Botezătorul, ca Maria Egipteanca sau ca atâția alți ostenitori spre cele duhovnicești...

– Măi să fie, da' vorbești ca din carte, mai ceva ca popa al nost'!

– Mitropolitul Varlaam al Moldovei în **Cazania** sa, tipărită la Iași în 1643, spune că acum nu mai avea grija *„nici de veștminte și de așternuturi, nici de mâncări și de mese, nici de casa sau slujnice, ci numai de curăția sufletului și de răspuns judecății ce va să fie"*. Ea *„pururea suspina și nepărăsit tânjea cumu-și va înfrumuseța sufletul, cum se va logodi pe sine Mirelui ceresc, lui Iisus Hristos, cum se va îndulci la vederea Mirelui său, de slava și de lumina și de bucuria cea fericită. De aceea, ochii de lacrimi îi erau întunecați pururea"*.

– Doamne, Doamne!, se minunează bătrânii și se închină din nou la icoana Cuvioasei.

– Într-o noapte însă, pe când avea ca la 25 de ani, un înger i-a spus, în vis, să se reîntoarcă în locurile părintești: *„Să lași pustia și la moșia ta să te întorci, că acolo ți se cade să lași trupul pământului și să treci din această lume către Dumnezeu, pe Care L-ai iubit"*. Și continuă mitropolitul Varlaam să spună că ea *„fără de voie lăsă pustia și se întoarse în lume și la Țarigrad veni"*.

– La Țar... adică la ruși?, face Mina.

– La turci, o corectează Mărioru. Țarigrad e în Turcia, nu?

– Da, așa ziceau turcii la Constantinopol.

Mina se lasă în genunchi și începe să se roage la icoana Cuvioasei, cum învățase la biserică: *„N-am altă nădejde, n-am alt acoperământ. Tu-mi fii îndreptătoare, tu-mi fii folositoare..."*

– Din Constantinopol s-a îndreptat spre Epivat, acolo unde văzuse lumina zilei, fără să spună cuiva cine este și de unde vine. Și a trăit în post și nedormire, rugându-se neîncetat, udând cu lacrimi pământul și spunând: *„Îndură-te, Doamne, spune îngerului blând să ia cu pace sufletul meu"*. Împăcată cu sine, cu oamenii și cu Dumnezeu, și-a dat astfel sufletul.

– Câți ani avea?, mă întreabă Mina.

– Nu ți-a spus?, zice Mărioru, prinvind-o tăios. 25!

– A fost îngropată ca o străină, căci nimeni n-a mai recunoscut-o, n-a știut cine era. Dar Dumnezeu, voind să o proslă-

Scanned with CamScanner

veacă, a descoperit în chip minunat cine era acea străină. Şi Mitropolitul Varlaam în **Cazania** lui mai spune că un marinar a murit pe o corabie, iar trupul i-a fost aruncat în mare. Valurile l-au aruncat la ţărm, iar un sihastru, care trăia acolo, a rugat pe nişte creştini să-l îngroape după rânduiala creştinească. Săpând deci o groapă, „*aflară trupul Prea Cuvioasei Parascheva neputred şi plin de mireasmă*". Cu toate acestea, au pus alături de ea şi trupul corăbierului. Dar în noaptea următoare, unuia dintre creştinii care săpaseră groapa, pe care îl chema Gheorghe…

– Ca pe mine…. zice Mărioru.

– Taci, mă!, face nevastă-sa, Mina, înghiontindu-l, căci pentru o poveste ar fi lăsat să ardă mâncarea pe foc, ba şi casa.

– Şi acestui Gheorghe i s-a arătat în vis o împărătească, şezând pe un scaun luminat şi înconjurat de îngeri, iar unul dintre aceştia îl mustra pentru că n-a scos din groapă trupul Cuvioasei Parascheva. Iar împărăteasa pe care o văzuse în vis – şi care nu era alta decât Cuvioasa Parascheva – i-a poruncit să ia degrabă trupul ei şi să-l aşeze undeva la loc de cinste.

– Şi el ce-a făcut?

– În aceeaşi noapte, o credincioasă pe nume Eftimia a avut aceeaşi vedenie. Şi Gheorghe şi Eftimia au povestit cele arătate. Credincioşii de acolo, auzind de visul celor doi, au înţeles că este un semn dumnezeiesc, drept care au luat trupul Cuvioasei din mormânt şi l-au aşezat în biserica Sfinţii Apostoli din Epivat. Îndată au avut loc vindecări miraculoase în urma rugăciunilor care se făceau lângă cinstitele sale moaşte. Se spune că dreptcredincioşii creştini din Epivat au zidit o biserica chiar pe locul în care au trăit părinţii ei şi unde văzuse ea însăşi lumina zilei.

– Şi cum de-au ajuns moaştele ei tocmai la Iaşi?

– E o poveste lungă. Întâi moaştele Cuvioasei Parascheva au fost duse din Epivata în cetatea Târnovei, capitala crailor bulgari, apoi s-au strămutat de aici la Belgrad, şi de acolo în oraşul Constantinopol. Şi mai departe să-l ascultăm pe însuşi Dimitrie Cantemir, care şi-a făcut studiile în Fanar…

– Fanar?

Scanned with CamScanner

– Da, aşa se mai numea Constantinopolul, după un cartier vestit de-al lui. Şi scrie Cantemir: *„Sultanul Murad al IV-lea a dat voie domnitorului Moldovei, Vasile, să mute sfintele ei moaşte din biserica patriarhală a Constantinopolului. Le-a câştigat acestea pentru cele multe şi mari binefaceri şi slujbe făcute Sfintei Biserici celei mari; că din însăşi veniturile sale a plătit peste 260 de pungi de aur ce datora ea turcilor şi creştinilor. Însă, fiindcă la turci este interzis a strămuta mort peste trei mile, afară de trupul sultanului, a cheltuit peste 300 de pungi la Poarta otomană, ca să ia voie pentru strămutarea sfintelor moaşte şi ca să ia poruncă către un Capugibaşa, ca să le însoţească în Moldavia. Toată povestirea aceasta a strămutării acesteia este zugrăvită pe peretele de amiazăzi al bisericii Sfinţilor Trei Ierarhi, unde se află sfintele ei moaşte. Între alte lucruri se înfăţişează acolo şi Capugibaşa cu ofiţerii lui mergând la petrecerea sfintelor moaşte”.*

– Se zice că moaştele Cuvioasei au făcut multe vindecări la bătrâni şi la tot felul de nenorociţi…

– Sigur, de peste 350 de ani de când Cuvioasa Parascheva este ocrotitoarea Moldovei şi a ţării noastre, moaştele ei au făcut multe minuni, dar asta e o altă poveste, o să v-o spun mâine, tot la gustarea de dimineaţă.

– Şi aşa a fost trecută în rândul sfinţilor?!

– Da, ca să te închini dumneata la acel miracol, care a păstrat-o curată timp de 200 de ani în pământ.

– Cum?

– Păi nu v-am spus, după 200 de ani a fost găsit trupul ei neputrezit…

– Adică întâmplarea cu marinarul…, măi să fie, mare minune, într-adevăr! Ce zici de asta, tu, muiere?

– Vezi, mă, Gheorghe, de ce ne merge nouă bine, că o avem pe Cuvioasa Parascheva, care ne ocroteşte.

– Şi căreia i se mai spune în popor şi Sfânta Vineri!

– Cum, ea e Sfânta Vineri din poveste?

– Ea. Sau Vinerea Mare.

– Mare minune!, zic amândoi bătrânii deodată.

Scanned with CamScanner

– Dacă recunoaşteţi acest lucru, atunci să ştiţi că la ea se roagă şi alţi creştini, greci, bulgari sau sârbi, şi e Sfântă Cuvioasă şi pentru necreştini.

– Fugi de-aici, domnule!, face Mărioru, ca trezindu-se din visul cel frumos.

– Se spune că la o mănăstire creştină ortodoxă din Iugoslavia a venit un musulman ca să se roage. Atunci, un ortodox l-a întrebat: – Cum de-ai venit să te rogi la un sfânt de-al nostru? Şi musulmanul a răspuns: – Nu este nici al vostru, nici al nostru, ci al lui Dumnezeu. Sfinţii nu aparţin numai neamului lor, ci ei sunt ai lui Dumnezeu şi ai întregii umanităţi; ei ajută pe toţi oamenii, fiindcă Dumnezeu iubeşte pe toţi oamenii.

– Cum, şi pe chinezi? Păi ăştia sunt peste un miliard! A fost şi la noi în sat unul, dar avea biserică în casă, se închina la o fotografie şi aprindea nişte beţişoare… Te pomeneşti că şi chinezii cred în Dumnezeu!

– Ba în Allah, după câte ştiu eu, face Mina.

– Nu, ei cred în Budhha…

– Budhha, cine-o mai fi şi ăsta?

– Un sfânt, care s-a dus în Nirvana, cerul budiştilor, după ce s-a ghiftuit şi şi-a pierdut conştiinţa de la prea multă mâncare…

– Ce ţi-am zis eu, nişte necreştini!

– Dar pe pământ sunt mai mulţi necreştini decât creştini. Ce ne facem cu musulmanii, cu budiştii, cu iudeii?! Îi împuşcăm?!

– O să-l întreb pe popa hăl nou…

– Cică ar fi securist, face Mina, ridicându-se deodată, căci se îngrămădise în nişte perne, credeam că doarme.

– A fost ofiţer, tu, nu securist…

– Tot un drac!

– Cum tot un drac, tu, Mino, că una-i ofiţer de armată şi alta-i hăla de te vinde şi te toarnă…

Şi am ţinut-o tot aşa, până am terminat să mă spăl la fântână, unde Mărioru îmi toarnă în fiecare dimineaţă apă cu găleata, să mănânc nişte vinete cu roşii şi ardei copt, să beau o cană cu lapte, după care, spre regretul lui, că nu mai are cu cine să vorbească, dar mai ales să bea al treilea păhărel de ţuică (în fiecare dimineaţă, pe

Scanned with CamScanner

stomacul gol, el bea două păhărele de țuică, nu mai mult, cică acesta e medicamentul lui de-o viață!), am plecat într-ale mele, dar fără să uit ce-am discutat, dimpotrivă, în minte mi se legau de cele discutate noi gânduri, noi argumente, noi cuvinte, o rețea de vorbe frânte, întrerupte, pe care le reluam, le reînnodam, le țeseam ca pe iie şi tot aşa, ajungând fără voia mea la concluzia că educația religioasă a gridanilor e pe bază de bârfă.

Bârfa mistică

Prin urmare, nu este exagerat să spunem că bârfa este o formă de misticism. Bârfa e *grid*, adică *rețea*. Bârfa îi ține legați pe oameni, ea e respirația de zi cu zi, deasupra ei se ridică foarte puțini, în sfere irespirabile, foarte puțini au acces la înțelepciune, la adevăr. Cine din sat are acces la filosofie, la istoria religiilor, cine? Nimeni. Pentru țărani credința e ce spune popa, deşi de multe ori o amestecă şi cu ce face popa. Pentru țărani istoria religiilor este bârfa. Însă nu credeam ca Mărioru să moară atât de prost, să nu ştie el că există Budhha! Doamne, dacă altă cale nu-i, dacă tot trebuie să mor, măcar să nu mor prost!

Dar prostia nu face oare şi ea parte din substraturile României profunde? Criticul D.I. Suchianu, în cartea noastră de convorbiri, o considera o formă de cunoaştere. Fără prostie s-ar nărui eternitatea, pe care prostia o sprijină cu proptelele ei sigure. Dovadă că un om redus sau sărac cu duhul era mai prețuit de Iisus decât un înțelept, iar un păcătos mai îmbrățişat decât un om drept şi cinstit! Asta nu înseamnă că trebuie cu toții să fim săraci cu duhul şi păcătoşi, fiindcă vă aduceți aminte ce i-a spus Mântuitorul Mariei Magdalena după ce a scăpat-o de la linşaj, să se ducă unde s-o duce, dar de-acum încolo să nu mai păcătuiască!

România profundă se sprijină pe astfel de stâlpi, sunt stâlpii ei dogmatici, săraci cu duhul, dar rezistenți, ca nişte piloni veneției, altfel credința s-ar prăbuşi! La ce-i trebuie Măriorului să ştie cine-i Budhha? El trăieşte în acest loc ca în centrul universului, ca în zarişteа gramaticii naturii. Pentru el, lumea se întinde cât satul, nu-i trebuie mai mult, ce se întâmplă dincolo de zarişte, nu-l interesează, fiindcă nu-i este de nici un folos. Numai miracolul contează

Scanned with CamScanner

și, urmărindu-l pe Mărioru, am observat că, într-adevăr, el trăiește viața ca pe un miracol. Pentru el, cuceririle lui Bill Gates îl lasă rece, nu-i pasă că îl vor invada și strivi. Mărioru este grid. Grid. Rețeaua credinței simple, bârfa realităților primare, bârfa rubedenială... O, cum se vorbesc rudele între ele, până la a șaptea spiță, nici păianjenul nu știe a țese în șură o rețea atât de deasă și complicată! Grid-Dric-Drac-Bârfă. Bârfa lui Dumnezeu. Bârfă, rețea, înnodare, legare, facere, răsfacere, intrigă, intrigăraie. Nu, nu intrigă. Intriga presupune răul, ticluirea diavolească. E chiar ispita. Pe când bârfa este normalitatea, firescul, liniștea sufletească, blândețea și bunătatea, este acel lamento lecuitor, bocetul vindecător. Ea este Șezătoarea, Folclorul. Folclorul este bârfa sublimată, este însăși gridophania vieții de la țară.

Istoria unui sat este istoria bârfelor lui. O, câtă energie consumă gridanii pe bârfă, spunea cineva, s-ar putea ridica în mijlocul satului un zgârie-nor! Și ce este folclorul, nu o gridophanie, adică o revelare a bârfelor în forme artistice, precum este țesătura care iese din război, ca tot ce iese din mâinile țăranului și din inima lui? Cântecele de lume, cântecele de dragoste, de cătănie, bocetele, orațiile de nuntă, colindele, totul, toate manifestările țărănești sunt o gridophanie, o formă gridophanică prin care se revelează ce este esențial în viața omului, ca și în viața de apoi.

O inscripție pe o cruce, ca în „Cimitirul Vesel" de la Săpânța, e o concentrare gridophanică a vieții unui om, este concluzia bârfei care i-a definit existența, este giulgiul vesel care l-a însoțit prin lume. Și ce sunt **Capriciile** lui Goya? O imagine gridophanică a Bârfei atotbinecuvântate. Bârfa este un capriciu, un chip fără dinți în gură, ea se identifică cu știrbul care șuieră cuvintele, care pocește numele și dă porecle ființelor și lucrurilor, cum face mama lu' Privatu', baba Rusalina, care toacă vorbele și le înghite, apoi le vomită, și iar le toacă și iar le înghite pe nemestecate, și iar le varsă în tot satul ca pe niște pârâiașe, care se adună într-o baltă mare, un lac al vorbelor, al bârfei care ține loc de boltă înstelată chiar și atunci când nori grei se lasă cu ugerii lor până în praful ulițelor!

*

Scanned with CamScanner

Mulți mor fără să fi trecut măcar o dată pe la stomatolog. Vârsta matusalemică a bârfei este fără nici un dinte în gură, ca pruncii când se nasc. Dinții perfecți dau omului frumusețe, sănătate, autoritate. Dar aici bârfa e atotstăpână. Imaginați-vă gura satului fără nici un dinte în ea, parcă e un hău goyesc, care se cască și înghite tot. Și unde se manifestă această sarabandă gridophanică, o boală incurabilă, fără leac, ca și prostia? În locul socotit de meteorologi a avea aerul cel mai curat din România, unde Maria Tereza își făcuse faimoasele lacuri! Zona cu poluarea insignifiantă, aproape zero, dominată încă de care, de viața patriarhală, căci rar vezi câte un tractor sau o mașină mică trecând, și asta mai ales vara, când mai vin în sat fiii lui răspândiți în lumea mare, mai ales în America, dar și în Italia, Spania și chiar Suedia. Pe cea mai mare căldură, de 40 de grade, dinspre Ardeal, cum se zice părții de dincolo de Olt, dinspre dealuri și munți, tot răzbate o briză mângâietoare. Satul se află într-o vale de rai, valea Gridului, este o zonă UL, un capăt de lume, adică el este, așa cum spune **Monografia**, „*un sat mărginaș al fostului județ Făgăraș, care face graniță între două «țări», Țara Oltului și Țara Bârsei*", ceea ce îi dă statutul natural de centru al Țării originilor. Ce vreți loc mai propice misticismului, cu focusul lui, bârfa, această colosală purtătoare de energie, întemeietoare de realități!?

*

La sfârșitul lunii martie 2007, Centrul cultural român de la Madrid a organizat un eveniment dedicat lui George Enescu. Și am fost invitat și eu să-mi prezint filmul **George Enescu – Alesul lui Dumnezeu**, o docudrama, singura din filmografia enesciană, fiind pe deasupra și subtitrată în limba spaniolă. Și mi s-a cerut ca filmul să fie însoțit de o conferință a mea, urmată de o dezbatere. Din timp, mi s-a spus să comunic tema conferinței, pentru a putea fi trecută pe afișe și pliante. Și nu am stat mult pe gânduri, propunând o temă gridophanică dragă mie: **misticismul în artă**, normal, pornind de la viața și opera lui Enescu. Însăși realizarea filmului meu a stat sub semnul misticismului, de la descoperirea celor doi copii care îl joacă pe Jorjac (Enescu-copil) și până la întâlnirea mea cu interpretul lui Enescu matur, dirijorul și violonistul Louis

Scanned with CamScanner

Haritver, care a trăit mulți ani în Spania, dispărând dintre cei vii în urmă cu doi ani. Asemănările leit dintre oameni necunoscuți, care au trăit departe unii de alți în spațiu și timp, mi se pare ceva de domeniul supranaturalului. Am reamintit apoi că filmul debutează cu moto-ul: „*Cred cu ardoare în Dumnezeu. Sunt un mistic*", prin care cel mai mare muzician român își autodefinește condiția. Nu există o altă personalitate în cultura română mai mistică decât George Enescu. Filmul, bazat pe confesiunile sale, demonstrează că atât viața, cât și creația enesciană stau sub semnul celei mai fierbinți iubiri pentru Dumnezeu.

Și e suficient să precizez doar oazele mistice în care a trăit artistul în România, de la Liveni la Castelul Peleș, de la Tescani la Palatul Cantacuzino, implicit legăturile sale cu familia regală și cu principesa Maruka, ce-i va deveni soție. Dar esențialul care trebuie spus este legat de muzica enesciană, de sorginte athonită, așa cum am arătat (vezi **Simfonia isihastă**). Și care este izvorul acestei creații? Nu folclorul? Nu există exemplu mai edificator care să facă legătura gridophanică dintre misticismul folcloric și cel cult. Și ce este **Boleroul** lui Ravel sau tot ce înseamnă cânt și dans spaniol, ca și tot folclorul iberic?! Cred că toată arta spaniolă, de la pictura lui Velasquez și Goya la literatura lui Garcia Lorca – și mă gândesc în special la piesa **Casa Brenardei Alba** – stă sub semnul misticismului. Însuși simbolul Spaniei, Don Quijote, este simbolul eroului mistic. Dar ce este lucrarea monumentală a lui Gaudi **Sagrada famiglia** din Barcelona? Și cum a ilustrat Salvador Dali Biblia? Am filmat aceste desene la muzeul din Tossa de Mar. Dar **Capriciile** lui Goya, nu dezvoltă oare un substrat superstițial?! Ce să mai spun de filmul spaniol, de ultimele creații ale lui Pedro Almodovar și Alejandro Amenabar, care cultivă acest aspect! Filme pur mistice sunt, de pildă, **Mar adrento** și **Volver**. Poporul român, ca și poporul spaniol, sunt popoare mistice, fiecare pe coordonatele sale. Rolul misticismului și, în particular, al superstițiilor în arta populară, în folclor, dar și în arta cultă, este covârșitor.

Dar misticismul are un rol covârșitor și în existența de zi cu zi a omului. Am arătat ce purtătoare de energii colosale este bârfa. Nu e greu de demonstrat că așa cum există o istorie oficială, există și o

Scanned with CamScanner

istorie mistică a omenirii. Şi ca îşi are centrele ei, pentru catolici la Roma, pentru musulmani la Mecca, pentru noi, ortodocşii, la Athos. Şi mai sunt numeroase astfel de focare de misticism, ba se poate spune că acolo unde există o urmă sacră, cum sunt urmele Mântuitorului, acolo este şi un loc de pelerinaj. Pelerinajul consfinţeşte ideea adăpării de la izvor cu noi energii increate. Noi, românii, am creat şi o unitate dualã, cea a Fântânii şi a Troiţei, care este o echivalenţă gridophanică la pilda Bunului samaritean.

Misticismul are un rol pozitiv în istorie şi în viaţa omului, e ca un leac vindecător pentru rana existenţei, nefiind ostil ştiinţei, aşa cum credeau marxiştii, care propuneau să fie eradicat din istorie. Dar poţi eradica necunoscutul, marele necunoscut? Poţi să distrugi misterul din natură, din om? Misticismul ţine locul tuturor acestor necunoscute, pe care ştiinţa nu le-a putut explica niciodată. Desigur, nu e vorba aici de ignoranţă. În mod greşit, misticismul a fost alăturat adesea prostiei, nevolniciei, asociat cu expresia „sărac cu duhul", cu bolboroseala călugărească, cu bârfa mistică. Misticismul e o stare energetică, izvorâtă din această uriaşă urnă de energii care constituie UL, adică necunoscutul. Misticismul ţine categoric de supranatural. El nu trebuie redus la superstiţii, la formele rudimentare de vrajă, cum ar fi ghicitul, deochiul, magia neagră etc., deşi, atunci când vom vorbi despre superstiţii, vom arăta şi rolul lor benefic. Nostradamus a demonstrat că metoda athonită este cea mai bună cale pentru predicţii. Profeţiile vin din această zonă mistică. Aşa cum vin şi blestemele. Ce energii uriaşe declanşează un blestem! Blestemele au ucis tirani şi imperii! Nu întâmplător blestemul este un laitmotiv în creaţia lui Shakespeare şi a Shakespeare-ului României, Eminescu. Dar despre toate acestea am vorbit în alt loc pe larg.

Bocetul

Pe uliţă se aude un grup de bocitoare. Semn că trece un mort. Bocitoarele din Grid sunt cele mai renumite în zonă şi sunt chemate să ducă morţii la groapă în mai toate satele din jur. În **Monografia** sa, pr. Vasile Modorcea acordă un spaţiu larg acestui obicei legat de înmormântare, care este pentru gridani, pentru făgărăşeni în general,

Scanned with CamScanner

la fel de importantă ca şi naşterea sau nunta. Ba chiar mai importantă întrucât locul unde merg cei morţi este o gridophanie, un loc de obârşie cu un mister nedezlegat, cum vom arăta.

Mai întâi sunt semnele care prevestesc moartea: cântatul cucuvelei pe casa sau pe şura omului; hăulitul câinelui la fereastră; când se vede o pată galbenă la vreun deget; dacă se observă o pată în casă, moare cineva din casă, iar dacă se observă în curte, moare cineva dintre neamuri; dacă visezi că scoţi o măsea şi te doare, moare cineva din casă, iar dacă nu te doare, moare cineva dintre neamuri; dacă visezi că sapi o fântână, moare cineva din casă; dacă visezi prune coapte, la fel, moare cineva din casă; păianjenul dacă bate din gură ca şi ciocănelele, moare cineva din casă; la fel când cântă cocoşul în uşa casei şi altele.

Agonia se arată prin răceala picioarelor şi prin sudori reci pe care sătenii le numesc „sudorile morţii". Unii voiesc să fugă, ca „să scape de moarte", alţii râd şi „vorbesc aiurea". Unii văd lucruri frumoase, alţii urâte; se învineţesc unghiile de la mâini şi picioare; şi buzele. Pe trup se arată pete vinete. Unii se strâmbă urât, făcând gesturi de speriat.

Sătenii spun că cel mai fericit este omul acela care moare între Paşti şi Rosale – ca dovadă că acela este drept şi bun, cu sufletul curat –, că atunci vămile sunt deschise. E mai fericit omul care moare ziua şi mai nefericit care moare în miez de noapte. Este mai fericit omul care moare în luna în care sunt flori mai multe pe câmp.

Şi acum îşi intră în rol bocitoarele, care sunt mai întâi pe post de vrăciţe. Ca să se uşureze chinurile morţii, se strâng nouă femei văduve şi bătrâne la casa bolnavului; pun o cămaţă de-a bolnavului în mijlocul camerii unde zace (sau o cârpă dacă e femeie) şi se aşează pe rând în genunchi pe ea; fac rugăciuni şi mătănii şi pe urmă o aşează pe bolnav. Îl mai mută de la un cap la altul al patului şi sub pernă pun o cărticică: **Visul Maicii Domnului** sau **Epistolia**, cărţi apocrife, pe care le ascund ca să nu dea preotul cu ochii de ele. Se mai citesc rugăciuni şi de către preot, cum este „Canonul la ieşirea sufletului" şi alte dezlegări. Când omul este în agonie, i se aprinde o lumânare cu care s-a ocolit biserica în sâmbăta Paştilor, la serviciul pentru înmormântarea Domnului.

Scanned with CamScanner

În vederea morții se pregătesc hainele necesare pentru îmbrăcarea mortului, făcute cu ani înainte. Când se vede că bolnavul este aproape de sfârşit, se pune apă la încălzit pentru scăldatul cadavrului; unii pregătesc ghetele, iar alții uneltele de bărbierit, dacă este bărbat. Când bolnavul „trage să moară", i se pune o lumânare aprinsă în mână „ca să-i fie calea luminată la rai". Lumânarea o ține cineva în mâna muribundului – o persoană care este mai tare de fire.

După ce omul nu mai respiră, cei din jur îi închid ochii şi gura. Odată cu stingerea vieții, se stinge şi lumânarea ce a avut-o mortul în mână şi se aprind alte lumânări. Se mătură casa; gunoiul se scoate afară, lucru care nu se mai face decât după ce se scoate mortul din casă, căci după credința poporului acela care l-ar scoate în acest timp, ar muri curând. Convingerea că omul a murit este: nu mai respiră şi nu-i mai „bate" inima; îi apar semne vinete după urechi sau la ochi. Oficial, moartea se constată de către „inspectorul de morții", care era primarul satului, ca ofițer al Stării civile. Se acoperă apoi oglinda din casă cu o cârpă neagră „să nu se oglinde moartea". Ferestrele nu se mai deschid „ca să nu iasă sufletul din casă şi să nu se schimbe mortul". Nu se mai dă nimic din casă, „căci cine ia din casa cu mortul, ia şi moartea". Se mai spune: „Alungă pisica din casă, căci s-ar putea să înceapă să mănânce din mort".

Îndată ce moare omul, unul din ai casei merge la clopotarul bisericii şi acesta vesteşte moartea prin trasul clopotelor. Se rânduiesc apoi oamenii care să sape groapa şi care îl duc până la groapă – dintre rudeniile mai apropiate – şi se angajează o babă (prescurariță) care să coacă colacii. Îndată după moarte, mortului i se leagă fălcile cu o panglică să nu rămâie cu gura căscată, căci dacă se răceşte, operația nu se mai poate face. Toate acestea se fac de către persoana care i-a ținut lumânarea până în clipa când a murit, în scopul ca mortul să nu fie urât, ca să nu se sperie cine-l vede, ci să facă impresie că doarme liniştit.

Urmează un întreg ritual legat de scăldarea mortului, de toaleta şi îmbrăcatul lui, de priveghi, de cruce, care la bărbat se retează drept, iar la femei circular, de pomul sau mărul de înmormântare,

Scanned with CamScanner

de dusul la groapă şi „deslegările" pe care i le citeşte preotul, în timp ce i se descheie mortului nasturii de la cămaşă şi haină; la fel şireturile de la încălţăminte *„ca să se poată desciocăla oasele şi ca la învierea de apoi să fie deslegat, cum a zis Domnul la învierea lui Lazăr: Deslegaţi-l şi lăsaţi-l să meargă"*. Fiind preot, autorului **Monografiei** nu i-a scăpat nici un detaliu privind ritualul înmormântării la creştini, tot păienjenişul de vorbe superstiţiale care s-a creat de-a lungul timpului în folclor, inclusiv mare temă gridophanică a sufletului, marcată de obiceiul de a lipi pe cruce un ban de metal *„ca să aibă cu ce plăti vama raiului"*.

Sătenii spun că sufletul mortului stă în casă după un blid sau o icoană, până când mortul e scos din casă. Când mortul e dus, sufletul se aşează pe „măr", cum se numeşte pomul de înmormântare, şi „îl duc îngerii dacă-i bun şi dacă-i rău îl duc dracii că-i al lor".

În timpul priveghiului se petrec adevărate scene teatrale, prin replici legate de mort şi de viaţa satului, pe când unii joacă cărţi sau alte jocuri de trecut vremea. La miezul nopţii, unul din casă zice „Tatăl nostru" şi gazda serveşte la toţi cei de faţă câte un păhărel de rachiu şi câte o bucată de pâine, apoi se cântă cântecul **Strigă moartea la fereastră**, care se adaptează vârstei, stării sociale şi împrejurărilor familiale. Iată o variantă culeasă de la Maria Iacob Stejeroiu zisă Mariuţa Donului, de 65 de ani:

Strigă moartea la fereastră:
– Hai afară tu, nevastă!
– Bucuros moarte-aş ieşi
Da nu mă pot despărţi
De drag soţiorul meu
C-am trăit bine cu el.
Strigă moartea a doua oară:
– Ieşi Marie pân'afară!
– Bucuros moarte-aş ieşi
Da nu mă pot despărţi
De dragi copilaşii mei
C-am trăit bine cu ei
Şi rămân prea mititei.

Scanned with CamScanner

Dialogul continuă, opunându-i morţii alţi oameni dragi, ca măicuţa, tăicuţul, frăţiorii, surorile, apoi în dialog intervine Maica Domnului, printr-o subtilă invocare gridophanică:

Colo-n sus şi mai în sus
La chilia cu tămâie
Stă Maica Sfântă Marie
Şi tot scrie pe hârtie
Scrie morţii cu cerneală
Şi viii cu rumeneală,
Iar Maria veste da
De departe se ruga
Şi de-aproape îngenunchia.
– O, Maică Sfântă Marie
Da scrie-mă şi pe mine
Cu viii cu rumeneală
Nu cu morţii cu cerneală.
– O, Marie, veştedo,
Prea târziu te-ai pomenit
Rumeneala s-a sfârşit
Dar te-oi scrie cu cerneală
Că de ea-i mai multă-n ţară
Să rămâi de noi cântată
Şi de Dumnezeu iertată.

O adevărată capodoperă gridophanică, revelând concepţia gridanului asupra morţii şi asupra vieţii de apoi, este un cântec cu caracter general, adică pentru toţi morţii, fie bărbat sau femeie, tânăr sau bătrân, cântat de Erofteiu Drăghiciu, de 58 de ani, cu ştiinţă de carte:

Iată ochii mi s-a închis
Şi făclia mi s-a stins,
Cea din cer mi s-a aprins.
Când va fi capătul lumii
Trâmbiţa-va îngerii

Scanned with CamScanner

Din patru colţuri de lume
La tot omul pe-al său nume.
Să iasă la judecată
Vii cu morţii deodată
Ca să-şi ia a lor răsplată
Colo-n lumea cealaltă.
Puntea raiului e-ngustă,
Cu greu pe ea se avântă,
E ca firul părului
De pe capul omului.
Moarte, ce ţi-aş şti plăti
Ca la mine să nu vii?
Nu-ţi cer aur, nici argint
Numai suflet drept şi sfânt.
Copacii-s cu rădăcini
Şi pe când ajung bătrâni
Vremea morţii le soseşte
Care-i uscă, îi prăpădeşte,
Le ia rădăcinile
Şi le uscă crengile.
Dar voi ce sunteţi de lut
Cum vreţi să trăiţi mai mult?
Omule, sărmanule,
Fă-ţi gata drumurile
Inima ţi-o curăţeşte
Şi de suflet te grijeşte,
Că trupu-i lut şi pământ
Şi se duce în mormânt.
Dar slujind lui Dumnezeu
Scapi de moarte şi de rău.
O, soare, lumina mea
Vin de-mi arată calea
Care să mă duc pe ea
Să nu mai viu până-i lumea.
Şi de-acum până-n vecie
Amin, Doamne, slavă ţie.

Scanned with CamScanner

După cum ştiu toţi creştinii, mortul se îngroapă după trei zile de la moarte. Şi cât se ţine în casă, se cântă (boceşte) de trei ori pe zi: dimineaţa, la amiază şi seara, mai ales când e lume multă. Bocetul nu se învaţă, ci se alcătuieşte în momentul când se „cântă" şi se potriveşte după starea mortului, tânăr sau bătrân, fată sau femeie, copil, tată sau mamă cu copii, boală mai scurtă sau îndelungată, ucis sau sinucis.

În fine, urmează descrierea bocetului propriu-zis. Se cântă de regulă de către rudeniile mai apropiate, dar numai de parte femeiască, soţie, fiică, mamă, soacră, mătuşă, verişoară... Bărbaţii nu cântă, ei cântă doar la groapă un vers, dacă mortul e tânăr. Fiecare bocitoare caută să cânte cât mai frumos şi în cuvinte cât mai potrivite, căci cei din jur sunt numai urechi să audă şi, dacă nu ştie să cânte bine, mai cade şi sub critică, respectiv că n-a ştiut „alighi" vorbele şi că mai bine tăcea etc. Se cântă numai de către o persoană, nu ca în alte părţi, mai multe bocitoare deodată. Cântecul se face cu faţa înspre chipul mortului – de trei ori pe zi -, iar în drum către cimitir pe tot parcursul lui. După înmormântare, se mai boceşte cu glas tare, doar în sâmbăta Floriilor, lângă crucea din cimitir – dar nu toată lumea.

Când toate pregătirile sunt terminate, o rudenie mai apropiată îl anunţă pe preot că totul este gata şi că se poate începe prohodul. Preotul este însoţit de cântăreţ şi goşman. Începutul prohodului porneşte cu „sărăcusta", cetindu-se „12 evanghelii" şi Pslamul 118. Tot în casă se face parastasul, după care mortul e scos în curte – unde aşteaptă poporul – şi se face canonul, urmat de predica preotului. Se formează apoi convoiul către cimitir. În fruntea convoiului merge un om cu un prapor (steag), după el cel cu crucea, apoi colacii şi mărul; după al doilea prapor, bărbaţii, preotul cu slujbaşii, mortul cu urmaşii şi la urmă femeile. Pe drum se fac 12 opriri – dacă este om mare – cu citire din Evanghelie, iar dacă este copil cu 3 opriri. Pe tot parcursul drumului „se cântă după mort", cântă cei mai apropiaţi, partea femeiască, după cum am spus. Iată câteva bocete:

Scanned with CamScanner

La fată mare:
Staţi feciori cu toţi în loc
Şi-ncepeţi hora de joc
Nu trageţi clopot de mort
C-aşa merg miresele
Când aşteaptă mirele
Tot cântând şi chiuind
Şi un clopoţel trăgând.
Da scoală drăguţa mamii
Şi întinde mâinile
Şi-mi arată mirele
Să-i punem timnjirele.
Ori ai mire de domn mare
Şi nu-ţi e de arătare,
Ori ai mire de-mpărat
Şi nu-ţi e de arătat.

La un bătrân (soţ):
Scoală, soţiorul meu
Te roagă de clopotar
Să tragă clopotul tare
Să meargă răsunet mare
Şi să treacă peste mare.
Să treacă-n America
Până la feciorii tăi
Să vie să te petreacă
Soţioare pân'la groapă.
Măi, Bucure, când ai şti
Pe taică-to l-ai jeli
Şi mi l-ai jeli cu drag
Fără pălărie-n cap
Şi mi l-aţi jeli cu dor
Cu toţii cu capul gol.
Scoală, soaţe, ieşi afară
Auzi boii-n grajd cum zbiară
Şi încep-a rumega

Scanned with CamScanner

Şi pe tine te-aştepta
Şi părul şi l-or cerni
Şi pe tine te-or jeli
Şi s-or cerni coarnele
Te-or jeli cu toatele.
Soţioare, soţioare,
Da ia-ţi sănătate bună
De la stâlpul de la poartă
Dragă, de la lumea toată.
Hai, soaţe, mâna s-o dăm
Soţior să ne iertăm,
Să ne iertăm acuma
Vai, pentru totdeauna.

La fel de „vitale" sunt şi bocetele la femeie bătrână, la tată, la mamă, la fecior, toate combinând nota de umor, de stranie veselie, cum meditaţia asupra morţii, ca în acest început de bocet:

Da scoală tăicuţu' mieu
Şi spune-mi un' te-ai gătit
Doar în sus la răsărit
Cin' s-o dus n-o mai venit.
Că s-a dus şi maica mea
Şi n-o vint nici acuma.
Vai tu, moarte, nemiloasă
Cum intri la om în casă
Să dai paşii peste prag
Şi iai la om ce-i mai drag
Şi iai floare dintre flori
Tata dintre fiişori...

Imaginaţia bocitoarei nu are limite, adesea ea se substituie mortului şi cântarea se petrece la persoana întâi, de parcă însuşi mortul vorbeşte cu sine ori îşi boceşte sieşi. Portretistica ţine de arta naivă şi unele descrieri ale celui dus la groapă pot egala

Scanned with CamScanner

necroloagele scrise pe crucile Cimitirului vesel de la Săpânța. Bocitoarea comunică neîncetat cu mortul:

Da te scoală, taică, scoală
Şi ieşi, taică, pân'afară
Şi te uită pân'la poartă
Şi vezi lumea adunată.
Taică, ca să te petreacă
De aici până la groapă.

Când pleacă din curte, apoi pe drum, bocitoarea îşi prezintă personajul în descrieri audio-vizuale, ca la groapă totul să culmineze astfel:

Crapă-te, pământule.
Pământule, flămândule,
Şi te creapă numai mie
Să intru-n tine de vie.
Pământule, negru lăcat,
Pe cine l-ai încuiat
Mai mult nu l-ai descuiat.
Îl încui şi pe taica
Să nu-l văz până-i lumea.

La fel de dramatic, ca o scenă de teatru antic, este şi un bocet la înmormântarea lui Bucuru Tomii, ucis de soţia lui cu barda şi aruncat în fântână, ca şi un bocet la moartea unei femei bătrâne, care lasă pe fiica sa fără povăţuitor. Bocetele cuprind toate aspectele vieţii ţărăneşti într-un moment-limită, care reveleată întodeauna misterul gridophanic al morţii.

După ce se termină treaba la groapă, preotul cu cei prezenţi merg la măr, unde se face rugăciunea colivei, timp în care cei apropiaţi mortului ridică şi agită uşurel stolnicul (un colac mare şi o farfurie cu colivă). Se spune că atunci când se ridică stolnicul, se ajută sufletul să urce la cer. Mărul este o creangă mare de măr împodobită cu o cămaşă, o cârpă, o cană de sticlă, o găleată pentru

Scanned with CamScanner

apă, un scăunel (se foloseşte la opriri, punându-se sub sicriu, ca să nu-l ţină oamenii în puterea mâinilor) şi una sau două farfurii cu colivă, două linguri, 100 colăcei la omul mare, 40 colăcei la copil, şase mere, 20 de turte şi o coardă (lumânare împletită). Din Paşti până în Rusalii, în loc de mere se pun ouă roşii. Se mai pune un merindar pentru cel ce duce mărul. La femeie, în loc de cămaşă, se pun o iie şi un pomeselnic, restul ca la bărbaţi. Mărul se leagă de un par înfipt în pământ, în mijlocul curţii, şi se împodobeşte când preotul începe prohodirea.

Mărul acesta închipuie mărul adamic, originar, din care au mâncat Eva şi Adam „fructul oprit" şi au păcătuit, călcând porunca lui Dumnezeu. Steag se face numai la moartea unui fecior. Se fac două, din cârpe frumoase de păr, panglici şi flori, pe care le duc băieţii mai mici; unul înainte şi altul după mort, până la cimitir, iar după terminare se aduc înapoi. Se mai face unul mai mic, care la groapă se spintecă în fâşii şi se aşează pe cruce, semn că acolo doarme somnul de veci un fecior.

Colaci – după cum povesteşte baba (prescurarița) Gheorghina Comaniţă – sunt mulţi şi cu multe numiri. Să o lăsăm pe ea să vorbească: „*Se fac şapte noporojne, şapte crestate, şapte colaci cu cruce, şapte harhangheli (formă de păpuşă), şapte îngeri – aceştia din urmă sunt ai babii, şase colaci de pomenire – cari se dă la verii mortului, 100-500 colăcei, ce se dă la bărbaţi şi femei, la hăi de-or luat parte la înmormântare. Patru scări (colaci în formă de scară) din care doi se dă la nănaş şi doi preotului şi la slujitorii lui. Un colac mare la care îi zice stolnic, pe care-l împarte baba cu clopotarul. Două stolnicuţe mai mici – unul se dă preotului şi unul nănaşii. Doi colaci foarfecă: unul preotului şi unul nănaşii. Două maţe (doi colaci împletiţi ca nişte intestine), unul pentru preot şi unul pentru nănaşă*".

Urmează pomana mortului, masa pentru preot, slujitori, alte rudenii şi pentru toţi care au avut o misiune şi chiar pentru vecini. Înainte vreme se obişnuia să se invite la masă toată partea bărbătească ce lua parte la înmormântare. Se făceau cheltuieli mari. S-a încercat să se desfiinţeze masa, chiar şi pentru un cerc mai restrâns, dar nu s-a putut. Fără pomană, mortul nu doarme liniştit.

Scanned with CamScanner

La masă iau parte numai cei invitaţi. În timpul mesei „se ţine tăcere". După masă, se cântă troparul.

Urmaşii mortului ţin doliu un an de zile. Semnul doliului sunt hainele de culoare neagră. Şase săptămâni se tămâiază mortul şi se aprind lumânări. În fiecare post de Paşti, se face parastas. Mormintele sunt împodobite cu flori naturale şi curăţate de mai multe ori peste vară. Mormintele se mai tămâiază în joia şi sâmbăta mare. În amintirea morţilor se mai fac pomeniri în şase sâmbete din postul mare şi colive la Sfântul Teodor şi Sfântul Nicolae.

*

Ei bine, cine n-ar vrea să fie petrecut pe drumul cel fără de întoarcere ca în această lume rituală? Cine n-ar vrea să aibă o şoţioară sau un soţior care să-l cânte, ori nişte copilaşi care să ducă rachiul la meşterul tâmplar, ori atâta lume bună, rubedenială, cu stare, care nu se uită la pungă atunci când e vorba de mort, de un mort de-al său, în care oricine se vede pe sine şi ar vrea să fie şi el condus pe ultimul drum asemeni celui răposat, aflat acum, în faţa sa, între patru scânduri?! Fiindcă mortul, indiferent din ce mediu provine, este la fel de onorat, deşi eu am văzut că se poate muri şi altfel decât un om oarecare, dacă sufletul e pregătit din vreme pentru mântuire şi înviere.

Ceea ce se descrie aici, în aceste pagini monografice, e raiul pe pământ, adică o situaţie bine conservată, ideală, patriarhală, când comunitatea era ca o familie, când încă nu dăduse strechea în toţi şi împrăştierea urmaşilor, fiecare care-ncotro, ca să ajungă omul acasă la el un străin printre venetici.

O, de ne-am întoarce iar la vremurile bune şi pentru mort!

Această lume fericită până şi în bocete, de o natură profund gridophanică, trădează o condiţie umană ideală, de o moralitate desăvârşită, care face posibil dialogul dintre vii şi morţi, care leagă punţi cu lumea de dincolo, care explică dragostea pentru celălalt tărâm, de aceea ea are aici, pe pământ, gustul veseliei divine. Aşa descrie lumea satului Creangă sau Slavici, nemaivorbind de întâmplările tălmăcite de Eminescu în povestirea **Părintele Ermolachie Chisăliţă**, ieşită parcă de sub pana unui Creangă parodic, ea fiind, de altfel, o parodie la adresa comediei lui Slavici

Scanned with CamScanner

Toane sau Vorba de clacă. Într-adevăr, avem aici imaginea unui „*spectacol de invidiat*", cum sapune Eminescu. Întâmplarea cu prinsul necuratului în biserică, urmată de ideea de a scăpa de el dând foc bisericii, ia deodată turnura unei invocaţii homerice:

O, *muză! învaţă-mă să cânt tragicu acestei scene, vedeţi-l pe micul Buchilat sărind să ajungă funia de la clopot şi trăgându-l tot în răriturí, vedeţo pe boarul alarmând satul şi trezindu-l cu toaca, ca la mănăstire...*

Acest verb, *a vedea*, prezent în orice moment, indică natura marcat vizuală a literaturii lui Eminescu. O vizualizare de tip teatral însă, reprezentabilă, precum acest alai memorabil:

Şi cine, o, muză, numeşte numele acele ilustre a acelora cari, pentru ca să deie foc bisericei, se adunase în ţintirim? Înainte merge cu o prăjină viteazul Mitruţă Buruiană. Lui îi urmează, cu parii, straşnicii şi înţelepţii Ftoma lui Culbeci şi mărinimosul Toader Zurgălău. Şi pe cine mai zăreşte ochiul meu în strălucitele şiruri? Oare nu-i acela teribilul Dămian Cuşmălungă? Şi oare cine te întrece în fapte strălucite pe tine, de berbeci adunătorule Curcă? Şi v-am văzut şi pe voi pe calea mărirei, pre tine, între toţi isteţii mai cu cap Văsălie Cotcodac, şi pe tine, Neagule a lui Şolomon.

Superstiţiile

Dar viaţa şi folclorul Gridului sunt impregnate nu numai de elementul religios, ci şi de cel superstiţial. Superstiţiile fac parte din cel mai pur strat gridophanic. Dar să vedem mai întâi ce scrie pr. Vasile Modorcea despre superstiţii:

„Aşa cum cresc buruienile din plin în ogorul prost lucrat, aşa cresc superstiţiile în grădina sufletului slab cultivat. Aşa este credinţa în strigoi, iele, vârcolaci, pricolici şi altele, cărora li se atribuie puteri suprafireşti, pe care însă nu le au. Aceste credinţe se găsesc atât la sate cât şi la oraşe, în toate păturile sociale. Apoi mai bântuie superstiţii ca: preziceri din cărţi de joc, ghioc, bobi; semne rele: când îţi iese iepurele în cale sau popa cu găleata goală; apoi,

Scanned with CamScanner

vrăjitorie şi farmece, prin care se recurge la nişte forţe oculte care duc la un fel de misticism păgubitor.

În Grid, una dintre cele mai dăunătoare şi regretabile aberaţii religioase este credinţa în strigoi. Fiindcă mai înainte a fost vorba despre mort, se pune întrebarea: ce este strigoiul? După credinţa sătenilor strigoiul este o persoană moartă, care iese din mormânt şi face stricăciuni la hotar prin ploi prea multe sau prin secetă prea mare. Dacă după înmormântare încep ploile sau seceta, se dezgroapă mortul presupus strigoi, e împuns cu furcoiul în burtă, întors cu faţa în jos şi îngropat din nou; la fel li se face şi celor bănuiţi că atunci când erau în viaţă au lăsat vitele sterpe. Se crede că strigoaicele umblă noaptea pe câmp, în pielea goală, şi iau mana câmpului; iau şi laptele vacilor şi leagă şi desleagă căsătorii. Dezgroparea se face în cel mai mare secret, căci altcum violatorii mormântului ar putea fi daţi în judecată şi aspru pedepsiţi.

Astăzi, gridanii, luând contact cu binefacerile civilizaţiei, s-au deşteptat şi nu mai cred, decât unii, bătrânii, în asemenea aberaţii. Credinţele deşarte au la baza lor ignoranţa şi urmările erau destul de regretabile. Mai dăinuie în Grid credinţa în vise, datul cu cărţile, bobii, păscălia şi pravila, unele dintre ele fiind de origine păgână. Pe de altă parte însă gridanii cred mult în puterea rugăciunii. Astfel, în caz de boală la vite sau la oameni aleargă la preot cu apă ca să fie sfinţită, cu care se stropeşte casa şi grajdul în care se boleşte. La maslu, bolnavul deschide Evanghelia ca preotul să o tălmăcească, spunându-i viitorul ce-i stă în faţă – lucruri superstiţioase, de bună seamă, ce s-au scos din uz.

A trebuit şi trebuie să se mai lupte din toate puterile contra acestor buruieni crescute în grădina sufletelor, împotriva acestor credinţe deşarte şi a superstiţiilor atât de păgubitoare, arătându-se absurditatea lor. Să se combată cu argumentele raţiunii, ale progresului oamenilor care au părăsit sau n-au avut asemenea credinţe. Astăzi ştiinţa a descoperit cauzele unor fenomene, cărora unii le dau o explicaţie superstiţioasă. Şcoala este factorul cel mai în drept să combată toate superstiţiile. De asemenea, preotului – ca intelectual al satului – îi este interzis să contribuie la menţinerea lor. Iată, de altfel, în acest sens, un fragment din predica marelui

Scanned with CamScanner

învățat Petru Maior: «*Dar cum poți tu crede o babă bătrână, sbârcită, învechită în zile rele, slabă, neputincioasă, slăbănoagă, gârbovă, ponivoasă, un stârv, cu două trei șopote, cu patru căscări, să-ți poată da sănătate, să-ți poată lungi anii vieții? Și cum poți tu crede unui cărturar și fariseu viclean, care citește minciuni în Păscălie și-ți spune ghicituri ca țiganele, îți spune după o vicleană iscodire, cele ce ai pățit, și îți spune anii și celelalte viitoare, care singur Dumnezeu le știe, iar nu altul?... Și apoi un fățarnic, un bețiv, un lacom care umblă cu Păscălia să adune bani, un Iuda, acela să-ți spună ție cele viitoare?*»

Credințele deșarte erau așa de răspândite înainte vreme încât biserica a fost nevoită să introducă la spovedanie întrebări, ca: «N-ai adus vrăjitori în casa ta pentru ca să-ți vrăjească sau n-ai vrăjit pe cineva? N-ai făcut sau umblat cu niscai vrăji spre supunerea vreunei case? N-ai luat gura lupului ca să nu-ți mănânce dobitoacele? N-ai legat nunta la vreun bărbat sau femeie? Nu crezi visele și din părerea lor ai lăsat ajutorul lui Dumnezeu și ai alergat la niscai farmece sau alte lucruri drăcești?»

Aceste credințe și superstiții n-au mai putut pătrunde în generațiile tinere așa de ușor, căci a stat în calea lor cultura făcută la un nivel mai ridicat.

În concluzie, superstițiile creează întuneric în mintea omului, căci se opun descoperirilor științei și-l fac pe om să-și piardă încrederea în el însuși, omul nu mai poate întreprinde nimic și se lasă la voia întâmplării".

*

Fiind preot, era firesc ca unchiul meu să critice aspru credința în strigoi, bunăoară, dar cât de vii și importante sunt superstițiile a dovedit-o Ibsen în piesa sa **Strigoii**. Nu există exemplu mai bun de gridophanie, respectiv de dezlegare a enigmei morții, a „dialogului" dintre tărâmuri ca superstiția în strigoi. Din punct de vedre științific, ne află tot în UL, așa cum ne aflăm atunci când vorbim despre credința în minuni. Care e tot o superstiție, dar dacă e benefică, dacă „vederea" Maicii Domnului ne vindecă sau o ne dă un sens, de ce s-o numim superstiție? Dar oare nu aceeași scop lecuitor urmărește, cum am văzut, și cel ce crede în strigoi?! Tipul

Scanned with CamScanner

energetic are aceeaşi natură gridophnică. Mă întreb cum l-ar judeca Petru Maior pe Nostradamus, ca unul ce a prevestit cu atâta precizie multe din „cele viitoare"?! Şi ce să mai spunem de nenorocirile pe care le-a adus omenirii „vânătoarea de vrăjitoare", mult mai mari decât vrăjitoriile înseşi, fie ele oricât de „drăceşti"! În fine, câtă lumină, nu întuneric, au adus superstiţiile în mintea omului o dovedeşte succesul planetar de care se bucură, mai ales în rândul tinerilor şi copiilor, Harry Potter şi aventurile sale fermecate, vrăjitoreşti!

Monografia plăteşte şi la acest capitol tribut (vamă) „epocii proletare" în care a fost redactată. Dar pe pământ nimic nu-i veşnic şi atunci când lăsăm o urmă, nu o lăsăm pentru prezent, ci pentru cei de mâine, deci ea trebuie gândită din perspectiva viitorului, care e imprevizibil şi sinonim cu schimbarea. Evenimentele din decembrie 1989 au dat o nouă viaţă şi fenomenului paranormal. Superstiţiile fac parte din tradiţia unui popor, sunt un factor pozitiv, creator de progres şi nu exclud elementul raţional şi chiar ştiinţific. Superstiţiile fac parte din credinţa sa, sunt scoase din practica de zi cu zi. Satul Grid avea o întinsă viaţă religioasă, diferitele forme de credinţă fiind puternic prezente în viaţa oamenilor. Prezenţa factorului religios se face simţită în toate manifestările şi obiceiurile gridanilor. Ele reprezintă Tradiţia, credinţa din moşi-strămoşi, Predania, cum ar spune filosoful Nae Ionescu.

De aceea, nu pot fi de acord cu atitudinea de condamnare a superstiţiilor, numite şi în **Monografie** „*credinţe deşarte*". Nici o credinţă nu-i deşartă. Dacă poporul a moştenit-o şi crede în ea, înseamnă că acea credinţă are un rost. Ca şi folclorul, ele, „credinţele deşarte", superstiţiile au o funcţionalitate practică, s-au născut din necesităţi vitale. La urma urmei, ele sunt un stimulent moral. Aceste „credinţe deşarte" (lumeşti, băbeşti) sunt, în fond, puncte de sprijin interioare, sunt stimuli existenţiali, de supravieţuire. Numai lipsa de credinţă e deşartă. „Cioburile de tradiţie", cum numea Blaga superstiţiile, adunate, formează mitologia unui popor, sunt mijloacele lui morale de supravieţuire. Atâta timp cât există credinţa în suflet şi în nemurirea lui, se justifică toate formele de stimulare a energiilor mentale.

Scanned with CamScanner

Pe de altă parte, e cunoscut faptul că pentru biserică superstiţiile sunt deşarte şi din raţiuni mai palpabile, pentru că prin ele, cum ar fi credinţa în spirite (vezi descântecele), prin practicarea lor, li se ia pâinea de la gură preoţilor. În istoria bisericii a fost o luptă pe viaţă şi pe moarte cu aceste „practici necurate", multe „vrăjitoare", precum Ioana D'Arc, sfârşind pe rug, ca în timp, papalitatea s-o ridice la rangul de sfântă! Vânătoarea de vrăjitoare i-a atins şi pe savanţi, care au fost omorâţi sau obligaţi să abjure (Giordano Bruno, Galileo Galilei). Însă credinţa în lumea paralelă a spiritelor n-a putut fi extirpată, exorcizată. Dovadă uriaşa producţie hollywoodiană care se hrăneşte din realităţi paranormale. Superstiţiile din Grid sunt o astfel de energie paralelă, paranormală, care a contribuit, ca un foc mocnit, la întreţinerea vieţii lecuitoare. Leacul băbesc e o soluţie taumaturgică, acceptată salutar chiar de către ştiinţă. Şi cred că dacă ar fi venit şi un japonez în sat, doftoroaiele lui, dotate cu un extraordinar simţ al imitării, ar fi învăţat şi practica acupuncturii. De altfel, şi unchiul meu numeşte descântecele „medicamente spirituale" ale poporului nostru. În fond, ele fac parte din folclor, din tezaurul său spiritual. Misticismul, magia neagră, descântecele şi alte practici lecuitoare au rostul lor, care s-au transmis din generaţie în generaţie şi, dacă au murit, au făcut-o ca să devină creaţie populară.

Gridul a avut o viaţă socială de o bogăţie extraordinară, dovadă folclorul atât de original, incredibil de viu, pe care l-a creat. Limba este adesea primară, arhaică, de o frumuseţe nedesăvârşită, stângace, vie, noduroasă, naivă, naturală, firească, neşlefuită, propice limbajului superstiţial mai ales, care adaugă tradiţiei creştine, aflate în toate manifestările vieţii, o concepţie sui generis despre lume, implicit despre lumea de apoi. Deşi moartea e privită ca o poartă de trecere către o lume mai bună, certificată prin faptul că nimeni din cei care au ajuns acolo n-a vrut să se mai întoarcă aici, totuşi lumea asta pământească, „trecătoare", e de o bogăţie şi frumuseţe rară, soră cu veşnicia, munca împletindu-se la tot pasul cu obiceiurile şi rugăciunea.

Tocmai acest tezaur îl conservă **Monografia** Gridului. Adică Predania, care trebuie să rămână coloana vertebrală a credinţei şi a

Scanned with CamScanner

vieții satului, indiferent de politica socială sau religioasă de la un moment sau altul al istoriei. **Monografia** trebuie să fie un model și pentru biserică. Din păcate, după '89, apele religioase s-au tulburat din nou și în sat au apărut noi culte sau vechi culte renăscute (s-a ridicat și o biserică greco-catolică al cărei „fondator" impavid a declarat război ortodoxiei!). Însă bătrâna albie a credinței strămoșești nu trebuie să-și schimbe cursul, să se abată de la menirea ei mesianică. **Monografia** conservă ceea ce este mai vital în existența gridanilor, ca parte din marele pământ transilvan, fiind ca o a doua Biblie pentru viața lor spirituală, ca o oglindă a sufletului în care ei și urmașii lor sunt datori să se privească mereu, dacă vor să nu piară ca neam.

Fântâna și Troița

Ceea ce deosebește radical Țara Făgărașului de alte „țări" vecine sau îndepărtate este un simbol dual, inexistent îl alte ținuturi ortodoxe, ca Rusia, Grecia, Bulgaria sau Serbia, și anume existența Fântânii și a Troiței, aflate pe toate drumurile de țară. La orice cotitură de drum, în rețeaua de drumuri care leagă satele între ele, de parcă ai trece dintr-o curte mai mare în alta, din Șinca Veche în Ohaba, din Ohaba în Șercăița, din Șercăița în Bucium și tot așa, întâlnești o troiță și, alături, o fântână. Ce semnifică acest lucru?

Parafrazând o cunoscută aserțiune a Sfântului Pavel, vom spune că *dacă sat nu e, nimic nu e*. Satul e, mai întâi de toate, izvor. Fântână. Fântână a credinței. Fântână nesecată de la care se adapă neîncetat ființa unui neam. Această rețea, acest *grid* de fântâni și troițe se desfășoară la poalele Alpilor României, care îi conferă, cum spuneam, o nemărginire verticală. Ce înseamnă fântâna, am aflat-o la Mănăstirea Dejani, bine înfiptă în coasta Munților Făgăraș, unde oricare dintre cei câțiva călugări îți poate fi călăuză și-ți poate spune că aici s-a întâmplat un miracol și anume că fântâna mănăstirii s-a descoperit printr-o minune dumnezeiască. I s-a descoperit fratelui Aurel Popa, care a avut o viziune. Așa cum s-a autodescoperit și Mănăstirea Ursitelor, prin surparea terenului. Aici a contribuit și prezența umană. Totul era acoperit de crengi, dar acest călugăr, fratele Aurel, a văzut un semn și în acel loc i s-a

Scanned with CamScanner

descoperit sub vreascuri fântâna, *„era intactă”*, zicea el, semn că acolo, cândva, a fost o mănăstire. Care a fost distrusă la 1762 de generalul vienez Bukow, acest Hitler al ortodoxiei. Numai icoana Sfântului Nicolae s-a salvat, acum se află la loc de cinste în biserică, deşi noua biserică nu are hramul acestui sfânt, ci hramul „Acoperământul Maicii Domnului”.

Prin acest exemplu, vedem că Fântâna este echivalentă cu un loc sacru, cu un loc de obârşie, de întemeiere. Fără această fântână, dacă ea nu s-ar fi revelat, dacă nu ar fi avut loc deci o gridophanie, nu s-ar fi ridicat aici, în vârf de munte, o mănăstire şi nici nu ar fi renăscut ca Pasărea Phoenix din propria-i cenuşă. Şi ea va renaşte mereu, oricâţi generali Bukow ar veni să o distrugă, atâta timp cât va exista această fântână. Atâta timp cât va exista satul Dejani în preajmă. Atâta timp cât va exista o troiţă, o credinţă!

Cine a mai pomenit sat fără fântână şi mănăstire fără sat, adică fără fântână? La răspântii de drumuri, unde există o fântână, există şi o troiţă. Drumeţul însetat bea apă şi apoi se închină, să-i mulţumească lui Dumnezeu, ca să se împlinească cuvintele lui Iisus: *„Cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu, nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică”*.

Parcă ţăranul făgărăşan s-a născut să ilustreze cu viaţa lui aceste cuvinte. Din nou se adevereşte ce trainică este legătura dintre *grid* şi *râu*, dintre reţea şi curgere, dintre origine şi izvor sau fântână. Ideea de dublu se regăseşte aici, în Ţara originilor, unde se întrupează în ideea unităţii duale dintre hrana fizică şi hrana spirituală. Troiţe, biserici, mănăstiri, sate, izvoare şi turle. Făgărăşenii, înainte de a ridica o casă sau o biserică, fac întâi o fântână şi, alături, o troiţă. Şi le iau cu ei chiar şi la coasă, căci adesea îi vezi oprindu-se din treabă şi închinându-se, pre limbă având mereu un *„Doamne-ajută!”*

Fântâna e simbolul satului, iar troiţa e simbolul credinţei. Al credinţei străbune, ortodoxe. Una fără alta nu se poate. Apă e şi într-una şi în cealaltă. Cine bea numai din fântână, va înseta mereu, dar cine bea şi din cealaltă fântână, fântâna credinţei, bea apă vie şi nu va mai înseta în veac.

Scanned with CamScanner

Aşa cum apa pe care o bem din fântână bucură trupul, tot astfel apa credinţei, care se face în noi izvor de apă curgătoare, bucură spiritul.

Încă de la rădăcina îndumnezeirii sale, omul şi-a dat seama de aceste binefaceri. De aceea, satul şi credinţa se identifică cu începutul evoluţiei umane. Cu începutul creativităţii umane. Satul-fântână este izvorul înţelepciunii unui neam, izvorul vieţii şi spiritualităţii sale. Este izvorul credinţei sale. E imposibil să desparţi credinţa unui neam de satul-fântână. La sat s-a născut credinţa. La sat s-a născut Dumnezeu. Satul e temelia religiozităţii unui popor. Iar poporul român are o temelie veche, de mii de ani, cum crede şi Gheorghe Radocea, cunoscutul colecţionar din satul făgărăşan Bucium. În acest sens e şi lauda pe care o aduce Liviu Rebreanu ţăranului român: *„Ţăranul român şi-a alcătuit o religie specifică, un amalgam profund de creştinism şi păgânism. Religia aceasta, legea românească, e unică pentru întreg neamul nostru pe deasupra tuturor controverselor teologice. În ea se rezumă concepţia de viaţă a ţăranului român, resemnarea şi încrederea lui în dreptatea divină. Legea românească e suportul moral al ţăranului. Ea i-a dăruit puterea de a rezista şi de a birui încercările veacurilor. Creştinismul nostru, aşa cum îl practică şi-l trăieşte ţăranul, ascunde într-însul toate fazele şi peripeţiile istoriei poporului român, întocmai ca şi limba românească..."*

Această judecată gridophanică se prelungeşte în aceea a lui Blaga, pentru care satul este copilăria unui popor, se identifică cu ea. Şi cine a fost la Lancrăm, a putut trăi plenar acest adevăr. În **Elogiul satului românesc,** poetul vorbeşte despre simbioza dintre sat şi copilărie: *„Aspecte tainice, orizonturi şi structuri secrete ale satului nu pot fi sesizate decât în copilărie. Copilăria e vârsta sensibilităţii metafizice prin excelenţă. Copilăria mi se pare singura poartă deschisă spre metafizica satului"*.

Dar satul nu există decât în jurul lui Dumnezeu, adică în jurul fântânii spirituale, în jurul credinţei sau, cum spunea Blaga: *„Vedeam satul aşezat înadins în jurul bisericii şi al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu şi al morţilor"*.

Scanned with CamScanner

Dumnezeu nu poate fi localizat decât în mijloc, în centru, în inima omului, iar geografic la sat, în inima satului. Şi care este inima unui sat? Altarul bisericii. Cum mărturiseşte Blaga, copil fiind: „*Localizam pe Dumnezeu în spaţiul ritual de după iconostas, de unde îl presimţeam iradiind în lume*".

Dumnezeu nu se putea naşte decât aici, la sat. Pentru că: „*Satul e situat în centrul existenţei şi se prelungeşte prin geografia sa de-a dreptul în mitologie şi metafizică. Pentru propria sa conştiinţă, satul este situat în centrul lumii şi se prelungeşte în mit. A trăi la sat înseamnă a trăi în zarişte cosmică şi în conştiinţa unui destin emanat din veşnicie*".

Şi acest fapt se întâmplă întrucât, cum am demonstrat mai sus, satul se află, prin definiţie, la margine, în UL, la graniţa dintre lumi, pe muchie, acolo unde perspectiva este inextricabilă, ocrotită de presiuni păgâne şi alterări barbare. Aici, la sat, a trăi înseamnă „*a spori a lumii taină*", înseamnă „*a îmbogăţi întunecata zare/ cu dragi fiori de sfânt mister/ şi tot ce-i ne-nţeles se schimbă-n ne-nţelesuri şi mai mari...*"

Şi unul dintre aceste „*ne-nţelesuri şi mai mari*" este, în termenii universalului limitrof, că marginea este tot una cu centrul şi este suficient, pentru a capta acei „*dragi fiori de sfânt mister*", să schimbăm centrul cu marginea! Ce efect colosal! Ce trăire gridophanică în a înţelege că satul e situat la marginea existenţei, la marginea lumii, de unde se prelungeşte, ca la Bucium, Grid sau Lisa, de-a dreptul, pe verticala munţilor, în mit şi metafizică. Adică în centrul zaristei. Aşa şi Dumnezeu nu poate fi situat decât pe muchia veşniciei. Iată de ce aici, la sat, nu poţi strivi „*corola de minuni a lumii*", pentru că aici s-a născut veşnicia, cum atât de inspirat o spune poetul în faimoasa poemă **Sufletul satului**:

Copilo, pune-ţi mânile pe genunchii mei.
Eu cred că veşnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,
şi inima-ţi zvâcneşte mai rar,
ca şi cum nu ţi-ar bate în piept,
ci adânc în pământ undeva.

Scanned with CamScanner

Aici se vindecă setea de mântuire
şi dacă ţi-ai sângerat picioarele
te aşezi pe un podmol de lut.

Uite, e seară.
Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi,
ca un miros sfios de iarbă tăiată,
ca o cădere de fum din streşini de paie,
ca un joc de iezi pe morminte înalte.

Dacă fiecare om se simte pe sine unic şi se plasează în centrul lumii şi satul, fiecare sat, prin conştiinţa fiilor săi, se situează în acelaşi centru al lumii. Satul este un orizont integral. El îşi este suficient sieşi. Numai aşa se explică rafinamentul atins de creaţia populară. În el se plănuiesc visele cele mai îndrăzneţe. În el se pregăteşte aluatul sfânt al credinţelor şi obiceiurilor. În sat se coace încet, potolit, conştiinţa unui neam.

Faţă de corsetul trăirilor mijlocite, care îl năpădesc zilnic pe orăşean, sufocându-l, aici, la sat, există cu adevărat un sentiment al neîngrădirii şi al zborului liber. Libertatea s-a născut la sat. Satul e vatra trăirilor nemijlocite. Şi a apogeului lor. Aici, fiinţa trăieşte cu maximă intensitate stările primare, prima iubire, prima nădejde, primii fiori religioşi, când se plăsmuieşte în chip inconştient o metafizică a misterului, o gridophanie a marginii, când se conturează orizontul dual al lui Fârtate şi Nefârtate, când simţi în chip firesc prezenţa lui Dumnezeu şi a Diavolului, când simţi mâna ocrotitoare a primului şi stihiile celuilalt. Numai aici ţi se pare că Dumnezeu e aproape, că-l simţi în preajmă cu răsuflarea lui mângâietoare. Numai aici există acel peisaj transcendent, unde...

Cocoşi apocaliptici tot strigă
tot strigă din sate româneşti.
Fântânile nopţii
deschid ochii şi-ascultă
întunecatele veşti.

Scanned with CamScanner

Nu întâmplător Blaga este misticul cel mai reprezentativ pentru spiritualitatea românească, fiindcă el a trăit intens la sat, a trăit marginea ca pe centul lumii. Numai aici, într-o geografie a plaiului şi văii, a muchiei şi abisului, a putut crea cea mai frumoasă teorie, *gridophania spaţiului mioritic*. Numai aici, la sat, i se putea revela acest mister. Fundamental la români, ca o pecete a sufletului lor. Şi numai aici, la sat, natura apare ca o biserică. Nunta cosmică a ciobanului mioritic cu mândra crăiasă are loc în această vie biserică a naturii, în natura-biserică:

Soarele şi Luna
Mi-au ţinut cununa
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi
Preoţi, munţii mari,
Păsări lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii.

Satul, în viziunea ţăranului, a copilului de la ţară mai ales, este perceput ca o biserică. În orizontul lui există apa vie a credinţei, acea credinţă despre care Eminescu spunea că „*zugrăveşte icoanele-n biserici*"! Însuşi peisajul românesc, presărat pretutindeni, pe toate văile şi dealurile lui, cu mănăstiri şi biserici, zidite din lumină, integrate organic în el, este o natură-biserică solară, sfinţită de sus. Orice ochi de pădure e un pridvor de rugăciune, orice scorbură e un altar. În orizontul satului românesc există icoanele, făcliile, preoţii, iconostasul, altarul, cântările îngereşti. Toate evenimentele sale sunt trăite sofianic ca într-o slujbă continuă, ca într-o liturghie sui-generis. Dar oare liturghia nu este o copie vie, infinit repetabilă, a vieţii ţărăneşti, sub toate aspectele ei reale şi mistice?

În acest sens ne-a vorbit, ca o călăuză de soi, şi preotul Cornel Ursu, fost protopop de Făgăraş. Împreună am fost în toate satele pe care le păstorea, mai ales la slujbe, unde a slujit şi trăit liturghia alături de credincioşii făgărăşeni, poate cei mai fideli trăitori ai originilor.

Scanned with CamScanner

În sat, trăirea mesianică, trăirea transcendentului care coboară, este la ea acasă. Satul e un receptacol miraculos al acestei „*transcendenţe coborâtoare*", cum o numea Blaga, iar omul ortodox se simte ca un vas divin sau ca o fântână primitoare a manei cereşti. Fiinţa credincioasă trăieşte în chip sofianic. Ceea ce nu-i este dat ierbii sau vieţuitoarelor pădurii, îi este dat ei, vorba matematicianului-poet Ion Barbu:

Că sufletul nu e fântână
Decât la om, fiară bătrână.

Numai aici, la izvor, în sufletul-fântână, în satul-biserică, trăirile transcendenţei coborâtoare sunt vii şi nemijlocite! Aici se împlineşte în chipul cel mai desluşit omul ortodox. Aici sofianicul, fără de care, cum spune acelaşi Blaga, ortodoxia n-ar fi ortodoxie, poate fi trăit cu întregul său complex inconştient de potenţe, fiind o legătură vie, permanentă, între Dumnezeu şi lume, între centru şi margine, o pură gridophanie, un liant fundamental al omului ortodox, care în acest fel, prin această trăire, are sentimentul că transcendentul se revelează în el.

La întrebarea: ce-a fost mai întâi, satul sau biserica?, se poate răspunde că fântâna, care este şi simbol al vieţii, şi simbol al credinţei. Şi satul şi biserica s-au hrănit în acelaşi timp din fântâna vieţii şi a credinţei. Adică din izvor. La început, satul s-a dezvoltat în jurul fântânii, ca şi biserica, pentru că biserica era în natură, văzută ca peisaj transcendent. Transcendentalul se releva în natură şi natura devenea altar, biserică, ceremonial religios, liturghie.

În acest spirit a evoluat şi cuvântul părintelui Modest de la Mănăstirea Bucium, carele frumos că mai zicea: „*Noi, românii, n-avem carte de botez. Noi ne-am născut direct creştini. E ca şi cum am căzut din cer!*". La fel de curată este şi opinia altui mărturisitor, adânc trăitor, preotul Ioan Ciocan, actualul protopop al Făgăraşului, care a avut puterea – după ce a ars biserica de lemn, la care era paroh, aflată în vecinătatea cetăţii –, să ridice în loc o catedrală! Un adevărat miracol, susţinut de credinţa că Dumnezeu i-a dat un semn atunci când a văzut că din toată biserica făcută

Scanned with CamScanner

scrum, cum şi-au dorit urmaşii demonizaţi ai lui Bukow, nu a mai rămas decât sfântul antimis, simbolul altarului priomordial.

Prin urmare, blagian vorbind, satul-biserică este locul care are ca orizont existenţial natura-biserică. Satul-biserică este simbioza dintre divinitate şi natură. El trăieşte în centrul lumii, prelungindu-se în orizonturi cosmice, în mit, în fântânile cereşti. Satul-biserică are un suflet colectiv de sorginte magică. Din acest suflet iradiază Dumnezeu. Din acest suflet izvorăsc rugăciunile cele mai curate:

Crăiasă alegându-te
Îngenunchem rugându-te,
Înalţă-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie;
Fii scut de întărire
Şi zid de mântuire,
Privirea-ţi adorată
Asupra-ne coboară,
O, maică prea curată
Şi pururea fecioară,
Marie!

Noi, ce din mila sfântului
Umbră facem pământului,
Rugămu-ne-ndurărilor
Luceafarului mărilor;
Ascultă-a noastre plângeri,
Regină peste îngeri,
Din neguri te arată,
Lumină dulce, clară,
O, maică prea curată
Şi pururea fecioară,
Marie!

*

Se pune acum întrebarea, pe care şi-au pus-o şi participanţii la simpozionul „Satul românesc la sfârşit de mileniu", organizat, în vara lui 1998, de Fundaţia „Negru Vodă" în incinta ctitoriei lui

Scanned with CamScanner

Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, mai există azi acest sat-biserică, străjuit de cele două simboluri, Fântâna şi Troiţa? Oare în contact cu civilizaţia galopantă, nu şi-a epuizat sursele de energie originară?

Dar conform teoriei universalului limitrof, satul-biserică are calitatea FU, ceea ce-i conferă, ca element de margine, o permanentă conservare a originilor. Altfel spus, acest sat-biserică poate exista şi în chilia mea, din buricul Bucureştilor! Şi este suficient să avem în vedere trăirea sofianică, pură, curată, care, aşa cum spuneam în prima parte a acestui eseu, este o trăire profundă şi specific ortodoxă. Ea este ca o fântână a credinţei. Este cumpăna dinte trup şi suflet, dintre pământ şi cer. Este puntea vie, gridophanică, de legătură nemijlocită, dintre divinitate şi lume. Sophia, înţelepciunea, e un fel de *natura naturans*, de aceea seva sofianică a ortodoxiei se găseşte în deplina ei existenţă la sat, la margine, acolo unde Dumnezeu este în centrul lumii, în natura-biserică, unde omul simte cum transcendentul coboară în sine şi i se revelează în orice moment. Aşa cum se întâmplă în chilia sihastrului. Ţăranul simte cu toţi porii săi cum Dumnezeu îl ia drept recipient transcendent, drept vas de manifestare. Aici, la sat, se află înţelepciunea, concepută de Florenski ca întâia creatură. Aici e spaţiul ideal al trăirilor sofianice, aici e lumea ideilor ca primordiala creaţie a lui Dumnezeu.

Ţăranul se găseşte într-un neîntrerupt schimb sofianic de taine şi revelări cu divinitatea, adică se află într-o pură gridophanie, datorită faptului că reuşeşte să se menţină într-o permanentă stare a copilăriei. Or acestă stare este generatoare de mituri, de viziuni imaginative, de trăiri originare, pline de semnificaţii. Acesta ar fi *satul-idee*, cum îl numea Blaga, şi pe care noi am început să-l circumscriem gridophanic într-o altă definiţie, numindu-l satul-biserică.

Dar să revenim la întrebarea adresată în simpozionul mai sus-amintit: Mai există azi acest sat-biserică? Adică satul care se socoteşte pe sine centrul şi liturghia lumii, pentru că din el iradiază Dumnezeu?

Nu întâmplător orice sat este clădit în jurul bisericii, care este fântâna credinţei, de la care se adapă neîntrerupt credincioşii cu

Scanned with CamScanner

apa cea vie. „*Satele apar şi dispar, fără urme, după legi şi îndemnuri necunoscute*". Legea după care se petrece acest fenomen misterios, despre care vorbea Liviu Rebreanu, este legea pământului. Când zici sat, zici ţăran şi când zici ţăran, zici pământ. Pământul şi ţăranul sunt una şi aceeaşi fiinţă sau, cu vorbele aceluiaşi Rebreanu: „*Pentru ţăranul nostru pământul e o fiinţă vie, faţă de care nutreşte un sentiment straniu de adoraţie şi de teamă. Pământul e însuşi rostul lui de a fi*".

Pământul e legea divină din care ţăranul a făcut o religie, o teologie sui-generis, pe care noi am numit-o gridophanie. Şi, conform acestei legi, dacă un sat moare, altul renaşte. Şi care este semnalul că satul românesc nu moare?

Un punct de vedere ar fi acesta: Dacă vrei să-l omori pe ţăran, ia-i pământul. Iar dacă vrei să-l învii, dă-i pământul înapoi. Atunci îi dai nădejdea, îi dai credinţa şi satul însuşi reînvie. Dovadă numărul mare de lăcaşuri sfinte ce se înalţă pretutindeni.

Dar un om al satului făgărăşan, precum Gheorghe Radocea, căruia i-am filmat întreaga colecţie şi care a participat la o secţiune a simpozionului amintit, ce a avut loc chiar în casa-muzeu, donată de el satului natal, Bucium, e de altă părere: „*Pentru mine satul trece printr-o eclipsă totală. Agonia satului românesc se vede cu ochii. Trăim într-o lume agresivă, dominată de ateism şi sincretism. În acest globalism nivelator, satul patriarhal îşi dă duhul văzând cu ochii. Pentru mine satul-idee al lui Blaga a murit!*"

Gheorghe Radocea, care între timp s-a dus la cele veşnice, făcea mereu apel la ochi, la vedere, deşi el se afla atunci într-o fază avansată de orbire. Parcă era un Thiresias al Ţării Făgăraşului care prevestea moartea satului românesc. Ba, mai mult, el profeţea: „*Dacă satul piere, piere şi credinţa şi o să piară şi minciuna că ortodoxia a născut poporul român!*". Radocea era un greco-catolic înrăit. Însăşi opinia că satul-idee a murit, o arată. Poate un sat să moară, dar ideea de sat niciodată. O conserv eu în chilia mea. Şi copilul meu în chilia lui. Altfel, e ca şi cum ai spune că dacă a murit un preot, înseamnă că a murit ideea de Dumnezeu. Însă eu îl ascultam cu atenţie pe bătrânul colecţionar şi îmi plăcea că tot el, după ce privea în sine, clipind sub ochelarii fumurii, cu faţa spre

Scanned with CamScanner

întunericul din jur, revenea la gânduri mai luminoase: „*Dar credința n-o să piară. Și mă gândesc că vechea biserică a satului a existat cu sute de ani înainte de Hristos!*" Ce, existau aici temple păgâne, jertfelnice, la ce se referea? La Fântână, desigur. La Izvor. Dar nu explica, așa vorbea el, cabalic. Spunea câte o vorbă, de te trăznea...

Însă tot mai multe voci, îngrijorate de starea satului românesc și a bisericii lui, îi dădeau dreptate, iar acum ele sunt și mai numeroase, deși eu cred că integrarea în UE va fi o nouă șansă pentru satul românesc.

După cum nici noi nu trebuie să stăm cu mâinile în sân. În acest caz, ce trebuie făcut ca satul-biserică să renască?, pentru că tot ce moare trebuie să învie, după o lege a naturii conform căreia bobul care nu moare, nu dă roadă și, la fel, după legea christică: „*Cine crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi*". Iată aici un mod esențial de a privi lucrurile. Și din această perspectivă gridophanică, nu putem să nu ne întrebăm: O fi secat oare de tot fântâna credinței? Din fericire, la noi, civilizația n-a pătruns cu toate „binefacerile" ei chiar până la rădăcina satului, n-a otrăvit încă izvoarele sale magice, dovadă că din multele „potoape" și catastrofe ecologice ne salvează tot milenarele fântâni!

*

Satul moare, ca să renască. E uimitor câte biserici și mânăstiri se ridică în jurul lui! Înseamnă că fântâna credinței n-a secat. Dacă nu moare credința, nu piere nici satul. Dacă învie credința, învie și satul.

Un astfel de credincios entuziast este preotul Ioan Năftănăilă, din satul Breaza, care a avut ideea să se ridice la poalele munților, nu departe de ruinele cetății lui Negru Vodă, Mănăstirea „Negru Vodă", căreia chiar el i-a turnat fundația, pe locul unei foste mănăstiri. Și care este credința acestui om? „*Pentru mine satul românesc este o vatră vie. Sat înseamnă credință și credința înseamnă sat. Sat înseamnă dragoste de glie, de părinți. Blaga spunea că la sat s-a născut veșnicia. Dacă veșnicia nu are sfârșit, nici satul*".

Și ce frumoasă este veșnicia privită la casa-muzeu a țăranului cărturar Gheorghe Radocea! Dar în afara ei? Blaga mai spunea că aici, la sat, se vindecă și setea de mântuire, deoarece există

Scanned with CamScanner

credința, cum mărturisea și preotul Cornel Ursu, că *mântuirea s-a născut la sat*. Părintele protopop și-a desfășurat gândul chiar în muzeul lui Radocea, în acea ambianță de veșnicie muzeală, în acea atmosferă sfântă, dominată de colecția de icoane, care îl inspirau: „*Mântuire înseamnă Colindul, Paștele, Botezul, toate rânduielile creștinești*". Și părintele l-a citat pe vădeanul Eminescu, care a spus: „*Biserica satului este maica neamului nostru românesc*".

Dar biserica nu a învățat rânduielile de la țăran? „*Desigur. Ce pildă găsim în această icoană: Țăranul își spăla întâi mâinile și apoi semăna! Când țăranul român făcea plugărie, făcea teologie. Așa spunea părintele Dumitru Stăniloaie din Vlădenii Făgărașului. Toată activitatea țăranului este o liturghie. Înainte de a începe aratul, aghezmuia câmpul și spunea* ***Tatăl nostru***".

Am mai vorbit despre simbioza dintre biserică și sat: „*În același timp s-au născut și poporul român și poporul creștin. Avem Niculițelul, primele semne ale martiriului. Avem icoanele, care sunt Biblia celor neștiutori de carte. Avem liturghia, care este izvorâtă din practica țăranului român*". Dar nu numai biserica a învățat de la țăran, ci toată cultura majoră, cum o numea Blaga, s-a bazat pe creația țărănească.

Iar satul este înainte de toate vatra unde mâinile mamei frământă și coace pâinea cea divină. Și ce nu este satul? Ce nu s-a zămislit în el? La sat s-a născut și omenia, e de părere Gheorghe Radocea, în a cărui casă-muzeu am fost de zeci de ori și de unde nu mai voiai să pleci. Acolo e oglinda întregului neam. Interesantă această concluzie a sa de-o viață: „*Pe român nu-l interesează decât omenia...*".

Dar la sat s-au născut și icoanele pe sticlă, aceste minuni în miniatură care sunt trăirile cele mai sfinte și curate ale țăranului. Ele sunt, vorba părintelui Ursu: „*Biblia celor neștiurori de carte*". Dacă un țăran care ară, care prășește, care crește vitele... poate picta asemenea minuni înseamnă că el este acel Ion-Dumnezeu, alfa și omega, despre care vorbea Rebreanu: „*Țăranul e începutul și sfârșitul*". Și credința marelui scriitor era aceasta: „*Suntem și vom fi totdeauna țărani. În viața altor națiuni, țărănimea a putut avea, și a avut, un rol secundar, șters; pentru noi e izvorul*

Scanned with CamScanner

românismului pur şi etern. La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă, a fost şi a rămas ţăranul. Ţăranul n-are nume, el e poporul însuşi, omul român".

După cum tot aici s-a născut şi s-a cristalizat limba românească, despre care tot Rebreanu spunea: „*Limba românească e o limbă ţărănească*".

Şi dacă toate acestea, credinţă, mântuire, Dumnezeire, veşnicie, nădejde, omenie, pâine, iubire, limbă şi câte vor mai fi, s-au născut la sat, văzut ca o mamă miraculoasă ce dă viaţă şi spiritualitate unui neam, oare vor lăsa ele satul să piară? Sau e posibil să se fi născut la sat, ca să moară la oraş? Nu, atâta timp cât va fi chilia şi fântâna credinţei nesecată în ea. Nu, spun, le şi văd, aceste cuvinte şi trăiri esenţiale, cum se întorc ca nişte fii şi fiice rătăcitoare la matcă, se întorc mereu la satul-matrice, ca la fântâna credinţei, pentru a-i da o nouă viaţă.

Omul simte cu toată fiinţa lui că a trăi la sat sau în preajma lui înseamnă a fi în centrul lumii, a trăi gridophanic originile, înseamnă a fi în stratul rodnic al mumelor, înseamnă, cum spune românul, a sta…

În poarta raiului,
Acolo unde
Lemnul Domnului
Zboară-n naltul cerului.

La sat s-au născut şi cântările minunate închinate Maicii Domnului, ocrotitoarea României. Când îi asculţi pe gridani, pe ţăranii făgărăşeni în general, cântându-le, ai sentimentul curat că stai în preajma raiului.

Scanned with CamScanner

Țăranul român, încotro?

Pentru a răspunde la întrebarea dacă mai există azi satul-biserică şi cum poate el fi salvat, dar şi pentru a da un eventual răspuns la întrebarea moromețiană – pe care Marin Preda o punea invariabil celor pe care îi întâlnea – „ce mai fac țăranii, monşer?", am adunat aici o serie de opinii de la mai mulți gridani care se confruntă cu o realitate complet necunoscută. În primul rând, marea problemă acută a țăranului român de azi este proprietatea, dreptul la proprietate. Şi dacă Marin Preda ar dori să scrie, acolo unde se află, un eventual volum trei la **Morometii**, am să-i furnizez în continuare o serie de date, pe care i le dăruiesc ca materie primă, să poată vedea cum a evoluat/ involuat starea țărănimii, cum o duceau țăranii pe vremea lui şi cum o duc azi.

Toți țăranii chestionați de mine încep cu această problemă: „Nu ni s-or dat încă titlurile de proprietate" (Dorina Boieru). Mai mult, „plătim impozit pe un pământ care nu ne aparține" (Rodica Modorcea, cu o pensie 210 lei). Şi Ana Urdea se plânge că „durerea mare e pământul, că nu ne-or dat titlu' şi nu ştim de ce plătim impozit. Ne-or dat doar câteva loturi, cam zece la sută din ce-au avut moşii noştri, că nu ne-or dat tăt pământu'. Şi o vint preceptoriu' şi mi-o zâs, dacă nu plăteşti, te majorăm! De unde să am bani să plătesc? De n-ar fi copiii, ei îmi dau. Cele două fete, una lucră în Braşov, şi mai ales băiatu', care îi plecat la muncă în Italia". O altă țărancă, Olivia Urdea, spune că marea problemă pentru țăran este sănătatea, că nu există dispensar în sat, că e o tragedie să te duci până în Făgăraş, că nu sunt mijloace de transport, iar acolo te mâncă medicii.

Şi Viorica Ciurilă, care locuieşte în Suedia cu familia ei şi care a venit în vacanță, ca în fiecare an, aici, în satul natal, spunea că a căzut şi şi-a fracturat o mână şi că la spitalul din Făgăraş a fost imposibil să găsească o soluție şi a fugit la Braşov, dar şi acolo a fost tratată incredibil, adică incompetent, personalul medical i-a lăsat o impresie deplorabilă.

Scanned with CamScanner

De altfel, se ştie că situaţia din spitalele româneşti este jalnică, incalificabilă, ca în filmul **Moartea domnului Lăzărescu**, iar cel mai notoriu exemplu de neprofesionalism medical este cazul patriarhului Teoctist, care a murit cu zile la Fundeni, unde i s-a făcut o operaţie peste noapte fără să existe medic cardiolog şi fără să fie consultat medicul personal, dr. Ursea, care ar fi interzis operaţia! Prea Fericitul era sănătos, „nu le avea decât cu cele ale bătrâneţii", cum spunea şoferul său, iar medicul personal îi mai dădea 4-5 ani de viaţă. Ce s-a întâmplat echivalează cu o crimă de *les majestate*. Însuşi preotul apropiat a plecat în concediu chiar când Patriarhul se afla pe masa de operaţie, aşa că marele om a murit singur, fără nimeni la căpătâi, fără un preot căruia să i se spovedească, fără să i se aprindă o lumânare. Halal breaslă bisericească! Şi a murit în chinuri groaznice, după patru ore de resurescitare, cu sângele năclăindu-i faţa! Cred că numai un Bergman ar fi fost în stare să facă din acest subiect un film cutremurător! România nu era capabilă nici în anul 2007 să-şi ocrotească valorile! Dacă un asemenea înalt prelat, considerat de popor un sfânt, a fost tratat în asemenea hal, ce pretenţie să mai aibă de la medici un om de rând!? Şi când te gândeşti că la japonezi speranţa de viaţă este spre 90 de ani! La un popor întreg! Aşa cum era la oamenii biblici, precum ar fi Abraham sau Sara, care, atunci când l-a născut pe Isaac, avea peste 90 de ani. Şi în Grid nici un ţăran nu mai are 90 de ani, iar populaţia satului a scăzut de la 1142 de suflete, în 1941, la 382 câte număra la recensământul din 2002, dintre care o treime sunt ţigani!

Înstrăinaţii

Olivia Urdea mai spunea că „îs foarte mulţi bătrâni în sat, cam tot atât câţi tineri or plecat la muncă în străinătate! Şi bătrânii îs bolnavi, n-au medicamente, tratament, cum să faci treaba cu ei? Nu se pune problema unui randament. Apoi utilajele îs scumpe. Cine n-are tractor, plăteşte 3 milioane la hectar pe secerat. Şi cine să aibă tractor, că azi un tractor costă 14 mii de euro, iar litrul de motorină s-o făcut 32.000 lei, poate şi mai mult!" La fel, şi ea se plânge că „ţăranii nu au încă titlul de proprietate, au doar o hârtie

Scanned with CamScanner

de la primărie! Să plăteşti impozit dacă ştii că pământul e al tău, dar dacă nu, dacă tu plăteşti impozit şi mâine vine şi ţi-l ia?! Uitaţi în ce condiţii intrăm noi în Uniunea Europeană, fără titluri de proprietate! Şi în acest timp, UE pune condiţii imposibile. Cică grajdurile şi celelalte anexe gospodăreşti să fie la un kilometru de casă, să fie în câmp!" De ce?, întreb. „Scopul lor e să rămână ţăranul fără animalele, să desfiinţeze adică satul, că sat fără vite cine-o mai văzut!? Şi în locul satului să facă microferme!" Ne întoarcem la *sistematizările* lui Ceauşescu! „De aceea, nu vedeţi, toţi ţăranii s-or restrâns la două, cel mult trei vaci. Eu am două vaci şi o bivoliţă mare. Un litru de bivoliţă e cinci mii lei. Iar de vacă, trei. Da' tărâţa e mai scumpă ca laptele pe care-l dăm noi la lăptărie! Şi sigur că particularilor nu le convine să dea pe tărâţe 12 mii de lei, în compensare cu un litru de lapte! Aici nu e nimeni să facă dreptate, să se ocupe de problemele noastre. Avem un primar, de fapt un viceprimar, da' e ca şi cum nu l-am avea. Omu' ista se ocupă numa' de-ale lui, nu şi de-ale noastre".

Olivia Urdea are doi băieţi care lucrează de ani de zile în Italia. Acum e şi tatăl lor, Văsâi, cu ei, dar cum spunea chiar acesta odată „banul îl transformă pe om în animal. Banul te reduce la nevoile primare. Nu-l mai interesează pe ţăran decât verbul a avea. Avere, avuţie... Dispare a fi, adică sufletul, sacrul..." Dovadă că băieţii lui Văsâi au băgat tot ce-au câştigat în Italia, 450 milioane lei, într-un cavou, cum zice chiar tatăl lor, adică o casă construită fără o idee arhitectonică, aiurea, simbolizând faptul că mulţi din cei care pleacă trăiesc o tragedie, tragedia că nu ştiu pe ce lume trăiesc. Unii lucrează în Italia în apropiere de Florenţa (Firenze, mă corectează ei), dar n-au văzut nici Piazza della Signoria, nici Galleria degli Uffizi, nici măcat n-au intrat în Duomo di Firenze, Santa Maria del Fiore, şi n-au urcat în Turnul lui Giotto. Cu sufletul stau catastrofal ţăranii înstrăinaţi! Fiii lui Văsâi şi-au făcut aici o firmă de construcţii, dar mama lor e lefteră, nu-şi permite să cumpere o carte sau un DVD cu filmul despre sat şi despre tatăl lor! Unii pripăşiţi nu au nici ceas, cică se orientează după umbră, după soare, cum se mişcă el pe cer! Alţii şi-au adus maşini de lux şi câini de rasă. Duc Daciile vechi la gunoi cu motocositoarele, iar

Scanned with CamScanner

câinii băştinaşilor se uită la câinii de rasă italieni ca vițelul la poartă nouă.

Ce se va întâmpla cu astfel de urmaşi ai gridanilor, poate fi ca umbra şi ființa din poezia **Gemenii** a lui Eminescu. E limpede că se petrece un fenomen pe care preotul sibian Constantin Necula îl numea „divorțul prin muncă". Datorită acestei goane după aur, cu expresia lui Chaplin, se produce un fapt tragic: ruptura dintre părinți şi copii. Mulți copii cu părinții plecați la muncă în străinătate sunt aici ca şi răstigniți. Toată Țara Făgăraşului e ca o pădure a spânzuraților, cum ar spune Rebreanu. Mulți copii şi bătrâni sunt spânzurați moral prin acest divorț artificial, făcut uneori de nevoie, din disperare, căci munca a devenit un lux. Fără o soluție a muncii, România piere, viitorul ei e în pericol. Şi aşa cum spunea acelaşi preot, „copiii au nevoie nu de sisteme educaționale, ci de mame, de tați şi bunici".

Suedizații

Interesant ce spune despre o asemenea realitate şi Cosmin Munteanu, fiul Vioricăi Ciurilă, zisă în sat „Toboşărița" sau „Fata de la tobe", țăranii traducând astfel faptul că ea a terminat Conservatorul la clasa de percuție, un instrument extrem de complex, vital pentru muzica simfonică, dovadă că Viorica a cântat o vreme în orchestra Filarmonicii „George Enescu", după care a plecat în Suedia, unde s-a stabilit cu soțul ei, Mihai Munteanu, într-un orăşel de lângă Götteborg. Ea e acolo profesoară de muzică, iar Mihai inginer la purificarea apei. În afară de Cosmin, mai au o fată, Alina. Iar dorul de locul natal e mare, ei revin aici mereu, ca atinşi de un blestem, aşa cum şi spune Viorica Ciurilă, amintindu-şi de ziua când a alunecat pe scările casei şi s-a lovit: „Când mă gândesc la cele petrecute, la accidentul cu mâna şi la toate celelalte, parcă ar fi blestemul gliei, care te cheamă spre rădăcini ca apoi să se răzbune, să te facă să duci cu tine amarul dorului şi al iubirii de pământul gridănesc".

Simt în glasul ei o anumită nostalgie, poate şi fiindcă acolo, în Suedia, nu şi-a împlinit visele muzicale pe care le clocea aici, când concerta la Sala Mică a Palatului şi regizorul Nicolae Corjos, mare

Scanned with CamScanner

meloman, cu fiica violonistă, şi-a dorit să realizeze cu ea un film numit chiar **Toboşăriţa**, apoi când cânta şi imprima în draci muzică contemporană românească, fiind membră în mai toate formaţiile de acest gen, care au lansat tinere talente componistice (prime audiţii) alături de compozitori consacraţi la acea vreme, când, „de multe ori, eram mai mulţi instrumentişti pe scenă decât spectatori în sală"! Ea mi-a mai spus că „de virusul acesta nu m-am lecuit şi acum nu pot refuza o lucrare modernă, mă refer la partitura de percuţie".

Dar cea mai vie amintire a ei este din anul 1972, când a cântat în primă audiţie, la Bucureşti, la Conservator, **Concertul pentru percuţie şi orchestră** de André Jolivet. „Pe atunci, comentează Viorica, nimeni nu credea în viitorul acestei superbe lucrări; pe cât de frumoasă, pe atât de dificilă, atât pentru solist, cât şi pentru orchestră. Din păcate, l-am cântat numai cu acompaniament de pian. Când am intrat la Filarmonica George Enescu, maestrul Brediceanu mi-a promis că o să-l programeze îndată ce vom face rost de materialul orchestral. Nu am mai apucat, dar l-am cântat aici, în Suedia, în 2002, cu orchestra locală. Aşa se mai împlineşte câte un vis…".

Sunt şi astfel de gridani, nu?, care şi-au risipit talentul pe aiurea. Indiscutabil, e un fenomen ca o gridancă, evident, care nu auzise în copilărie decât clopotele de la gâtul vacilor sau de la biserică, să aibă vocaţia acestui instrument, a unui complex de instrumente de fapt, căci percuţia e ca o orgă.

*

Opinia lui Cosmin am consemnat-o pe drumul spre Mănăstirea „Brâncoveanu" de la Sâmbăta de Sus, unde am mers împreună cu el, cu maşina lui, ca să-l cunoască pe duhovnicul Teofil, iar eu să mă întâlnesc cu părintele Daniel, să donez bibliotecii filmele făcute cu IPS Antonie Plămădeală şi cartea **Ţara originilor**, lansată în biserica ortodoxă a satului Grid, păstorită cu multă dăruire de pr. Iulian Avram, care, după slujbă, a fost gazda hăruită a acestui eveniment unic în istoria acestei bisericuţe sfinte. El îi anunţase pe gridani la slujbele precedente, iar eu am făcut tot efortul să fiu prezent la data stabilită, fiindcă această carte îi priveşte direct, aşa

Scanned with CamScanner

cum reiese şi din subtitlu – **O istorie gridophanică a Ţării Făgăraşului** –, unde apare un concept nou, care a devenit titlul cărţii de faţă, cerută de toţi cei ce mi-au sugerat o reducere a volumului iniţial.

Cosmin, care ocolea gropile şoselei naţionale cu multă dexteritate, mi-a dovedit că are mirosul locului în sânge. El mi-a semnalat un paradox, de fapt o ticăloşie, deşi el îi spune viclenie: „Ţăranul nu are acte pe pământ, dar poate face acte pe el numai dacă îl vinde! Bunicul are voie să vândă. Dacă eu vreau să iau un lot, îmi face acte mie. Aici e o viclenie, e o lege-capcană, ca să le ia pământul ţăranilor, adică să-l forţeze pe ţăran să-l vândă!" Nu se va înstrina oare astfel pământul ţării? „Poate asta se şi vrea. Ţăranul liber va dispărea şi se vor dezvolta microfermele, de aceea proprietarii lor vor să cumpere cât mai mult teren. Eu n-aş vinde o palmă de pământ!" Dar cum ţi se pare că e aici comparativ cu soarta ţăranului în Suedia?, întreb. „În Suedia, zice, din 9 milioane de locuitori, doar 6 la sută sunt ţărani, dar aceşti 6 la sută produc atât de mult încât sunt plătiţi să nu producă, să nu se arunce în mare produsele!" În general, cum e viaţa în Suedia? „Suedia e model de control al oamenilor şi al media. Acolo, toţi oamenii sunt numere". Cum, ca la Auschwitz? „Aşa ceva. Toţi au carduri, totul este controlat, dacă ţi se întâmplă ceva, dacă fugi de la locul accidentului, să spunem, te găsesc imediat, fiindcă au fişa ta de când ai supt de la mama. În Suedia nu sunt decât trei mari concerne, care înghit orice firmă mică. Totul, toată economia se află în mâinile unui grup mic. Eu am colindat mai toată planeta şi sunt de acord cu observaţia dvs că trăim o deteriorare a umanităţii, că există peste tot această tendinţă a societăţii spre animalizare, spre satisfacerea unor nevoi primare şi atât!"

Deşi e încă tânăr, încă student, Cosmin pare foarte maturizat, dar e frământat în sens pozitiv, e foarte dornic de a învăţa, e în faza căutării acerbe, de răspunsuri orientative. Aşa m-a dus la un prieten de-al lui, tot gridan, Sorin Urdea, care, împreună cu soţia lui, Elena din Ileni, a ridicat un hotel la Şercaia. Elena îmi spune că au lucrat 9 ani în Spania, unde au o firmă de construcţii la Zaragoza. Şi au investit toţi banii aici, într-o pensiune agroturistică. Au avut un

Scanned with CamScanner

sprijin şi de la SAPARD, care are un program de sprijin rural, obiectivul investiţiei fiind cazare şi restaurant. Nu întâmplător au ales acest loc, fiindcă la Şercaia nu există un astfel de obiectiv, adică nu sunt locuri de cazare în zonă. Iniţial, mai zice Elena, am vrut să facem un restaurant numai pentru nunţi, dar ne-am răzgândit. Vrem să-i spunem pensiunii „Zaragoza", în amintirea locului unde am muncit şi am adunat bani să ridicăm acest complex...

Iată o altă faţă a ţăranului român. Desigur, nici cei doi harnici constructori nu au treabă cu Cervantes sau cu celelalte probleme pe care le-am discutat cu Cosmin. Ei nu cunosc altceva decât munca şi banul. Sunt tineri, poate vor citi cândva şi **Don Quijote**. Dacă nu ei, fiul lor, Andoni. Şi când te gîndeşti că şi ei sunt nişte aventurieri, nişte cavaleri rătăcitori, dar nu chiar ca Don Quijote, care avea totuşi un ideal abstract, el fiind modelul unui trăitor perfect într-o realitate paralelă, idealizată.

Am rătăcit cu Cosmin şi prin alte locuri, dar constatarea lui principală este că oamenii aleargă numai după bani, că nu-i interesează decât clipa, *carpe diem*, că pe nimeni nu mai interesează cultura! În România mai există cultură bună, autentică, sau toate valorile au plecat?, mă întreabă el. Există o cultură a elitei, zic, care s-a orientat spre festivaluri. Sunt zeci de festivaluri în România, de film, teatru, muzică, şi avem surpriza, datorită deschiderii UE, ca toate valorile planetei să fie prezente la Bucureşti, cum va fi în septembrie o nouă ediţie a Festivalului „Georege Enescu", cu patru mii de invitaţi străini. Adică nu mai există o cultură de masă, masa e îndobitocită de politică, de televizor şi presă, iar intelectualitatea, creatorii, fac artă de elită sau underground. De altfel, în general, arta e un lux, nu-i pentru oricine, mai ales pentru masa alterată de la oraş, pe care politicienii o întreţin numai cu circ, divertisment şi wrestling. Sau cu fotbal fecalic, de la unul, Gigi Fecali. A înflorit o cultură *second hand*. Eu o mai numesc şi cultură bis. Cu ţăranul e altceva, el mai are biserica, folclorul, dar şi acesta e redus la nunţi, botezuri şi mai ales înmormântări. Au dat-o românii numai pe pomeni. Se îngroapă tot. Până şi revoluţia a fost îngropată cu un sobor de

Scanned with CamScanner

preoți. Pomana e cel mai răspândit fenomen folcloric în România de azi, care la oraș însă are aspectul de paranghelie. „Tot mai e ceva, zice Cosmin, față de Suedia, unde cultura e la pământ! Suedezii nu au scriitori. Exista unul, o scriitoare pentru copii, Astrid Lindgren, dar a murit acum câțiva ani. Nu au decât muzică modernă și hockey!"

Cosmin e foarte băgat în zona muzicii și mi-a povestit despre câteva festivaluri la care a participat, în Norvegia, de exemplu, unde se desfășoară anual cel mai mare festival de muzică pop. Gridanul suedizat Cosmin e foarte atras, văd, de realitatea adevărată, nu doar de cea materială, deși nu poate trăi fără mașină. De altfel, îi spun, realitatea pe care o vedem, un drum, un peisaj, niște oameni, nevoile fiziologice pe care le avem zilnic, constituie o realitate, s-o numim, zoologică, fiindcă nu e deosebită de realitatea pe care o trăiește un animal. Ceea ce îl deosebește pe om de animal nu e realitatea vizibilă, ci o realitate invizibilă, faptul că el poate trăi într-o realitate paralelă. Realitatea spiritului, a credinței, a visului sau a ideilor. Dar țăranul? Cu atât mai mult țăranul. Chiar și acolo, pe câmp, la sapă, el supraviețuiește prin această realitate paralelă atunci când are în gând parabolele lui Iisus sau când spune **Tatăl nostru**. Iisus a avut geniul divin să-și predice învățătura prin povești, pe care țăranul le știe pe de rost. Trăirea christică este o realitate mult mai vie, mai complexă, mai substanțială decât realitatea asta din fața noastră, un drum, un volan, niște copaci. Iar dacă n-ar fi glasul meu și ar fi numai un huruit de motor, n-ar fi mai nimic, un fel de pustie materială, pe care o depășește întrutotul Cuvântul, limba articulată, un miracol cu adevărat divin, care face diferența în mod radical față de lumea animală și materială...

Cosmin m-a ascultat cu atenție și acum îmi spune că nu avea conștientizată această dimensiune. El nu știa că dacă spui tot timpul „Iisus Hristos" sau rugăciuni simple, ca „Axion Estin", pe care am învățat-o la Sfântul Munte, ieși din realitatea măruntă, simți că ești om, că Dumnezeu este cu tine, așa cum a fost și la Mănăstirea „Brâncoveanu", la muzeul căreia i-am făcut lui Cosmin o analiză a cărților rare expuse acolo, ca **Summa teologiae** a lui

Toma d'Aquino, a scrierilor persane, ilustrate cu desene miniaturale, dar mai ales a unor manuscrise rare adnotate de autori, fapt imposibil în era computerului, care a ucis ideea de manuscris, o temă pe care i-am explicat-o pe larg pe linia conflictului deschis computer-carte, respectiv Bill Gates – Mario Vargas Llosa, Paulo Coelho et co.

Cântarul lui Aurel

Într-o dimineaţă mă trezesc la uşă cu Aurel Modorcea, soţul Rodicăi, de la care a aflat că fac o anchetă despre problemele ţăranului român şi a venit să-mi spună şi el ce crede, ca ţăran vârstnic ce e, care n-a lăsat niciodată sapa din mână. Şi începe ex abrupt-o, cu o aserţiune de dicţionar: „Problemele ţăranului sunt foarte mari, pentru că s-or dus preţurile la maxim şi starea ţăranului a rămas la minim. Ca şi puterile lui. Toţi ne-au abandonat. Situaţia e fără comentarii. Ţi-o dau doar în cifre, care vorbesc de la sine. În comparaţii, ce-a fost şi ce este. Ca pe talerele unui cântar. Pe vremea lui Ceauşescu, un kg de grâu era 1, 60 lei, iar un litru de motorină, 60 de bani. Azi: grâul e 3-4-5 mii lei, iar motorina 32.000 lei. Laptele pe vremea lui Ceauşescu era 3 lei, cu care luai 6 litri de motorină, azi cu 6-7 litri de lapte iai un litru de motorină! Un sac de azot pe vremea lui Ceauşescu era 50 lei. Cu 30 kg de grâu luai un sac de azot. Cu 30 kg de grâu, azi iai 10 kg de azot! Să trecem acum la alte probleme. Un parlamentar român vrea să fie egal cu orice parlamentar din Europa, nu? Vrea să aibă leafă, maşină, tot, ca un parlamentar din Franţa, Austria, din orice ţară avansată. Ţăranul român însă e exact la extrema cealaltă, e a zecea parte din ţăranul european, să fie clar!... Altă problemă: Industria a luat-o razna, face utilaje pe care ni le vinde cu preţuri foarte mari, uită că noi, ţăranii, am rămas de căruţă! De ce nu sunt şi patronii egali cu noi? Ei iau grâul cu 3-4 mii la kil şi fac pâine, iar tărâţa ne-o vinde nouă înapoi cu 7 mii lei! Dreptate e asta? Iar laptele aici ni-l cumpără cu 5 mii litru', iar ţie, la oraş, ţi-l vinde cu 28 mii după ce l-o degresat, după ce extrage din el grăsimea să facă unt, smântână sau caşcaval. Corect ar fi să-mi dea mai mult pe lapte şi să-mi dea şi motorina mai ieftin. Păi ştii cât e o piesă de tractor, te

seacă! Păi dacă un tractor nou a ajuns la 15-20 de mii de euro! Cine are banii ăştia?! Noi n-avem bani să facem o excursie la Bucureşti şi alde Vanghelie cu trupa lui se duc să facă schimb de experienţă în America pe banii populaţiei sărăcite! De ce nu văd şi eu un răspuns la situaţia reală a ţăranului?! Şi situaţia reală e asta: Impozite plătim, titlu de proprietate nu avem. Eu am 17 hectare de pământ şi pe un hectar plătesc 300.000 lei pe an. Plătesc de doi ani impozit fără să am titlu de proprietate. Dacă vreau să-l vând, nu se poate, căci nu ia nimeni pământ fără titlu de proprietate. E drept, s-or mai făcut vânzări, dar cu hârtie de mână, cu înţelegere între oameni, dar o ieşit urât, că ăla de l-o luat, n-o mai dat restul de bani, o pus condiţia să-i dea titlu... Haos, nu!? Unde e mult trâmbiţata GARANŢIE A PROPRIETĂŢII!? Pe vremea lui Ceauşescu erau ieftine toate şi nici nu plăteam pe deasupra impozite, cum fac ăştia, nu ştiu unde vor să ajungem! Cu politica asta, e musai că vor să-i omoare pe ţărani! Multe s-ar rezolva dacă s-ar da o lege ca parlamentarii bătrâni să iasă la pensie! Să-i lase în loc pe tineri. E bine că guvernul e tânăr. Maimuţoii bătrâni să se dea la o parte, să lase loc la alţii. Un boşorog din aista ia pe lună cât pensia mea pe trei ani! E musai să iasă parlamentarii bătrâni la pensie, atunci nu mai au imunitate parlamentară şi tribunalul e liber să-i ia la cercetări. Alde Iliescu, Năstase, Ioan Popescu, Tărtăcilă, Hrebenciung şi hăilalţi ca ei, musai or sfârşi la închisoare, o să-i vâre Vadim la puşcăria lui, dar cu o condiţie: dacă şi hăi tineri, care îi vor judeca, nu se ticăloşesc! Înţeleg să bagi mâna, dar să ţii degetul hăl mare sus, să oprească mâna să intre până la cot! Asta mi-o spus-o mie odată un miliţian. Şi altă problemă, scrie acolo: Să se scoată o lege care să stipuleze să nu se mai dea televizoare şi ziare la ţărani, că ţăranu' vă vede şi citeşte cât de ticăloşi sunteţi, că vă află toate mizeriile, măi, domnilor dragă, de guvernanţi şi parlamentari patrihoţi ce sunteţi!".

Un drigan între ţărani

Pe acest ton, în Grid, vorbesc mulţi ţărani. A murit cel mai revoluţionar dintre ei, Manu, dar a rămas patriarh cu vârsta Mărioru, la fel de sprinten şi iute la vorbă. Ce să mai spun de

Nicolae Mihăilă, care e cel mai radical, fiindcă e omul faptei, omul care a ridicat satul după '89. El a construit complexul-pensiune din capul satului, de la intrarea dinspre Şercaia-Părău, fapt care a făcut să crească deodată preţul terenurilor şi al caselor ţărăneşti. O casă aici a ajuns de la 50 de milioane în '90 la 450 de milioane azi. Şi peste tot se construieşte. Mulţi străini de loc cumpără aici pământ şi case. Gridul e un şantier. În acest sens, drumurile sunt esenţiale. Şi tot Nicu Mihăilă s-a zbătut să se facă drumul de la Perşani la Grid şi acum se zbate să-l asfalteze, dar are de luptat cu primarul din Părău, care vrea să deturneze banii, să asfalteze drumul dintre Veneţii. El, Nicolae Mihăilă, a făcut gater la Perşani, e cel mai mare producător de cherestea din zonă, şi el ar merita să fie primarul unei comune noi, pe care chiar vrea s-o facă, Perşani-Grid-Părău, fiindcă şi în trecut aceste sate au fost înfrăţite, ba iniţial, pe la 1450, Grid şi Părău erau un singur sat. Ţăranii zonei ar avea numai de câştigat. Fiindcă Nicolae Mihăilă n-a fugit de greu, e un model printre ţărani, aşa cum model e şi în Braşov terasa lui „Roata norocului". El zice mereu „dacă ţăranul e bogat, şi ţara e bogată", mereu are iniţiative, plus că e un iubitor de carte, pe urmele moşului său care a fost cantor şi poet al statului.

Un om harnic, cu atâtea fapte pozitive, este demn de urmat. Mihăilă e ca un drigan printre ţărani, precum sunt driganele (bivoliţele) printre vaci. Filosofia lui e simplă: „Să faci lucrurile pe cont propriu", căci s-a lămurit şi cu statul şi cu oamenii lui! Şi dacă Mihăilă spune că „toate guvernele de după revoluţie şi-or bătut joc de ţărani", fiţi siguri că aşa şi este! Iar peste toate, omul acesta robust, rezistent la orice urcuş, este şi o comoară de folclor. De la el am auzit cele mai bune glume despre ţărani, cum ar fi anecdota cu ţăranul din tren căruia i se cere biletul la control, iar el zice că nu are. Te amendez, spune controlorul. Da' nu am nici un ban, amendaţi-o pe femeia şeia... Care femeie? Care o zîs la difuzor: „Poftiţi în vagoane!". Sau alta pur caragialiană: Doi ţărani cer bilet la gară. Până unde? întreabă caseriţa. Nu spunem, e secret. Noi vrem bilet. Să vină şefu'. Caseriţa cheamă şeful, acesta îi ascultă ce vor şi îi întreabă iar: Până unde? Şi insistă. Până unde vreţi bilet? „Ce zici, măi Ioane, să-i spunem?". „Da, hai să-i spunem". Şi-i

Scanned with CamScanner

spun în cor până unde merg: „No, până la o nuntă!" Şi încă una: Badea pe lună, în cojoc, căciulă, cu toiag şi vânzând brânză la cosmonauţi. Aceştia, miraţi, îl întreabă: „Ce-i cu tine, mă, aici? Cu ce-ai venit?" Şi ciobanul, liniştit: „Cu brânză!"

Problemele ridicate de ţăranii din Grid i le-am spus şi viceprimarului făgărăşan Sorin Mănduc şi acesta mi-a confirmat că sunt reale, că problema pământului depinde în mare măsură de primari, care nu-şi fac treaba. Grav este, mai zicea el, fenomenul de îmbucătăţire a pământului, cu consecinţe incalculabile. Dacă vrem să ştim încotro merge ţăranul român, asta e problema cheie, a proprietăţii, care, nerezolvată, duce la parcelarea pământului, care înseamnă în fapt parcelarea României!

Cine taie nodul gordian?

Situaţia e alarmantă. M-am dus la viceprimarul Ion Comaniţă, pe care toţi îl critică, să aflu şi părerea lui. Care coincide cu cea a ţăranilor. I-am spus ce acuză ţăranii, mai întâi şi mai întâi, titlul de proprietate. Şi el mi-a răspuns de parcă problema asta n-ar fi şi treaba lui, n-ar intra şi în responsabilităţile lui: „Până acum nu s-au dat titlurile de proprietate din cauză că primăria, unii primari, nu se implică. Au câştigat alegerile şi basta! E o problemă care depinde în proporţie de 80 la sută de primar, care e şi preşedintele comisiei de fond funciar. Proprietatea e sfântă, dar primarul parcă n-ar şti acest lucru". Dar ca viceprimar, nu aveţi nici o influenţă? „Nici una. Ţăranul are o adeverinţă de proprietate şi pe baza ei i se ia impozit. Apoi terenul e fărâmiţat şi nu se poate comasa, plus că aici ţăranii resping ideea de asociaţie. Când aud de asociaţie, se gândesc la CAP. Au un reflex negativ şi de aceea lucrează pe bucăţi de pământ".

Unii ţărani spun că v-au dat pământul pentru asociaţie... „Am încercat ceva, încerc, dar nu iese nimic. Mai ales că o altă problemă mare e motorina. Lucrările sunt foarte scumpe şi cu preţul de 31.500 la litru de motorină ieşi în pierdere. Un hectar de arat costă 300 lei noi, discutit, tot 300, semănat, 150, erbicizat, tot 150, treierat, 300. Tot sistemul ăsta pe bază de motorină e falimentar din start. Şi asta în condiţiile când nu sunt calamităţi

Scanned with CamScanner

naturale, cum a fost la noi, recent, o grindină devastatoare. În aceste condiţii, ţăranul iese dator".

Vedeţi vreo soluţie? Şi făcând din mâna-i butucănoasă o mişcare ca o tăietură de topor, Ion al nostru zice: „Da, informaţia. Ţăranii nu sunt informaţi de inginerul agricol în legătură cu ce-i arde pe ei, cu probleme legate de pământ, de animale... Nu e vina guvernului. Guvernul dă legi, jos pălăria, bune pentru ţăran, dar informaţia nu ajunge la el". Dar asta nu e treaba dvs, a celor aleşi? „Nu, asta e treaba inginerilor agricoli. Ei trebuie să se ocupe de documentare, să vină banii mai repede, nu după ce se termină campania agricolă! Asta e, că se împotmoleşte informaţia pe teren! Şi, repet, marea implicare este primăria, ea este mâna forte, primarul e cheia, el trebuie să desfacă nodul gordian!"

Soluţiile lui Vasile

Mi-a plăcut această critică venită chiar de la un reprezentant al primăriei, al unui ales! No comment. Poate Monşer să fi scris pe subiectul „ista" o pagină antologică. Dar o face mai repede un alt ţăran, Vasile, administratorul pensiunii „Roata norocului". El e vizitat mereu de viceprimar, care are aici paharul cu vin rezervat. Şi Vasile nu-i un oarecare, e un om umblat, care a avut de-a face cu fel de fel oameni pe la pensiunile sau restaurantele pe unde a lucrat. Auziţi-l cum vorbeşte: „Lui Ion i-a dat Dumnezeu două urechi, ca pe una să-i intre cuvântul şi pe cealaltă să-i iasă, ca să nu-i crape capul!" Despre problemele ţărăneşti, pe care le-am semnalat aici, are un alt punct de vedere: „Obştea e vinovată, care tace, înghite. În momentul când l-ai observat pe viceprimar că face o porcărie, te duci la primărie, aduni lumea, anunţi poliţia şi-i ameninţi pe ticăloşi, îi bagi în sperieţi! Ce fac ţăranii dacă văd că viceprimarul lor stă pe la primărie doar zece ore pe săptămână pentru un salariu de 20 de milioane de lei sau văd că dă ajutoarele sociale pentru ţiganii lui, care îl ajută la toate muncile, când ar trebui pentru ajutoarele acestea să presteze 75 de ore săptămânal de muncă pentru comunitate?! Nimic. Doar vorbesc. Sau acum, aud şi vorbesc că primăria deturnează fondurile de la şoseaua Grid-Perşani la şoseaua Veneţia de Jos – Veneţia de Sus. Şi ce fac? Tot

Scanned with CamScanner

nimic. Bârfă. Apă de ploaie. Dar nici de asta nu mai avem. Sau problema cu Societatea de gaze din Făgăraş, care are proprietar francez. Şi ei trimit facturi la ţărani, nu au un sistem să vină la casele oamenilor. Şi unii au de plătit poate 5 lei. Şi pentru 5 lei, trebuie să se ducă până la Făgăraş să plătească, în condiţiile în care transportul public e inexistent! Nu ar trebui să se revolte pe primărie, să se ocupe primăria de această problemă?! Sau când e o furtună, se dereglează curentul, sârmele se rup, becurile nu se mai aprind. Nu primarul trebuie să sesiseze că becurile pe uliţă nu mai ard? El are obligaţia să anunţe organele competente... Unii, ca Nicu Mihăilă, ridică satul, alţii, ca Ion Comaniţă, îl coboară, îl coboară la ţiganii lui din Veneţiile de Jos şi Sus, care l-au votat. Din Grid, cu el nu au votat nici zece oameni... Uite, spunea unul, vezi porcu' ista, aşa, cum el e inconştient că eu l-am făcut viceprimar printre porci, aşa e şi Ion. El nu ştie, nu e conştient ce responsabilitate e să fii viceprimar!".

Nu ştiu dacă Vasile îi spune aceste lucruri şi lui Comaniţă în faţă, când stau la masă alături, sau dacă e şi el dintre cei care păstrează „soluţiile" doar pentru sine! Esenţial e că din vrajbă apare adevărul, cum spunea Shakespeare. Numai că ţăranii i-au dat o replică bătrânului Will, ei au inventat o vorbă sfântă, pe care, atunci când trag la cârciumă, o repetă ori de câte ori ciocnesc: „Hai să ne-mpăcăm!". Şi aşa se împacă între ei, aşa cum se împacă cu soaţa şi cu soarta...

Drama veteranilor de război

Un caz cu totul aparte îl constituie categoria veteranilor de război. Ţăranul Gheorghe Modorcea, zis Mărioru, vrea să ajungă cu o plângere la guvern fiindcă e nedreptăţit ca veteran de război. „Din 1990 până mai an, noi, ţăranii, n-am fost taxaţi, nu ni s-or luat impozite pe loturi. Deşi nici în ziua de azi nu avem acte de împroprietărire, totuşi ni se iau taxe pe pământ. Şi eu sunt veteran de război şi nu am nici un fel de scutire. De ce veteranii de război nu au nici un drept? Nu se compară drepturile noastre, cum ar fi treaba că nu plătim taxa pe radio şi telefon, cu drepturile unui aşa-zis revoluţionar de la '89, care poate o stat numai o noapte sau o zi

Scanned with CamScanner

pe frontul revoluției față de noi, care am venit de la Praga pe jos! Cine o făcut războiu' ştie că nu se compară cu joaca de la revoluție, pe care văd că o contestă toți, că nici azi nu se ştie dacă o fost revoluție sau o manipulare. Măcar atât să facă guvernu' ista, să ne scutească, pe noi, veteranii de război, de impozite pe pământ, cum făcea odinioară Maria Tereza cu țăranii care treceau la papistăşie. Şi noi am trecut la democrație, să ne dea măcar dreptu' ista pe care îl meritäm! Cum îi posibil să le dea unora ca Dan Iosif funcții şi palate şi nouă, care am stat într-o ploaie de gloanțe, să nu ne dea nişte îndreptățiri!? Nu meritäm? Am luptat şi la Praga şi în Moldova, la Podul Ilioaiei, la Paşcani, la Băile Strunga, în tät războiu' doi mondial, tät, până s-o făcut pacea... Nu le e ruşine!?! Uite, de nu crezi, ia şi citeşte foile istea!"

Şi Mărioru se ridică şi se duse într-un colț al camerei, luă de pe un dulap un teanc de foi, pe care mi-l înmână. Era un **Jurnal de front**, scris citeț, foarte caligrafic, cu pastă neagră. Dumneata l-ai scris? „Nu. Un coleg de suferință, Grigore Popa, e tot din Grid. Acum stă mai mult în casă, e bolnav, îl îngrijeşte un nepot". Aveam şi eu să-l cunosc pe acest nepot, Viorel, parcă, mereu gol şi călare pe o bicicletă, amintindu-mi de nebunul Pică al satului, care mi-a adus şi el acelaşi **Jurnal de front**, altă copie, să-l includ în **Monografie**. Acum, frate, după ce cartea a apărut? Când țăranii au văzut că scot cărți despre ei, care au căutare, au început să-şi scoată manuscrise, fotografii sau alte lucruri vechi de prin sertare! Când eu am întocmit **Monografia** şi am umblat din poartă în poartă să le cer documente, au spus că n-au, iar acum mi le lasă la uşă şi fug, cum a făcut într-o zi Valerica, soția lui Ion Comaniță, mi-a lăsat acelaşi manuscris, ca apoi, când eu am identificat-o şi i l-am restituit, nici n-a vrut să-mi cunoască părerea, mi-a întors spatele, reproşându-mi ceva în legătură cu nişte poze, deşi ar fi putut lesne să afle că, după ce am publicat **Monografia**, i-am înapoiat sponsorului, Nicolae Mihăilă, toate documentele, iar acesta i le-a dat Dorinei Boieru, să le restituie oamenilor! La fel cum şi la lansarea cărții **Țara originilor**, în biserica satului, cineva mi-a spus să mai fac un tiraj cu **Monografia**, că el n-are carte şi nici n-a ştiut că se putea procura de la pensiunea lui Nicu Mihăilă, unde volumul

Scanned with CamScanner

a stat doi ani! Aşa sunt gridanii, anapoda, se trezesc la Sfântu-aşteaptă sau pun efectul înaintea cauzei. Rodica Suciu, fostă Popa, actualmente medic stomatolog la Bucureşti, le spune „constipaţi la minte". Deşi ea e chiar nepoata lui Grigore Popa, mi-a mărturisit că nu are idee de acest **Jurnal de front**, pe care „constipaţii ăştia" l-au scos acum de la naftalină, după ce deja eu am publicat cele două monografii. Cică la altă ediţie! Ei nu ştiu ce înseamnă asta, cred că o carte se scoate cum ai bate din palme, nemaipunând la socoteală cât costă!

Dar cu acest **Jurnal de front** chiar că îmi pare rău, căci există în el cel puţin un capitol scos parcă din Agârbiceanu, şi mă gândesc la nuvela **Jandarmul**, după care Nicolae Mărgineanu a făcut filmul **Întoarcerea din iad**, la care chiar eu am fost producător delegat. Şi Grigore Popa e un om care s-a întors din iad, care a supravieţuit printr-un miracol: tânărul soldat povesteşte cum şi-a trăit propria moarte, cum glonţul i-a străpuns maxilarul, cum a zăcut în neştire printre cadavre, până când un camarad l-a descoperit că mai trăieşte şi l-a dus la cortul sanitar, iar de aici a fost transportat cu căruţele din localitate în localitate, a trecut prin toate spitalele, ca eroul din filmul **Moartea domnului Lăzărescu**, însă el n-a murit, fiindcă a avut nădejdea că Dumnezeu nu-i va lua viaţa, că va ajunge să-şi revadă familia! Şi a mai avut ceva. Ce credeţi că făcea soldatul mutilat Grigore în tot acest purgatoriu, cum îndura chinurile? Scriind poezii în rimă populară iubitei, scriind versuri de dragoste...

Această golgotă sui-generis merită nu numai o ecranizare, ci şi o scutire de impozit din partea guvernului! Numai cine a trecut printr-o ploaie de gloanţe, poate să înţeleagă durerea unui om ca Mărioru, care, la o nouă întâlnire, când i-am adus **Jurnalul** înapoi, mi-a spus din nou: „Până acum doi ani toţi ţăranii am fost scutiţi de impozit, de atunci încoace, plătim la grămadă, la fel, şi veterani şi ne-veterani. Dar acum noi asta cerem: scutire de impozit pentru veterani. Nu avem măcar atâta drept după cât am apărat patria?! Să-i scutească pe toţi veteranii de impozit pe teren! Nu suntem numai buni să murim pe front! Ne-au scutit de taxa pe telefon. Dar ce vorbim noi, o dată pe lună poate! Şi urmaşilor le-or dat 50 la

Scanned with CamScanner

sută din pensia veteranului decedat. Şi am auzit că de la anu' or să ne puie alt bir, să plătim şi taxa pe venit! Ba că or să pună taxă şi pe fum şi pe autoconsum! Noi n-avem nevoie de servicii sociale, de ce să ne impoziteze?! Nu ştiu cum să mai scoată bani pe promisiunile lor, că au promis mărirea pensiilor şi nu au surse şi atunci or găsit să pună noi biruri pe ţăran! Ţăranu' o tras la jug în toate regimurile, el o scos ţara din dezastru! Şi o s-o facem ori de câte ori o trebui! Dar ce ne arde pe noi acum, acum, e chestiunea cu impozitarea pe loturi, chit că nu avem pe ele act de proprietate. Cine să hotărască scutirea asta pe pământ agricol dacă nu guvernul?! Rugăm, de asemenea, Organizaţia Veteranilor de Război de la Bucureşti să se gândească şi la noi, nu numai la revoluţionarii din '89, pe care i-o miluit cu toate drepturile, iar nouă nimic. Să se gândească la treaba asta guvernul. Repet, din 2005 plătim impozit. Ne-or făcut egali cu toţi şi pe noi. Şi mai suntem o nimica toată. Veteranii îs tot mai puţini. Am rămas numa' pe peliculă, în filmarea de-ai făcut-o cu noi la monument*. Dacă aş vedea-o, îi numeri pe degete pe hăia de mai trăiesc! Şi suntem izolaţi, dacă au mai rămas câte doi-trei într-un sat şi nu ne putem uni că altfel, boieri dumneavoastră, am ieşi în stradă să vă luăm de gât! Faceţi dreptate, măcar în ultimu' ceas! Mulţi suntem bătrâni, ne uităm tot mai des la cimitir, măcar să plecăm împăcaţi!"

---

* Este vorba de documentarul **Dreptul de a-ţi plânge morţii**, realizat cu materialul filmat la sfinţirea monumentului eroilor de la Părău şi transmis pe TVR1 chiar de ziua naţională, pe 1 decembrie 1995.

Scanned with CamScanner

Miracolul dialogului

În acest periplu la obârşie, în care am cules ultimele păsuri ale gridanilor, am mai observat ceva, un fenomen pe care nu-l mai observasem, poate fiindcă nu exista sau nu ieşise în evidenţă, mocnea, stătea ascuns. Este vorba de comunicare. Cum am arătat, la sat bârfa are o natură mistică, fiind ca o reţea care îi leagă pe oameni, care îi ţine în priză, care e respiraţia lor de zi cu zi, e ca o pânză freatică sau o realitate paralelă, fără de care nu ar exista viaţa dublă a satului, esenţială pentru existenţă şi supravieţuire. De data asta, am observat că bârfa continuă să existe, dar într-un plan nefiresc. Satul a devenit o insulă avariată, o lume în care nimeni nu mai dialoghează. Şi aşa bârfa nu e dialog, e o formă de comunicare parazitară, ca un lamento, ca un post de radio cu paraziţi, e un amalgam de vorbe, un vertij sonor, o perdea de veşti, de şuşoteli, de vorbe după ureche. Dar când şi bârfa îşi pierde aura mistică, atunci se petrece un fel de constipaţie la creier, vorba unei gridance medic, de care a fost vorba mai sus, Rodica Suciu, fostă Popa. Ne aflăm în ceaţă, într-un fel de dialog al surzilor. Fiecare monologhează pe limba lui. Unde se adună trei ţărani, avem trei monologuri şi nici un dialog, deşi ochiul din afară vede lesne că ei vorbesc despre acelaşi lucru, că îi frământă aceleaşi probleme, cum ar fi impozitul pe pământul pe care nu au titlu de proprietate, să zicem. Ce să mai spun când se întâlnesc ţăranii cu primarii, atunci chiar că fiecare o ia pe altă cărare sau de-a dreptul prin mirişte. Primarul a uitat că a fost şi el ţăran, iar ţăranul nu mai ştie de ce l-a votat. E încurcătură mare.

Limba ţăranilor este, de altfel, foarte rudimentară, pentru că au dispărut intelectualii din sat, a dispărut cartea, au murit şi înţelepţii satului, şi au rămas semianalfabeţii, plus invazia masivă a ţiganilor. Ţăranii nu ştiu parcă a mai vorbi româneşte. Şi când te gândeşti că ei sunt creatorii anonimi ai unui rafinat folclor şi că limba lor a hrănit limba cultă, că i-a transmis „*organismul cel fin al logicei*", cum spunea Eminescu! Dar azi limba lor e ca o ceartă, ca o bârfă

Scanned with CamScanner

de mahala, moşmondesc cuvintele, îşi exprimă un gând prin bucăţele de vorbe, prin expresii şi propoziţii frânte, parcă ar fi dadaişti, adică pun cele câteva cuvinte esenţiale pe care le ştiu (lapte, pâine, pământ, grâu, apă, bun, rău...), le pun, zic, într-o căciulă şi le scot apoi într-o înşirare dezlânată. Neştiind decât limba lor redusă, neavând proprietatea termenilor, evident că şi exprimarea şchioapătă, e împiedicată, ca o moară de tocat vorbe. Zici că-s beţi. Ba unii par că nici nu s-au trezit din beţie, beţia pe care au tras-o la ultima nuntă la care au fost.

Cred că asemenea colectivităţi care nu au ajuns la ştiinţa dialogului sunt sortite pieirii. Abia cunoscându-i pe driganii de azi, căci gridanii sunt mai apropiaţi de drigane decât de oameni, vorbesc mai lesne limba vitelor decât a lui vlădică, îţi dai seama ce miracol e dialogul! Dialogul este o formă superioară de comunicare, implicit de evoluţie a societăţii. El îl defineşte pe om. Dialogul presupune ştiinţa de a asculta şi de a înţelege ce spune celălalt. Imaginea lui are ceva din poziţia **Gânditorului** de la Hamangia. El s-a născut în agora şi îi priieşte diversitatea punctelor de vedere. Dar gridanii de azi nu vorbesc decât limba lor, nu intră în dialog cu ceilalţi. Replicile sunt paralele, trec pe lângă ei, ca în teatrul absurdului lui Ionesco. Unul spune una, altul, alta şi rar se întâlnesc, rar mănunchiul acesta de replici se loveşte de un cuvânt comun. Iar atunci se produce parcă un fel de scurt-circuit, stau ţăranii perplecşi şi se uită unii la alţii, miraţi că au rostit acelaşi cuvânt deodată.

E formidabil să-i vezi. E ca un război cu arcul între concurenţi legaţi la ochi, în care toţi trag orbeşte. Trec săgeţile/ replicile în iureş unele pe lângă altele. Sporovăiala lor e ca un vârtej care se stârneşte aşa, din senin, pe vreme liniştită, care nu prevedea un asemenea fenomen. Un vârtej, *iuţirea de sine*, din care se plăsmuiesc şi jocurile. Jocurile lor, ca **Învârtita**, sunt asemenea vârtejuri naturale. Aşa cum sunt şi glumele lor. Când ţăranii bârfesc pe cineva, par ca nişte mitraliere care trag din diferite direcţii spre aceeaşi ţintă imaginară. Iar dacă omul e de faţă, chiar că ies scântei, se naşte un vârtej cumplit, din care, pentru a ieşi, cel luat în tăbarcă nu are decât o soluţie, să scape cu o glumă în răspăr,

Scanned with CamScanner

cu o replică ironică. Umorul, de altfel, e calea de a se apăra de vertij. Din păcate, la sat şi umorul e tot mai rar, l-a rarefiat goana după bani, l-a subţiat şi i-a încrâncenat pe oameni goana după case şi maşini. Sorin Urdea, cel care a ridicat complexul agroturistic din Şercaia, când l-am cunoscut eu, lucra la finisarea clădirii, dar nu era defel vesel, ca omul care îşi zideşte o bucurie, îşi întemeiază un viitor, dimpotrivă, era tăcut, crispat, îngândurat. Parcă lucra la o criptă. Poate că acesta e şi sensul exact al celor care îşi îngroapă munca, banii, în cărămidă şi mortar. Oare mortar nu vine de la mort? Nu şi Meşterul Manole este imaginea jertfei, a zidului neisprăvit, amirosind a mortar? Aceşti ţărani nu-şi ridică bucurii, ei îşi ridică griji, nu-şi înalţă temple, ci cavouri. Luptă din răsputeri, muncesc ani de zile în Italia sau Spania şi vin aici să-şi construiască, la figurat, cavouri, pentru că, vorba Eccleziastului, tot ce e materie, e deşertăciune şi ca praful va pieri!*

Cum a „evoluat" dialogul în satul meu poate fi ilustrat prin ţăranul care înainte îşi petrecea timpul prinzând muşte cu mâna, iar azi le prinde cu palmarul, adică le vânează, aştepată să se aşeze pe masă şi le plesneşte cu palma de cauciuc! Aici duce alterarea comunităţilor mici, a aşezărilor de margine, care s-au pervertit, care au fost asimilate de civilizaţie. Satul se dezvoltă, adică vezi peste tot case care se ridică sau se repară. Dar oamenii sunt străini unii de alţii, au venit din altă parte, nu au rădăcini aici, nu au morţi în cimitir, sunt ca nişte turişti permanenţi. Dialogul lor e artificial, e un dialog de celular, nu e viu, nu vine din adâncuri, nu poartă în el verticala bârfei mistice. Satul de azi e ca un cerc spart. S-a spart vraja. Aşa cum se întâmplă în **Moromeţii** după fuga copiilor lui Moromete la Bucureşti, evadare care avea să se amplifice după '89, să se generalizeze, ţăranii români, Moromeţii, fiind prezenţi pe tot pământul, aşa cum arăt în **Urmaşii Moromeţilor**.

Dimpotrivă, tot ce se întâmpla într-un sat tadiţional avea un statut magic, era creat ca un monolog divin, ca o insulă, orice act avea un caracter închis, ca un cerc ermetic. Model în acest sens era Şezătoarea, expresie lingvistică şi artistică a închiderii în sine a obiceiurilor şi deprinderilor satului. Şi de-a lungul timpului, ţăranii au conservat vraja, s-au obişnuit cu acest fel de a convorbi, de a...

Scanned with CamScanner

dialoga. Era natura lor de a fi. Oricum, lor le era suficient dialogul cu Dumnezeu, cu planul mistic, trăind firesc în realitatea paralelă a credinţei. Nu aveau nevoie de dialogul lumesc. Azi însă, acest fel de dialog este parazitar, e ca un chin, denotă o profundă criză de comunicare. Până să ajungă ţăranii la dialogul adevărat, seacă izvorul Dunării!

Dar poate că dialogul propriu-zis, maeutic, i-ar scoate din matcă, le-ar tăia aripile. Şansa lor e să nu se deschidă. Deschiderea i-ar omorî. Nu aceasta e şi parabola întâlnirii dintre daci şi romani, când limba dacilor, a darurilor lor, n-a putut fi tălmăcită? Ţăranii români s-au obişnuit cu acest limbaj rudimentar, să vorbească direct cu păsările, vitele, cu jederi şi urşii. Poate că aşa cum sunt acum, au fost mereu. N-au evoluat de două mii de ani. Îşi conservă cu osârdie aceleaşi cuvinte esenţiale, deşi alterarea de care vorbeam mă face să diferenţiez satul tradiţional de satul de azi, lipsit de înţelepciune, de conştiinţe care să-şi asume închiderea cea dătătoare odinioară de atâta rod! Şi e suficient să-i compari pe bătrâni, care şi-au conservat o anume mentalitate, specifică locului, cu cei tineri, stricători de tradiţie, avizi după ispite de împrumut, mereu pe fugă şi pe ducă.

Dar cine ştie ce mister le-a rezervat ţăranilor pe veci Dumnezeu?! Poate că tocmai această neştiinţă de a dialoga îi ţine în viaţă, îi face să supravieţuiască vitregiilor istoriei. Vitregii care, de fapt, în plan spiritual, nu sunt altceva decât încercări ale omului de intra în dialog, de a muta munţii monologului din loc, de a face din ei punţi între oameni, de a crea civilizaţii, care sunt forme vii, flexibile, comunicative. Aceasta este istoria, o înşiruire de încercări de a-i scoate pe unii oameni din matcă, din stereotipia milenară şi de a-i pune în conflict, în mişcare, în dialog. Revoluţia nu este altceva decât punerea faţă în faţă a două limbaje, a unor puncte de vedere diferite, în care unul îl învinge pe celălalt. Revoluţia este o stare de criză cauzată de nevoia de dialog a omului, a societăţii, care a ajuns la o formă de îngheţare a comunicării. Aşa a fost revoluţia tiparului, apoi a imaginii, a sunetului, a computerului... Şi la noi s-a făcut saltul de la monolog (dictatură) la haos, la un ciripit multicolor, monlogant, pe care l-am numit democraţie, deşi o

Scanned with CamScanner

democraţie nu se face cu sclavi sau ţigani, dar ni se spune că este o „democraţie originală", adică tot o formă de dictatură, de pregătire pentru un nou monolog istoric. Şi când îi asculţi pe politicienii de azi, ai sentimentul că te afli în plină societate primitivă, aflată la stadiul unui limbaj rudimentar, mai rudimentar ca oricând, în care cuvintele esenţiale au fost înlocuite cu bileţele, fecalisme şi alte vorbe de mahala. Nu mai asişti la dialog, la anticul dialog senatorial, acest miracol nu se mai petrece azi între guvernanţi sau parlamentari.

*

Ciudat este şi altceva, că ţăranii nu mai ştiu a povesti. Povestea este o formă-cheie de comunicare. Ţăranii ştiau să comunice povestind. Doar ei l-au făcut pe Eminescu să spună că „*ne naştem cu poveşti, murim cu poveşti*". Azi, dimpotrivă, au pus în loc de poveşti, nervii, vertijul. Sunt cu nervii la pământ. Sunt extrem de violenţi, de agresivi, stresaţi de probleme, mânioşi, deloc relaxaţi. Nu te mai înţelegi cu ei, ce mai! Mai repede te înţelegi cu copiii, ei mai păstrează candoarea necesară dialogului, ei mai conservă miracolul poveştilor. Aşa este Carina, nepoata lui Nicolae Mihăilă, fetiţa lui Ovidiu şi Claudia Mihăilă. Acest copil de cinci anişori risipeşte toate vertijurile existenţiale ale celor mari, este imaginea a ceea ce spunea Brâncuşi: „*Când nu mai suntem copii, suntem deja morţi!*" Carina este ceea ce ar trebui să fie starea de copilărie a ţăranului român. De altfel, ea mi-a şi inspirat următorul poem:

Cara Carina
Tu eşti un spiriduş, ştiai?!
Un titirez magic,
O bijuterie vorbitoare!
Ţipătul tău, bătăile destinului
din simfonia a noua de Beethoven.
Când te mânii şi arunci în mine cu poveşti de furnicar,
chiar eşti o vestală a focului.
Când râzi, parcă mă rostogolesc într-o cascadă,
iar când plângi, simt cum se risipeşte deodată canicula.
Eşti un manas ceresc, ştiai?!
Un impuls roditor

Scanned with CamScanner

sau chiar o broscuță miraculoasă!
Tu ești rezolvarea quadraturii cercului, știai?!
Și iuțirea infinitezimală a spiritului!
Ba zămislită pari a fi din însăși plămada magicului Puck,
cel văzut și nevăzut în același timp,
cel stăpân pe leacuri și vrăji!
Tu ești starea de grație a liniei și a punctului,
ai frumusețea cercului și zborul spiralei
de parcă în altă viață ai fost fluture,
iar în viața ce va să vie –
lumină în rugă!
O, prințesa mea călare pe o minge cu coarne,
tu știi că ești, împreună cu rudele tale trase la indiggo,
cărțile mele încă nescrise?!
Ohoo, ce raft de bibliotecă m-așteaptă în Paradis!

Nu știu dacă aceste versuri sunt potrivite aici, dar vreau prin ele să subliniez că satul e sinonim cu copilăria și dacă țăranul își pierde copilăria, își pierde veșnicia, cum ar spune Blaga. O țară cu țărani stresați, handicapați, nervoși, violenți, lipsiți de umor, e pierdută. Iar televizorul și ziarele și mai mult îi nevrozează! De aceea și zice Aurel Modorcea să nu li se mai dea țăranilor televizoare și ziare, ca să nu mai ajungă la ei ticăloșiile celor care îi conduc. Asta va să spună că aceste surse strică moralitatea lor creștină. Acest fapt mi-a amintit de revolta părintelui Cleopa, care, atunci când m-am dus la Sihăstria să-i iau un interviu, mi-a spus că biserica e jignită de mass-media, de prostituția care se prezintă la televizor și că până nu se iau măsuri, el nu mai dă nici un interviu. Retragerea lui, închiderea sa în chilie, în sine, refuzul de a mai dialoga cu lumea, o lume tot mai strâmbă și perversă, înseamnă de fapt a vorbi limba isihastă, a intra în dialog nemijlocit cu Dumnezeu. Este aici cea mai minunată icoană a trăirii gridophanice, a dialogului gridihast. Poate că în acest caz, numai în acest caz, și monologul este o formă de dialog, poate forma lui cea mai vie, sublimată, dumnezeiască.

Scanned with CamScanner

* Gândurile acestea se leagă strâns de ideea de evadare, căci cavoul şi evadarea sunt complementare, aşa cum le-am găsit eu rostul în două texte pe care le-am scris şi publicat ca să mă eliberez de năduful din mine. Însuşi năduful este ca un cavou, ca o acumulare de energie, de care apoi vrei să scapi. Şi ce poate fi mai potrivit aici, în acest context, decât acest dublu exemplu de gridophanie?! Dar iată cele două texte:

Cavoul

Trecând prin labirintul care înseamnă înfiinţarea unei mici firme, mai ales când ea este de artă, deci non-profit, orice temerar se va crede un fel de Ana a lui Manole când va simţi că este zidit fără de voia sa, dar nu într-un zid de mănăstire, ci într-un cavou. Scrisesem cândva o piesă, **Zidul**, pornind de la Balada Meşterului Manole, în care imaginasem un personaj ce se zideşte pe sine, gândind că aceasta este suprema jertfă a creatorului sau condiţia existenţială a omului conştient de misia sa pe pământ. Dar iată că acum, de când vreau să defilez cu firma EU & UE, îmi vine să strig o dată cu Mircea Eliade: „*Cred în viitorul poporului român, dar statul român trebuie să dispară*" (vezi **Jurnalul** lui Mihail Sebastian, consemnarea din data de joi, 21 septembrie 1939). Statul român a devenit clar un cavou pentru cetăţeanul liber. Statul, nu ţărâna, îi este mormântul. Îl îngroapă cu fiecare taxă, cu fiecare aprobare, cu fiecare drept al lui, cum ar fi, să spunem, rezolvarea unui dosar prin care ceri recalcularea pensiei, fiindcă iniţial contabilii statului au săvârşit o eroare, neţinând seama de diplomele universitate şi nici de diploma de doctor, plus alte drepturi. E inadmisibil să ieşi la pensie, după o asemenea activitate, după o viaţă neîntreruptă de muncă, cu o pensie de paznic sau de gunoier! Atunci la ce-i mai bună cartea, la ce-ai mai învăţat, la ce mai folosesc societăţii universităţile?! Şi vrei un răspuns. Ori te trezeşti că nici după opt luni nu s-a mişcat nimic! Nici măcar celebra „pensie gri" nu ai primit-o! Fiindcă, îţi spune poştaşul, statul are interes să încaseze dobândă pe suma respectivă cât mai mult timp, şi sunt mii de astfel de sume, ceea ce explică această amânare perversă, explică de ce birocraţii se tot fac că reprogramează plata ei.

Scanned with CamScanner

Iar în această situaţie sunt mii de intelectuali! Şi pe loc îmi vine în minte sisifiada unui manager destoinic, pe care însă sistemul l-a adus la condiţia de cioclu sau de groapă, ca în **Ce zile frumoase!** de Samuel Beckett. Da, ce zile frumoase să stăm în rahat până la gât! Şi acum vor să-i votăm pe europapametari, dintre cei care conduc această ţară, care încalcă drepturile oamenilor, care măresc tot mai mult impozitele şi îngreunează legile cu noi legi. La care se adaugă şi standardele europene, care ne-au adus pe cap nu înlesniri, ci o birocraţie şi mai greoaie, infinită, care îl face pe Răposatul să râdă în hohote între cele patru scânduri în care l-au băgat Iliescu şi Voican! Vă rog să mă credeţi, această birocraţie gigantescă, în care, de fapt, UE e ca o caracatiţă – ne dă cu o mână şi ne ia cu alte zece! – , îi vine ca o mănuşă statului, îl face şi mai puternic, şi mai nemilos cu bietul cetăţean!

Încercaţi numai să vedeţi ce se întâmplă dacă trebuie să trimiteţi un act copilului vostru, în cazul că se află la muncă în străinătate! Veţi descoperi un mecanism bine pus la punct creat de birocraţi, cu tot felul de praguri, adică de taxe, care te jupoaie. Dacă statul ar face tot acest mecanism birocratic pentru a-i ajuta pe tineri să nu plece din ţară, să le garanteze locuri de muncă sau un trai decent, aş zice, da, bravo, statule, accept sistemul tău birocratic, căci e în favoarea copiilor mei! Dar nu, statul a creat tot acest sistem pentru a-i alunga pe copiii noştri, pentru a le crea posibilitatea să plece, să-şi caute visurile în altă parte! Cât mai departe de casă dacă se poate! Aşadar, statul încurajează – pe bază de taxă, de jecmănire – exodul în masă al tinerilor ţării! Fără să-i pese ce se întâmplă apoi cu aceşti tineri, unde ajung ei, unde încep să fie confundaţi cu ţiganii – fiindcă alde Ilescu, Văcăroiu, Năstase i-au alintat pe ţigani, nu le-au spus ţigani, cum le spun italienii, spaniolii, nemţii şi alte naţii, le-au spus romi, să fie confundaţi cu romanii şi românii! Şi mă uit în istoria arborelui meu genealogic, eu şi ardelenii mei din Ţara Făgăraşului n-am avut neam de neamul nostru un ţigan în familie, dar acum alde Iliescu au creat legi şi taxe ca să-mi pună în cârcă altă obârşie, de natură străină, să mă simt în străinătate ca stigmatizat, precum evreii ce purtau Steaua lui David. Nu-i urăsc pe ţigani, îi las să trăiască, pe unii chiar i-am

Scanned with CamScanner

ajutat, dar de ce ţigani ca alde Iliescu, Văcăroiu, Băsescu, Voicu et co., nu mă lasă să trăiesc conform datumului meu etnic şi divin şi mă asimilează categoriei ţigăneşti? De ce îmi dau altă genă, altă identitate, alt destin? Ei, aceşti conducători perverşi, aceşti mămăligari euroganţi, cu ajutorul statului, al unui sistem insidios de legi, ordonanţe şi tot felul de decrete, în numele democraţiei, bineînţeles, ne-au schimbat etnia, purul nostru românism, ne-au făcut euroţigani.

Ce efort enorm, ce politică de clarificare etnică gigantică trebuie să facă viitorimea română pentru a ne schimba acest fals statut, această alterare ce-i favorizează pe minoritari, în detrimentul neomenesc al majoritarilor, pentru a ne readuce în faţa lumii la statutul originar, de fondatori europeni, prin limbă şi credinţă?! Ce ar trebui făcut acum să fim scoşi din acest cavou? Nu am încrederere în nici un guvernant, în nici un om politic, care a avut până azi pâinea şi cuţitul în mână, că poate s-o facă, sunt chiar mâhnit că nici un politician nu ia în seamă un asemenea mesaj. Toţi contribuie cu lăcomia şi strâmbătatea lor la consolidarea cavoului naţional. Nu ne rămâne, fiecărui om cinstit, decât suferinţa, să învăţăm să suferim şi să trăim în catastrofă, să învăţăm, de fapt, să ne iubim mormântul. Atât le-a mai rămas ţăranilor, cel puţin celor pe care îi cunosc eu, să-şi iubească mormântul. Atât le-a mai rămas şi oamenilor cinstiţi, cel puţin celor pe care îi cunosc eu! I-am privit, le-am urmărit cu atenţie viaţa, traiul, comportamentul, şi am înţeles că tocmai în această dragoste specială pentru mormânt, pentru mormântul manolic, pe care şi-l construiesc singuri, cu truda şi mânurile proprii, stă puterea lor de a supravieţui.

Dar unii cu colţi polifemici, citind aceste rânduri, spun, poate râzând cu gura până la urechi: Dă-l naibii de mizantrop, cu pesimismul lui cu tot, e clar, omul ăsta nu se descurcă, important este ca eu să fiu sănătos, căci dacă sunt sănătos, mă descurc! Dar, cititor făţarnic, cum îţi spunea Baudelaire, cum să fii sănătos într-un spital? Şi un măr dacă e stricat într-o ladă, se strică tot din jur. Să nu-l invidiem nici pe cel ce se naşte, căci vorba Regelui

Scanned with CamScanner

Lear: *„Noi când ne naştem plângem că intrăm pe-această mare scenă de nebuni"*.

Drumul sinelui

În orice loc ne naştem, există un drum, uliţa sau strada principală, care credem că e drumul nostru spre lume, spre împlinirea visurile pe care nu le putem realiza aici. Iar uneori, când suntem prea strâmtoraţi, ca prinşi într-un zid, într-un cleşte, de el, de acest drum, ne legăm toate speranţele ca un întemniţat de evadare. În filmul lui Antonio Banderas **Ploaie de vară** (2006) există un astfel de drum numit **El camino de los ingleses**, aşa cum se şi numeşte romanul ecranizat, al scriitorului Antonio Soler, care semnează şi scenariul, drum al englezilor care este văzut de personajele filmului, un grup de adolescenţi, ca soluţie pentru a evada din lumea în care trăiesc şi de a-l apuca pe Dumnezeu de picior, cum se spune unui ideal imposibil pe care totuşi ai vrea să-l atingi. Dar când unul din adolescenţi, Babi, un fel de Bruce Lee al locului, pleacă pe acest drum la Londra, acolo unde a plecat mama lui, el descoperă că ea e prostituată într-un bordel special, voyeurist, adică se prostituează în văzul lumii. Acest film, această idee, mi-au amintit de Drumul romanilor din satul făgărăşan Şinca Veche. În apropierea acestui sat se află acest drum, numit aşa de pe vremea romanilor care au trecut pe acolo, dovadă şi vestigiile castrului din apropierea satului, aflat chiar pe Drumul romanilor. Mulţi ţărani privesc la acest drum ca la o soluţie pentru viaţa lor. Şi în Şinca Veche sunt zeci de şincani, mame tinere mai ales, care, lăsându-şi odraslele cu bunicii, chiar au plecat şi tot pleacă pe Drumul romanilor, adică în Italia, la Roma sau în alte oraşe, unde multe dintre ele fac ceea ce face şi mama lui Babi la Londra.

Eroul propriu-zis al filmului este Miguelito, care, în urma unei operaţii de rinichi, cunoaşte în spital un bătrân care îl învaţă ce e poezia, care îi dăruieşte cartea lui Dante, **Divina Comedie**, care îl învaţă că se poate muri şi altfel decât mor oamenii obişnuiţi, ca tatăl lui, bodogănind în atelierul de fierărie, că există şi o stingere deosebită în funcţie de cum îţi pregăteşti sufletul pentru moarte. Contactul cu acest personaj îi schimbă viaţa lui Miguelito, care

Scanned with CamScanner

decide să se facă poet, să nu mai lucreze în fierăria tatălui său. Prietenii săi sunt şocaţi de această schimbare, deşi ei continuă să se întâlnească şi să aibă aventuri comune. Deci şi poezia ar fi un drum, o cale de evadare, aşa cum şi prietena lui Miguelito, Luli, visează să fie dansatoare, dansul fiind pentru ea ceea ce este poezia pentru el. Dar Miguelito nu poate să-i asigure ei nici un sprijin, ba încearcă să-şi concretizeze visul lăsându-se atras în undele uneia din fostele lui profesoare, fiind fascinat, de fapt, de ea, fiindcă e o mare cunoscătoare de literatură, personaj jucat de faimoasa Victoria Abril, care i-a simţit slăbiciunea poetică şi l-a prins în mrejele sale, după cum Luli e nevoită să se culce cu un mic mafiot, ce trăia vânzând lenjerie de damă, care îi plăteşte, în schimb, şcoala, lecţiile de dans. Până la urmă, şi unul şi celălalt, Miguelito şi Luli, îşi dau seama că visele sunt una, iar ceea ce contează sunt ei, „tu şi cu mine, care suntem reali", cum îi spune el. Dar odată convinşi că aceasta e adevărata dragoste, în momentul când trebuie să se întâlnească, pentru marea împăcare, Miguelito primeşte de la mafiot o bătaie soră cu moartea, ratând întâlnirea cu Luli, care nu mai înţelege de ce el şi-a călcat din nou jurământul şi nu vine la întâlnire. Rănit, abia târându-se, Miguelito ajunge totuşi la locul întâlnirii, dar ea nu mai era acolo, plecase. Mai ales că şi ploua mai tare ca de obicei.

De altfel, laitmotivul filmului este ploaia, ploaia de vară, când eroii fac o baie naturală, fericiţi că plouă în toiul verii, dar şi ploaia de toamnă, tristă, mohorâtă, care îndeamnă la melancolie. Ploaia e, de fapt, ca un cavou pentru eroii acestei poveşti. Filmul se desfăşoară după „ritmul trist al ploii", cum recită Miguelito, care, la lacrimile continui de pe obrajii iubitei, oferă şi o soluţie: „Să lăsăm ploaia să plângă în locul nostru". Această poveste este deci spusă în stil poetic, ca într-un vis erotic însă, parcă Banderas nu ar ilustra un roman, o acţiune, ci un poem, un poem rupt din **Visul unei nopţi de vară**, mai ales că şi cuplurile de îndrăgostiţi din film cam aduc cu Lysander-Hermia şi Demetrius-Helena, căci miza filmului este erotismul adolescentin. Dragostea din acest film însă nu este veselă, solară, ca la Shakespeare, ci este tristă, nu duce nicăieri, aşa cum nu duce nici drumul englezilor. Despre care

Scanned with CamScanner

nimeni nu ştie dacă este scurt sau lung, dacă are sau nu capăt. Şi există în acest sens o referire la Infernul din **Divina Comedie**, cântul 34, când Virgiliu îi spune lui Dante: „*Ridică-te! Drumul e lung şi anevoios*".

Acest film este un poem meditativ care face să ne gândim la zădărnicia existenţei, la eforturile pe care le fac toţi Don Quijoţii literaturii de a evada, precum vor personajele cehoviene din **Trei surori** să ajungă la Moscova, aşa cum şi urmaşele lor din **Audiţia** lui Alexandr Galin vor să ajungă la Singapore, deşi audiţia organizată de Istorie le-a transformat în „marfă vie". Drumul seamănă cu decorul din spectacolul lui David Esrig **Aşteptându-l pe Godot**, care imaginează un fel de intersecţie absurdă, mai multe drumuri cu sensuri contrarii, pe o scenă turnantă. De aici, din viaţă, din această lume, nu poţi evada nicăieri. Desigur, religia oferă celui credincios calea mântuirii. Care însă nu vine decât odată cu moartea. După moarte e altă poveste, e povestea lumii din care nu s-a întors nimeni şi pe care o cântă gridanii atât de original în bocetele lor. Dar în viaţa de dinainte de moarte, ce face omul credincios? Se pregăteşte de moarte. Şi trăieşte, e nevoit să trăiască lângă cel păcătos. Şi chiar dacă ar fugi în codrii, el nu se poate lepăda de sine, de lutul în care Dumnezeu i-a închis sufletul. Existenţa este, deci, una pentru toţi. Şi Dumnezeu dă ploaie şi pentru cel bun şi pentru cel rău, deopotrivă. Mai mult, aşa cum spune Galin, în această competiţie numită Viaţă nu există învingători şi învinşi. Fericit e cel care rămâne şi nu pleacă, nu vrea să evadeze din propriul cavou, care are curajul să se confrunte cu sine însuşi, care îşi descoperă dragostea aici, pe acest drum al tristeţii şi bucuriei ce se află în el, nu în afara sa. Acesta este adevăratul drum, drumul sinelui, unde nu contează nici începutul, nici sfârşitul, de altfel, viaţa e atât de scurtă!, nu contează nici un capăt, nici „de unde?", nici „încotro?", contează doar călătoria însăşi, drumul în sine, clipa efemeră în care trăieşti eternitatea.

Scanned with CamScanner

Omul gridophanic

La mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, din Țara originilor, se spune că „*lumea aceasta va exista atâta timp cât va fi cărare de la om la om, de la suflet la suflet, atâta timp cât omul va avea pe buze Doamne-ajută!*". Aşa cum este în Dumnezeu însuşi această cărare, pe care o numim „*pură unitate în trei după ființă*". Deci Dumnezeu însuşi este gridophanie, El este unitatea legăturilor sacre, care a creat lumea după chipul şi asemănarea Sa, deci în chip gridophanic, ca rețea de punți de la om la om, de la ființă la ființă, de la lucru la lucru. Toate există prin legături divine, de la materia anorganică la materia organică, de la amoebă la stupul de albine. Şi misiunea omului pe pământ este să le descopere. Ce era pentru Leonardo Da Vinci omul vitruvian, pentru Lucian Blaga omul metaforizant sau pentru istoria filmului omul vertovian, este pentru mine omul gridophanic. Organismul meu este o rețea de legături cu o funcționalitate perfectă şi când o legătură şchioapătă sau nu mai funcționează, începe calvarul. Boala este o disfuncție în rețeaua internă a organismului. Ea poate fi învinsă terapeutic sau prin gridophanie, adică prin creație, prin revelarea originilor. Şi în primul rând prin poezie, care nu este altceva, poezia, decât revelarea unei rețele de cuvinte esențiale, a unor conexiuni inedite, şocante, neaşteptate, între cuvinte. Dar nu numai prin cuvinte, ci şi prin note (o, cât de vindecătoare este muzica!), şi prin gesturi sau reprezentări. Ce este arta dacă nu revelarea unei rețele originale de imagini, mişcări şi forme? Ce este o simfonie, nu o gridophanie?

*

Bill Gates probabil nu ştie că grid-ul ființei are o natură ontică. El îi dă omului o existență energetică, făcându-l una cu cuvintele pe care le exprimă. Am văzut ce spunea Heidegger: „*Când mergi prin pădure, mergi prin cuvântul pădure*". Când urci un munte, urci cuvântul munte. Când înoți într-un râu, înoți în cuvântul râu. Dar când zici om? Nu zici grid? Omul este tot una cu grid. Ființa omului este o gridophanie. Ce legături ascunse descopereau artişti

Scanned with CamScanner

ca Da Vinci sau Michelangelo atunci când făceau în secret, la morgă, autopsia unor cadavre şi le revelau apoi grid-ul în arta lor, în omul metaforizant sau omul vitruvian! Aşa cum a arătat şi Ion Popescu-Gopo în filmuleţul său animat, **Creatorul**, în care avem un dialog desenat între Gopo şi Omuleţ. Acesta îl prezintă pe creatorul său din părţi, întregindu-l din bucăţele, ceea ce îl face pe Gopo, la rându-i, să-i întoarcă gestul şi să-l taie cu foarfeca în mai multe bucăţi; ideea ar fi că un film, ca şi un om, ca şi un personaj, este un tot, deşi la el se ajunge prin bucăţele. Partea reflectă întregul şi invers, într-o formă indestructibilă.

Şi ce reţea de trăiri necunoscute devine omul atunci când îl doare capul, când se taie la un deget, când se loveşte de un stâlp sau este lovit de o maşină?! Câtă dependenţă are un organ de celălalt, o celulă de alta!? Tăiaţi-vă o unghie până în carne şi veţi simţiţi o reacţie de apărare a organismului din tălpi până în creier, veţi simţi cum reacţionează grid-ul fiinţei, toate legăturile reţelei interioare! Datorită tocmai grid-ului cu care a fost înzestrat de la natură, omul poate să-şi fie propriul medic, să-şi studieze reacţiile organismului în funcţie de diferiţi stimuli, să se controleze pe sine, să lucreze în aşa fel încât să-şi stăpânească fiinţa, adică s-o ţină în echilibru, în starea naturală de normalitate.

În **Monografia** sa, pr. Vasile Modorcea oferă o întreagă farmacie naturistă, sute de reţete băbeşti, leacuri la toate bolile omului, create pe cale empirică, prin experienţa din sine şi pe sine a ţăranului, devenit propriul cobai.

Omul este cea mai gridophanică fiinţă din univers, superioară oricărei fiinţe vii întrucât, chiar dacă e alcătuit, ca şi un popândău sau ca o pasăre, dintr-o reţea vie de legături şi trăiri, prin reacţii la mediu, are în plus înzestrarea de a putea exprima printr-o reţea de cuvinte aceste legături şi trăiri. În timp ce un animal este doar grid, omul este gridophanie, adică are posibilitatea de a arăta, de a revela (*phaneia*) ceea ce este, de a trăi prin limbaj într-o realitate paralelă, divină, necunoscută celorlalte vieţuitoare. Care nici nu pot articula sunete, nici nu pot râde, nici nu pot face artă.

Arta are o natură gridophanică şi este numai apanajul omului de a fi gridophanic. Apanajul lui de a crea mijloace gridophanice,

Scanned with CamScanner

aşa cum este computerul, imperiul lui Bill Gates, care imită, este o copie tehnologizată a grid-ului fiinţei umane. Computerul devine un instrument gridophanic de a-l exprima pe om şi de a-l ajuta să se exprime mai bine şi mai repede, faţă de mijloacele clasice, care îl ajutau s-o facă poate tot atât de bine, dar mai încet. Iar computerul nu trebuie să uite că este un mijloc şi nu un scop. Pentru că el este o copie gridophanică, nu este gridophania însăşi. Scopul lui trebuie să fie omul, singura fiinţă gridophanică vie al cărei scop este tot omul.

Omul gridophanic nu este un om perfect, un robot, precum omul lui Bill Gates, care l-a transformat pe om în internaut, un fel de cosmonaut al internetului. Internautul vrea să-l ucidă pe omul tradiţional şi obiectul său sacru şi definitoriu: cartea, ca mijloc organic de comunicare. Dar dacă omul uită care e scopul său, ajunge să devină victima acestui om perfect. O lecţie în acest sens ne oferă marele cineast danez Lars von Trier în filmul **Cele cinci obstrucţiuni**, care este o meditaţie sui generis asupra conceptului de *omul perfect*, idee care se circumscrie temei noastre, căci priveşte istoria originilor, şi cu care vom încheia demonstraţia acestei teorii.

*

Ideea omului perfect a obsedat mintea umană atât de mult încât istoria omenirii poate fi redusă la cea a omului perfect. Este marea enigmă a obârşiei întrucât ne plasează într-un câmp de cercetare gridophanic, aflat în UL, la graniţa dintre omul divin şi omul istoric. Dacă omul divin a fost perfect, omul istoric, devenit astfel după căderea în păcat, s-a dovedit imperfect, alergând după o himeră, după omul perfect sau modelul arhetipal, divin.

A devenit un truism expresia „în căutarea perfecţiunii". Fiecare epocă a avut conceptul ei de om perfect, viziunea sa proprie asupra fiinţei umane. Moise, în **Geneza** biblică, îl identifică pe omul perfect cu Adam, care, după izgonirea din rai, în urma încălcării poruncii divine de a nu jindui la fructul cunoaşterii, începe să devină imperfect şi să treacă prin toate meandrele imperfecţiunii sale. L-a salvat de la scufundarea totală Noul Adam,

Scanned with CamScanner

Iisus Hristos, deci tot Dumnezeu, în ipostază de om. Hristos este idealul creştin al omului perfect.

Desigur, nu trebuie uitat nici idealul grecesc al omului perfect, dar el era efebul zeiesc, nu uman. Ca şi în cazul viziunii romane. Revoluţionarea ideii avea să se petreacă în Renaştere, cu omul vitruvian al lui Da Vinci şi cu modelul lui Michelangelo, ilustrat de statuia lui David. Dar echilibrul e din nou stricat şi omul imperfect „evoluează" până la forma supraomului lui Nietzsche, care va degenera complet în varianta nazistă. De aici şi până la formele SF nu mai e decât un pas, cu supermani şi clonări spectaculoase, ca în filmul lui Roger Spottiswoode **A şasea zi** (2000), în care eroul, jucat de Arnold Schwarzenegger, se întâlneşte cu propria clonă şi descoperă o mare conspiraţie privind clonarea lumii, pe ideea că fiinţele perfecte, nemuritoare, nu sunt decât clonele şi ele vor stăpâni lumea, având însă natura reptilelor, care ucid cu sânge rece. La ce ne pregăteşte societatea viitorului meditează şi australianul Chris Cudlipp în scurt-metrajul **Aşteptaţi, vă rog** (2006), în care este vorba despre încercarea unei femei înşelate de a se sinucide, dar ajutorul pe care îl cere serviciului de intervenţii, în cazuri de criză, se dovedeşte atât de ultraspecializat, de ineficient, încât ea trece de la gânduri de suicid la gânduri criminale, descărcând pistolul în meniul mobilului său ultrasofisticat, de parcă ar fi găsit cauza crizei sale. O lume tehnicizată, robotizată, structurată într-o reţea de servicii speciale, este un mimesis al societăţii perfecte, care nu-i poate oferi omului răspunsuri la frământările sale. Rămâne o distanţă colosală între oferta unei asemenea realităţi computerizate, la care visează Bill Gates, şi condiţia umană propriu-zisă. Există o disfuncţie între omul perfect şi realitatea perfectă. Omul perfect trebuie să trăiască într-o realitate perfectă, dar natura umană este imperfectă şi intră în contradicţie cu această realitate, care este total inumană, absurdă, criminală. Este ca în definiţia lui Marshall McLuhan: „*The medium is the message*". De unde şi ironia sau umorul care rezultă din alipirea acestor doi termeni. Chris Cudlipp mai are ideea să introducă şi un martor al acestui „dialog", o pisică, pisica femeii, care îşi cere şi ea drepturile. Ideea trimite la celebra declaraţie a lui Picasso, care

Scanned with CamScanner

spunea că dacă tablourile sale ar fi luate de apă şi alături ar vedea o pisică, el ar salva pisica.

Şi în filosofia asiatică există această idee a perfecţiunii umane, căreia un Peter Greenaway îi dă o concreteţe vizuală absolută în filmul **Cartea de căpătâi**, în care personajul principal este o scriitoare-grafiti, care scrie pe trupuri umane. Ea caută omul de căpătâi, adică omul perfect, pe care să-şi scrie propria carte de căpătâi. Greenaway a ales să dea viaţă cinematografică unei celebre cărţi medievale, **Însemnări de căpătâi** a japonezei Sei Shonagon, concepându-şi filmul ca o pictogramă divină, amestec infinit de ideograme, simboluri şi semne fără început şi fără sfârşit, căci fraza laitmotiv este cea auzită de personajul principal, scriitoarea Nagiko, pe când avea 6 ani, de la tatăl ei în timp ce o picta: „*Când Dumnezeu a făcut prima fiinţă umană, i-a pictat întâi ochii, apoi buzele şi sexul. Şi i-a scris numele, să nu fie uitată niciodată. Dar dacă Dumnezeu era mulţumit de creaţia sa, îi dădea viaţă, scriindu-şi numele pe ea*".

Aşadar, creaţia supremă a naturii ar fi imperfectă, de aceea omul modern, cum a zis primul cineastul rus Dziga Vertov, are o misiune demiurgică, de a *corecta* creaţia, de a crea un om nou, mai perfect decât Adam. Însă omul vertovian nu este un om oarecare, este **Omul cu aparatul de filmat**, cum s-a numit filmul său lecţie. Atât de puternică era credinţa în noua invenţie care cucerise lumea! De altfel, „omul nou" era idealul comunist, ca şi cel nazist. Sistemele totalitare au asemenea idealuri. Şi Umberto Eco a pornit... **Pe urmele limbii perfecte în cultura europeană**! El căuta gramatica universală a graiului uman articulat, ca pe o condiţie ontologică în desemnarea *limbii perfecte*, dar n-a căutat-o la noi, la români, care, prin limba arhaică a strămoşilor noştri traco-daci, deţinem această *gramatică universală,* mai ales sub forma toponimelor de vecinătate din Ardeal!

Deci omul perfect nu poate vorbi decât o limbă perfectă! Şi Mircea Eliade ne oferă o viziune a omului perfect în povestirea sa **Tinereţe fără de tinereţe**, despre care am vorbit mai sus, în care eroul ei, pe nume Dominic, asemenea omului „*mai perfect decât Adam*" al lui Vertov, devine „*cel mai preţios exemplar uman care*

B.C.U "M. EMINESCU" IASI

Scanned with CamScanner

există astăzi pe tot globul". El devine, de fapt, un *mutant*, un *om postistoric*, cu diferența, față de modelele sci-fi, că și-a „*păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție*".

*

O replică la acest om vertovian ne oferă danezii Lars von Trier și Jorgen Leth, care, în **Cele cinci obstrucțiuni** (2003), își propun să se joace cu această idee, să măsoare care e distanța de la perfecțiune la om, minimalizând ideea, ba în final scepticismul lui von Trier este atât de mare încât îl apropie pe omul perfect de abjecție, sfârșind cu întrebarea: „*Cum eșuează omul perfect?*", cu o trimitere poate la supraomul lui Nietzsche și la ce a ajuns el în varianta hitleristă. Dar în tot acest joc obstrucționist, în toată această măsurare a distanței de la perfecțiune la om, există și o alternativă, rezolvată prin apelul la desenul animat și la scriere, cea care poate personifica ființa umană. Acest film documentar este un laborator experimental, în care se arată cum doi regizori reinterpretează versiunile unui film mai vechi, **Det Perfekte menneske** (Omul perfect), realizat de Jorgen Leth în 1967. Un scurt metraj de 13 minute, alb-negru, cu doi actori, Claus Nissen și Maiken Algren Nielsen, care reprezintă bărbatul perfect și respectiv femeia perfectă. Lars are ideea de a reface acest film, punându-i lui Jorgen cinci obstrucții.

În fond, ce este arta? Depășirea unor limite, unor obstrucții. Numai limitele îi dau frumusețe, adâncime și relevanță, cum se întâmplă în pictură, când rama tabloului, cum spunea Tudor Vianu în **Estetica** sa, este aceea care pune în valoare infinitatea unui peisaj, de pildă. Este ca un joc, ca o provocare. Ca un test al talentului. Ce poate face un regizor cu un actor într-o cameră goală, fără nimic, fără muzică, fără cuvinte? Și Jorgen ne arata în 1967 ce poate face. „*Un mic giuvaer*, spune Lars revăzând filmulețul, *pe care noi acum o să-l distrugem*". Cele cinci filme-obstrucții, care sunt color, vor fi montate alternativ cu secvențe alb-negru din filmulețul lui Jorgen. Efectul este abisal. Să urmărim acum această demonstrație gridophanică.

Obstrucția 1 este numită „*12 fotograme*". Adică Lars îi cere lui Jorgen să refacă filmul din cadre a căror durată să aibă numai 12

Scanned with CamScanner

fotograme. Hotărăsc să-l facă în Cuba. Rezultă un film complet distructiv, un „*film spastic*", cum îl numeşte Lars. Îl vedem pe „omul perfect" cum lucrează, cum fumează un trabuc havanez, cum se îmbracă şi dezbracă, cum se bărbiereşte, cum pronunţă aceleaşi fraze metaforice, reluându-le stereotip, precum „*în centrul inimii mele e un punctuleţ alb*", dar totul este măcinat de miile de cadre de câte 12 fotograme, care alcătuiesc un om perfect ca o reţea puzzle. Avem în faţă, explică ironic Lars, fiinţa umană perfectă! Adică o gură de 12 fotograme, o ureche de 12 fotograme, un zâmbet de 12 fotograme, o privire de 12 fotograme, gesturi de 12 fotograme... Însăşi căderea omului perfect la podea este de 12 fotograme! Asemenea şi femeia perfectă se întinde pe o canapea cu mişcări lascive, dar tot de câte 12 fotograme! Şi gândirea omului perfect e tot de 12 fotograme! „*La ce se gândeşte omul perfect? La fericire!*" O fericire însă numai de 12 fotograme!

Totul este ca o nebunie, ca un delir audio-vizual, din care ne scoate numai filmarea normală, dialogul dintre Lars şi Jorgen. Lars are ideea de a banaliza drumul de la perfecţiune la om. „*De ce fac asta? Să scap de obstrucţiune. Vorbesc de etica obstrucţiunii*". Şi lansează Obstrucţiunea 2, „*un loc mizer, nu-l arăta*". Îi cere lui Jorgen să caute şi să filmeze în cel mai mizer loc din lume. Şi-i spune: „*Ai fost într-o tabără de refugiaţi unde un om trebuie operat urgent, dar nu există nici un instrument chirurgical? Acolo să filmezi omul perfect*". Dar Jorgen nu-l ascultă şi alege o stradă mizeră din Bombay, cea mai mizeră pe care el o cunoaşte, Red Light District. „*O imagine din iad*". În faţa unei folii de plastic, prin care se vede o grămadă de sărmani, omul perfect stă la o masă, pe care se află un platou bogat şi o sticlă de vin. Şi el începe să mănânce peşte, spagheti, orez, lămâie, îşi toarnă vin din sticlă şi bea, sub privirile acelor sărmani aflaţi după ecranul transparent. Iată cum mănâncă omul perfect! Iată cum dispare acum mâncarea în gură, cum intră în stomac!...

Lars vede filmul, dar nu-i place, îl respinge. E chiar nervos întrucât el i-a cerut lui Jorgen să respecte obstrucţiunea, să nu se vadă locul mizer, prin care s-ar fi respectat ideea: „*Să minimalizăm distanţa dintre perfecţiune şi om*". Jorgen credea că a găsit soluţia

Scanned with CamScanner

prin acel ecran transparent, însă efectul a fost contrar. Degeaba repetă el, în acelaşi mediu mizer, acţiunile laitmotiv ale omului perfect, degeaba imaginează o melodramă vizavi de femeia perfectă („*De ce m-ai părăsit? De ce ai plecat?*"), nimic nu-l satisface pe Lars. Mai ales când descoperă că „masa e servită" pe o arie din **Nabuco** de Verdi! „*Sunt dezamăgit!*", spune el. Obstrucţiunea 2 nu a condus la efectul scontat, de aceea Lars îi impune Obstrucţiunea 3, care este „*mână liberă*", adică îi dă lui Jorgen mână liberă să facă ce vrea el. Jorgen refuză, cică e imposibil. E prea riscant, e un joc prea sofisticat. Da, e terapie filmică, e un concurs cu tine însuţi, zice Lars. Asta e o atitudine diabolică, îi repică Jorgen. M-am expus îndeajuns. Nu, crede Lars, şi-i cere să refacă filmul cu un alt fundal. „*Fă un film fără nici o regulă, fără nici o obstrucţiune! Fă-l!*". Uşor de comandat, dar „*mână liberă e mai greu decât nu arăta un loc mizer!*"

Evident că şi lipsa de obstrucţii este o obstrucţie, este un mare test întrucât orice artist este deprins să fie obstrucţionat, este obişnuit să i se pună condiţii, ca deodată să i se ridice toate obstacolele, să fie lăsat în plata lui Dumnezeu, să facă ce-l taie capul. Şi Jorgen se supune. Se întoarce la Bombay, alege un actor, face probe, apoi realizează filmul într-o cheie suprarealistă: Iată, aşa arată o ureche! Aşa îşi taie unghiile omul perfect! O femeie singură pe un scaun pe o terasă. Ce vrea? Cine e ea? Ce face? Iată un bărbat! Nu-l cunoaşte. Se plac. Aşa face omul perfect sex! Totul e ca un balet fantomatic. Ecranul e decupat, acţiunile sunt duble, paralele. Senzaţie de labirint. Ca o călătorie în necunoscut. Lars vede filmul, dar e din nou nemulţumit. Îi reproşează lui Jorgen că a făcut filmul distanţat, că nu l-a marcat nimic. „*Vreau să faci un film care să te marcheze, să fie ca imaginea unei broaşte ţestoase căzută pe spate!*"

Metoda lui Lars este redată prin ideea anarhică: „*Îmi place când lucrurile scapă de sub control!*" Şi-i impune Obstrucţiunea 4, „*desen animat*". De ce? „*Fiindcă urăsc desenele animate şi vreau să iasă o prostie! Vreau să iasă un film dezolant şi stupid!*" Şi Jorgen ia legătura cu un specialist în animaţie, Bob Sabiston, şi ne demonstrează cât de expresivă şi profundă poate fi această artă a

Scanned with CamScanner

şaptea bis, realizând un film complex pornind de la sugestiile picturii lui Francis Bacon. Acest episod este, cum spuneam, o replică la „omul de căpătâi" al lui Peter Greenaway, amestecând în ecuaţie şi scrierea, o subtilă formă de scriere, aşa cum procedează şi Gopo în filmul **Alo**, când Omuleţul are în maşina de scris drept foaie o piramidă pe care o „bate" cu diferite semne grafice, rezultând un fel de istorie a scrierii. Nu întâmplător m-am gândit iniţial la acest desen pentru coperta cărţii. Desenul animat se dovedeşte un bun suport pentru omul perfect, care trebuie să fie liber.

În fine, Obstrucţiunea 5 este opera lui von Trier însuşi, care ne arată că „*Omul perfect face ce spunem noi să facă*". Suprema faptă este „*să nu faci nimic*". El chiar îi şi spune lui Jorgen în aceşti termeni paradoxali: „*Acum fă ceva fără să faci nimic*". E ca în acea butadă caramitro-dinesciană: „*Fă-te că lucrezi!*". Jorgen consideră că acest lucru este „*un atac la persoană*". Adică: „*Filmele mele sunt o cacealma. Tu, Lars, m-ai făcut să-mi dau seama de asta!*" Şi ultimul episod este ilustrarea unei scrisori a lui Jorgen către Lars, într-o tonalitate gravă, de intimitate pustie, terminându-se, cum am spus, cu întrebarea provocatoare: „*Cum eşuează omul perfect?*"

Un răspuns ni l-a dat Dostoievski în nuvela sa **Dublul**, pe care o tălmăceşte tânăra regizoare Adina Pintilie în scurt-metrajul **Frica domnului G** (2006), închipuind cum eşuează omul viitorului, când propria reflecţie în oglindă nu-i mai dă ascultare. El a fost educat de profesorul său pe ideea că a fi perfect înseamnă a fi fericit, iar a fi fericit înseamnă a fi eficient. Omul perfect al lui Jorgen şi Lars devine aici *omul eficient*. Acesta este omul erei electronice. Fericirea lui e dependentă de eficienţă. Şi domnul G este eficient, munceşte conştiincios, e respectat de colegi, se îmbracă elegant, se bărbiereşte cu maşina Gilette, are cea mai bună maşină, cu un cuvânt, trăieşte o viaţă perfectă. Până într-o zi când îşi vede dublul la biroul său. Deci omul perfect poate fi înlocuit. De un altul ca el. De aceea, într-o reacţie de furie, îşi acoperă oglinda, înfăşurând-o în ziare, se rade în cap, îşi schimbă look-ul, apoi merge la profesor şi-l pălmuieşte, după care pleacă răvăşit, fără ţinuta impecabilă de până atunci, ca un om oarecare. Substituirea s-a făcut. Nu mai ştim cine este personajul, este el sau dublul lui?! Această parabolă este

Scanned with CamScanner

tratată în maniera „obstrucțiunilor", chiar în aceeași tonalitate cromatică. Fără îndoială că replici la ideea omului perfect vor mai fi, atâta timp cât omul nu este perfect, eșuează, atâta timp cât el caută fericirea sau atâta timp cât el se identifică cu omul creștin, care își caută mântuirea.

Cele cinci obstrucțiuni reflectă la modul sublim, într-un limbaj extrem de spiritual, ce înseamnă un dialog gridophanic și o artă gridophanică. Ba și faptul că omul grihophanic nu este omul perfect, căci dacă omul ar fi perfect înseamnă că s-a terminat creația, or omul este o ființă imperfectă, dar perfectibilă. Aceasta este șansa omului, de a nu fi perfect, dar de a căuta perfecțiunea. Și tocmai această căutare a perfecțiunii îl face să se întoarcă mereu la origini, să caute idealul a priori, așa cum a fost el la geneza edenică.

Scanned with CamScanner

CUPRINS

Obârşia / 5
Centrul şi Marginea / 9
Gridophania universalului limitrof / 20
Introducere / 20
Existența optimistă / 25
Încheiere / 35
Gridophania idiomului originar / 36
Cratylos / 39
Grid / 59
Rețeaua / 65
Eternitatea / 70
Dezlegarea enigmei / 75
Cultura de margine / 83
Emin – cuvânt teonimic / 88
Trăirea originilor / 97
Sărbătoarea de origine / 123
Livada / 130
Limba gridihastă / 138
Şcheii athoniți / 139
Triada întemeierii graiului / 143
Parabola păsărilor / 144
Dicționar isihast / 149
Duh şi isihie / 149
Trăirea ombilicală / 153
Metanoia / 155
Kirie eleison / 157
Mecanica mistică / 158
Ritul / 159
Transa / 162
Smintirea / 164
Idioritmul / 166
Luminaria / 169
Îngenuncherea / 169

Scanned with CamScanner

Privegherea / 170
Zgura / 172
Chilia / 174
Respirația / 178
Trăirea isihastă / 189
Golgota rugăciunii / 192
Simfonia isihastă / 194
Gustul lui Dumnezeu / 200
Gridophania / 201
Doamne-ajută! / 208
Cămaşa / 212
Şezătoarea / 214
Pâinea / 221
Strânsura lui Dumnezeu / 229
Cuvioasa Parascheva / 227
Bârfa mistică /232
Bocetul / 236
Superstițiile / 248
Fântâna şi Troița / 253
Țăranul român, încotro? / 266
Înstrăinații / 267
Suedizații / 269
Cântarul lui Aurel / 274
Un drigan între țărani / 275
Cine taie nodul gordian? / 277
Soluțiile lui Vasile / 278
Drama veteranilor de război / 279
Miracolul dialogului / 283
Cavoul / 289
Drumul sinelui / 292
Omul gridophanic / 295

Scanned with CamScanner

De același autor

Cărți

Derută în Paradis, roman, Ed. Albatros, 1978
Miturile românești și arta filmului, studiu critic, Ed. Meridiane, 1979
Paznic la Turnul Babel, roman, Ed. Eminescu, 1981
Perspectivele creației, studii și eseuri despre teatru, Ed. Univers, 1982
Lumea modernă și cinematograful, studiu critic, Ed. Meridiane, 1984
Rudele, roman, Ed. Eminescu, 1985
Literatură și cinematograf. Convorbiri cu D. I. Suchianu, Ed. Minerva, 1986
Lumea fără oglindă, roman, Ed. Albatros, 1990
Fără violență, teatru, Ed. Evenimentul, 1992
Încotro?, roman, Ed. Porto-Franco, 1993
Băieții de bani gata, roman, Ed. Alcris, 1993
Fetele de bani gata, roman, Ed. Alcris, 1994
Actualitatea și filmul, studiu critic, Ed. All, 1994
Magul călător sau Speranța în viața și opera lui Mihai Eminescu, eseu, Ed. Emin, 1995
Șobolanii în Italia, roman, Ed. Emin, 1995
Există, psalmi, Ed. Emin, 1996
Noii băieți de bani gata, roman, Ed. Alcris, 1996
Teatrul respirației, Ed. Emin, 1996
Tinerețe, amor, prostie. Convorbiri necenzurate cu D. I. Suchianu, Ed. Alcris, 1997
În căutarea absolutului, poezie, Ed. Emin, 1997
Istoria gândirii estetice românești de film, studiu critic, Ed. Emin, 1997
Masca lui Eminescu. Coloane pentru un templu teatral, Ed. Emin, 1998

Scanned with CamScanner

Urmaşii Moromeţilor sau Despre Lauda de sine, dialog monşerist, roman, Ed. Alcris, 1998
Chilia sau Trăirea nemijlocită, eseu, Ed. Semne, 1999
Mort după America sau Despre Înviere, dialog iscariot, roman, Ed. Semne, 1999
Arta speranţei, eseu, Ed. Semne, 2000
Sophia sau Despre înţelepciune, eseu, Ed. Alcris, 2000
Brâncuşi înainte de Brâncuşi, eseu-album, Ed. Semne, 2001
Răstignit în America sau Despre Eroare. Scrisoare deschisă către Înalt Prea Sfinţia Sa, roman, Ed. Semne, 2001
Apocalipsa după Brâncuşi, eseu-album, Ed. Semne, 2001
Teroriştii din Turn sau Despre laşitate, roman-document, Ed. Moldovan Art Law, 2002
Mesalina sau Despre Păcat şi Purificare în Ţara Sfântă, dialog profetic, roman, Ed. Tibo, 2002
Măştile lui Caragiale sau Spovedania lui Mitică de la origini şi până mai apoi, roman-eseu, Ed. Tibo, 2002
Monografia, Ed. Tibo, 2002
Sfânta Treime a poeziei româneşti, eseu, Ed. Tibo, 2003
Dicţionarul cinematografic al literaturii române, Ed. Cartea Românească, ediţia I, 2003; Ed. Tibo, ediţia a doua, 2004
Ludic, lubric şi liturgic, eseu, Ed. Cartea Românească, 2004
Fuck You, critică, Ed. Tibo, 2004
Dicţionarul filmului românesc de ficţiune, Ed. Cartea Românească, 2004
Miasme de parfume, teatru, Ed. Victor Frunză, 2005
Un păcătos la Athos, roman, Ed. Axioma Print, 2005; ediţia a doua, 2008
Sacralitatea. Iniţiere în spectacolul religios, Ed. Axioma Print, 2005; ediţia a doua, 2008
Un blestem numit Electra, roman, Ed. Tibo, 2005
Teatrul isihast, eseu, Ed. Axioma Print, 2005
Dicţionarul cinematografic al artelor româneşti, Ed. Tibo, 2005
Polifem. O privire ciclopică asupra culturii şi inculturii române, Ed. Tibo, 2006
Shakespeare şi Eminescu, Ed. Aius, 2006

Scanned with CamScanner

Filmul românesc în context european, studiu critic, Ed. Aius, 2006
Paranghelistii, pamflete şi deziluzii, Ed. Axioma Print, 2006
Filmele Noului Val, minidicţionar, Ed. Axioma Print, 2007
Ţara originilor, monografie gridophanică, Ed. Aius, 2007
Salata, teatru, Ed. Axioma Print, 2007
Citaţia, roman, Ed. EU & UE, 2007
Filmul japonez, eseu, Ed. EU & UE, ediţia I, 2007; Ed. Axioma Print, ediţia a doua, adăugită, 2008
Shakespeare şi Eminescu. Addenda, Ed. Aius, 2008

Filme

1994 – **Satul ca o icoană** (d); **Treptele extazului** (e) – cu participarea pr. Constantin Galeriu;
1995 – **Dumnezeirea la Eminescu** (dd) – cu Gavril Borodan în rolul lui Mihai Eminescu; **Sub Fereastra Mare, loc de închinare** (d) – cu participarea IPS.Antonie Plămădeală; **Altare de jertfă** (d); **Biserica din grâu** (e); **Nădejdea creştină** (e); **Ce-ai cu mine, Doamne?** (dd) – cu Mircea Constantinescu în rolul lui Tudor Arghezi; **În sihăstrie eternă** (dd) – cu Mitzura Arghezi şi IPS Valeriu Bartolomeu Anania; **Miracolul românesc** (e) – cu IPS Antonie Plămădeală; **Dreptul de a-ţi plânge morţii** (d);
1996 – **Preotul de ţară** (d) – serial; **Obârşia lui Eminescu** (d); **Brâncuşi – cioplitorul de suflete** (dd) – cu Ernest Maftei în rolul lui Brâncuşi; **Dumnezeu s-a născut la sat** (dd) – cu Virgil Flonda în rolul lui Lucian Blaga; **Infinitivul lung brâncuşian** (e) – cu Nichita Stănescu, Emil Botta, Petre Pandrea, V. G. Paleolog, Petru Comarnescu, Edgar Papu, Constantin Noica; **Dumnezeul lui Ion Creangă** (dd) – cu pr. Ioan Rusu în rolul clericului Ion Creangă şi cu Ernest Matfei în rolul lui Moş Nichifor Coţcariul; **De la Sf. Apostol Andrei la "noii apostoli"** (d); **George Enescu – alesul lui Dumnezeu** (dd) – cu violonistul şi dirijorul Louis Haritver în rolul lui George Enescu;
1997 – **Urmaşii Marelui Anonim** (dd) – cu Radu Beligan; **Crăciun în Maramureş** (e); **Ţara colindelor** (e); **Nicolae Grigorescu – pictorul de biserici** (e) – cu Barbu Brezianu, Radu Bogdan, Horia Bernea;

Scanned with CamScanner

1998 – **Credința lui Moromete** (dd); **Bârlogul lui Faust** (d) – cu Nicolae Balotă; **Pașii credinței în Țara Sfântă** (e); **Biserica din scrum** (d); **Gurasada** (d); **Mănăstirea Ursitelor** (d); **Biserica din poezie** (e) – a semnat și i.; **Mesia din noi** (e); **Andrei Șaguna – un Mesia al românilor** (e) – cu participarea pr. Mircea Păcurariu;
1998-1999 – **Cu tezaurul credinței în Lumea Nouă** (d) – serial (și i.);
1999 – **Calea Mântuirii** (e) – și i.; **Vetre providențiale** (d); **Lumea ca sămânță** (e) – și i.; **Miorița sau Rostuirea jertfei** (e);
2000 – **Nostradamus** (e) – și i; **Apostolul cărții** (e); **Fântâna credinței** (e);
2000-2001 – **Dunărea sacră** (dd) – serial;
2001 – **Agonia** (d) – și i.; **Serialul londonez** (d) – și i.; **Castelul** (d) – și i.; **Deschide ușa, creștine** (e) – serial;
1999-2002 – **Doina, Nae Ionescu – românul verde, Copilăria lui Brâncuși, Măștile lui Caragiale**, scenarii blocate de conducerea TVR (publicate în volumele **Teroriștii din Turn** și **Măștile lui Caragiale**).
2004-2005 – premiera pe marele ecran a filmelor: **Crăciun în Maramureș; Țara colindelor; Obârșia lui Eminescu; Brâncuși – cioplitorul de suflete; George Enescu – Alesul lui Dumnezeu; Bârlogul lui Faust; Dumnezeu s-a născut la sat; Ce-ai cu mine, Doamne?; Credința lui Moromete.**
2006 – premiera pe marele ecran a filmului **Infinitivul lung brâncușian.**
2007 – integrala filmelor lui Grid Modorcea pe postul COSMOS TV, la emisiunea „Ferestre spre lume"; prezentarea filmului **George Enescu – Alesul lui Dumnezeu** la Madrid și Alcala de Henares, cât și în cadrul Festivalului internațional „George Enescu", unde a atins recordul de a avea 6 proiecții; **O familie de muzicieni** (d);
2008 – **Oglinda și Masca** sau **În căutarea portretului ideal** (e) – despre orașul Madrid și muzeele lui; continuarea prezentării filmelor sale pe COSMOS TV, la emisiunea „Ferestre spre lume".

Abrevieri: d – documentar; e – eseu; dd – docudrama; r – regia; i – imaginea

B.C.U "M. EMINESCU" IASI

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner